

ਤਬਲਾ ਮਿਦੰਗ ਸਾਗਰ

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ

ਤਬਲਾ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਸਾਗਰ

ਕਰਤਾ:

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ

ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ :

ਭਾ.ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

© ਕਰਤਾ

ਪਹਿਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ 1996

ਤੀਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਨਵੰਬਰ 2006

ਭੇਟਾ : 150.00 (8ਪੇਂਡ, 15 ਡਾਲਰ)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਿਦਿਆ ਭੰਡਾਰ ਟਰੱਸਟ

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆਲਾ,

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ- 110001

ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ

ਭਾ.ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਫੋਨ : (0183) 2542346, 2547974, 2557973

ਫੈਕਸ : (0183) 2557973

E-mail : csjs@jla.vsnl.net.in

Visit our Website : www.csjs.com

ਪ੍ਰਿੰਟਰ :

ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, 312 ਈਸਟ ਮੋਹਨ ਨਗਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਫੋਨ : 2705003, 5095774, 3094012

Printed in India

ਸੂਚੀ-ਪੱਤਰ

(ੳ) ਤਬਲਾ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਰਣਨ ਤੇ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਨੇ	9
(ਅ) ਤਾਲ ਦੇ ਮੁਖ ਅੰਗ, ਲਯ ਵਰਣਨ, ਦਸ ਪ੍ਰਾਣ, ਬੋਲਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਤਬਲਾ ਛੇਤੀ ਕਿਵੇਂ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇ	12
(ੲ) ਚਿਤ੍ਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਤਬਲੇ ਉੱਤੇ ਅੱਖਰ (ਬੋਲ) ਬਜਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ	18
(ਸ) ਤਬਲੇ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਹਿਚਾਣ ਅਤੇ ਤਬਲਾ ਮਿਲਾਉਣ (ਸੁਰ ਕਰਨ) ਦਾ ਤਰੀਕਾ	27
(ਹ) ਤਬਲੇ ਦੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਤਬਲਾ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਸੋਖਾ ਤਰੀਕਾ	29
1. ਤਿੰਨਤਾਲ—ਪੇਸ਼ਕਾਰ, ਕਾਇਦੇ, ਤਿਹਾਈ ਪਰਨ ਆਦਿ	37
2. ਦਾਦਰਾ	53
3. ਕਹਿਰਵਾ	58
4. ਝਪਤਾਲ	62
5. ਇਕਤਾਲਾ (ਯੱਕਾ)	74
6. ਰੂਪਕ (ਚਾਈ ਤਾਲ)	81
7. ਆਛਾ ਚੌਤਾਲਾ (ਆਛਾ ਚਾਰ ਤਾਲ)	89
8. ਚੰਚਲ (ਦੀਪਚੰਦੀ)	99
9. ਝੁਮਰਾ	105
10. ਫਰੋਦੱਸਤ	110
11. ਸੂਲਫਾਕ (ਸੂਲਫਾਕਤਾ)	113
12. ਪੰਜਾਬੀ ਠੇਕਾ	119
13. ਸਵਾਰੀ ਪੰਜਤਾਲ	121
14. ਸਵਾਰੀ ਚਾਰਤਾਲ	128

15. ਮੱਤਰਾਲ (9 ਮਾਤ੍ਰੇ)	134
16. ਜੈ ਤਾਲ (13 ਮਾਤ੍ਰੇ)	140
17. ਸ਼ਿਖਰ ਤਾਲ (17 ਮਾਤ੍ਰੇ)	144
18. ਖਟਤਾਲ (18 ਮਾਤ੍ਰੇ)	151
19. ਇੰਦ੍ਰ-ਤਾਲ (19 ਮਾਤ੍ਰੇ)	157
20. ਮੱਲ-ਤਾਲ (21 ਮਾਤ੍ਰੇ)	162
21. ਅਪ੍ਰਚਲਿਤ ਵੱਡੇ ਤਾਲਾਂ ਦੇ ਠੱਕੇ	165

ਖੁੱਲੇ ਬੋਲ (ਪੰਜਾਬ-ਬਾਜ)

ਚਿਛਾ ਰਾਹੀਂ ਤਬਲੇ ਤੇ ਖੁੱਲੇ ਬੋਲ (ਮ੍ਰਿਦੰਗ) ਬਜਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ	169
1. ਪਉੜੀ (ਜੋ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਨਾਲ ਬਜਾਈਦੀ ਹੈ)	177
2. ਕਹਿਰਵਾ ਗਤ-ਤੋੜੇ ਆਦਿ	178
3. ਦਾਦਰਾ	181
4. ਤਿੰਨਤਾਲ ਅਤੇ ਠਾਅ, ਦੁਗੁਨ ਦੇ ਬੋਲ ਆਦਿ	184
5. ਰੁਪਕ (ਚਾਈ ਤਾਲ)	188
6. ਝਪਤਾਲ	191
7. ਚਾਰਤਾਲ	198
8. ਧਮਾਰ	214
9. ਮਹੇਸ਼ ਤਾਲ (9 ਮਾਤ੍ਰੇ)	223
10. ਸਵਾਰੀ ਚਾਰਤਾਲ	228
11. ਸਵਾਰੀ ਪੰਜਤਾਲ	233
12. ਸ਼ਿਖਰ ਤਾਲ (ਦੂਜਾ ਪ੍ਰਕਾਰ)	240
13. ਖਟਤਾਲ (ਮਤਕੇਸ਼ੁਰੀ ਤਾਲ)	245

ਸਮਰਪਣ

ਤਾਲ ਵਾਦਯ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਉਸਤਾਦਾਂ ਨੂੰ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਣਥੱਕ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਇਸ
ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ
ਅਗੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ
ਸਿਖਾਉਣ ਵਿਚ ਆਪਣਾ
ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ।

ਏਸੇ ਕਲਮ ਤੋਂ-

੧. ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ (ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਤੇ ਸ਼ਬਦ)

ਇਸ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰੇਕ ਰਾਗ ਵਿਚ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਛੋਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਟਿਊਨਾਂ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਇੰਜ ਛੇ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਣ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਅਤੇ ੨੭ ਸ਼ਬਦ-ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਭੇਟਾ : ੩੦/-

੨. ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਿਆ

ਇਸ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤਰ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਅਲੰਕਾਰ-ਪਲਟੇ ਅਤੇ ਰਾਗ ਦਾ ਠਾਟ, ਜਾਤੀ, ਵਾਦ-ਸੰਵਾਦ, ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ ਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਦਿ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਚਲਤ ੩੧ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਕੀਰਤਨ ਸਿੱਖਣ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਭੇਟਾ : ੬੦/-

੩. ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ (ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ)

ਇਸ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ, ਸੁਰਤੀ-ਸੁਰ, ਠਾਟ ਆਦਿ, ਗਾਇਕਾਂ ਦੇ ਗੁਣ-ਅਵਗੁਣ ਅਤੇ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਰੀਲੀ ਕਰਨ ਲਈ ਅਲੰਕਾਰ-ਪਲਟੇ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ੧੪ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਲੇਖ, ਆਲਾਪ, ਤਾਨਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ੨੨੫ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ ੨੨ ਪੜਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਤਾਲ-ਬੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਭੇਟਾ : ੧੦੦/-

੪. ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ (ਭਾਗ ਦੂਜਾ)

ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਮੂਰਛਨਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਦਸ ਲੱਛਣ, ਠਾਟ ਪੱਧਤੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਗਣਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਠਾਟ ਤੋਂ ੪੮੪ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ੨੧ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਲੇਖ, ਆਲਾਪ, ਤਾਨਾਂ ਅਤੇ ੨੩੪ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ ੧੩ ਪੜਤਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤਿੰਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਗੁਲਦਸਤੇ ਵੀ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਭੇਟਾ : ੧੩੦/-

੫. ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ (ਭਾਗ ਤੀਜਾ)

ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀਯ ਸੰਗੀਤ, ਭਗਤੀ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਅਤੇ ਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਸਾਂਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਅਧੋਗਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ੨੮ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਲੇਖ, ਆਲਾਪ, ਤਾਨਾਂ ਅਤੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ੨੪੫ ਮਨੋਹਰ ਰੀਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨੌਂ ਪੜਤਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਗੁਲਦਸਤਾ ਅਤੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੰਬੰਧੀ ਰਾਗ ਹਿੰਡੋਲ-ਕੇਦਾਰਾ ਵਿਚ ਦੇ ਨੁਮਰੀਆਂ ਦਰਜ ਹਨ। ਭੇਟਾ : ੧੨੦/-

੬. ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ (ਭਾਗ ਚੌਥਾ)

ਇਸ ਵਿਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ੪੦ ਸਿਧਾਂਤ, ਸੰਗੀਤ ਪੱਖੋਂ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਤੇ ਇਕ ਤੋਂ ਸਤਾਰਾਂ ਤੱਕ ਲਿਖੇ 'ਘਰ' ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ੪੦ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਆਦਿ ਅਤੇ ੨੭੪ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ ੧੫ ਪੜਤਾਲਾਂ ਅਖੀਰ ਤੇ ਇਕ ਗੁਲਦਸਤਾ ਦਰਜ ਹੈ। ਇੰਜ ਕੁਲ ੨੬੦ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਲ-ਬੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਭੇਟਾ : ੧੫੦/-

ਨੋਟ- ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਾਗਰ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ੩੧ ਰਾਗ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਰਾਗ ਭੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸੀਨਾ-ਬਸੀਨਾ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇੰਜ ੧੦੩ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ੧੦੪੫ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ ਪੜਤਾਲਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਇਹ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ :- **ਡਾ. ਚਤੁਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ**

ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ-ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਫੋਨ : 542346, 547974 ਫੈਕਸ : (0183)-542346

ਭੂਮਿਕਾ

ਸੰਗੀਤ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰ ਵਿਚ ਤਾਲ ਦਾ ਇਕ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਣ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਗਾਇਨ, ਵਾਦਨ ਅਤੇ ਨ੍ਰਿਤ ਦੇ ਮਾਪ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਤਾਲ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭਾਵ, ਗੀਤ-ਲੰਦ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਤਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਿਨਾ ਤਾਲ ਦੇ ਗਾਉਣਾ, ਬਜਾਉਣਾ ਅਤੇ ਨੱਚਣਾ ਤਿੰਨੋਂ ਹੀ ਫਿਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ (ਸੰਗੀਤਕਾਰ) ਨ੍ਰਿਤਕਾਰ ਇਤਿਆਦਿ ਸਭ ਨੂੰ ਤਾਲ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। "ਤਾਲ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਆ ਮਾਨਸ" ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ "ਤਾਲ" ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਪ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤਾਲ ਦੇਣ ਲਈ ਢੋਲ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਤਬਲਾ, ਛੰਨੇ, ਖੜਤਾਲ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਜਾਂ ਹਥੇਲੀ ਦੀ ਤਾਲੀ ਨਾਲ ਵੀ ਤਾਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੰਗੀਤਕਲਾ ਵਿਚ ਸੂਰ ਅਤੇ ਰਾਗ ਲੱਛਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤਾਲ, ਲਯ-ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਿਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਬੇਅਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬਿਨਾ ਵਿਅਕਰਣ ਦੇ ਬੋਲੀ ਸ਼ੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਨਾ ਤਾਲ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਭੀ ਸ਼ੁੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਤਾਲ ਹੀ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰਾਣ ਹੈ।

ਤਬਲਾ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਸਿਖਣ-ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਹਿੰਦੀ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ (ਗੁਰਮੁਖੀ) ਵਿਚ ਐਸੀ ਪੁਸਤਕ ਅਜੇ ਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਿਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤਬਲੇ ਦੇ ਹੁਨਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਕਣ।

ਮੇਰੀ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪਰਮ ਪੂਜ ਵਿਦਿਆ ਦਾਤਾ ਸੁਰਗਵਾਸੀ ਗਿ: ਹਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੋ ਲਗ-ਭਗ ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਤਕ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆਲੇ ਵਿਖੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਤਬਲਾ (ਜੋੜੀ) ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕਾਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਪੇਸ਼ਕਾਰ, ਕਾਇਦੇ, ਰੇਲੇ, ਪਰਨ ਆਦਿ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨੋਟ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਤਰਤੀਵ ਲਿਖ ਕੇ ਛਪਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਕਿਉਂਕਿ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਅਪਣੀਆਂ ਤੇ ਪੂਜ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀਆਂ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਛਪਾਉਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਤਬਲੇ ਦੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ।

ਸਬਬ ਨਾਲ ਮਈ 1989 ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਕੇ ਕਈ ਗੁਰਦੁਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਬੱਚੇ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਤਬਲੇ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਬਲਾ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਰਤਨ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧ ਹੈ। ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਕਿ ਬਹੁਤੇ ਬੱਚੇ ਜੋੜੀ ਸਿੱਖਣਾ ਹੀ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਲਾਂਭਾ ਦਿਤਾ ਕਿ 'ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ, ਗੁਰਬਾਣੀ

ਸੰਗੀਤ, ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਿਆ" ਇਤਿਆਦਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਵੀ ਛਪ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਸੀਂ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਪਰ ਤਬਲੇ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅਜੇ ਤਕ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੇ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਪਹਿਲਾਂ ਤਬਲੇ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਛਪਵਾਵੋ, ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋੜੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇ ਸਕੀਏ। ਉਸ ਸੱਜਣ ਦੀ ਇਹ ਵਿਅੰਗ ਭਰੀ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਆ ਕੇ "ਤਬਲਾ ਮਿਦੰਗ ਸਾਗਰ" ਨਾਮ ਹੇਠ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਲਿੱਖੀ।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਤਬਲਾ ਮਿਦੰਗ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਰਣਨ, ਤਾਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅੰਗ, ਦਸ ਪ੍ਰਾਣ, ਬੋਲਾਂ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਅਤੇ ਤਬਲੇ ਦੇ ਅਖਰਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤ੍ਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਜਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦਸਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਤਬਲੇ ਦੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦ, ਤਬਲਾ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਸੰਖਾ ਤਰੀਕਾ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਾਲਾਂ ਦੇ ਠੇਕੇ-ਪ੍ਰਕਾਰ, ਪੇਸ਼ਕਾਰ, ਕਾਇਦੇ, ਮੁਖੜੇ, ਤਿਹਾਈ, ਰੇਲੇ, ਪਰਨ ਆਦਿ ਲਿੱਖੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਹੱਥ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਪੂਰਬ ਦੇ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਪੂਰਵਾਂਗ ਭਾਗ ਸਮਝੋ। ਬਾਕੀ ਉਤ੍ਰਾਂਗ ਭਾਗ ਵਿਚ ਮਿਦੰਗ ਉਤੇ ਬਜਣ ਵਾਲੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਤਾਲਾਂ ਦੇ ਠੇਕੇ, ਬੋਲ, ਕਾਇਦੇ, ਰੇਲੇ, ਮੁਖੜੇ, ਪਰਨ ਆਦਿ ਲਿੱਖੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਤਬਲੇ ਤੇ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ "ਪੰਜਾਬ ਬਾਜ" ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਵ, ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਾਧਾਰਨ ਪੇਸ਼ਕਾਰ, ਕਾਇਦੇ ਆਦਿ ਲਿੱਖੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਤਾਲ ਵਾਦਯ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧੁਰੰਧਰ ਵਜੰਤੀਆਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਪੇਸ਼ਕਾਰ, ਕਾਇਦੇ, ਰੇਲੇ, ਗਤ-ਤੌੜੇ ਮੁਖੜੇ ਪਰਨ ਵੀ ਦਰਜ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਕੀਮਤ ਅਸਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਪੁਸਤਕ ਲਿੱਖਣ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨ ਡਾ: ਪ੍ਰਗਟ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ, ਗਿ: ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਵਾਨਾ, ਸ: ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਸ: ਹਰਜੀਤ ਸਾਹ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ 'ਸੁਰਜੀਤ' ਭਾਈ ਸਰਵਨ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਖੜਗ ਸਿੰਘ, (ਯੂ-ਕੇ) ਅਤੇ ਸ: ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਸਪੁੱਤ੍ਰ ਸੁਰਗਵਾਸੀ ਗਿਆਨੀ ਹਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ. (ਦਿੱਲੀ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਦਾਸ ਦਿੱਲੀ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਆਸ ਹੈ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਜਿੱਥੇ ਤਬਲੇ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰੇਗੀ, ਉਥੇ ਇਸ ਤੋਂ ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਭੀ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਤਬਲੇ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕੁਰਮਤਿ ਵਿਦਿਆਲਾ

ਕੁ: ਰਕਾਬ ਗੰਜ,

ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ

13 ਮਾਰਚ 1990

ਦਾਸ

ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ

ਤਬਲਾ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਰਣਨ

ਮ੍ਰਿਦੰਗ

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਸਾਜ਼ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ਾਸਤਰੀਯ ਗਾਇਨ ਤੇ ਨ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਦਿ ਕਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ 'ਪੁਸ਼ਕਰ' ਨਾਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੂੰਹ ਚਮੜੇ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਦੋ ਮੂੰਹ ਸੱਜੇ-ਖੱਬੇ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਉੱਤੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਧੜ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਇਸ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਕਹਿਣ ਲਗ ਪਏ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਦ ਇਸ ਵਿਚ ਥੋੜਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਵ, ਇਸ ਦਾ ਧੜ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਬਾਂ ਲੱਕੜ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੱਜੇ-ਖੱਬੇ ਦੋ ਮੂੰਹ ਵਾਲੇ ਸਾਜ਼ (ਵਾਦਯ) ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ।

ਇਕ ਪੁਰਾਣਕ ਗਾਥਾ ਵਿਚ ਇੰਜ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵੇਰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸ੍ਰੀ ਗਣੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਇਕ ਛੋਟਾ ਟੁੱਕਾ ਬਣਾ ਕੇ ਫਿਰ ਉਸ ਤੇ ਚਮੜਾ ਮੜ੍ਹ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਤਾਡਵ ਨਾਚ ਦਾ ਸਾਥ ਤਾਲ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ। ਉਸੇ ਤੋਂ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਾਦਯ ਦੇ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਪੁਰਨਾ ਮਿਲੀ।

ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਕਦੋਂ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਈਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਇਸ ਦਾ ਠੀਕ-ਠੀਕ ਪਤਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਪਰ ਅੱਜ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਾਜ਼ (ਜੰਤ੍ਰ) ਪਰਚਲਿਤ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ।

ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦਾ ਧੜ ਲੱਕੜ ਜਾਂ ਲੋਹੇ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਾਲੀ ਪੁੜੀ ਤੇ ਸਿਆਹੀ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਵਾਲੇ ਪੁੜੇ ਤੇ ਆਟਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਚਮੜੇ ਦੇ ਤਸਮਿਆਂ ਨਾਲ ਕਸ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੱਠ ਲਕੜ ਦੇ ਗੱਟੇ (ਟੁਕੜੇ) ਵਸਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਉੱਚਾ ਨੀਵਾਂ ਕਰਕੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਨੂੰ ਮਿਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਧੁਰਪਦ-ਧਮਾਰ ਦੀ ਧੀਰ-ਗੰਭੀਰ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਜੈਸੇ ਬਿਲੰਦ ਤੇ ਅਸੰਦਾਰ ਸਾਜ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦਾ ਬਾਜ ਜ਼ਰਦਾਰ ਤੇ ਕੁਝ ਕਠੌਰ

ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਧੁਰਪਦ ਦੀ ਗਾਇਕੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਮੇਲ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਖਯਾਲ, ਠੁਮਰੀ, ਤਰਾਨਾ, ਟੱਪਾ, ਗਜ਼ਲ ਆਦਿ ਦੀ ਨਾਜ਼ੁਕ, ਕੌਮਲ ਤੇ ਚੰਚਲ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਨਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਰਗੇ ਭਰਕਮ ਤੇ ਬਿਲੰਦ ਆਵਾਜ਼ ਵਾਲੇ ਸਾਜ਼ ਦਾ ਮੇਲ ਅਟ-ਪਟਾ ਲਗਾ ਸੀ। ਸੋ, ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਐਸੇ ਸਾਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦਾ ਆਵਾਜ਼ ਮੱਧਮ ਤੇ ਮੁਲਾਯਮ ਹੋਵੇ, ਇਥੋਂ ਹੀ ਤਬਲੇ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤਬਲਾ

ਕਦੋਂ ਬਣਿਆ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਵਥੋ-ਵਥ ਮਤ ਹਨ। ਪੁਰਾਣਕ ਕਾਲ ਵਿਚ ਦੋ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਨਗਾਰਿਆਂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ (ਸੰਬਲ) ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਤਾਲ-ਵਾਦਯ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ 'ਨਰ' ਤੇ 'ਮਾਦਾ' ਦੇ ਭਾਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦਾ ਤਬਲਾ ਸੰਬਲ ਦਾ ਹੀ ਬਦਲਿਆ ਹੋਇਆ ਰੂਪ ਹੋਵੇ।

ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਇਕ 'ਤਬਲ' ਸਾਜ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਤਬਲਾ ਉਸੇ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਇਸ ਸਾਜ਼ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਜਿਵੇਂ ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਨੇ ਕਈ ਨਵੇਂ ਰਾਗ ਤੇ ਤਾਲ ਬਣਾਏ ਤਿਵੇਂ ਵੀਣਾ ਤੇ ਸਿਤਾਰ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਤੋਂ ਤਬਲਾ ਉਸੇ ਦੀ ਕਾਢ ਹੈ।

ਤਬਲਾ ਕਦੋਂ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਕਿਸਨੇ ਇਸ ਸਾਜ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਤਾ ਇਸ ਬਾਰੇ ਠੀਕ-ਠੀਕ ਕੁਝ ਕਹਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਜ਼ ਸੋਲਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਧੁਰਪਦ ਧਮਾਕੇ ਦੀ ਥਾਂ ਖਯਾਲ, ਠੁਮਰੀ, ਤਰਾਨਾ, ਟੱਪਾ ਗਜ਼ਲ ਆਦਿ ਗਾਇਕੀ ਆਰੰਭ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਸਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਮਧੁਰ ਤੇ ਮੁਲਾਯਮ ਸਾਜ਼ ਦੀ ਅਤੀ ਲੋੜੀ ਸੀ। ਸੋ, ਸਾਡੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਤੇ ਗਾਇਕਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਤੋਂ ਤਬਲਾ ਬਣਾਇਆ। ਭਾਵ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸਾਜ਼ ਦੀ ਜਚਨਾ ਕੀਤੀ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਸਮੇਂ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਾ ਸਾਬ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਤਬਲਾ ਵਾਦਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਨੇ

ਤਬਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸਾਜ਼ ਨੂੰ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਦਿੱਲੀ ਨਿਵਾਸੀ ਸਿਧਾਰ ਖਾਂ ਢਾਢੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਰੋਸ਼ਨ ਖਾਂ, ਤੁੱਲਨ ਖਾਂ, ਕੱਲੂ ਖਾਂ ਆਦਿ ਭੀ ਇਸੇ ਘਰਾਨੇ ਦੇ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੈਨ, ਖਲੀਫਾ ਹਫੀਜ਼ ਖਾਂ ਅਤੇ ਉਸਤਾਦ ਨਿਸਾਰ ਖਾਂ ਇਹ ਸਭ ਦਿੱਲੀ ਨਿਵਾਸੀ ਸਨ। ਭਾਵ, ਤਬਲਾ ਵਜਾਉਣ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਤਰੀਕਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਇਆ ਸੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਬਾਜ਼ ਜਾਂ ਦਿੱਲੀ ਘਰਾਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਗੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕਾਂ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਤਬਲੇ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਵੰਗ ਨਾਲ ਅਗੋਂ ਤਬਲਾ ਵਜਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇੰਜ ਬਜਾਉਣ ਵਿਚ ਬੋੜਾ-ਬੋੜਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੀ ਵਥੋ-ਵਥ ਘਰਾਨੇ ਬਣ ਗਏ। ਜਿਵੇਂ ਅਜਰਾੜਾ ਘਰਾਨਾ, ਬਨਾਰਸ

ਘਰਾਨਾ, ਲਖਨਊ ਘਰਾਨਾ, ਫਰੁੱਖਾਬਾਦ ਆਦਿ ।

ਪੰਜਾਬ ਬਾਜ (ਪੰਜਾਬ ਘਰਾਨਾ)

ਸੋਲਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਭਾਵੇਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲਖਨਊ ਤਕ ਖਯਾਲ, ਨੁਮਰੀ, ਟਪਾ, ਗਜ਼ਲ ਆਦਿ ਦੀ ਰੰਗੀਨ ਗਾਇਕੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ, ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਗਾਇਕਾਂ ਤੇ ਖਯਾਲ, ਨੁਮਰੀ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਬਹੁਤਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾ ਪਾ ਸਕੀ । ਕਿਉਂਕਿ ਉੱਥੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲੋਂ ਭਗਤੀ ਸੰਗੀਤ (ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੈਲੀ) ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੀ । ਭਾਵ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਰੱਬ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਖਯਾਲ, ਨੁਮਰੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇ । ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨੀਏ (ਰਾਗੀ-ਰਬਾਬੀ) ਤਾਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਸਗੋਂ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੀ ਉਹ ਪੁਰਪਦ-ਧਮਾਰ ਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮ੍ਰਿਦੰਗ (ਪਖਾਵਜ) ਦੇ ਖੁੱਲੇ ਬੋਲ ਜੋੜੀ (ਤਬਲੇ) ਤੇ ਵਜਾਉਣੇ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਇੰਜ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਾਜ ਨੂੰ ਤਬਲੇ ਤੇ ਵਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਨਵੀਂ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ । ਭਾਵ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਖਾਉਜੀਆਂ ਨੇ ਜੋੜੀ ਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਾਲੇ ਪੁੜੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਕਾਯਮ ਰੱਖਿਆ, ਪਰ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਵਾਲੀ ਡੁੱਗੀ ਦੀ ਬਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਟੇ ਵਾਲਾ ਧਮਾਂ ਵਰਤਿਆ । ਜੋ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਸੀ, ਇੰਜ ਪੁਰਪਦ-ਧਮਾਰ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਉਹ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਾਂਗ ਤਬਲੇ ਤੇ ਖੁੱਲੇ ਬੋਲ, ਤੋੜੇ, ਗਤ, ਪਠਨਾ ਆਦਿ ਵਜਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕਹਿਰਵਾ, ਦਾਦਰਾ, ਚੰਚਲ, ਤਿੰਨਤਾਲ ਆਦਿ ਤਾਲ ਵਜਾਉਣ ਵੇਲੇ ਗਤ-ਤੋੜੇ, ਪੇਸ਼ਕਾਰ, ਕਾਇਦੇ ਪਰਨਾ ਬੰਦ ਹੱਥ ਨਾਲ ਵਜਾਉਂਦੇ ਸਨ । ਤਬਲਾ ਵਜਾਉਣ ਦੀ ਇਸ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਬਾਜ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਾਡੇ ਵਜੌਤੀ ਇਸ ਬਾਜ ਨੂੰ ਛੱਡਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਸੀਨਾ-ਬਸੀਨਾ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਸ਼ੈਲੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ।

ਤਾਲ (ਲਯ)

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਜੀਅ ਧਾਰੀ ਦੇ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਮ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਮੇਲ ਤਾਲ (ਲਯ) ਨਾਲ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ—ਸੋਣਾ, ਉਠਣਾ, ਬੈਠਣਾ, ਚਲਣਾ, ਖਾਣਾ, ਪੀਣਾ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਬੰਦੇ ਵਿਚ ਹਵਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਾੜੀਆਂ ਦੀ ਚਾਲ ਤੇ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਨ ਸਭ ਤਾਲਮਯ ਹਨ । ਸੂਰਜ, ਚੰਦ ਤਾਰੇ ਧਰਤੀ ਸਭ ਤਾਲ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਭਾਵ, ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੀ ਤਾਲ ਵਿਚ ਹੋਈ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ।

ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਤਾਲ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਭਾਵੇਂ ਸਮਾਂ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੰਦਾ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗਲ-ਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪੜਦਾ ਜਾਂ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਜੋ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਉਸ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਨਿਕਲਣ ਵਿਚ ਬੋੜਾ-ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਹੀ ਤਾਲ (ਲਯ) ਆਖਦੇ ਹਨ ।

ਤਾਲ ਦੇ ਮੁਖ ਅੰਗ

ਕਾਲ—ਕਾਲ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਦਾ ਨਾਮ ਤਾਲ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦਾ ਬੰਧਨ ਜਾਂ ਮਾਪ ਮਾਤ੍ਰਾ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਖ-ਵਖ ਮਾਪ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਾਲ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਕਿਸੇ ਤਾਲ ਵਿਚ 6 ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਸਮਾਂ ਕਾਯਮ ਕਰ ਲਿਆ, ਕਿਸੇ ਵਿਚ 7-8-10-12 ਜਾਂ 16 ਇਤਿਆਦਿ।

ਮਾਤ੍ਰਾ—ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਚਾਲ (ਲਯ) ਘੜੀ ਦੀ ਟਕ-ਟਕ ਦੇ ਸਮਾਨ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਨੂੰ ਮਾਤ੍ਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ—ਇਕ ਸੈਂਕੜੇ ਦਾ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅੱਠ ਬਾਰ ਟਕ-ਟਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਤਾਲ 'ਕਹਿਰਵਾ' ਕਹਾਂਗੇ। ਤਿਵੇਂ—7 ਦਾ ਰੂਪਕ, 10' ਝਪਤਾਲ, 12 ਇਕਤਾਲਾ ਅਤੇ 16 ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਤਿੰਨਤਾਲ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਤਾਲ ਬਣਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਬਣਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਲਯ ਵਰਣਨ

ਲਯ—ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਗ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਚਾਲ ਨੂੰ ਲਯ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਮਾਤ੍ਰਾ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਜੇ ਇਕੋ ਜੇਹਾ ਸਮਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਲਯ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ-ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਚਾਲ ਨੂੰ ਲਯ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਲਯ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ—ਬਿਲੰਬਿਤ, ਮੱਧ ਅਤੇ ਦਰੁੱਤ।

ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ—ਬਿਲੰਬਿਤ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਸਹਜੇ ਸਹਜੇ ਰੁਕ-ਰੁਕ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ। ਧੀਮੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਬਿਲੰਬਿਤ ਜਾਂ ਬੈਠਵੀਂ ਲਯ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਮੱਧ ਲਯ—ਮੱਧ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਵਿਚਕਾਰਲੀ, ਬਿਲੰਬਿਤ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਦਰੁੱਤ ਤੋਂ ਧੀਮੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਮੱਧ ਲਯ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਦਰੁੱਤ ਲਯ—ਦਰੁੱਤ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਤੇਜ਼ ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ ਤੋਂ ਚੋਗੁਨੀ ਅਠਗੁਨੀ ਲਯ ਨੂੰ ਦਰੁੱਤ ਲਯ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਕੁਵਾੜੀ, ਆੜੀ ਤੇ ਵਿਯਾੜੀ ਲਯ

ਕੁਵਾੜੀ ਲਯ—ਇਕ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਿਚ $1\frac{1}{2}$ ਸਵਾ ਮਾਤ੍ਰਾ ਕਹਿਣ ਨੂੰ (ਸਵਾਈ) ਕੁਵਾੜੀ ਲਯ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਆੜੀ ਲਯ—ਇਕ ਮਾਤ੍ਰਾ $1\frac{1}{2}$ ਡੁੱਕ ਮਾਤ੍ਰਾ ਕਹਿਣ ਨੂੰ (ਡਿਉਂਦੀ) ਆੜੀ ਲਯ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਵਿਯਾੜੀ ਲਯ—ਇਕ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਿਚ $1\frac{1}{2}$ ਪੈਂਟੇ ਦੋ ਮਾਤ੍ਰਾ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਵਿਯਾੜੀ ਲਯ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਲਯ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਾਰ

ਦੁਗੁਣ, ਤਿਗੁਣ, ਚੇਗੁਣ। ਦੋ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਮਾਤ੍ਰਾ, ਡਿਉਂਦੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਿਚ 6 ਮਾਤ੍ਰਾ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਮਹਾ ਆੜੀ ਲਯ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਸਵਾਈ ਦੀ ਦੁਗੁਣ ਮਹਾ ਸਵਾਈ ਅਤੇ ਵਿਯਾੜੀ ਲਯ ਦੀ ਦੁਗੁਣ ਮਹਾ ਵਿਯਾੜੀ ਲਯ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਦੋ ਅਣੂ-1 ਦਰੁੱਤ। ਦੋ ਦਰੁੱਤ-1 ਲਘੂ। ਦੋ ਲਘੂ-1 ਗੁਰੂ। ਤਿੰਨ ਗੁਰੂ-1 ਪਲੁਤ। ਅਗੋਂ ਦਸ ਪਲੁਤ, ਨੂੰ ਪਲ ਆਖਦੇ ਸਨ।

ਲਯ ਦੇ ਗ੍ਰਹ (ਸਮ)

ਲਯ ਦੇ ਚਾਰ ਗ੍ਰਹ (ਸਮ) ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ—ਸਮ, ਅਤੀਤ, ਅਨਾਗਤ ਅਤੇ ਵਿਖਮ—

ਸਮ ਗ੍ਰਹ—ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਤਬਲੇ ਵਾਲਾ ਗ੍ਰਹ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਕਰ ਕੇ ਜਦੋਂ ਗ੍ਰਹ (ਸਮ) ਤੇ ਮੁਕਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮ ਗ੍ਰਹ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਅਤੀਤ ਗ੍ਰਹ—ਗੀਤ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜੇ ਤਬਲੇ ਵਾਲਾ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਗ੍ਰਹ (ਸਮ) ਲੰਘ ਜਾਣ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਗ੍ਰਹ ਸਮਝ ਕੇ ਥਾਪ ਲਗਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਤੀਤ ਗ੍ਰਹ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਅਨਾਗਤ ਗ੍ਰਹ—ਗੀਤ ਦੇ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਸਮੇਂ। ਭਾਵ, ਗ੍ਰਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਬਲੇ ਵਾਲਾ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਗ੍ਰਹ ਸਮਝੇ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹ ਦੀ ਥਾਪ ਲਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਅਨਾਗਤ ਗ੍ਰਹ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਵਿਖਮ ਗ੍ਰਹ—ਗੀਤ ਦੇ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਸਮੇਂ। ਭਾਵ, ਗ੍ਰਹ ਤੋਂ ਕਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਪਿੱਛੇ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਗ੍ਰਹ (ਸਮ) ਸਮਝ ਕੇ ਗ੍ਰਹ ਦੀ ਥਾਪ ਦਿੰਦੇ ਜਾਂ ਲਯ ਨਾਲ ਲਯ ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਾ ਮਿਲਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਖਮ ਗ੍ਰਹ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਤਾਲ ਅਤੇ ਉਮ ਦੇ ਦਸ (ਮੁਾਣ) ਖੰਡ

- (1) ਕਾਲ—ਕਾਉਣ-ਵਜਾਉਣ ਵਿਚ ਜੋ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਕਾਲ ਆਖਦੇ ਹਨ।
  - (2) ਮਾਰਗ—ਤਾਲ ਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਮਾਰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ-ਤਾਲ ਕਿੰਨੇ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਹੋ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਕਿਤਨੇ ਭਾਗ ਹਨ। ਤਾਲੀ, ਖਾਲੀ ਆਦਿ ਵਿਚ ਕਿਤਨੇ-ਕਿਤਨੇ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਅੰਤਰ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਗ ਆਖਦੇ ਹਨ।
  - (3) ਕ੍ਰਿਆ—ਤਾਲ ਨੂੰ ਹੱਥ ਉਤੇ ਵਜਾ ਕੇ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਹਨ 'ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਬਦ' ਹੱਥ ਨਾਲ ਤਾਲੀ ਜਾਂ ਇਲਾਹੇ ਨਾਲ ਤਾਲ ਦੇਣਾ।
  - (4) ਅੰਗ—ਜਿਵੇਂ ਬਾਰਾਂ ਸੁਰਾਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਿਵੇਂ ਅੰਗਾਂ ਦੁਵਾਰਾ ਤਾਲਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤਾਲ ਦੇ ਚਤੁਰ ਪੰਡਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਨੋਟ : ਕਰਨਾਟਕ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ 6 ਅੰਗ ਮੰਨੇ ਹਨ—(1) ਅਣਚਤੁਰ (2) ਦਰੁੱਤ (3) ਲਘੁ (4) ਗੁਰੂ (5) ਪਲੁਤ ਅਤੇ (6) ਕਾਕਪਦ।
- (5) ਗ੍ਰਹ—ਇਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਪਿਛੇ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ।
  - (6) ਜਾਤੀ—ਵਖੋ-ਵਖ ਵਿਭਾਗ (ਖੰਡ) ਦੀਆਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਜੋ ਤਾਲੀ ਦਾ ਵਜਨ ਬਦਲ ਜਾਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਜਾਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤਾਲ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਹਨ—ਚਤੁਸਤ੍ਰ, ਤਿਸਤ੍ਰ, ਮਿੱਸ੍ਰ, ਖੰਡ, ਅਤੇ ਸੰਕੀਰਣ। ਭਾਵ, 4-3-7-5-9 ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸੈਂਕੜੇ ਤਾਲ ਬਣਦੇ ਹਨ।
  - (7) ਕਲਾ—ਜੋੜੀ ਵਜਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ (ਸ਼ੈਲੀ) ਨੂੰ ਕਲਾ ਆਖਦੇ ਹਨ।
  - (8) ਲਯ—ਇਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਭੀ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ।
  - (9) ਯਤੀ—ਲਯ ਅਤੇ ਗੀਤ ਨਾਪਣੇ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਯਤੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।
  - (10) ਪ੍ਰਸਤਾਰ—ਜੋੜੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਾਲ ਨੂੰ ਵਜਾਉਣ ਸਮੇਂ ਗਤ, ਤੋੜੇ, ਪੇਸ਼ਕਾਰ, ਕਾਇਦੇ, ਰੇਲੇ, ਪ੍ਰਣ ਆਦਿ ਵਜਾਉਂਦਿਆਂ ਜੋ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਸਤਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜੋੜੀ (ਤਬਲੇ) ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ

ਤਬਲੇ ਤੇ ਜੋ ਬੋਲ (ਅੱਖਰ) ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਗਾਰਾ ਤੇ ਮਿਦੰਗ (ਪਖਾਵਜ) ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ—

ਨਗਾਰੇ ਦੇ ਬੋਲ—ਕਿਤਧੀ, ਘਿਤਨਗ, ਧਿਨਕ, ਕਤਾਨ, ਧਾਤਧਾ, ਕਿਤਧਾ, ਤੱਤ, ਨਤ।

ਮਿਦੰਗ ਦੇ ਬੋਲ—ਧਿਰਕਿਟ, ਧਾ, ਬੂੰ ਜਾਂ ਦੂੰ-ਦੀ, ਤਿਰ, ਤਾ, ਨਾ, ਨਣ।

ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਦੇ ਬੋਲ—ਗ ਜਾਂ ਘੰ, ਅਤੇ ਕੇ।

ਜੋੜੀ ਦੇ ਦਸ (ਵਰਣ) ਅੱਖਰ

- ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਤੋਂ ਬਜਣ ਵਾਲੇ—(1) ਤਾ- ਨਾ
(2) ਤਿੰਨ- ਤੀ-ਦੀ
(3) ਦੂੰ-ਬੂੰ
(4) ਕੂ-(ਮ)
(5) ਤੇ
(6) ਟੇ-ਰੇ-ਲੇ

- ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਤੋਂ ਬਜਣ ਵਾਲੇ—(7) ਘੇ-ਗੇ
(8) ਕੈ-(ਕ-ਕਤ)

- ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਬਜਣ ਵਾਲੇ—(9) ਧਾ
(10) ਧੀ-ਧਿਨ-ਧਿਟ

ਤਬਲਾ ਛੇਤੀ ਕਿਵੇਂ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇ :

ਉੱਤਮ ਕਲਾਕਾਰ ਹੋਣਾ ਇਕ ਬਾਤ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਉਸਤਾਦ ਹੋਣਾ ਦੂਜੀ ਬਾਤ। ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੁਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇਕ। ਐਸਾ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਗਾਇਕ-ਵਾਦਕ ਆਪ ਤਾਂ ਸੁੰਦਰ ਗਾਇਨ-ਵਾਦਨ ਕਰ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਕਿਵੇਂ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਉਹ ਬਹੁਤਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਭਾਵ, ਇਕ ਸਾਧਾਰਣ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਿਖਾਉਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾਉਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਛੇਤੀ ਆਪਣੇ ਸਬਕ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਸਕੇ। ਐਸਾ ਤਜਰਬਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਾਲ-ਦੋ ਸਾਲ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਿਖਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵੇਰ ਉਸਤਾਦ ਮਾਰ-ਕੁਟਾਈ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਸਰੀਰਕ ਦੰਡ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਸ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀ ਅਤੇ ਆਤਮਹੀਨਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਤਪੰਨ ਹੋਵੇਗੀ, ਫਿਰ ਨਾ ਤਾਂ

ਉਸ ਦੇ ਗਲ ਤੋਂ ਸਹੀ ਸੁਰ ਲਗ ਸਕਣਗੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤਬਲਾ-ਮਿੰਦਗੀ ਵਾਦਨ ਸਿੱਖਣ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਲਗੇਗਾ।

ਜਿਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਅਜੇ 'ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ' ਬਜਾਉਣਾ ਜਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸੁਰ ਮਿਲਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਰ ਵਿਚ ਹੀ ਭੈਰਉ ਰਾਗ ਦੀ ਬੰਦਿਸ (ਟਿਯੂਨ) ਯਾਦ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲਈ ਇਹ ਕਠਿਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਤਾਂ ਉਹ ਛੇਤੀ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੁਰ ਵਿਚ ਗਾ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤਾਲ ਵਿਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ 'ਤਾ, ਨਾ, ਤਕ, ਧਾ, ਧੀ' ਤਿਟ ਧਿਟ' ਆਦਿ ਬੋਲ (ਅੱਖਰ) ਨਹੀਂ ਨਿਕਾਲੇ। ਭਾਵ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਬਲੇ ਤੇ ਬਜਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਸਿਖਿਆ, ਫਿਰ ਉਹ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਮੋਹਰਾ ਕਿਵੇਂ ਨਿਕਾਲ ਸਕੇਗਾ।—

ਤਾਗੇ ਤੁਨਾ ਕਿੜਨਗ ਤਾ-ਤਿਟ	ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ ਨਗਤਗ	ਤਿਰਕਿਟ
+	2	
ਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਨਗਤਕ ਤਿਰਕਿਟ	ਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਨਗਤਗ	ਤਿਰਕਿਟ ਹਾ
0	3	+

ਤਬਲਾ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਸੋਖਾ ਤਰੀਕਾ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਇਕ-ਇਕ ਬੋਲ (ਅੱਖਰ) ਤਬਲੇ ਤੇ ਕਵਾਓ। ਜਿਵੇਂ 'ਤਾ ਨਾ, ਤੀ, ਤਕ, ਧਾ, ਧੀ, ਗੇ, ਕੇ, ਤਿਟ, ਧਿਟ, ਨਗ, ਤਗ' ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ (ਜਾਂ ਧਿੰ ਨਾ। ਧਾ ਤਿੰ ਨਾ) ਬਜਾਉਣਾ ਸਿਖਾਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਦਰਾ ਤਾਲ ਦਾ ਇਹ ਠੇਕਾ ਛੇਤੀ ਬਜਾਉਣਾ ਆ ਜਾਵੇਗਾ :—

ਧਾ ਧੀ ਨਾ	ਧਾ ਤੀ ਨਾ
+	0

ਦਾਦਰ ਤਾਲ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਸੱਤ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪਕ ਤਾਲ—

ਤੀ ਤੀ ਨਾ	ਧੀ ਨਾ	ਧੀ ਨਾ	ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇ।
0	1	2	

ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬੰਤੀ ਦੇਰ ਵਿਚ ਬਜਾਉਣ ਲਗ ਪਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਰੂਪਕ ਤਾਲ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਗੇਂ ਝਪਤਾਲ ਦਾ ਠੇਕਾ ਬਤਾਇਆ ਜਾਵੇ :—

ਧੀ ਨਾ	ਧੀ ਧੀ ਨਾ	ਤੀ ਨਾ	ਧੀ ਧੀ ਨਾ
+	1	0	2

ਉਸਤਾਦ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੇਕਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਸਾਜ਼ ਤੇ ਲਹਰਾ ਵਜਾ ਕੇ ਕਰਾਏ, ਜਾਂ ਆਪ ਦੂਜੇ ਤਬਲੇ ਤੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਠੇਕਾ ਵਜਾ-ਵਜਾ ਕੇ ਦਿਖਾਵੇ। ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਾਲ ਦਾ ਠੇਕਾ ਸਿਖਾਉਣ ਸਮੇਂ ਉਸਦੀਆਂ ਮਾਤ੍ਰਾਵਾਂ, ਵਿਭਾਗ, ਖਾਲੀ-ਭਰੀ (ਤਾਲੀ) ਦਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਰਾਉਂਦਾ ਰਹੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਗਿਣਤੀ ਬੋਲ ਕੇ ਫਿਰ ਠੇਕੇ ਦੇ ਬੋਲ-ਬੋਲ ਕੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਤਾਲੀ ਦੇਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦਾਦਰਾ, ਰੂਪਕ ਤੇ ਝਪਤਾਲ ਦੇ ਠੇਕੇ ਜਦੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਬਲੇ ਤੇ ਬਜਾਉਣ

ਲਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨਤਾਲ ਦਾ ਠੇਕਾ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇ:-

ਧਾ	ਪਿੰ	ਪਿੰ	ਧਾ	ਪਿੰ	ਪਿੰ	ਧਾ	ਤਿੰ	ਤਿੰ	ਤਾ	ਤਾ	ਪਿੰ	ਪਿੰ	ਧਾ
X			2			0			3				

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਚਾਰੇ ਤਾਲ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਚਾਰ ਤਾਲਾਂ ਦੇ ਠੇਕੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਸਿਖ ਲਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਲਯ ਅਤੇ ਤਾਲ ਨੂੰ ਕਾਇਮੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਜਾਉਣ ਲਈ ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਕਾਇਮੇ ਆਰੰਭ ਕਰਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਅਸਾਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਨੋਟ: X ਇਹ ਚਿੰਨ੍ਹ ਗੁਰ (ਸਮ) ਦਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ 1, 2, 3 ਤਾਲੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ ਅਤੇ 0 ਇਹ ਗੋਲ ਬਿੰਦੂ ਖਾਲੀ ਦਾ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਤਾਲੀ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣੀ। ਰੂਪਕ ਤਾਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਤਾਲਾਂ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਗੁਰ ਦੇ ਘ ਇਹੋ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਰੂਪਕ ਤਾਲ ਦਾ ਗੁਰ ਖਾਲੀ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਸਮ ਤੇ + ਇਹ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਗੁਰ ਤਾਂ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਤਾਲੀ ਖਾਲੀ ਰਹੇਗੀ।

ਪ੍ਰੋ: ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

(ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ)

(ਅਮਰੀਕਾ)

1. ਬੈਠਕਾ

ਤਬਲੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਬੈਠਨ ਦੇ ਦੋ ਤਰੀਕੇ ਹਨ। ਇਕ ਚੌਕੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠਣਾ। ਦੂਜਾ ਸੱਜਾ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਮੋੜਕੇ ਬੀਰਾਸਨ ਬੈਠਣਾ। ਇਸ ਆਸਣ ਨਾਲ ਤਬਲਾ ਆਪਣੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ, ਤਬਲਾ ਇੰਜ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਥੋੜਾ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਝੁਕਿਆ ਰਹੇ ਤਾਂ ਜੋ ਹੱਥ ਤਬਲੇ ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਪਵੇ।

2. ਨਾ ਜਾਂ ਤਾਂ

ਸੱਜੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਗੁਲਾਈ ਵਿਚ ਕਰਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਮਾਰੋ, ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਉਂਗਲ ਸਿੱਧੀ ਤੇ ਥੋੜੀ ਉਠੀ ਰਹੇ। ਤੀਜੀ ਉਂਗਲ ਪੁੜੇ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਟਿਕਾਅ ਕੇ ਰੱਖਣੀ ਹੈ, ਚੌਥੀ ਗਜਰੇ ਤੇ ਰਹੇਗੀ।

3. ਤੀਂ ਜਾਂ ਦੀ

ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਬੋੜੀ ਉੱਚੀ ਦੂਜੀ ਉਸ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਟਿਕਾਓ ਕੇ ਰੱਖੋ। ਫਿਰ ਹੱਥ ਨੂੰ ਅੰਗੂਠੇ ਵਲੋਂ ਥੋੜਾ ਚੁਕ ਕੇ ਪੁੱਤੇ ਦੀ ਕਿਨਾਰ ਤੇ ਇੱਜ ਮਾਰੋ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਪੁੱਤੇ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਤੇ ਸਿਆਹੀ ਉੱਤੇ ਲਚਕ ਕੇ (ਝਟਕੇ ਨਾਲ) ਲਗੇ ਅਤੇ ਉਠੀ ਰਹੇ।

4. ਤੇ ਜਾਂ ਤਿੱਤ

ਦੂਜੀ ਤੀਜੀ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਤਿੱਨੇ ਉਂਗਲਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਿਆਹੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਉਠੀ ਰਹੇਗੀ। ਇਸ ਅੱਖਰ ਨੂੰ 'ਤਿੱਤ-ਤੱਤ' ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਇਸੇ ਨੂੰ 'ਟ ਜਾਂ ਤ' ਵੀ ਬੋਲ ਅਨੁਸਾਰ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਇਸਦਾ ਰੂਪ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

5. ਟ-ੜ

ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਸਿਆਹੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਤੀਜੀ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਉਂਗਲ ਉਠੀ ਰਹੇਗੀ। ਬੋਲ ਦੇ ਰੂਪ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ 'ਟੇ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇਤਿ' ਵੀ ਵਜਦਾ ਹੈ।

6. ਰ-ਲ

ਇਹ ਅੱਖਰ ਵੀ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਨਾਲ ਹੀ ਵਜੇਗਾ। ਪਰ 'ਰ ਜਾਂ ਲ' ਅਤੇ 'ਵਿਚ ਥੋੜਾ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਭਾਵ 'ਟ' ਅੱਖਰ ਵਜਾਉਣ ਵੇਲੇ ਉਂਗਲ ਨੂੰ ਕਸ ਕੇ ਮਾਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਰ-ਲ' ਵੇਲੇ ਉਂਗਲ ਨੂੰ ਪੁੜੇ ਤੇ ਖਿਸਕਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਿਰ ਤਿਰ ਜਾਂ ਧਿਰ ਧਿਰ 'ਰੇਲਾ' ਵਜਾਉਣ ਸਮੇਂ ਇਹੋ 'ਤੇ-ਟੇ' ਤੋਂ 'ਰ-ਲ' ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

7. ਤਿ-ਤੇ

ਇਹ ਅੱਖਰ ਉਂਗਲਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਹਥੇਲੀ ਨਾਲ ਵਜਾਉਣਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਪੁੜੇ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹਥੇਲੀ ਦਾ ਇਕ ਪਾਸਾ ਮਾਰਨ ਨਾਲ 'ਤਿ' ਅੱਖਰ ਵਜੇਗਾ।

8. ਰ

ਇਹ ਅੱਖਰ ਅੰਗੂਠੇ ਵਲੋਂ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਵਜੇਗਾ। ਭਾਵ 'ਤ-ਰ, ਤਿਰ' ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਰ ਵਜਾਉਣ ਸਮੇਂ ਹੱਥ ਨੂੰ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਦਾਜ ਰੂਪ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਰ ਠੀਕ ਵਜ ਸਕਣ। ਹਥੇਲੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਵਜਾਉਣਾ ਥੋੜਾ ਕਠਿਨ ਹੈ।

9. ਤਾ

ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਅਤੇ ਥੋੜਾ ਢਿੱਲਾ ਕਰਕੇ ਪੁੜੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੰਜ ਮਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਚੀਚੀ ਉਂਗਲ ਹੀ ਸਿਆਹੀ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਲਗੇ। ਭਾਵ, ਚੀਚੀ ਉਂਗਲ ਮਾਰ ਕੇ ਉਠਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਪੁੜੇ ਦਾ ਆਵਾਜ਼ ਬੰਦ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਗੋਂ ਖੁਲ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਨੂੰ ਥਾਪ ਦਾ 'ਤਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੁੜਾ ਸੁਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਮੁਕਾਅ (ਸਮ) ਤੇ ਥਾਪ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

10. ਦੁੱ ਜਾ ਥੂੰ

ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕਰਕੇ, ਫਿਰ ਹੱਥ ਦੇ ਅੱਧੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਪੁੜੇ ਦੀ 'ਗੋਟ' ਕਿਨਾਰ ਤੇ ਥੋੜਾ ਢਿੱਲਾ ਕਰਕੇ ਮਾਰੋ। ਇਸੇ ਨੂੰ 'ਦੁੱ, ਥੂੰ ਜਾਂ ਥੂੰ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬੋਲ ਅਨੁਸਾਰ 'ਦੀ-ਧੀ' ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

11. ਕੇ ਜਾਂ ਕੱਤ

ਪਹਿਲਾਂ ਛੁੱਗੀ ਦੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਟਿਕਾਓ ਜਿਥੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਵਧੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਫਿਰ ਹੱਥ ਦੇ ਅਗਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਇੰਜ ਛੁੱਗੀ ਤੇ ਕਸਕੇ ਮਾਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਛੁੱਗੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤਕ ਉਂਗਲਾਂ ਜਾ ਕੇ ਲਗਣ। ਅੱਖਰ 'ਕੱਤ' ਢਿਲੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਵਜਾਉਣਾ ਹੈ।

12 ਘੇ ਜਾਂ ਗੇ

ਛੁੱਗੀ ਉਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਟਿਕਾਓ। ਫਿਰ ਹੱਥ ਨੂੰ ਇੰਜ ਬਣਾਓ ਜਿਵੇਂ 'ਫਨੀਅਰ ਸੱਪ ਫਣ' ਨੂੰ ਖਿਲਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਂਗਲਾਂ ਦੇ ਪੇਰੂਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਹੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਮਾਰ ਕੇ ਉਠਾ ਲਵੋ। ਇਸ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਨਾਲ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਤੀਜੀ ਉਂਗਲ ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਅਦਲ-ਬਦਲ ਕਰਕੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ।

13. ਧਾ

ਅੱਖਰ 'ਤਾ' ਤੇ ਨਾਲ ਜਦੋਂ 'ਗੇ ਜਾਂ ਘੇ' ਅੱਖਰ ਵਜੇਗਾ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ
ਅੱਖਰ ਮਿਲਕੇ 'ਧਾ' ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਕਿ
'ਧਾ' ਵਜਾਉਣ ਵੇਲੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਇਕ ਸਾਥ ਮਾਰਨੇ ਹਨ।

14. ਧੀਂ ਜਾਂ ਧਿੰਨ

ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ 'ਤੀ' ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ 'ਗੇ ਜਾਂ ਘੇ' ਇਕੋ ਸਾਥ ਵਜਾਉਣ ਨਾਲ।
ਭਾਵ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਇਕ ਸਾਥ ਮਾਰਨ ਨਾਲ 'ਧੀਂ ਜਾਂ ਧਿੰਨ' ਬੋਲ ਵਜਦਾ ਹੈ।

ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਬਜਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ

ਪੁੱਛੇ ਅਤੇ ਡੁੱਗੀ ਉੱਤੇ ਵਖੋ-ਵਖ ਬੋਲ ਕਿਵੇਂ ਬਜਾਉਣੇ ਹਨ ਉਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਅਸਾਂ ਪਿੱਛੇ ਫੋਟੋ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਬਜਣ ਵਾਲੇ ਬੋਲ ਅਤੇ ਜੁੜਵੇਂ ਅੱਖਰ ਕਿਵੇਂ ਬਜਾਉਣੇ ਹਨ ਉਸ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ—

ਧਾ—ਇਹ ਅੱਖਰ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਬਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਬਜਾਉਣ ਦੇ ਦੋ ਤਰੀਕੇ ਹਨ, ਪਹਿਲਾ-ਸੱਜੇ ਹਥ ਵਾਲੇ ਪੁੱਛੇ ਦੀ ਕਿਨਾਰ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਮਾਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਖੱਬੇ ਹਥ ਨਾਲ ਡੁੱਗੀ ਉੱਤੇ ਗੇ ਜਾਂ ਘੇ ਬਜਾਉਣ ਨਾਲ 'ਧਾ' ਸ਼ਬਦ ਬਜਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ-ਸੱਜੇ ਹਥ ਨਾਲ ਥਾਪ ਵਾਲਾ 'ਤਾ' ਮਾਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਡੁੱਗੀ ਉੱਤੇ ਚਾਰੇ ਉਂਗਲਾਂ ਜੋੜ ਕੇ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਬੋਲ ਬਜਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਹਥ ਇਕ ਸਾਬ ਮਾਰੇ ਜਾਣ। ਭਾਵ, -'ਤਾ ਜਾਂ ਨਾ' ਅੱਖਰ ਨਾਲ 'ਗੇ-ਘੇ' ਬਜਾਉਣ ਨਾਲ 'ਧਾ' ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ।

ਧੀ-ਧਿਨ—ਇਹ ਅੱਖਰ 'ਦੀ' ਜਾਂ 'ਤੀ' ਦੇ ਨਾਲ 'ਗੇ-ਘੇ' ਡੁੱਗੀ ਤੇ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਬਜਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਸੱਜੇ ਹਥ ਨਾਲ ਪੁੱਛੇ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਮਾਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਡੁੱਗੀ ਉੱਤੇ 'ਗੇ ਜਾਂ ਘੇ' ਬਜਾਉਣ ਨਾਲ 'ਧੀ' ਜਾਂ 'ਧਿਨ' ਬੋਲ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।

ਧਿੰਨਾ—ਇੰਜ ਬਜੇਗਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ 'ਧੀ' ਜਾਂ 'ਧਿੰ' ਮਾਰਕੇ ਫਿਰ ਸੱਜੇ ਹਥ ਦੇ ਪੁੱਛੇ ਦੀ ਕਿਨਾਰ ਤੇ 'ਨਾ' ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਅੱਖਰ ਬਜੇਗਾ।

ਤਿਟ—ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਰਕੇ ਦੂਜੀ ਤੀਜੀ ਤੇ ਚੌਥੀ ਉਂਗਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪੁੱਛੇ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਰਨ ਨਾਲ 'ਤਿ' ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਜਿਥੇ ਦੂਜੀ ਉਂਗਲ ਲੱਗੀ ਹੈ ਉਸੇ ਥਾਂ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਮਾਰਨ ਨਾਲ 'ਟ' ਅੱਖਰ ਵਜੇਗਾ।

ਧਿਟ-ਧਿਟ—'ਤਿ' ਅੱਖਰ ਬਜਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਡੁੱਗੀ ਉੱਤੇ 'ਗੇ' ਅੱਖਰ ਬਜਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ 'ਤਿ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਧਿ' ਅੱਖਰ ਬਜੇਗਾ, ਫਿਰ ਉਸੇ ਦੇ ਨਾਲ 'ਟ' ਮਾਰਨ

ਨਾਲ ਧਿਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੋ ਵਾਰ ਮਾਰਨ ਨਾਲ 'ਧਿਟ-ਧਿਟ' ਬੋਲ ਬਜੇਗਾ।

ਧਿਰ-ਧਿਰ—ਧਿਟ ਧਿਟ ਦੇ ਬੋਲ ਨੂੰ ਨਰਮ ਉਂਗਲਾਂ ਨਾਲ ਥੋੜਾ ਖਿਸਕਾ ਕੇ ਬਜਾਉਣ ਨਾਲ 'ਧਿਰ ਧਿਰ' ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਹ ਬੋਲ ਉਂਗਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹਥੇਲੀ ਨਾਲ ਭੀ ਬਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਧਿਲਾਂਗ—ਇਸ ਦੀ ਵਿਧੀ ਇੰਜ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਆਹੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੂਜੀ ਤੀਜੀ ਉਂਗਲ ਮਾਰਕੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ਥਾਂ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਮਾਰਕੇ ਉਠਾ ਲਵੋ, ਤਾਂ ਜੋ ਪੁੜੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਖੁਲ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਭੁੱਗੀ ਉਤੇ 'ਗੇ' ਅੱਖਰ ਵੀ ਨਾਲ ਬਜਾਉਣ ਤੇ ਧਿਲਾਂਗ ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲੇਗਾ।

ਧਾਗੇ ਤਿਟ ਇਸ ਬੋਲ ਨੂੰ ਬਜਾਉਣ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲਾਂ-'ਧਾਗੇਤਿਟ' ਬਜਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ **ਕਿਸ਼ਾਨ** : ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਭੁੱਗੀ ਤੇ 'ਕੇ' ਮਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਸਿਆਹੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਠਾ ਲਵੋ ਤਾਂ ਜੋ ਪੁੜੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਖੁਲ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਦੂਜੀ ਤੀਜੀ ਉਂਗਲ ਸਿਆਹੀ ਨੂੰ ਫੁਵਾਉਣ ਨਾਲ ਇਹ ਬੋਲ ਬਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸ਼ਨਗ—ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ 'ਕੇ' ਮਾਰੋ ਫਿਰ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਦੂਜੀ ਤੀਜੀ ਤੇ ਚੌਥੀ ਉਂਗਲ ਸਿਆਹੀ ਵਿਚ ਮਾਰਨ ਨਾਲ 'ੜ' ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ 'ਨਾ' ਅਤੇ 'ਗ' ਅੱਖਰ ਬਜਾਓ। ਇੰਜ ਕਿਸ਼ਨਗ ਬੋਲ ਬਜੇਗਾ। ਇਸੇ ਦਾ ਉਲਟ 'ਕਿਟੜਕ' ਬੋਲ ਬਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਧੁਮਕਿਟ—ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕਰਕੇ ਪੁੜੇ ਦੀ ਕਿਨਾਰ ਤੇ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਢੂੰ, ਧੂੰ, ਢੂੰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਿਕਲੇਗੀ। ਭਾਵ, ਪੁੜੇ ਦੀ ਕਿਨਾਰ ਤੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਚੁਕ ਕੇ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਉਂਗਲਾਂ ਦੇ ਅਗਲੇ ਪੌਰਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਹੀ ਨੂੰ ਫੁਵਾਓ, ਤਾਂ ਜੋ ਆਵਾਜ਼ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇੰਜ 'ਧੁੰਮ' ਬੋਲ ਬਜੇਗਾ, ਫਿਰ ਇਸੇ ਦੇ ਨਾਲ 'ਕਿਟ' ਬੋਲ ਬਜਾਉਣ ਤੇ 'ਧੁਮਕਿਟ' ਬੋਲ ਬਜਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਅੱਖਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਦਲ-ਬਦਲ ਕਰਕੇ ਬਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਨੋਟ : ਐਸਾ ਦੇਖਣੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਜੈਸਾ ਹੱਥ ਤਬਲੇ ਤੇ ਰਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਵੈਸੇ ਹੀ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤਕ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੱਥ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਗੁਣੀ ਬੰਦੇ ਨੇ ਹੱਥ ਰਖਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਹੱਥ ਸੁੰਦਰ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਪਣੇ ਮਨ ਤੋਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਤਬਲਾ ਸਿਖਣ ਨਾਲ ਹੱਥ ਬੰਦੋਬਾ (ਭੱਦਾ) ਦਿਖਾਈ ਦੇਵੇਗਾ। ਸੋ, ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਉਸਤਾਦ ਤੋਂ ਤਬਲਾ ਸਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਬਜਾਉਣ ਵੇਲੇ ਹੱਥ ਸੁੰਦਰ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ ਅਤੇ ਤਬਲੇ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵੀ ਸੁਧ ਸੁਣਾਈ ਦੇਵੇ।

ਤਬਲੇ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਹਿਚਾਣ

ਤਬਲੇ ਦੇ ਦੋ ਮੁਖ ਅੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (1) ਸੱਜਾ ਪੁੜਾ (2) ਖੱਬਾ ਧਾਮਾ ਜਾਂ ਛੁੱਗੀ :

- (1) **ਚੱਟੂ**—ਪੁੜੇ ਦਾ ਮੁਖ ਸਤੀਰ, ਜੋ ਅੰਦਰੋਂ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਛਾ ਚੱਟੂ ਸੀਸਮ, ਖੈਰ ਜਾਂ ਚੰਦਨ ਦੀ ਲੱਕੜ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- (2) **ਪੁੜੀ**—ਚੱਟੂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
- (3) **ਸਿਆਹੀ**—ਪੁੜੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜੋ ਚੰਦ ਵਾਂਗ ਗੋਲਾਈ ਵਿਚ ਮਸਾਲਾ ਲਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- (4) **ਚਾਟੀ**—ਪੁੜੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ-ਕਿਨਾਰੇ ਚਾਰੋਂ ਤਰਫ ਖੱਲ ਦੀ ਪਤਲੀ ਪੱਟੀ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਚਾਟੀ ਜਾਂ ਕਿਨਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
- (5) **ਲਾਥ**—ਕਿਨਾਰ (ਚਾਟੀ) ਅਤੇ ਸਿਆਹੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੀ ਖਾਲੀ ਥਾਂ।
- (6) **ਗਜਰਾ**—ਪੁੜੀ ਦੇ ਚਾਰੋਂ ਤਰਫ ਚਮੜੇ ਦਾ ਗੁੰਦਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਰ, ਜਿਸ ਵਿਚ 16 ਛੇਦ (ਘਰ) ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਦਰੀ ਪਰੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁੜਾ ਸੁਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ, ਉਸਦੇ ਉੱਤੇ ਜਾਂ ਹੇਠਾਂ ਹਥੜੀ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਗਜਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
- (7) **ਬਦਰੀ**—ਚਮੜੇ ਦੀ ਬਣੀ ਰੱਸੀ (ਡੋਰੀ) ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੱਕੜ ਦੇ ਗੱਟੇ ਫਸਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- (8) **ਗੁਬਰੀ**—ਚਮੜੇ ਦੀ ਬਦਰੀ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਗੋਲ ਚੱਕਰ ਜੋ ਪੁੜੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਬਦਰੀ ਖਿੱਚੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਪੁੜਾ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
- (9) **ਗੱਟੇ**—ਲੱਕੜ ਦੇ ਅੱਠ ਟੁਕੜੇ, ਜਿਹੜੇ ਬਦਰੀ ਵਿਚ ਫਸਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੁੜਾ ਸੁਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉੱਤੇ ਹੇਠਾਂ ਖਿਸਕਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਧਾਮਾ [ਛੁੱਗੀ] ਦੇ ਭਾਗ

- (1) **ਭੱਗਾ**—ਇਸ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਛੁੱਗੀ ਜਾਂ ਧਾਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਮਿੱਟੀ, ਪਿੱਤਲ ਜਾਂ

ਤਾਬੇ ਦੀ ਬਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲੱਕੜ ਜਾਂ ਪਿੱਤਲ ਦੇ ਧਾਮੇ
ਭੀ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

(2) **ਸਿਆਹੀ**— ਡੁੱਗੀ ਤੋਂ ਸਿਆਹੀ ਪੁੜੇ ਵਾਂਗ ਵਿਚਕਾਰ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ, ਸਗੋਂ ਉਹ
ਬੋੜੀ ਹਟਵੀਂ ਲਾਈਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਖੰਥਾ ਹੱਥ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖਾਲੀ ਜਗਾ
ਰਹੇ, ਪਰ ਧਾਮੇ ਉੱਤੇ ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਥਾਂ ਆਟਾ ਲਾਈਦਾ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ
ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਧੁਰਪਦ-ਧਮਾਰ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਜੋੜੀ ਤੇ ਹੀ ਮ੍ਰਿਦੰਗ
ਵਾਂਗ ਖੁੱਲ੍ਹੇ-ਥੱਲ ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਟੇ ਵਾਲਾ ਧਾਮਾ
ਰੱਖਦੇ ਹਨ ।

(3) **ਡੋਰੀ**—ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਡੁੱਗੀ ਵਿਚ ਸੂਤ ਦੀ ਡੋਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਿੱਤਲ ਦੇ
ਛੱਲੇ ਪਾ ਕੇ ਕਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਪਿੱਤਲ ਦੀ ਡੁੱਗੀ ਜਾਂ ਧਾਮੇ ਵਿਚ
ਬਦਰੀ ਹੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

(4) **ਈਂਡੂ**—ਕਪੜੇ ਦੇ ਬਣੇ ਗੋਲ ਚੱਕਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਜੋੜੀ ਨੂੰ ਰੱਖ ਕੇ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ । ਇੰਜ ਵਜਾਉਣ ਸਮੇਂ ਤਬਲਾ ਹਿਲਦਾ-ਡੁਲਦਾ ਨਹੀਂ ।

(5) **ਹਥੋੜੀ**—ਇਸ ਨਾਲ ਪੁੜਾ ਸੁਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਪਿੱਤਲ ਜਾਂ ਲੋਹੇ ਦੀ
ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ ਪੱਥਰ ਦੀ ਵੱਟੀ ਨਾਲ ਡੀ ਪੁੜਾ ਸੁਰ
ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਤਬਲਾ ਮਿਲਾਣਾ—ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਤਬਲਾ ਬਜਾਉਣ (ਸੰਗਤਿ ਕਰਨ) ਸਮੇਂ ਤਬਲਾ
'ਖੜਜ ਜਾਂ ਪੰਚ ਮ' ਸੁਰ ਤੇ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਰਾਗ ਵਿਚ 'ਪੰਚਮ' ਸੁਰ
ਵਰਜਿਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਮੱਧਮ ਲਗਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੱਧਮ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਪੁੜਾ ਸੁਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤਾ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੱਟਿਆ ਨੂੰ
ਖਿਸਕਾ ਕੇ ਉੱਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਪੁੜਾ ਸੁਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤਾ ਨੀਵਾ ਥੱਲੇ ਤਾਂ
ਗੱਟਿਆਂ ਤੇ ਹਥੋੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ
ਗਜਰੇ ਦੇ ਉੱਤੇ ਜਾਂ ਹੇਠਾਂ ਹਥੋੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਪੁੜੇ ਨੂੰ ਸੁਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ।*

ਤਬਲਾ ਮਿਲਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ— ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੜੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਘਰ ਨੂੰ ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਦੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਓ,
ਫਿਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਘਰ 8 ਨੂੰ ਮਿਲਾਓ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 4 ਘਰ ਮਿਲਾਓ ਫਿਰ

---

* : ਛੋਟੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਪੁੜਾ ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਾਲੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਕਾਲੇ ਸੁਰ ਤਕ
ਅਕਸਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਚੋੜੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਪੁੜਾ ਇਸ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਨਾਲ
ਮਿਲੇਗਾ । ਜੇ ਪੁੜੇ ਤੇ ਸਿਆਹੀ ਵਧ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਵੀ ਪੁੜਾ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਚੜੇਗਾ,
ਸਿਆਹੀ ਘਟ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਚੋੜੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਪੁੜਾ ਵੀ ਉੱਤੇ ਦੜ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ
ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਪੁੜਾ ਸੁਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੁਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ
ਜਾਂ ਬਾਦ ਵਿਚ ਪੁੜਾ ਫਟ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

12 ਘਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਅਖੀਰ ਤਬਲੇ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਘੁਮਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸੁਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤਬਲੇ ਦੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਕ [ਸੰਕੇਤਿਕ] ਸ਼ਬਦ

- (1) **ਠੇਕਾ**—ਕਿਸੀ ਤਾਲ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਿਚ ਲਯਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤਬਲੇ ਤੇ ਬਜਣ ਯੋਗ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਬੋਲਾ ਨੂੰ ਬੰਨ ਕੇ, ਪੂਰੇ ਇਕ ਅਰਸੇ ਦਾ ਜੋ ਬੋਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਾਲ ਦਾ ਠੇਕਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ-ਤਿੰਨਤਾਲ ਦਾ ਠੇਕਾ :—

ਧਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ ਧਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ ਧਾ ਤਿੰ ਤਿੰ ਤਾ ਤਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ
+ 2 0 3

- (2) **ਆਵਿੱਤ**—ਕਿਸੀ ਤਾਲ ਦੇ ਪੂਰੇ ਬੋਲ (ਠੇਕੇ) ਨੂੰ ਗੁੱਤ ਤੋਂ ਗੁਰ ਤਕ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬਜਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਅਵਿੱਤ ਜਾਂ ਆਵਰਤਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ, ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੀ ਇਕ ਅਵਿੱਤ 16 ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਿਵੇਂ 40 ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਿਚ ਝਪਤਾਲ ਦੇ ਚਾਰ ਅਵਿੱਤ ਹੋਏ।

- (3) **ਕਿਸਮ**—ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਤਾਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਤਬਦੀਲ ਕਰੇ ਬਿਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਠੇਕਿਆਂ ਨੂੰ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਲ ਬਜਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਕਿਸਮ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ, ਤਿੰਨਤਾਲ ਵਿਚ 'ਧਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ' ਦੀ ਥਾਂ, ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ ਧਾ' ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਬਤੌਰੇ ਉਦਾਹਰਣ ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੀ ਇਕ ਕਿਸਮ ਹੇਠਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ :—

ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ ਧਾ ਧਾ ਧਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਤਿੰ ਤਿੰ ਤਾ ਤਾ ਧਾ ਧਾ ਧਿੰ ਧਿੰ
× 2 0 3

- (4) **ਟੁਕੜਾ**—ਗਾਉਣ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਤਾਨ ਅਤੇ ਸਿਤਾਰ ਬਜਾਉਣ ਵਿਚ ਤੌੜਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁਕੜਾ ਭੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਬਲੇ ਦੇ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਭਾਵ, ਮੋਹਰਾ, ਮੁਖੜਾ, ਗਤ-ਕਾਇਦੇ ਪਰਨ ਆਦਿ ਸਭੀ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਹਨ, ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਟੁਕੜਾ ਬੋਲਾਂ ਦਾ ਇਕ ਐਸਾ ਸਮੂਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਕ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਅਰਸੇ (ਅਵਿੱਤ) ਤਕ ਦਾ ਹੋਵੇ। ਬੋਲ ਬਹੁਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਭੀ ਨਾ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਐਸੀ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਭੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਖਾਸ ਨਾਮ (ਪਰਨ, ਗਤ ਆਦਿ) ਦੇਣਾ ਪਵੇ। ਟੁਕੜੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਬੰਧਨ-ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਟੁਕੜਾ ਤਿਹਾਈ (ਤੀਯਾ) ਸਹਿਤ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਤਿਹਾਈ ਤੋਂ ਭੀ, ਬਤੌਰੇ ਉਦਾਹਰਣ :—

ਟੁਕੜਾ ਤਿਹਾਈ ਸਹਿਤ :

ਧਾਧਾ	ਤ੍ਰਿਕਿਟ	ਧਾਤਿਰ	ਕਿਟਧਾ	ਤੀਧਾ	ਕੜਾਨ	ਧਾ	ਕੱਤਾ
+				2			
ਧਾਤਿਰ	ਕਿੜਧਾ	ਤੂਨਾ	ਕੱਤਾ	ਧਾ	ਕੱਤਾ	ਧਾ	ਕਤਾ ਧਾ
0				3			x

ਟੁਕੜਾ ਤਿਹਾਈ ਤੋਂ ਬਿਨਾ

ਤੱਕ	ਤਾ	ਧਿਰਕਿਟ	ਤਕਧਾ	ਕਿਟ	ਤਕ	ਧਾਧਾ	ਤੂਨਾ
x				2			
ਘਿੜਨਗ	ਤ੍ਰਿਕਿਟ	ਤਕਤਾ	ਤ੍ਰਿਕਿਟ	ਧੇ	ਧਾਗੇ	ਨਧਾ	ਤ੍ਰਿਕਿਟ ਧਾ
0				3			x

- (5) ਤਿਹਾਈ—ਕਿਸੇ ਬੋਲ ਨੂੰ ਹੂਬਹੂ ਇਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਬਜਾ ਕੇ ਗੁਰ (ਸਮ) ਤੇ ਆਉਣ ਨੂੰ ਤਿਹਾਈ ਜਾਂ ਤੀਹਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤਿਹਾਈ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (1) ਇਕ ਬੇਦਮ ਤਿਹਾਈ, ਜਿਸਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੇ ਰੁਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ (2) ਦੂਜੀ ਦਮਦਾਰ ਤਿਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੋ ਵਾਰ ਥੋੜਾ ਠਹਿਰਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਬੇਦਮ ਤਿਹਾਈ :

ਘੇਘੇ	ਤਿਟ	ਧਾਧਾ	ਘੇਘੇ	ਤਿਟ	ਧਾਧਾ	ਘੇਘੇ	ਤਿਟ	ਧਾ
0				3				+

ਦਮਦਾਰ ਤਿਹਾਈ :

ਧਾਧਾ	ਤਿਰਕਿਟ	ਧਾਧਾ	ਤੂਨਾ	ਧਾ	s	ਧਾਧਾ	ਤਿਰਕਿਟ
x				2			
ਧਾਧਾ	ਤੂਨਾ	ਧਾ	s	ਧਾਧਾ	ਤਿਰਕਿਟ	ਧਾਧਾ	ਤੂਨਾ ਧਾ
0				3			x

- (6) ਮੁਖੜਾ—ਮੁਖੜਾ ਉਸ ਛੋਟੇ ਬੋਲ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਗਾਇਕ-ਵਾਦਕ ਦੇ ਗਾਉਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਾਜ਼ ਨੂੰ ਬਜਾਣ ਸਮੇਂ, ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਗੁਰ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਨਿੱਤ ਦੇ ਆਰੰਭ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਬਲੇ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੀੰਗ ਤੇ ਉਠਾਨ ਬਜਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਾਇਨ-ਵਾਦਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਖੜਾ ਬਜਾਈਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜੋ ਗੁਰ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਵੇ,

ਮੁਖੜੇ ਦੇ ਬੋਲ ਉਠਾਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕੁਝ ਨਰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੁਖੜੇ ਇਕ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਭਾਵ, ਤਿੰਨਤਾਲ ਦਾ ਮੁਖੜਾ ਚਾਰ, ਅੱਠ, ਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ੧੬ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੁਖੜੇ ਤਿਹਾਈ ਸਹਿਤ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਤਿਹਾਈ ਦੇ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮੁਖੜਾ ਬਿਨਾ ਤਿਹਾਈ

ਧਾਗੇਤਿਟਤਾਗੇਤਿਟ	ਧਾਗੇਤਿਟਤਾਗੇਤਿਟ	ਕਿੜਧਾੜਤਾੜਨੱਧਾੜ	ਕਿਟਦੀੜਧਾੜਕਿਟ	ਧਾ
3				X

ਮੁਖੜਾ ਤਿਹਾਈ ਸਾਹਿਤ

ਧਿਟਧਿਟਧਾਗੇਤਿਟ	ਕਿੜਧਾਤਿਟਧਾਗੇਤਿਟ	ਧਾਗੇਨਨਗਿਦੀਗਿਨ	ਨਗਤਿਟਕਤਕਤ	
0				
ਕੜਤਾਧਿਕਿਟਕੜ	ਤਾਧਿਕਿਟਧਾਗੇਤਿਟ	ਕੜਧਾੜਨਧਾੜਕੜਧਾ	ੜਨਧਾੜਕੜਧਾੜਨ	ਧਾ
3				X

(7) ਮੋਹਰਾ—ਮੋਹਰਾ ਉਸ ਛੋਟੇ ਟੁਕੜੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਾਇਨ-ਵਾਦਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਗਾਇਕ ਜਾਂ ਵਾਦਕ ਗੁਰ ਤੋਂ ਕੁਝ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੀਤ ਦਾ ਮੁਖੜਾ ਫੜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲਹੀ ਤਬਲੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮੋਹਰਾ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗੁਰ ਤੇ ਆਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੋਹਰਾ ਗਾਇਨ-ਵਾਦਨ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਲਈ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੋਹਰਾ ਇਕ ਅਰਸੇ (ਆਵ੍ਰੱਤ) ਤੋਂ ਘਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਖਯਾਲਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ੧, 1, 1, 2, ਇਤਿ-ਆਦਿ, ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਭੀ ਮੋਹਰੇ ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮੋਹਰੇ ਅਤੇ ਮੁਖੜੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਲਗ-ਭਗ ਦੋਵੇਂ ਮਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੋਹਰੇ ਭੀ ਮੁਖੜੇ ਵਾਂਗ ਤਿਹਾਈ ਸਹਿਤ ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਤਿਹਾਈ ਦੇ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮੋਹਰਾ ਬਿਨਾ ਤਿਹਾਈ :

ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ	ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ	ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ	ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ	ਧਾ
3				X

ਮੋਹਰਾ ਤਿਹਾਈ ਸਾਹਿਤ :

ਤਾੜੁਨਾ	ਕਿਟਤਕ, ਤਾਤਿਰ	ਕਿਟਤਕਤਿਰਹਿਟ	ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ	
0				
ਧਾ, ਤਿਰਕਿਟ	ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ	ਧਾ, ਤਿਰਕਿਟ	ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ	ਧਾ
3				X

(8) ਉਠਾਨ—ਉਠਾਨ ਉਸ ਬੜੇ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਬਲ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿੱਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਠਾਨ ਕਿਸੀ ਭੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਅਤੇ ਲਯਕਾਰੀ ਵਿਚ ਬਜਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਭੀ ਉਠਾਨ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਠਾਨ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਆਰੰਭਿਕ ਪਰਨ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਠਾਨ ਦਾ ਸਰੂਪ :—

ਧੋਤ ਧੋਤ ਤਾ s	ਕਤ ਕਤ ਕਤ s	ਧਾਗੇ ਤਿਟ ਤਾਗੇ ਤਿਟ	ਕਿੜਧੇ sਨ ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ
+	2	0	3
ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ ਧਾਗੇ ਤਿਟ ਧਾ s ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ ਧਾਗੇ ਤਿਟ ਧਾ s ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ, ਧਾਗੇ ਤਿਟ ਧਾ			
+	2	0	3

(9) ਪਰਨ—ਪਰਨ ਉਸ ਬੜੇ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਟੁਕੜੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਘਟੇ-ਘਟ ਦੋ ਅਰਸੇ ਦਾ ਹੋਵੇ। ਵਧ 3, 5, 6, 7 ਅਰਸੇ ਦਾ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਬੋਲ ਬਾਰੰਬਾਰ ਬਜਦੇ ਅਤੇ ਲਯ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਪਰਨ ਅਸਲ ਵਿਚ ਮ੍ਰਿਦੰਗ (ਪਖਾਵਜ) ਤੇ ਬਜਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਤਬਲੇ ਤੇ ਬਜਾਉਣ ਵੇਲੇ ਇਹ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਬੋਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਬਜਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰਨਾਂ ਅਧਿਕਤਰ ਤਿਹਾਈ ਸਹਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਲਗ-ਪਗ ਸਭੀ ਵੱਡੀਆਂ ਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਜਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪਰਨ ਦਾ ਸਰੂਪ

ਧਾਗੇ ਤਿਟ ਤਾਗੇ ਤਿਟ	ਧਾਗੇ ਤਿਟ ਤਾਗੇ ਤਿਟ	ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ ਧਾਗੇ ਤਿਟ	ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ ਧਾਗੇ ਤਿਟ
×	2	0	3
ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ ਧਾਗੇ ਤਿਟ ਧੋਤ ਧੋਤ ਤਿਰਕਿਟ ਧੋਤ ਧਿਟ ਧਿਟ ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ			
×	2	0	3
ਧੋਤ ਧੋਤ ਤਗੇ sਨ	ਧਾ s ਧੋਤ ਧੋਤ ਤਗੇ sਨ	ਧਾ s ਧੋਤ ਧੋਤ ਤਗੇ sਨ	ਧਾ s ਧੋਤ ਧੋਤ ਤਗੇ sਨ
×	2	0	3

(10) ਗਤ—ਪਰਨ, ਕਾਇਦੇ, ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਆਦਿ ਤੋਂ ਅਲਗ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਗਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਅਧਿਕਤਰ ਪਹਿਲਾਂ ਠਾਅ, ਫਿਰ ਦੋ ਵਾਰ ਦੁਗੁਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦਾਰ ਵਾਰ ਚੌਗੁਨ ਲਯ ਵਿਚ ਬਜਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗਤ ਤਬਲੇ ਦੀ ਇਕ ਮੁਖ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਬੋਲ ਪਰਨ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨਰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਗਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨਾ ਤਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ ਤੇ 'ਧਾ' ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤਿਹਾਈ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਨਾਰ ਦੇ ਬੋਲ ਹੀ ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗਤ ਦਾ ਸਰੂਪ

ਧਾ	ਧਿਨਕ	ਤਕਿਟ	ਧਿਨਕ	ਧਾਤਿਰਕਿਟ	ਧਾਤਿਟ	ਧਿਨਗ	ਦਿਗਨ
×				2			
ਨਗਨ	ਨਗਨ	ਤਕਿਟ	ਧਿਨਕ	ਧਾਤਿਰਕਿਟ	ਧਾਤਿਟ	ਧਿਨਗ	ਦਿਗਨ
0				3			

- (11) **ਰੇਲਾ**—ਕਿਸੀ ਕਾਇਦੇ ਦੇ ਅਨੇਕ ਪਲਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਪਲਟੇ ਨੂੰ ਚੁਣ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਲਯ ਵਿਚ ਤਿਆਰੀ ਨਾਲ ਬਜਾਉਣ ਨੂੰ ਰੇਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਬਣਤਰ ਰੇਲ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਚਾਲ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਣਾਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਰੇਲਾ ਚੰਗੁਨ ਲਯ ਤੋਂ ਅਧਿਕ ਦਰੁੱਤ ਲਯ ਵਿਚ ਹੀ ਬਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰੇਲੇ ਵਿਚ ਇਤੋਂ ਹੀ ਬੋਲ-ਸਮੂਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਠਾਅ ਦੀ ਲਯ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਤਨੀ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਤੇਜ਼ ਲਯ ਵਿਚ ਤਬਲੇ ਵਾਲਾ ਬਜਾਏ, ਉਹ ਬਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰੇਲਾ ਅਕਸਰ ਕਾਇਦੇ-ਪਲਟੇ, ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਆਦਿ ਬਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਨੀ ਬਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰੇਲਾ

ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ	ਤਿਰਕਿਟਧਾ's	ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ	ਤਿਰਕਿਟਧਾ's
×			
ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ	ਤਿਰਕਿਟਤਾ's	ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ	ਤਿਰਕਿਟਧਾ's
2			
ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ	ਤਿਰਕਿਟਧਾ's	ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ	ਤਿਰਕਿਟਧਾ's
0			
ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ	ਤਿਰਕਿਟਤਾ's	ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ	ਤਿਰਕਿਟਧਾ's
3			

- (12) **ਲੱਗੀ**—ਲੱਗੀ ਛੋਟੇ ਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਜਣ ਵਾਲਾ ਉਹ ਬੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਧਿਕ-ਤਰ ਕਹਿਰਵਾਂ ਛੰਦ ਦੇ ਬੋਲ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਡਗ ਮਗਾਉਂਦੀ ਚਾਲ ਤੋਂ ਤਬਲਾ ਬਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਲੱਗੀ ਕਹਿਰਾਵਾ, ਦਾਦਰਾ, ਤਾਲ ਦੀ ਮੁਖ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਤਿੰਨਤਾਲ ਵਿਚ ਕਾਇਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਰਵਾ-ਦਾਦਰਾ ਆਦਿ ਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਸੇ-ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਠੁਮਰੀ, ਭਜਨ ਗਾਉਣ ਵੇਲੇ ਤਿੰਨਤਾਲ ਵਿਚ ਭੀ ਲੱਗੀ ਬਜਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਹਿਰਵੇ ਵਿਚ ਲੱਗੀ (1)

ਧਾਗੇ ਨਾਧੀਂ sਕਧੀਂ ਨਾੜਾ	ਤਾਗੇ ਨਾਤੀ sਕਤੀ ਨਾੜਾ ।
×	0

ਲੱਗੀ (2)

ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿੰ sਨ	ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿੰ sਨ ।
×	0
ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿੰ sਨ	ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿੰ sਨ ।
×	0

- (13) **ਬਾਂਟ**—ਕਹਿਰਵੇ ਦੇ ਪਲਟਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਕੇ ਬਜਾਉਣ ਨੂੰ ਹੀ ਬਾਂਟ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੇ ਕਾਇਦਾਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪਲਟੇ ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਰਵੇ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਬਾਂਟ ਬਜਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਲੱਗੀ ਦੇ ਬੋਲ ਉਲਟ-ਪੁਲਟ ਕਰ ਕੇ ਬਾਂਟ ਬਣਾਈਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੱਗੀ ਹੀ ਬਜਾਈ ਜਾਵੇ, ਸਗੋਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਾਂਟ ਭੀ ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉੱਤੇ ਲਿੱਖੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਦੀ ਬਾਂਟ ਦਾ ਰੂਪ—

ਨੰ: 1.

ਧਾਤਿੰ sਨ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ	ਧਾਤਿੰ sਨ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।
×	0
ਤਾਤਿੰ sਨ ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ	ਧਾਤਿੰ sਨ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।
×	0

ਨੰ: 2.

ਧਾਤਿੰ sਨ ਧਾਤਿੰ sਨ	ਧਾਤਿੰ sਨ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।
+	0
ਤਾਤਿੰ sਨ ਤਾਤਿੰ sਨ	ਧਾਤਿੰ sਨ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।

- (1) **ਲੜੀ**—ਲੱਗੀ ਦੇ ਪਲਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਬੋਲ ਨੂੰ ਤਿਆਰੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਦੇਰ ਤਕ ਬਜਾਉਣ ਨੂੰ ਲੜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਾਇਦੇ, ਪਲਟੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਰੇਲਾ ਦਰੁਤ (ਲਯ) ਵਿਚ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਰਵਾ, ਦਾਦਰਾ ਆਦਿ ਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਲੱਗੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਤੇਜ਼ ਲਯ ਵਿਚ ਲੜੀ ਬਜਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਤੌਰੇ ਉਦਾਹਰਣ—

ਧਾਤਿੰsਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ	ਤਾਤਿੰsਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
+	
ਧਾਤਿੰsਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ	ਤਾਤਿੰsਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।

- (14) **ਪੇਸ਼ਕਾਰ**—ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਠਿਨ ਅਤੇ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਕਾਇਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਭੀ ਬਾਟ-ਪਲਟੇ ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤਿੰਨਤਾਲ (ਸੋਲੋ) ਬਜਾਉਣ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਹੀ ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ—ਅਪਣੀ ਵਾਦਨ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਸੁੱਤਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਰੱਖਣਾ, ਯਾਨੀ ਤਬਲੇ ਤੇ ਅਪਣੇ ਹੁਨਰ ਨੂੰ ਵਜਾ ਕੇ ਦਿਖਾਉਣਾ। ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਕਾਇਦੇ ਵਾਂਗ ਤਾਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ, ਉਸਦਾ ਵਜ਼ਨ (ਵਿਭਾਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ) ਨਹੀਂ ਬਿਗੜਦਾ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਬੰਦਿਸ਼ ਕਾਇਦੇ ਨਾਲੋਂ ਬੋੜੀ ਮੁਸਕਿਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਦੀ ਚਾਲ ਅਤੀਅੰਤ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਡਰਾਮਾਗਾਂਦੀ ਹੋਈ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ "ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ ਝਪਾ ਧਿੰਧਾ ਜਾਂ ਧੀਂਗ ਧਾਗਧਾ ਝ ਧਾਗਧਾ" ਇਤਿਆਦੀ ਬੋਲ ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦਿੱਲੀ ਘਰਾਨੇ ਦੇ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ ਤਿੰਨਤਾਲ ਦਾ ਸੋਲੋ ਬਜਾਉਣ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਹੀ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਤੌਰੇ ਉਦਾਹਰਣ—

ਪੇਸ਼ਕਾਰ (1)

ਧੀਂਕ	ਧਿੰਨਾ	ਝਕਤਾ	ਧੀਂਕ	ਧਿੰਨਾ	ਝਕਤਾ	ਧਿੰਨਾ	ਝਕਤਾ
+				2.			
ਤੀਂਕ	ਤਿੰਨਾ	ਝਕਤਾ	ਤੀਂਕ	ਧਿੰਨਾ	ਝਕਤਾ	ਧਿੰਨਾ	ਝਕਤਾ
0				3			

ਪੇਸ਼ਕਾਰ (2)

ਧੀਂਗ	ਧਾਗਧਾ	ਧਿੰਧਾ	ਧਾਤੀ	ਧੀਂਗ	ਧਾਗਧਾ	ਧਿੰਧਾ	ਧਾਤੀ
+				2			
ਤੀਂਗ	ਤਾਕਤਾ	ਤਿੰਤਾ	ਤਾਤੀ	ਧੀਂਗ	ਧਾਗਧਾ	ਧਿੰਧਾ	ਧਾਤੀ
0				3			

- (16) ਕਾਇਦਾ—ਠੇਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁੱਧ ਬੋਲਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਕਾਇਦਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤਾਲ ਦੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ, ਕਾਇਦੇ ਵਿਚ ਤਾਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਕਾਯਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਭਰੀ 'ਤਾਲੀ' ਦੀ ਥਾਂ ਭਰੀ ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਦੀ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬੋਲ ਚਾਰ-ਅੱਠ ਅਤੇ ਸੋਲਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਤਕ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਾਇਦੇ ਅਧਿਕਤਰ ਇਕ ਅਰਸੇ ਜਾਂ ਦੋ ਅਰਸੇ ਦੇ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਾਇਦੇ ਠਾਅ, ਦੁਗੁਨ, ਤਿਗੁਨ, ਚੌਗੁਨ ਆਦਿ ਲਯਾਂ ਵਿਚ ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਕਲਾਕਾਰ ਤਿੰਨਤਾਲ ਦਾ ਸੋਲੋ ਬਜਾਉਣ ਵੇਲੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਾਇਦੇ ਤੋਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਨੋਟ : ਉੱਤੇ 16 ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਰੂਪ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ—ਕਮਾਲ ਪਰਨ, ਚੱਕ੍ਰਦਾਰ ਪਰਨ, ਫਰਮਾਇਸ਼ੀ ਪਰਨ, ਚੱਕ੍ਰਦਾਰ ਗਤ, ਤਿਪੱਲੀ ਗਤ, ਚੋਪੱਲੀ ਗਤ, ਚਾਰ ਬਾਗ਼, ਲਾਲ ਕਿਲਾ, ਨੌ ਹੱਕਾ ਇਤਿਆਦਿ। ਪਰ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਵਾਨ ਐਸੇ ਨਾਮਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਭਾਵ, ਉਹ ਐਸੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਂ ਕਲਪਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਲਿੱਖਣ ਦੀ ਇੱਥੇ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਤਬਲਾ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਮੌਖਿਕ ਤਰੀਕਾ

ਪਿਛੇ ਅਸੀਂ "ਤਬਲਾ ਛੋਤੀ ਕਿਵੇਂ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇ" ਦੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਤਬਲੇ ਦੇ ਅਖਰ (ਵਰਣ) ਸਿਖਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਖਰਾਂ ਨੂੰ ਤਬਲੇ ਤੇ ਠੀਕ-ਠੀਕ ਬਜਾਉਣ ਲਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਬਜਣ ਵਾਲੇ ਬੋਲ ਕਢਾਏ ਜਾਣ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ ਫਿਰ ਰੂਪਕ, ਝਪਤਾਲ, ਕਹਿਰਵਾ ਅਤੇ ਤਿੰਨਤਾਲ, ਦੇ ਠੇਕੇ ਸਿਖਾਏ ਜਾਣ।

ਇੱਥੇ ਇਕ ਗੱਲ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਤਾਦ (ਗੁਰੂ) ਨੂੰ ਤਬਲਾ ਸਿਖਾਉਣ ਸਮੇਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਹਥ ਵੱਲ ਉਚੇਰਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤਬਲੇ ਤੇ ਹੱਥ ਕਿਵੇਂ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਤਬਲਾ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਾ ਹੱਥ ਸਿੱਧਾ ਅਤੇ ਉਂਗਲਾਂ ਥੋੜੀਆਂ ਗੁਲਾਈ ਵਿਚ ਰੱਖੀਆ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਜੋ ਤਬਲੇ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਿਆ ਭੱਦਾ ਦਿਖਾਈ ਨਾ ਦੇਵੇ ਸਗੋਂ ਸੁੰਦਰ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ।

ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਠੇਕੇ

ਤਾਲ-ਦਾਦਰਾ ਮਾਤ੍ਰਾ 6

ਤਾਲੀ	+						0
ਠੇਕਾ	ਧਾ	ਧਿੰ	ਨਾ	ਧਾ	ਤਿੰ	ਨਾ	
ਮਾਤ੍ਰਾ	1	2	3	4	5	6	

ਤਾਲ ਰੂਪਕ (ਚਾਈ ਤਾਲ) ਮਾਤ੍ਰਾ 7

ਤਾਲੀ	⊕								
ਠੇਕਾ	ਤੀਂ	ਤੀਂ	ਨਾ	ਧਿੰ	ਨਾ	ਧਿੰ	ਨਾ		
ਮਾਤ੍ਰਾ	1	2	3	4	5	6	7		

ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ ਮਾਤ੍ਰਾ 8

ਤਾਲੀ	×								
ਠੇਕਾ	ਧਾ	ਗੇ	ਨਾ	ਤੀਂ	ਨ	ਕ	ਧਿੰ	ਨਾ	
ਮਾਤ੍ਰਾ	1	2	3	4	5	6	7	8	

ਝਪਤਾਲ ਮਾਤ੍ਰਾ 10

ਤਾਲੀ	+									
ਠੇਕਾ	ਧੀਂ	ਨਾ	ਧੀਂ	ਧੀਂ	ਨਾ	ਤੀਂ	ਨਾ	ਧੀਂ	ਧੀਂ	ਨਾ
ਮਾਤ੍ਰਾ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

ਤਿੰਨਤਾਲ ਮਾਤ੍ਰਾ 16

‘ਤਿੰਨਤਾਲ’ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤਾਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਕ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਆਇਤਾਲ ਜਾਂ ਯੋਤਾਜ ਘੜ ਤਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਐਸਾ ਕੋਈ ਗਾਇਕ-ਵਾਦਕ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਇਸ ਤਾਲ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ, ਇਕ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਤਾਲੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਤਿੰਨਤਾਲ ਪੈ ਗਿਆ। ਕਿਸਿਆਰਥੀਆ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੇ ਹੀ ਕੁਝ ਸੋਖੇ ਕਾਇਦੇ ਪਲਟੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਹਨ :—

ਤਾਲੀ	×	2	0	3
ਠੇਕਾ	ਧਾ ਧਿ ਧਿ ਧਾ	ਧਾ ਧਿ ਧਿ ਧਾ	ਧਾ ਤਿ ਤਿ ਤਾ	ਤਾ ਧਿ ਧਿ ਧਾ
ਮਾਤ੍ਰਾ	1 2 3 4	5 6 7 8	- 9 10 11 12	13 14 15 16

ਕਾਇਦਾ ਨੰਬਰ 1.

×	2	0	3
ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਟ	ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਨਾ	ਤਾ ਤਾ ਤਿ ਟ	ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਨਾ,

ਪਲਟਾ 1.

ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਟ	ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਟ	ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਟ	ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਨਾ
ਤਾ ਤਾ ਤਿ ਟ	ਤਾ ਤਾ ਤਿ ਟ	ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਟ	ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਨਾ,

ਪਲਟਾ 2.

ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਟ	ਤਿ ਟ ਧਾ ਧਾ	ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਟ	ਤਿ ਟ ਤਿ ਨਾ
ਤਾ ਤਾ ਤਿ ਟ	ਤਿ ਟ ਤਾ ਤਾ	ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਟ	ਤਿ ਟ ਤਿ ਨਾ,

ਪਲਟਾ 3.

ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਟ	ਤਿ ਟ ਤਿ ਟ	ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਟ	ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਨਾ,
ਤਾ ਤਾ ਤਿ ਟ	ਤਿ ਟ ਤਿ ਟ	ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਟ	ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਨਾ,

ਪਲਟਾ 4.

ਤਿ ਟ ਧਾ ਧਾ	ਤਿ ਟ ਧਾ ਧਾ	ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਟ	ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਨਾ
ਤਿ ਟ ਤਾ ਤਾ	ਤਿ ਟ ਤਾ ਤਾ	ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਟ	ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਨਾ,

ਕਾਇਦਾ ਨੰਬਰ 2.

ਧਾ ਗੋ ਤਿ ਟ	ਧਾ ਗੋ ਤਿ ਟ	ਧਾ ਗੋ ਤਿ ਟ	ਧਿ ਨਾ ਗਿ ਨਾ
ਤਾ ਗੋ ਤਿ ਟ	ਧਾ ਗੋ ਤਿ ਟ	ਧਾ ਗੋ ਤਿ ਟ	ਧਿ ਨਾ ਗਿ ਨਾ

ਪਲਟਾ 1.

ਧਾ ਗੋ ਤਿ ਟ	ਤਿ ਟ ਧਾ ਗੋ	ਤਾ ਗੋ ਤਿ ਟ	ਧਿ ਨਾ ਗਿ ਨਾ
ਤਾ ਗੋ ਤਿ ਟ	ਤਿ ਟ ਤਾ ਗੋ	ਧਾ ਗੋ ਤਿ ਟ	ਧਿ ਨਾ ਗਿ ਨਾ

ਪਲਟਾ 2.

ਪਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਤਿ ਟ ਤਿ ਟ	ਪਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਧਿੰ ਨਾ ਗਿੰ ਨਾ
ਤਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਤਿ ਟ ਤਿ ਟ	ਪਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਧਿੰ ਨਾ ਗਿੰ ਨਾ,

ਪਲਟਾ 3.

ਤਿ ਟ ਪਾ ਗੇ	ਤਿ ਟ ਪਾ ਗੇ	ਪਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਧਿੰ ਨਾ ਗਿੰ ਨਾ
ਤਿ ਟ ਤਾ ਗੇ	ਤਿ ਟ ਤਾ ਗੇ	ਪਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਧਿੰ ਨਾ ਗਿੰ ਨਾ,

ਪਲਟਾ 4.

ਪਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਧਿੰ ਨਾ ਗਿੰ ਨਾ	ਪਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਧਿੰ ਨਾ ਗਿੰ ਨਾ
ਤਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਤਿੰ ਨਾ ਗਿੰ ਨਾ	ਪਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਧਿੰ ਨਾ ਗਿੰ ਨਾ,

ਪਲਟਾ 5.

ਪਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਪਾ ਗੇ ਗਿੰ ਨਾ	ਪਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਧਿੰ ਨਾ ਗਿੰ ਨਾ
ਤਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਤਾ ਗੇ ਗਿੰ ਨਾ	ਪਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਧਿੰ ਨਾ ਗਿੰ ਨਾ,

ਪਲਟਾ 6.

ਪਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਧਿੰ ਨਾ ਗਿੰ ਨਾ	ਪਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਧਿੰ ਨਾ ਗਿੰ ਨਾ
ਤਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਤਿੰ ਨਾ ਗਿੰ ਨਾ	ਪਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਧਿੰ ਨਾ ਗਿੰ ਨਾ

ਕਾਇਦਾ ਨੰਬਰ 3.

ਪਾ ਗੇ ਤਿ ਟ	ਘੇ ਘੇ ਤਿ ਟ	ਘੇ ਘੇ ਤਿ ਟ	ਕਿ ਟ ਤ ਕ
ਤਾ ਕੇ ਤਿ ਟ	ਕੇ ਕੇ ਤਿ ਟ	ਘੇ ਘੇ ਤਿ ਟ	ਕਿ ਟ ਤ ਕ

ਪਲਟਾ 1.

ਪਾ ਤਿ ਟ ਪਾ	ਤਿ ਟ ਘੇ ਘੇ	ਘੇ ਘੇ ਤਿ ਟ	ਕਿ ਟ ਤ ਕ,
ਤਾ ਤਿ ਟ ਤਾ	ਤਿ ਟ ਕੇ ਕੇ	ਘੇ ਘੇ ਤਿ ਟ	ਕਿ ਟ ਤ ਕ,

ਪਲਟਾ 2.

ਘੇ ਪੇ ਤਿ ਟ	ਘੇ ਘੇ ਤਿ ਟ	ਘੇ ਘੇ ਤਿ ਟ	ਕਿ ਟ ਤ ਕ
ਕੇ ਕੇ ਤਿ ਟ	ਕੇ ਕੇ ਤਿ ਟ	ਘੇ ਘੇ ਤਿ ਟ	ਕਿ ਟ ਤ ਕ

ਪਲਟਾ 3.

ਘੇ ਤਿ ਟ ਘੇ	ਤਿ ਟ ਘੇ ਘੇ	ਘੇ ਘੇ ਤਿ ਟ	ਕਿ ਟ ਤ ਕ
ਕੇ ਤਿ ਟ ਕੇ	ਤਿ ਟ ਕੇ ਕੇ	ਘੇ ਘੇ ਤਿ ਟ	ਕਿ ਟ ਤ ਕ

ਪਲਟਾ 4.

ਤਿ ਟ ਤਿ ਟ	ਘੇ ਘੇ ਤਿ ਟ	ਘੇ ਘੇ ਤਿ ਟ	ਕਿ ਟ ਤ ਕ
ਕਿ ਟ ਕਿ ਟ	ਕੇ ਕੇ ਤਿ ਟ	ਘੇ ਘੇ ਤਿ ਟ	ਕਿ ਟ ਤ ਕ

ਨੋਟ : ਪਿੱਛੇ ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੇ ਕਾਇਦੇ-ਪਲਟੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਲਈ ਠਾਅ ਲਯ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਅੱਗੇ ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰ-ਕਾਇਦੇ ਆਦਿ ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਲਯ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਤਿੰਨਤਾਲ ਦਾ ਠੇਕਾ, ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਕਾਰ

$\times$ 2   0   3
 ਧਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ । ਧਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ । ਧਾ ਤਿੰ ਤਿੰ ਤਾ । ਤਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ ।

ਪ੍ਰਕਾਰ

1. ਧਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ । ਧਾ ਤ੍ਰਿਕਿਟ ਧਿੰ ਧਾ । ਧਾ ਤਿੰ ਤਿੰ ਤਾ । ਤਾ ਤ੍ਰਿਕਿਟ ਧਿੰ ਧਾ ।
2. ਧਾ ਤ੍ਰਿਕਿਟ ਧਿੰ ਧਾ । ਧਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ । ਧਾ ਤ੍ਰਿਕਿਟ ਤਿੰ ਤਾ । ਤਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ ।
3. ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ ਧਾ । ਧਾ ਧਾ ਧਿੰ ਧਾ । ਤਿੰ ਤਿੰ ਤਾ ਤਾ । ਤਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ ।
4. ਧਿੰ ਧਾ ਧਿੰ ਧਾ । ਧਾ ਧਾ ਧਿੰ ਧਾ । ਤਿੰ ਤਾ ਤਿੰ ਤਾ । ਤਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ ।
5. ਧਾ ਧਿੰ ਧਾਧਾ ਧਿੰ । ਧਾਧਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ । ਤਾ ਤਿੰ ਤਾਤਾ ਤਿੰ । ਤਾਤਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ ।
6. ਧਾਧਾ ਧਿੰ ਧਾਧਾ ਧਿੰ । ਧਾਧਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾਧਾ । ਤਾਤਾ ਤਿੰ ਤਾਤਾ ਤਿੰ । ਤਾਤਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾਧਾ ।
7. ਧਾਧਾ sਧਾ ਧਿੰ ਧਾ । ਧਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ । ਤਾਤਾ sਤ ਤਿੰ ਤਾ । ਤਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ ।
8. ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਧਿੰ ਧਾ । ਧਾਧਾ ਧੀ'ਕੜ ਧਿੰਧਿੰ ਧਾ । ਤਾਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਤਿੰ ਤਾ ਤਾਤਾ ਧੀ'ਕੜ ਧਿੰਧਿੰ ਧਾ ।

ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਨੰ: 1

- $+$ 2   0
 1. ਧੀ'ਕੜ ਧਿੰਧਾ sਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਤੀ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤੀ'ਕੜ ਤਿੰਤਾ sਤਾ ਤਿੰਤਾ ।
 3
 ਧਾਤੀ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
2. ਧੀ'ਕੜ ਧਿੰਧਾ sਧਾ ਧੀ'ਕੜ । ਧਿੰਧਾ sਧਾ ਧੀ'ਕੜ ਧਿੰਧਾ । ਤੀ'ਕੜ ਤਿੰਤਾ sਤਾ ਤੀ'ਕੜ । ਧਿੰਧਾ sਧਾ ਧੀ'ਕੜਾ ਧਿੰਧਾ ।
  3. ਧੀ'ਕੜ ਧਿੰਧਾ sਕੜ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ sਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤੀ'ਕੜ ਤਿੰਤਾ sਕੜ ਤਿੰਤਾ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ sਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
  4. ਧੀ'ਕੜ ਧਿੰਧਾ sਗਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਕੂ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤੀ'ਕੜ ਤਿੰਤਾ sਕਤਾ ਤਿੰਤਾ । ਧਾਕੂ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
  5. ਧੀ'ਕੜ ਧਿੰਧਾ ਘਿੜਨਗ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਘਿੜ ਨਕਧਿਨ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤੀ'ਕੜ ਤਿੰਤਾ । ਕਿੜਨਗ ਤਿੰਤਾ । ਧਾਘਿੜ ਨਕਧਿਨ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
  6. ਧਾਘਿੜ ਨਕਧਿਨ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । sਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਾਕਿੜ ਨਕਤਿਨ, ਤਾਤਾ ਤਿੰਤਾ । sਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।

7. ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ sਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਤੀ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਕ੍ਰਿਧੇ sਤਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ ।
ਧਾਕ੍ਰ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤੀਂਕੜ ਤਿੰਤਾ sਤਾ ਤਿੰਤਾ । ਤਾਤੀ ਤਾਤੀ ਤਾਤਾ ਤਿੰਤਾ ।
ਕ੍ਰਿਧੇ sਤਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਧਾਕ੍ਰ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
8. ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ sਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਕ੍ਰ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਕ੍ਰਿਧੇ sਤਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ ।
ਧਗਤਿਟ ਘਿੜਾsਨ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਕਿਟਤਕ ਤੀਂਕੜ ਤਿੰਤਾ ਕਿਟਤਕ । ਤੀਂਕੜ ਤਿੰਤਾ,
ਤਗਤਿਟ ਨਗਤਿਟ । ਤਿਟਘਿੜਾ sਨਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਧਗਤਿਟ ਘਿੜਾsਕ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।

ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਨੰ: 2.

1. ਧੀਂ⁺ ਧਾਗਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧੀਂ² । ਧਾਧਾ ਧੀਂਕ੍ਰ ਧਿੰਧਾ ਧਾ⁰ । ਤੀਂ ਤਾਕਤਾ ਤਿੰਤਾ ਤੀਂ³ ।
ਧਾਧਾ ਧੀਂਕ੍ਰ ਧਿੰਧਾ ਧਾ ।
2. ਧੀਂ ਧਾਗਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਧੀਂ ਧਾਗਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਤੀਂ ਤਾਕੱਤਾ ਤਿੰਤਾ ਤਾਤੀ ।
ਧੀਂ ਧਾਗਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ ।
3. ਧੀਂ ਧਾਗਧਾ ਧੀਂ ਧਾਗਧਾ । ਧੀਂ ਧਾਗਧਾ s ਧਾਗਧਾ । ਤੀਂ ਤਾਕੱਤਾ ਤੀਂ ਤਾਕੱਤਾ ।
ਧੀਂ ਧਾਗਧਾ s ਧਾਗਧਾ ।
4. ਧੀਂ ਧਾਗਧਾ s ਧਾਗਧਾ । ਧੀਂ ਧਾਗਧਾ s ਧਾਗਧਾ । ਤੀਂ ਤਾਕਤਾ s ਤਾਕੱਤਾ ।
ਧੀਂ ਧਾਗਧਾ s ਧਾਗਧਾ ।
5. ਧੀਂ ਧਾਗਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਗਤਿਟ । ਘਿੜਾsਨ ਧਾਧੀ ਧਾਧੀ ਧਿੰਧਾ । ਤੀਂ ਤਾਕੱਤਾ ।
ਤਿੰਤਾ ਤਗਤਿਟ । ਘਿੜਾsਨ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
6. ਧਗਕਿਟ ਕਿਟਤਕ ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਧਾਕ੍ਰ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਕ੍ਰ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
ਧਗਤਿਟ ਕਿਟਤਕ ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਤਗਤਿਟ ਕਿਟਤਕ ਤਿੰਤਾ ਤਾਤੀ । ਤਾਕ੍ਰ ਤਾਤੀ
ਤਾਤਾ ਤਿੰਤਾ । ਧਾਕ੍ਰ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਧਗਕਿਟ ਕਿਟਤਕ ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ ।
7. ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਤਿਰਕਿਟ ਤਗਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧੀਂ ਧਾਗਧਾ
ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਕਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਧੀਂ ਧਾਗਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਤਿਰਕਿਟ
ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੀਂ ਤਾਕੱਤਾ ਤਿੰਤਾ ਤਾਤੀ । ਕਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਨਗਤਗਤਿਰਕਿਟ
ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧੀਂ ਧਾਗਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ ।

8. ਧਾਗਧਾ ਧਿੰਧਾ ਕਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਨਗਨਗਤਿਰਕਿਟ । ਧੀਂਤਿਰਕਿਟਤਕ sਤਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਧਾਗਧਾ ਧਿੰਧਾ ਕਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਨਗਨਗਤਿਰਕਿਟ । ਧੀਂਤਿਰਕਿਟਤਕ sਤਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਤਾਕਤਾ ਤਿੰਤਾ ਕਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਨਗਨਗਤਿਰਕਿਟ । ਤੀਂਤਿਰਕਿਟਤਕ sਤਤਾ ਤਿੰਤਾ ਤਾਤੀ । ਧਾਗਧਾ ਧਿੰਧਾ ਕਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਨਗਨਗਤਿਰਕਿਟ । ਧੀਂਤਿਰਕਿਟਤਕ sਤਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ ।

ਕਾਇਦਾ ਨੰ : 1.

1. ਧਾਗੇ ਤਿਟ ਧਾਗੇ ਤਿਟ । ਧਾਗੇ ਤਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤਾਗੇ ਤਿਟ ਤਾਗੇ ਤਿਟ
ਤਾਗੇ ਤਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।
2. ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ,
ਤਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।
3. ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤਾਗੇ ਨਧਾ,
ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।
4. ਧੀਂ ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤੀਂ ਤਾਗੇ,
ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।
5. ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇ । ਧੀਂ ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਗੇ ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਗੇ ।
ਤੀਂ ਤਾਗੇ ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
6. ਧੀਂ ਧੀਂ ਧਾਗੇ ਨਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧੀਂ ਧੀਂ ਧਾਗੇ । ਤੀਂ ਤੀਂ ਤਾਗੇ ਨਧਾ ।
ਤਿਰਕਿਟ ਧੀਂ ਧੀਂ ਧਾਗੇ ।
7. ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇ । ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਨਕ ਧਿੰਨਾ । ਤਾਗੇ ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਗੇ ।
ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਨਕ ਧਿੰਨਾ ।
8. ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ਧਾਗੇ । ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਿਨਾ,
ਕਤਾ ਘੇਘੇ । ਨਕ ਧਿੰਨਾ ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ ।
9. ਧਾਤਿਰ ਕਧੀ ਨਕ ਧਿੰਨਾ । ਕਤ ਕਧੀ ਨਕ ਧਿੰਨਾ । ਤਾਤਿਰ ਕਤੀ ਨਕ ਤਿਨਾ ।
ਕਤ ਕਧੀ ਨਕ ਧਿੰਨਾ ।
10. ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਕਤਾ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਕਤਾ । ਤਾਕੇ ਤਿਰਕਿਟ,
ਤਾਕੇ ਨਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।

11. ਧਾ ਤਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤਿਟ ਧਿਨਾ ਗਿੰਨਾ ਕਿੜਧਾ ।
ਧਾ ਤਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।
12. ਤਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ਕਿੜਧਾ । ਧਾ ਤਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤਾਗੇ ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ।
ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।
13. ਧਾ ਧਿੰਨਾ ਤ੍ਰਿਕ ਧਿੰਨਾ । ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ । ਤਾ ਤਿੰਨਾ ਤ੍ਰਿਕ ਤਿੰਨਾ ।
ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ।
14. ਤਿਟ ਘੇਘੇ ਨਕ ਧਿੰਨਾ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਕੱਤਾ । ਤਿਟ ਘੇਘੇ ਨਕ ਧਿੰਨਾ ।
ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਕੱਤਾ । ਤਿਟ ਕੇਕੇ ਨਕ ਤਿੰਨਾ । ਤਾਕੇ ਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾ ਕੱਤਾ ।
ਤਿਟ ਘੇਘੇ ਨਕ ਧਿੰਨਾ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਕੱਤਾ ।
15. ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾ ਕੱਤਾ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿਨ ਗਿੰਨ
ਧਾਗੇ ਨਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾ ਕੱਤਾ ।
ਤਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੰਨ ਕਿਨ ਧਾਗੇ ਨਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨ
ਗਿਨ ਤਿਰਕਿਟ ।
16. ਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨ ਗਿਨ ਧਾਗੇ । ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨ ਗਿਨ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਾ
ਕੱਤਾ ਘੇਘੇ । ਨਕ ਧਿੰਨਾ ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਿਨ ਕਿਨ ਤਾਕੇ ।
ਨਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਤਿਨ ਕਿਨ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਕੱਤਾ ਘੇਘੇ । ਨਕ ਧਿੰਨਾ ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ ।

ਤਿਹਾਈ

1. $\begin{matrix} + & & 2 & & 0 \\ 1. & \text{ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਤਿਕਤਾ ਤਿਰਕਟ} & \text{। ਧਾ } s, & \text{ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ} & \text{। ਤਿਕਤਾ ਤਿਰਕਟ ਧਾ } s \text{।} \end{matrix}$
 $\begin{matrix} 3 & & + \\ & \text{ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਤਿਕਤਾ ਤਿਰਕਟ} & \text{। ਧਾ} \end{matrix}$
2. ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਾਗੇਤਿਰਕਟ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਧਾ s, ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ
ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਾ s, । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ
ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਧਾ
3. ਤਿਰਕੜਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾਤਿਰਕੜ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਧਾ s ਤਿਰਕੜਧਿੰਨਾ
ਗਿੰਨਾਤਿਰਕੜ । ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਾ s । ਤਿਰਕੜਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾਤਿਰਕੜ
ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ।

ਕਾਇਦਾ ਨੰ: 3. (ਪੰਜਾਬ ਬਾਜ)

1. $\begin{matrix} + \\ 1. \end{matrix}$ ਪਾਤਿਰ ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤਿਰ । ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤੀ ਕਿਨ । ਤਾਤਿਰ ਕੜਤੀਂ ਨਕ ਤਾਤਿਰ ।
2. $\begin{matrix} 2 \\ 3 \end{matrix}$ ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤੀ ਘਿਨ ।
3. $\begin{matrix} 0 \\ 2. \end{matrix}$ ਪਾਤਿਰ ਕੜਪਾ ਤਿਰਕੜ ਪਾਤਿਰ । ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤੀ ਕਿਨ । ਤਾਤਿਰ ਕੜਤਾ ਤਿਰਕੜ ਪਾਤਿਰ ਕੜਪੀ ਨਗ ਪਾਤੀ ਘਿਨ ।
4. $\begin{matrix} 3 \\ 3. \end{matrix}$ ਪਾਤਿਰ ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪੀਂਨ । ਗ,ਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤੀ ਕਿਨ । ਤਾਤਿਰ ਕੜਤੀਂ ਨਕ ਤੀਂਨ । ਕ,ਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤੀ ਘਿਨ ।
5. $\begin{matrix} 4. \end{matrix}$ ਪਾਤਿਰ ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤਿਰ । ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪੀਂਨ ਗ,ਪੀਂ । ਨਗ ਪਾਤੀ ਗਿਨ ਪਾਤਿਰ । ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤੀ ਘਿਨ । ਤਾਤਿਰ ਕੜਤੀ ਨਕ ਤਾਤਿਰ । ਕੜਤੀਂ ਨਕ ਤੀਂਨ ਕਤੀ । ਨਕ ਪਾਤੀ ਗਿਨ ਪਾਤਿਰ । ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤੀ ਘਿਨ ।
6. $\begin{matrix} 5. \end{matrix}$ ਪਾਤਿਰ ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤਿਰ । ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪੀਨ ਗਪਾ । ਤਿਰਕੜ ਪੀਂਨ ਘਿਨ ਪਾਤਿਰ । ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤੀ ਘਿਨ । ਤਾਤਿਰ ਕੜਤੀ ਨਕ ਤਾਤਿਰ । ਕੜਤੀਂ ਨਕ ਤੀਂਨ ਕਤਾ । ਤਿਰਕੜ ਪੀਨਾ ਘਿਨਾ ਪਾਤਿਰ । ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤੀ ਘਿਨ ।
7. $\begin{matrix} 6. \end{matrix}$ ਪੀਂਨ ਗ,ਪਾ ਤਿਰਕੜ ਪੀਨਾ । ਗਿਨਾ ਪਾਤਿਰ ਕੜਪੀਂ ਨਗ । ਪਾਤਿਰ ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤਿਰ । ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤੀ ਗਿਨ । ਤੀਂਨ ਕ,ਤਾ ਤਿਰਕੜ ਤੀਨਾ । ਕਿਨਾ ਤਾਤਿਰ ਕੜਤੀਂ ਨਕ । ਤਾਤਿਰ ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤਿਰ । ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤੀ ਗਿਨ ।
8. $\begin{matrix} 7. \end{matrix}$ ਪਾਤਿਰ ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਤਿਰਕੜ । ਪਾਤਿਰ ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਤਿਰਕੜ । ਪਾਤਿਰ ਕੜਪਾ ਤਿਰਕੜ ਪੀਂਨ । ਗ,ਪਾ ਤਿਰਕੜ ਪਾਤੀ ਗਿਨ । ਤਾਤਿਰ ਕੜਤੀਂ ਨਗ ਤਿਰਕੜ । ਤਾਤਿਰ ਕੜਤੀਂ ਨਗ ਤਿਰਕੜ । ਤਾਤਿਰ ਕੜਪਾ ਤਿਰਕੜ ਪੀਂਨ । ਗ,ਪਾ ਤਿਰਕੜ ਪਾਤੀ ਗਿਨ ।
9. $\begin{matrix} 8. \end{matrix}$ ਪਾਤਿਰ ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪਾਗੇ । ਪਾਤਿਰ ਕੜਤੀਂ ਨਗ ਪਾਗੇ । ਪਾਤਿਰ ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪੀਂਨ । ਗ,ਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤੀ ਗਿਨ । ਤਾਤਿਰ ਕੜਤੀਂ ਨਕ ਤਾਕੇ । ਤਾਤਿਰ ਕੜਤੀਂ ਨਕ ਤਾਕੇ । ਤਾਤਿਰ ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪੀਂਨ । ਗ,ਪੀਂ ਨਗ ਪਾਤੀ ਗਿਨ ।

ਤਿਹਾਈ

1. $\begin{matrix} \times \\ 1. \end{matrix}$ ਪਾਤਿਰ ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪੀਂ । ਪਾ s ਪਾਤਿਰ ਕੜਪੀਂ । ਨਗ ਪੀਂ ਪਾ s ।
2. $\begin{matrix} 2 \\ 3 \end{matrix}$ ਪਾਤਿਰ ਕੜਪੀਂ ਨਗ ਪੀਂ ।

ਕਾਇਦਾ-ਰੇਲਾ

2

1. ਪਗਤਿਟ ਕਤਧਗ ਤਿਟਕਤ ਧਾਤਿਟ । ਧਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ ਧਿੜਨਗ ਕਿੜਨਗ

3

ਤਗਤਿਤ ਕਤਤਗ ਤਿਟਕਤ ਪਾਤਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਪਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਕਿੜਨਗ ।

2. ਪਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਪਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ । ਪਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ।
ਤਾਤਿਟ ਕਿੜਨਗ ਤਾਤਿਟ ਕਿੜਨਗ । ਪਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ।

3. ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਧਿਟਧਿਟ ਘਿੜਨਗ । ਤਿੰਨਾ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ।
ਤਾਤਿਟ ਕਿੜਨਗ ਤਿਟਤਿਟ ਕਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ।

4. ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗਾ sਤਿਟ ਘਿੜਨਗਾ । sਤਿਟ ਘਿੜਨਗਾ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗਾ ।
ਤਾਤਿਟ ਕਿੜਨਗਾ sਤਿਟ ਕਿੜਨਗਾ । sਤਿਟ ਘਿੜਨਗਾ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗਾ ।

5. ਪਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਧਿਟਧਿਟ ਘਿੜਨਗ । sਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਾਤਿਟ
ਕਿੜਨਗ ਤਿਟਤਿਟ ਕਿੜਨਗ । sਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿਨਾ ਕਿੜਨਗ ।

6. ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ।
ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਾਤਿਟ
ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਤਿਰ ਕਿੜਨਗ । ਤਿਰਤਿਰ ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਤਿਰ ਕਿੜਨਗ । ਧਾਤਿਟ
ਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ।

7. ਪਿਰਪਿਰ ਘਿੜਨਗ ਪਿਰਪਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ਪਿਰਪਿਰ ਘਿੜਨਗ ।
ਪਿਰਪਿਰ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ - ਕਿੜਨਗ । ਪਿਰਪਿਰ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ।
ਤਿਰਤਿਰ ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਤਿਰ ਕਿੜਨਗ ! ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ਪਿਰਪਿਰ ਘਿੜਨਗ ।
ਪਿਰਪਿਰ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਪਿਰਪਿਰ ਘਿੜ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ।

8. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਧਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗ sਤਿਟ ਧਿਰਧਿਰ । ਧਿਰਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਧਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗ sਤਿਟ ਧਿਰਧਿਰ । ਧਿਰਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ।

9. ਧਾਤਿਰ ਕਤਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ। ਧਾਤਿਰ ਕਤਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ। ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਤਿਨਾ ਕਿੜਨਗ। ਕਤਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ। ਤਾਤਿਰ ਕਤਤਿਰ ਤਿਰਤਿਰ ਘਿੜਨਗ। ਤਾਤਿਰ ਕਤਤਿਰ ਤਿਰਤਿਰ ਕਿੜਨਗ। ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਤਿਨਾ ਕਿੜਨਗ। ਕਤਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ।

ਗਤੀ

ਨੋਟ : ਗਤ-ਬਜਾਉਣ ਦਾ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਅਰਸਾ ਠਾਅ, ਦੋ ਅਰਸੇ ਦੁਗੁਨ ਅਤੇ ਚਾਰ ਅਰਸੇ ਚੌਗੁਨ ਲਯ ਵਿਚ ਬਜਾਈ ਜਾਵੇ ।

1. $\begin{matrix} \times \\ 1. \end{matrix}$ ਧਿੰ ਧਿੰ ਤਕ ਧਿੰ । $\begin{matrix} 2 \\ \end{matrix}$ ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । $\begin{matrix} 0 \\ \end{matrix}$ ਤਿੰ ਤਿੰ ਤਕ ਤਿੰ ।
 $\begin{matrix} 3 \\ \end{matrix}$ ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।
2. ਧਿਨਤਕ ਧਿਨਤਕ ਤਕਧਿਨ ਤਕਤਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਦਿੜਨਗ ਤਿਟਕਤ ਕਿੜਨਗ ।
ਤਿਨਤਕ ਤਿਨਤਕ ਤਕਤਿਨ ਤਕਤਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਦਿੜਨਗ ਤਿਟਕਤ ਕਿੜਨਗ ।
3. ਧਗਤਿਟ ਕਤਧਗ ਤਿਟਕਤ ਦਿੜਨਗ । ਦਿੜਨਗ ਧਗਤਿਟ ਕਤਧਗ ਤਿਟਕਤ ।
ਤਗਤਿਟ ਕਤਤਗ ਤਿਟਕਤ ਦਿੜਨਗ । ਦਿੜਨਗ ਧਗਤਿਟ ਕਤਧਗ ਤਿਟਕਤ ।
4. ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਧਿਟਧਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿਟਕਤ । ਤਾਗੇ ਨੱਤਾ
ਤਿਰਕਿਟ ਤਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਧਿਟਧਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿਟਕਤ ।
5. ਧਗਤਿਟ ਧਗਤਿਟ ਤਿਟਕਤ ਧਗਤਿਟ । ਕਤਕਧਿ ਨਕਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ
ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਗਤਿਟ ਤਗਤਿਟ ਤਿਟਕਤ ਤਗਤਿਟ । ਕਤਕਧਿ ਨਕਤਕ
ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
6. ਦਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਦਿੜਨਗ । ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਿੜਨਗ
ਤਾਤਿਟ ਕਿੜਨਗ ਤਿੜਨਗ । ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ।
7. ਧਿਨਧਿਨ ਧਾਤਿਟ ਧਿਨਗਿਨ ਤਕਤਕ । ਧਿਨਤਕ ਤਗਤਿਟ ਕਿਟਤਕ ਧਿਨਗਿਨ ।
ਤਿਨਤਿਨ ਤਾਤਿਟ ਤਿਨਕਿਨ ਤਕਤਕ । ਧਿਨਤਕ ਕਿਟਤਕ ਧਿਨਗਿਨ ।
8. ਧਾਗੇਗੇ ਧਾਗੇਗੇ ਦਿਨਾ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ।
ਤਾਗੇਗੇ ਤਾਗੇਗੇ ਤਿਨਾ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ।

ਟੁਕੜੇ ਤੇ ਮੁਖੜੇ

1. .... $\begin{matrix} 3 \\ \end{matrix}$ ਧਾਗੇ ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕੜ । $\times$
2. $\begin{matrix} 0 \\ \end{matrix}$ ਤੀ ਤੀਧਾ ਤਿਰਕੜ ਤੀਧਾ $\begin{matrix} 3 \\ \end{matrix}$ ਧਾਗੇ ਧਾਤਿਟ ਤਕਤਕ ਤਿਰਕੜ । $\times$
3. ਕਤਾ ਤਿਰਕੜ ਧਾਗੇ ਕਤਾ ਤਿਰਕੜ ਧਾਗੇ ਤਾ ਤਿਰਕੜ । $\times$

4. ਪਾਗੇ ਤਿਰਕੜ ਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਪਾਗੇ ਤਿਰਕੜ ਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਪਾਗੇ ਤਿਰਕੜ ਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਪਾਗੇ ਤਿਰਕੜ ਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਪਾਗੇ ਤਿਰਕੜ ਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।
5. ਪਾਗੇ ਤੀਨਾ ਕਿੜਨਗ ਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਪਾਗੇ ਤਿਰਕੜ ਦਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤਿਰਕੜ ਦਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ਕਿਟਤਕ । ਤਧੇ sਤ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
6. ਪਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਪਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਪਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਪਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
7. ਪਾਪਾ ਤਿਰਕਿਟ ਪਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤੀਪਾ ਕੜਾਨ ਪਾ ਕੱਤ । ਪਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤੁਨਾ ਕੱਤ । ਪਾ ਕੱਤ ਪਾ ਕੱਤ ।
8. ਪਗਤਿਟ ਪਗਤਿਟ ਕਿਰਪਾਤਿਟ ਨਗਤਿਟ । ਨਗਤਿਟ ਨਗਤਿਟ ਕਿਰਪਾਤਿਟ ਨਗਤਿਟ । ਕਿਰਪਾਤਿਟ ਪਿਟਪਿਟ ਪਾ, ਕਿਰਪਾਤਿਟ । ਪਿਟਪਿਟ ਪਾ, ਕਿਰਪਾਤਿਟ ਪਿਟਪਿਟ ।
9. ਪੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕ, ਕੜਾਨ ਪਾਕ੍ਰਿਪਾ sਨਪਾs । ਕੱਤਪਾs ਤਿਟਪਾs ਪੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਾ, ਕੜਾਨ । ਪਾਕੱਤ ਪੇਪੇਤਿਟ ਕਿਟਤਕਪਾs ਕੜਾਨਪਾs । ਕੱਤਪਾs ਪੇਪੇਤਿਰਕਿਟ ਪਾsਕੜਾਨ ਪਾਕੱਤ ।

ਤਿਹਾਈ-ਮੁਖੜੇ (ਗਤ-ਤੋੜੇ)

1. ਪਾਤਿਰ ਕਿੜਪਾ ਤਿਰਕਿਟ ਪਾਪੀ । ਪਾਤਿਰ ਕਿੜਪਾ ਪੀਪਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਪਾਪਾਕਿਰਕਿਟ ਪਾਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ, ਪਾਪਾਤਿਰਕਿਟ । ਪਾਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ, ਪਾਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾਪਾਤਿਰਕਿਟ ।
2. ਪਾਤਿਰ ਕਿੜਪਾ ਗੇ, ਨ ਕੱਤ । ਪਾ ਕਿੜਪਾ sਕਿੜ ਪਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕ ਪਿਰਕਿਟ ਤਕਪਾ ਕੜਾਨ । ਪਾ s, ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਤੱਕ ਪਿਰਕਿਟ ਤਕਪਾ ਕੜਾਨ । ਪਾ s, ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਤੱਕ ਪਿਰਕਿਟ ਤਕਪਾ ਕੜਾਨ । ਪਾ
3. ਪਾਗੇ ਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ਪਾਗੇ । ਪਾਗੇ ਤਿਰਕੜ ਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤਾਕੇ ਤਿੰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਪਾਗੇ ।

ਧਾਗੇ ਤਿਰਕੜ ਧਿੰਨਾ : ਗਿੰਨਾ । ਧਾ s, ਧਾਗੇ ਤਿਰਕੜ । ਤਕਤਾ ਤਿਰਕੜ ਧਾ, ਧਾਗੇ ।
ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕੜ ਧਾ : ਧਾਗੇ ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕੜ ।

4. ਪੀਂਡਾਕੇ ਤਿਰਕੜਤਾਕੇ ਤਿਰਕੜਪਿੰਨਾ ਕਿਟਤੀਂਸ । ਤਾਕੇਤਿਰਕੜ ਤੀਂਡਾਕੇ ਤਿਰਕੜਤਿੰਨਾ ਕਿਟਪੀਂਡਾ । ਪਾਤਿਰਕੜ ਪੀਂਡਾਪਾਤਿਰਕੜ ਤਿਰਕੜਪੀਂਡਾ ਪਾਤਿਰਕੜ । ਪਿੰਨਾਕਿਟ ਪਾਗੇਨੱਪਾ ਤਿਰਕੜਤੀਂ ਤਾਤਿਰਕੜ । ਤੀਂਡਾਤਿਰਕੜ ਤਿਰਕੜਤੀਂ ਤਾਤਿਰਕੜ ਪਿੰਨਾਕਿਟ । ਪਾਗੇਨੱਪਾ ਤਿਰਕੜਪਾਗੇ ਨੱਪਾਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾਗੇਨ । ਪਾਗੇਨ ਪਾਤਿਰਕੜਤਕਤਾ ਗੇਨਪਾ । ਗੇਨਪਾ ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾਗੇਨ ਪਾਗੇਨ ।

5. ਪੀਂਸਪਾਗੇ ਨੱਧਾਤਿਰਕੜ ਪਾਗੇਤਿਰਕੜ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਤੀਂਤਾਗੇ ਨੱਧਾਤਿਰਕੜ
ਪਾਗੇਤਿਰਕੜ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਪੀਂਸਪਾਸ ਤਿਰਕੜਪੀਂਸ ਪਾਸਤਿਰਕੜ ਪੀਂਸਪਾਸ । ਧਿੰਨਾਕਿਟ
ਪਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕੜਤੀਂ ਤਾਤਿਰਕੜ । ਤੀਂਤਾਸ ਤਿਰਕੜਤੀਂ ਪਾਤਿਰਕੜ
ਧਿੰਨਾਕਿਟ । ਪਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕੜਸ ਤਿਰਕੜਤਕਤਾ ਕੇਸਟਪਾ । ਸਗੇਨਸ ਪਾਸਤਿਰਕੜ
ਤਕਤਾਕੇਸ ਟਪਾਸਗੇ । ਸਨਪਾਸ, ਤਿਰਕੜਤਕਤਾ ਕੇਸਟਪਾ ਸਗੇਨ । ਪਾ

ਨੋਟ : ਸਿਖ ਪੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਬਲਾ ਵਾਦਕ ਮਾਸਟਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇਕ ਤਾਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਲਿਖੇ 'ਗੁਰ-ਤੋੜੇ' ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਜਾਉਂਦੇ ਸਨ :—

[illegible]

2. $\begin{matrix} \times & & 2 & & 0 \\ \text{ਤਕਤਾ} & \text{ਸਤਕ} & \text{ਤਾ} & \text{ਦੂੰ} & \text{।} & \text{ਦੂੰ} & \text{ਕਿਤਤਕ} & \text{ਤਕ} & \text{ਸਟ} & \text{।} & \text{ਧਿੰਟ} & \text{ਸਤ} & \text{ਕਿਟ} & \text{ਤਿਕ} & \text{।} \end{matrix}$
 $\begin{matrix} 3 & & \times & & 2 & & 0 \\ \text{ਤਿਟ} & \text{ਕਤਾ} & \text{ਸਨ} & \text{ਤਕ} & \text{।} & \text{ਧਾ} & \text{ਤੀਂ} & \text{ਤਾ} & \text{ਕਿਤ} & \text{।} & \text{ਧਿੰ} & \text{ਤਾ} & \text{ਕਿਤ} & \text{ਦੀਂ} & \text{।} & \text{ਕਿਤ} & \text{ਨਗ} & \text{ਤਿਟ} & \text{ਤਿਟ} & \text{।} \end{matrix}$
 $\begin{matrix} 3 & & + & & 2 \\ \text{ਗੇਗੇ} & \text{ਤਿਟ} & \text{ਕਤੀ} & \text{ਕਿਤਨਗ} & \text{।} & \text{ਤਿਰਕਤ} & \text{ਤਕਧਿਰ} & \text{ਕਿਟਤਕ} & \text{ਧਾਦੀਂ} & \text{।} & \text{ਧਾ} & \text{ਧਾਦੀ} & \text{ਧਾ} & \text{,} & \text{ਤਿਟ} & \text{।} \end{matrix}$

- $\overset{0}{\text{ਤਿਟ}}$ $\overset{3}{\text{ਗੋਗੇ ਤਿਟ ਕਤੀ}}$ । $\overset{3}{\text{ਕਿੜਨਗ}}$ $\overset{\times}{\text{ਤਿਰਕੜ ਤਕਧਿਰ ਕਿਟਤਕ}}$ । $\overset{\times}{\text{ਧਾਦੀ}}$ $\overset{\times}{\text{ਧਾ ਧਾਦੀ}}$
 $\overset{2}{\text{ਧਾ}}$ । $\overset{2}{\text{ਤਿਟ ਤਿਟ ਗੋਗੇ ਤਿਟ}}$ । $\overset{0}{\text{ਕਤੀ}}$ $\overset{0}{\text{ਕਿੜਨਗ}}$ $\overset{3}{\text{ਤਿਰਕੜ ਤਕਧਿਰ}}$ । $\overset{3}{\text{ਕਿਟਤਕ}}$ $\overset{3}{\text{ਧਾਦੀ}}$
 $\overset{\times}{\text{ਧਾ ਧਾਦੀ}}$ । $\overset{\times}{\text{ਧਾ}}$
3. $\overset{\times}{\text{ਧਾ}}$ $\overset{2}{\text{ਕਿੜਤਕ}}$ $\overset{0}{\text{ਤਾ ਧਿਰਧਿਰ}}$ । $\overset{2}{\text{ਕਿੜਤਕ}}$ $\overset{0}{\text{ਤਾ ਨਗਧੇ sਕਿੜ}}$ । $\overset{0}{\text{ਧੱਤ s}}$ $\overset{0}{\text{ਧਿੰਨਾ ਕਿੜਤਕ}}$ ।
 $\overset{0}{\text{ਤਾ ਕੱਤਾ}}$ $\overset{0}{\text{ਕਿੜਤਕ ਤਾ}}$ । $\overset{0}{\text{ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਿੜਨਗ ਤੱਕ}}$ । $\overset{0}{\text{ਧਿਰਧਿਰ ਕਿੜਤਕ ਤਾ'sਨ ਦਿਨਾ}}$ ।
 $\overset{0}{\text{ਕਿੜਤਕ s ਤੱਕ ਕੜਾ'sਨ}}$ । $\overset{0}{\text{ਧਾ s}}$, $\overset{0}{\text{ਧਿਰਧਿਰ ਕਿੜਤਕ}}$ । $\overset{0}{\text{ਤਾ'sਨ ਦਿਨਾ ਕਿੜਤਕ s}}$ ।
 $\overset{0}{\text{ਤੱਕ ਕੜਾ'sਨ ਧਾ s}}$, $\overset{0}{\text{ਧਿਰਧਿਰ ਕਿੜਤਕ ਤਾ'sਨ ਦਿਨਾ}}$ । $\overset{0}{\text{ਕਿੜਤਕ s ਤੱਕ ਕੜਾ'sਨ}}$ ।
4. $\overset{0}{\text{ਘਿੜਨਗ ਤਕ ਘਿੜਨਗ ਤਕ}}$ । $\overset{0}{\text{ਧਿਰਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਤਕ}}$ । $\overset{0}{\text{ਕਿੜਧੇ sਤਾ}}$
 $\overset{0}{\text{ਘਿੜਨਗ ਤਕ}}$ । $\overset{0}{\text{ਧਿਰਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਤਕ}}$ । $\overset{0}{\text{ਕੱਤ ਧਾਨਾ ਨਾਨਾ ਨਾਨਾ ਧਾ ਨਗਧੇ}}$
 $\overset{0}{\text{sਧਿਰ ਕਿਟਤਕ}}$ । $\overset{0}{\text{ਧਾ}}$, $\overset{0}{\text{ਨਗਧੇ sਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾ}}$, $\overset{0}{\text{ਨਗਗੇ sਧਿਰ ਕਿਟਤਕ}}$ ।
5. $\overset{+}{\text{ਧਿਟ ਧਿਟ ਕਿੜਧੇ sਟ}}$ । $\overset{2}{\text{ਗਿ ਦੀ ਗਿੜ ਨਗ}}$ । $\overset{0}{\text{ਧਾ s ਘੋਤਿਰ ਕਿਟਤਕ}}$ ।
 $\overset{3}{\text{ਧਿਟਧਿਰ ਕਿੜਤਕ ਤੱਕ ਕੜਾ'sਨ}}$ । $\overset{\times}{\text{ਧਾ s ਘੋਤਿਰ ਕਿਟਤਕ}}$ । $\overset{2}{\text{ਧਿਰਧਿਰ ਕਿੜਤਕ}}$
 $\overset{0}{\text{ਤੱਕ ਕਨਾ'sਨ}}$ । $\overset{0}{\text{ਧਾ s}}$, $\overset{3}{\text{ਘੋਤਰ ਕਿਟਤਕ}}$ । $\overset{+}{\text{ਧਿਰਧਿਰ ਕਿੜਤਕ ਤੱਕ ਕੜਾ'sਨ}}$ । $\overset{+}{\text{ਧਾ}}$
6. $\overset{+}{\text{ਧੀ ਧਿੰਨਾ ਤਕ ਧਿੰਨਾ}}$ । $\overset{2}{\text{ਤਕ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ਤਕ}}$ । $\overset{0}{\text{ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ਤਕ ਤਕ}}$ ।
 $\overset{3}{\text{ਧੀ sਧਾ sਤ sਕ}}$ । $\overset{\times}{\text{ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ਤਿਰਕੜ ਤਕਧਿਰ}}$ । $\overset{2}{\text{ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾ}}$, $\overset{0}{\text{ਤਿਰਕੜ}}$ ।
 $\overset{0}{\text{ਤਕਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾ}}$, $\overset{3}{\text{ਤਿਰਕੜ ਤਕਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ}}$ । $\overset{+}{\text{ਧਾ}}$

ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੀਆਂ ਪਰਨਾ

1. $\overset{\times}{\text{ਤਿਰਕੜਧਾ's ਤਿਰਕੜਤਾ's ਤਿਰਕੜਧਾ's ਤਿਰਕੜਧਾ's}}$ । $\overset{2}{\text{ਨਧਾ'sਨ ਧਾ'sਤਿਰਕੜ ਧਾ'sਨਧਾ}}$
 $\overset{0}{\text{sਨਧਾ's}}$ । $\overset{0}{\text{ਤਿਰਕੜਧਾ's ਨਧਾ'sਨ ਧਾ's}}$, $\overset{3}{\text{ਤਿਰਕੜਧਾ's ਤਿਰਕੜਤਾ's ਤਿਰਕੜਧਾ's}}$
 $\overset{\times}{\text{ਤਿਰਕੜਧਾ's ਧਾ'sਨ}}$ । $\overset{2}{\text{ਧਾ'sਤਿਰਕੜ ਧਾ'sਨਧਾ sਨਧਾ's ਤਿਰਕੜਧਾ's}}$ । $\overset{2}{\text{ਨਧਾ'sਨ}}$

ਧਾ's ਤਿਰਕੜ ਧਾ's ਤਿਰਕੜਤਾ's । ਤਿਰਕੜਧਾ's ਤਿਰਕੜਧਾ's ਨਧਾ'sਨ ਧਾ'sਤ੍ਰਿਕੜ ।

3

ਧਾ'sਨਧਾ's ਨਧਾ's ਤ੍ਰਿਕੜਧਾ's ਨਧਾ'sਨ ।

ਨੋਟ : ਹੇਠ ਲਿੱਖੀ ਪਰਨ ਦੁਗੁਨ ਵਿਚ ਬਜਾਉਣ ਵੇਲੇ ਨੌਵੀਂ ਮਾਕ੍ਰਾ ਤੋਂ ਚੁੱਕੋ ।

2. ਧਿੰਨਾਤਕ ਧਿੰਨਾਤਕ ਤਕਧਿੰਨਾ ਤਕਤਕ । ਧਿੰਨਾਤਕ ਤਕਧਿੰਨਾ ਤਕਤਕ ਧਿੰਨਾਤਕ ।
ਤਿੰਨਾਤਕ ਤਿੰਨਾਤਕ ਤਕਤਿੰਨਾ ਤਕਤਕ । ਤਿੰਨਾਤਕ ਤਕਧਿੰਨਾ ਤਕਤਕ ਧਿੰਨਾਤਕ ।
ਧਿਟਧਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿਟਤਿਟ ਧਿੰਨਾਤਕ । ਤਿਟਘਿੜਾ ਨਧਾ's ਘਿੜਨਗ ਧਿੰਨਾਤਕ ।
ਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ਧਿਰਕਿਟਤਕ ਕੱਤਾ । ਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ਕੱਤਾ ਨਧਾ's ਤੇ ।
ਨ ਨਕ ਧਾ's, ਧਿਰਕਿਟਤੱਕ । ਕੱਤਾ ਨਧਾ's ਤੇ ਨਾ । ਨਕ ਧਾ's, ਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ਕੱਤਾ ।
ਨਧਾ's ਤੇ ਨਾ ਨਕ । ਧਾ

ਚੱਕ੍ਰਦਾਰ-ਪਰਨ

1. ਧੇਤ ਧੇਤ ਤਿਰਕਿਟਤੱਕ ਤਾ's । ਘੇਘੇ ਤਿਟ ਘੇਘੇ ਦੀ's । ਦੀ's ਨਕ੍ਰਿ ਧਾ'sਨ ਧਾ'sਨ, ।
ਧਾ's ਨਕ੍ਰਿ ਧਾ'sਨ ਧਾ'sਨ । ਧਾ's, ਧੇਤ ਧੇਤ । ਤਿਰਕਿਟਤੱਕ ਤਾ's ਘੇਘੇ ਤਿਟ । ਘੇਘੇ
ਦੀ's ਨਕ੍ਰਿ । ਧਾ'sਨ ਧਾ'sਨ ਧਾ's ਨਕ੍ਰਿ । ਧਾ'sਨ ਧਾ'sਨ ਧਾ's ਨਕ੍ਰਿ । ਧਾ'sਨ ਧਾ'sਨ ਧਾ's, ।
ਧੇਤ ਧੇਤ ਤਿਰਕਿਟਤੱਕ ਤਾ's । ਘੇਘੇ ਤਿਟ ਘੇਘੇ ਦੀ's । ਦੀ's ਨਕ੍ਰਿ ਧਾ'sਨ ਧਾ'sਨ ।
ਧਾ's ਨਕ੍ਰਿ ਧਾ'sਨ ਧਾ'sਨ । ਧਾ's ਨਕ੍ਰਿ ਧਾ'sਨ ਧਾ'sਨ । ਧਾ
2. ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕਿੱਟ ਧਾ । ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕਿੱਟ ਧਾ । ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ
ਤਕਿੱਟ ਧਾ । ਨ ਧਾ ਨ ਦੀ' । ਨ ਕੱਤ ਨ ਤਕਿੱਟ । ਧਾ ਨ, ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ।
ਤਕਿੱਟ ਧਾ ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਕਿੱਟ ਧਾ ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਕਿੱਟ ਧਾ ਨ ਧਾ ।
ਨ ਦੀ' ਨ ਕੱਤ । ਨ ਤਕਿੱਟ ਧਾ ਨ, । ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕਿੱਟ ਧਾ । ਧਿਰਧਿਰ
ਕਿਟਤਕ ਤਕਿੱਟ ਧਾ । ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕਿੱਟ ਧਾ । ਨ ਧਾ ਨ ਦੀ' । ਨ ਕੱਤ ਨ
ਤਕਿੱਟ । ਧਾ

ਬੇਦਮ ਫਰਮਾਇਸ਼ੀ ਚੱਕ੍ਰਦਾਰ ਪਰਨ

ਨੋਟ : ਹੇਠ ਲਿੱਖੀ ਪਰਨ ਦੁਗੁਨ ਲਯ ਵਿਚ ਬਜਾਉਣ ਵੇਲੇ ਨੌਵੀਂ ਮਾਕ੍ਰਾ ਤੋਂ ਚੁੱਕੋ ।

3. ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਕਿੜਧਾਤਿਟ
ਧਾਗੇਤਿਟ । ਕਿੜਧੇਤ ਕਿੜਧੇਤ ਧਾਗੇਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ । ਕਿੜਧਾ's ਕਿੜਧਾਕੱਤ ਕਿੜਧਾਤਿਟ
ਧਾਗੇਤਿਟ । ਧਾ's ਕਿੜਧਾ's ਕਿੜਧਾਕੱਤ ਕਿੜਧਾਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾ's ਕਿੜਧਾ's
ਕਿੜਧਾਕੱਤ । ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾ's, ਧਿਟਧਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ

ਕਿੜਧਾਤਿਟ । ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਿੜਧੇਸਤ । ਕਿੜਧੇਸਤ ਧਾਗੇਤਿਟ
ਤਾਗੇਤਿਟ ਕਿੜਧਾਸ । ਕਿੜਧਾਕੱਤ ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਸ । ਕਿੜਧਾਸ ਕਿੜਧਾਕੱਤ
ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਧਾਸ ਕਿੜਧਾਸ ਕਿੜਧਾਕੱਤ ਕਿੜਧਾਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਸ,
ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਕਿੜਧਾਤਿਟ । ਕਿੜਧਾਤਿਟ
ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਿੜਧੇਸਤ ਕਿੜਧੇਸਤ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ ਕਿੜਧਾਸ ਕਿੜਧਾਕੱਤ ।
ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਸ ਕਿੜਧਾਸ । ਕਿੜਧਾਕੱਤ ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਸ
ਕਿੜਧਾਸ ਕਿੜਧਾਕੱਤ ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਧਾ

ਪੁਰਾਤਨ-ਉਸਤਾਦੀ ਘਰਾਨੇ ਦੀਆਂ ਪਰਨਾ, (ਨੋਵੀਂ ਮਾਝਾ ਤੋਂ ਚੁੱਕੋ)

+

4. ਧੱਤਧੱਤ ਤਿਰਕੜਧੱਤ ਧਣਾਸਣ ਧੱਤਧਤ । ਤਿਰਕੜਧਤ ਧਤਧਤ ਧਣਾਸਣ ਧਾਸ ।
ਧੀਂਧਿਨਾ ਤਿਰਕੜਧਿਨਾ ਕੈਤਿਰਕੜਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਕਕੜਾਸਨ ਧਾਸ, ਕੈਤਿਰ
ਕੜਤਕਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕ । ਕੜਾਨਧਾਸ, ਕੈਤਿਰਕੜਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕਕੜਾਸਨ ।
ਧਾ ਸ, ਧਤਧਤ ਤਿਰਕੜਧਤ । ਧਣਾਸਣ ਧਤਧਤ ਤਿਰਕੜਧਤ ਧਤਧਤ । ਧਣਾਸਣ ਧਾਸ
ਧੀਂਧਿਨਾ ਤਿਰਕੜਧਿਨਾ । ਕੈਤਿਰਕੜਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕਕੜਾਸਨ ਧਾਸ, ਕੈਤਿਰ ।
ਕੜਤਕਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕ ਕੜਾਨਧਾਸ, ਕੈਤਿਰਕੜਤਕ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ
ਤਕਕੜਾਸਨ ਧਾ ਸ, । ਧਤਧਤ ਤਿਰਕੜਧਤ ਧੜਾਸਣ ਧਤਧਤ । ਤਿਰਕੜਧਤ ਧਤਧਤ
ਧਣਾਸਣ ਧਾਸ । ਧੀਂਧਿਨਾ ਤਿਰਕੜਧਿਨਾ ਕੈਤਿਰਕੜਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਕਕੜਾਸਨ
ਧਾਸ, ਕੈਤਿਰ ਕੜਤਕਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕ । ਕੜਾਨਧਾਸ, ਕੈਤਿਰਕੜਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ
ਤਕਕੜਾਸਨ । ਧਾ

ਨੋਟ : ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਅਤੀ ਸੁੰਦਰ ਪਰਨ, ਦੁਗੁਨ ਲਯ ਵਿਚ ਬਜਾਉਣ ਨਾਲ ਚਾਰ ਅਰਸੇ
ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ।

+

5. ਧਾਤੀ ਸਨਗ ਧੇਸ ਧਾਤੀ । ਧਾਤਿਰ ਕਿੜਤਕ ਧਿਰਧਿਰ ਕਿੜਤਕ । ਤਿਰਕਿੜ ਤਕਧਿਰ
ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ । ਧਾਸ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ ਧਾਸ । ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ ਧਾਸ ਕਤ । ਤਿਰਕੜ
ਤਕਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ । ਧਾਸ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ ਧਾਸ । ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ ਧਾਸ ਧਾਤੀ ।
ਸਨਗ ਧੇਸ ਧਾਤੀ ਧਾਤਿਰ । ਕਿੜਤਕ ਧਿਰਧਿਰ ਕਿੜਤਕ ਤਿਰਕਿੜ । ਤਕਧਿਰ
ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ ਧਾਸ । ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ ਧਾਸ ਕਿਟਤਕ । ਧਾਤੀ ਧਾਸ ਕਤ ਤਿਰਕਿੜ ।
ਤਕਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ ਧਾਸ । ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ ਧਾਸ ਕਿਟਤਕ । ਧਾਤੀ ਧਾਸ ਕਤ
ਤਿਰਕਿੜ । ਤਕਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ ਧਾਸ । ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ ਧਾਸ ਕਿਟਤਕ । ਧਾਤੀ
ਧਾਸ, ਧਾਤੀ ਸਨਗ । ਧੇਸ ਧਾਤੀ ਧਾਤਿਰ ਕਿੜਤਕ । ਧਿਰਧਿਰ ਕਿੜਤਕ ਤਿਰਕਿੜ
ਤਕਧਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ ਧਾਸ ਕਿਟਤਕ । ਧਾਤੀ ਧਾਸ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ । ਧਾਸ ਕਤ
ਤਿਰਕਿੜ ਤਕਧਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ ਧਾਸ ਕਿਟਤਕ । ਧਾਤੀ ਧਾਸ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ ।

ਧਾਸ ਕਤ ਤਿਰਕਤ ਤਕਧਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ ਧਾਸ ਕਿਟਤਕ । ਧਾਤੀ ਧਾਸ
ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ । ਧਾ

ਅਤੀ ਉੱਤਮ, ਅੱਠ ਅਰਸੇ ਦੀ ਗਣੇਸ਼ ਪਰਨ

×

6. ਦਿਰਦਿਰਕਿਤਤਕ ਤਕਟ,ਧਾਤ ਕਟਧਾ,ਤਕਟ ਧਾ,ਤਕਟ । ਧਾਸ, ਤਕੇਸਨ ਧਤਧਤ
ਤਕੇਸਨ । ਧਾਧਾ ਕਿਟਤਕ ਧਗੇਸਨ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਟਤਿਟ ਧਗੇਸਨ ਕਾਸਤ,ਧਗ
ਸਨਕਸਤ । ਤਧੀਸਤਾ ਤਿਟਤਿਟ ਗਿਟਤਤਾ ਸਨ,ਧਿਟ । ਤਕੇਸਨ ਧਾਤਦ ਧਾਸ, ਤਿਟਤਿਟ ।
ਗਿਟਤਤਾ ਧਿਟਤਕ ਗਿਟਤਤਾ ਸਨ,ਧਾ । ਧਾਸ, ਗਿਤਨਗਤਿਨਾ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਸਟਧਾ ਧਾਸਗਿਤਨਗ ਤਿਨਾਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ,ਧਿਰਧਿਰ
ਕਿਟਤਕ,ਤੱਕਸਟ ਧਾਸਧਾਸ ਗਿਤਨਗਤਿਨਾ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ,
ਤੱਕਸਟਧਾ ਧਾਸ, ਦਿਰਦਿਰਕਿਤਤਕ । ਤਕਟ,ਧਾਤ ਕਟਧਾ,ਤਕਟ ਧਾ,ਤਕਟ ਧਾਸ, ।
ਤਕੇਸਨ ਧੱਤਧੱਤ ਤਕੇਸਨ ਧਾਧਾ । ਕਿਟਤਕ ਧਗੇਸਨ ਕਿਟਤਕ ਤਿਟਤਿਟ ।
ਧਗੇਸਨ ਕਾਸਤ,ਧਗ ਸਨਕਾਸਤ ਤਧੀਸਤ । ਤਿਟਤਿਟ ਗਿਟਤਤਾ ਸਨਧਿਟ ਤਕੇਸਨ ।
ਧਾਤਦ ਧਾਸ, ਤਿਟਤਿਟ ਗਿਟਤਤਾ । ਧਿਟਤਕ ਗਿਟਤਤਾ ਸਨਧਾ ਧਾਸ, ।
ਗਿਤਨਗਤਿਨਾ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਸਟਧਾ । ਧਾਸਗਿਤਨਗ
ਤਿਨਾ,ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤੱਕਸਟ । ਧਾਸਧਾਸ ਗਿਤਨਗਤਿਨਾ
ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਸਟਧਾ ਧਾਸ, ਦਿਰਦਿਰਕਿਤਤਕ ਤਕਟ,ਧਾਤ ।
ਕਟਧਾ,ਤਕਟ ਧਾਤਕਟ ਧਾਸ, ਤਕੇਸਨ । ਧੱਤਧੱਤ ਤਕੇਸਨ ਧਾਧਾ ਕਿਟਤਕ । ਧਗੇਸਨ
ਕਿਟਤਕ ਤਿਟਤਿਟ ਧਗੇਸਨ । ਕਾਸਤ,ਧਗ ਸਨਕਾਸਤ ਤਧੀਸਤਾ ਤਿਟਤਿਟ । ਗਿਟਤਤਾ
ਸਨ,ਧਿਟ ਤਕੇਸਨ ਧਾਤਦ । ਧਾਸ, ਤਿਟਤਿਟ ਗਿਟਤਤਾ ਧਿਟਤਕ । ਗਿਟਤਤਾ
ਸਨ,ਧਾ ਧਾਸ, ਗਿਤਨਗਤਿਨਾ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਸਟਧਾ
ਧਾਸ,ਗਿਤਨਗ । ਤਿਨਾਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ,ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤੱਕਸਟ ਧਾਸਧਾਸ ।
ਗਿਤਨਗਤਿਨਾ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਸਟਧਾ । ਧਾ

ਤਾਲ-ਦਾਦਰਾ ਮਾਤ੍ਰੇ 6

ਇਹ ਤਾਲ ਅਕਸਰ ਗਜ਼ਲ, ਕੱਵਾਲੀ ਗੀਤ-ਭਜਨ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਲ ਬਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਦੋ ਭਾਗ, ਇਕ ਖਾਲੀ ਇਕ ਤਾਲੀ (ਭਰੀ) ਅਤੇ ਛੇ ਮਾਤ੍ਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਤਾਲੀ—×			0		
ਠੇਕਾ—ਧਾ	ਧੀਂ	ਨਾ	ਧਾ	ਤੀਂ	ਨਾ
ਮਾਤ੍ਰਾ—1	2	3	4	5	6

ਪ੍ਰਕਾਰ

+			0		
1-ਧਾ	ਧਿੰ	ਧਾ	। ਧਾ	ਤਿੰ	ਤਾ
2-ਧਾਧਾ	ਧਿੰ	ਨਗ	। ਤਾਤਾ	ਤਿੰ	ਨਗ
3-ਧਾਧਾ	ਧਿੰ	ਤਿਰਕੜ	। ਤਾਤਾ	ਤਿੰ	ਤਿਰਕੜ
4-ਧੀਂ	ਧੀਂ	ਨਾ	। ਤੀਂ	ਤੀਂ	ਨਾ
5-ਧੀਂ	ਨਾਨਾ	ਤਿਰਕੜ	। ਤੀਂ	ਨਾਨਾ	ਤਿਰਕੜ
6-ਧੀਂ	ਨਗ	ਤਿਰਕੜ	। ਤੀਂ	ਨਗ	ਤਿਰਕੜ
7-ਤਿਰਕੜ	ਤੀਂ	ਨਾ	। ਤਿਰਕੜ	ਧੀਂ	ਨਾ
8-ਤਿਰਕੜ	ਧੀਂ	ਨਾਗੇ	। ਤਿਰਕੜ	ਤੀਂ	ਨਾਗੇ
9-ਧਾਤ੍ਰਕ	ਧਾਧਾ	ਧਿੰਨਾ	। ਤਾਤ੍ਰਕ	ਤਾਤਾ	ਤਿੰਨਾ
10-ਧਾਗੇਨਧਾ	ਧਿੰਨਾਗਿਨਾ	ਤ੍ਰਕਧਿੰਨਾ	। ਤਾਕੇਨਤਾ	ਤਿੰਨਾਕਿੰਨਾ	ਤ੍ਰਕਤਿੰਨਾ

ਪੇਸ਼ਕਾਰ

1. ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ। ਤਾਤੀ ਤਾਤਾ ਤਿੰਨਾ
2. ਧਾਧੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ। ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ। ਤਾਤੀ ਤਾਤਾ ਤਿੰਨਾ। ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ।
3. ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ। ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ। ਤਾਤੀ ਤਾਤਾ ਤਿਰਕਿਟ। ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ।

4. ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਤੀ ਤਾਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
ਤਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
5. ਧਾਤੀ ਧਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤੀ ਧਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਤੀ ਤਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
ਧਾਤੀ ਧਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
6. ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤੀ ਤਾਤਾ ।
ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ ।
7. ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ । ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ । ਤਾਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾ ।
ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ।
8. ਧਾਧਾ ਧਾਤੀ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਨਾ ਧਾਤੀ ਗਿੰਨਾ । ਤਾਤਾ ਧਾਤੀ ਤਿਰਕਿਟ ।
ਧਿੰਨਾ ਧਾਤੀ ਗਿੰਨਾ ।
9. ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ । ਤਾਕੇ ਨੱਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ ।
10. ਧਾਗੇ ਨੱਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਕੇ ਨੱਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਧਾ
ਧਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ ।

ਕਾਇਦਾ ਨੰ: 1

1. ਧਾਸਗ,ਪ ਗਨਧਾਤੀ ਧਾਗੇਧਿੰਨਾ । ਤਾਸਗ,ਤ ਗਨਤਾਤੀ ਧਾਗੇਧਿੰਨਾ ।
2. ਧਾਸਗ,ਪ ਗਨਧਾਤੀ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਤਾਸਗ,ਤ ਗਨਤਾਤੀ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ।
3. ਧਾਸਗ,ਪ ਗਨ,ਧਾਸ ਗ,ਧਗਨ । ਧਾਤੀਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾਧਾਤੀ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਤਾਸਕ,ਤ
ਕਨ,ਤਾਸ ਕ,ਤਕਨ । ਧਾਤੀਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾਧਾਤੀ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ।
4. ਧਾਸਗ,ਪਾ ਗਨ,ਧਾਤੀ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਧਾਸਗ,ਪ ਗਨ,ਧਾਤੀ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਤਾਸਕਤ
ਕਨ,ਤਾਤੀ ਤਿੰਨਾਕਿੰਨਾ । ਧਾਸਗ,ਪ ਗਨ,ਧਾਤੀ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ।
5. ਧਗਨ,ਪ ਗਨ,ਧਾਤੀ ਧਾਗੇਧਿੰਨਾ । ਧਗਨ,ਪ ਗਨਧਾਤੀ ਧਾਗੇਧਿੰਨਾ । ਤਕਨ,ਤ
ਕਨਤਾਤੀ ਤਾਕੇਤਿੰਨਾ । ਧਗਨ,ਪ ਗਨਧਾਤੀ ਧਾਗੇਧਿੰਨਾ ।
6. ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਧਿੰਨਾਧਾਤੀ ਧਾਗੇਧਿੰਨਾ । ਧਗਨ,ਪ ਗਨਧਾਤੀ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਤਾਤੀਤਾਕੇ
ਤਿੰਨਾਤਾਤੀ ਤਾਕੇਤਿੰਨਾ । ਧਗਨ,ਪ ਗਨਧਾਤੀ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ।
7. ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਧਿੰਨਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀਧਾਗੇ । ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਗਨ,ਪ ਗਨਧਿੰਨਾ ।
ਤਾਤੀਤਾਕੇ ਤਿੰਨਾਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤੀਤਾਕੇ । ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਗਨ,ਪ ਗਨਧਿੰਨਾ ।
8. ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾਗੇਧਿੰਨਾ । ਗਿੰਨਾਧਾਤੀ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾਗੇਧਿੰਨਾ ।
ਤਾਤੀਤਾਕੇ ਤਿਰਕਿਟਤਾਤੀ ਤਾਕੇਤਿੰਨਾ । ਗਿੰਨਾਧਾਤੀ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾਗੇਧਿੰਨਾ ।

×

0

9. ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ । ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿੰਨਾ ।
ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਤਿੰਨਾਕਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ । ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿੰਨਾ ।
10. ਤਿਰਕਿਟਧਿੰਨਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾਸਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਿੰਨਾ ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਨਕਧਿੰਨਾ ।
ਤਿਰਕਿਟਤਿੰਨਾ ਸਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਸਤਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਿੰਨਾ ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਨਕਧਿੰਨਾ ।

ਕਾਇਦਾ ਨੰ: 2

×

0

1. ਧੀਂਸਧਾਗੇ ਸਨ,ਧਾਸ ਧਾਗੇਨੱਧਾ । ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
ਤੀਂਸਤਾਕੇ ਸਨ,ਤਾਸ ਤਾਕੇਨੱਤਾ । ਸਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
2. ਧੀਂਧਾਗੇ ਸਨ,ਧਾਸ ਧੀਂਸਧਾਗੇ । ਸਨਧਾਸ ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਤੀਂਸਤਾਕੇ
ਸਨ,ਤਾਸ ਤੀਂਸਤਾਕੇ । ਸਨ,ਤਾਸ ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
3. ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧੀਂਸਧਾਗੇ । ਸਨਧਾਸ ਧੀਂਸਧਾਗੇ ਸਨ,ਧਾਸ । ਤਾਕੇਨੱਤਾ
ਸਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤੀਂਸਤਾਕੇ । ਸਨ,ਤਾਸ ਧੀਂਸਧਾਗੇ ਸਨ,ਧਾਸ ।
4. ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇਨੱਧਾ । ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧੀਂਸਧਾਗੇ ਸਨ,ਧਾਸ । ਤਾਕੇਨੱਤਾ
ਸਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਾਕੇਨੱਤਾ । ਸਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧੀਂਸਧਾਗੇ ਸਨ,ਧਾਸ ।
5. ਧੀਂਸਧਾਗੇ ਸਨ,ਧਾਸ ਧਾਗੇਧਾਗੇ । ਸਨਧਾਸ ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਤੀਂਸਤਾਕੇ
ਸਨ,ਤਾਸ ਤਾਕੇਤਾਕੇ । ਸਨ,ਤਾਸ ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
6. ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਕੱਤਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਗੇਨੱਧਾ । ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਕੱਤਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਕੇਨੱਤਾ । ਸਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇਨੱਧਾ
ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
7. ਧਾਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ । ਕੱਤਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ
ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ।
ਕੱਤਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
8. ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿੰਨ ਧਾਗੇਧਾਗੇ । ਸਨ,ਧਿੰਨ ਧਾਗੇਧਾਗੇ ਸਨ,ਧਿੰਨ । ਤਾਕੇਨੱਤਾ
ਤਿਰਕਿਟਤਿੰਨ ਤਾਕੇਤਾਕੇ । ਸਨ,ਧਿੰਨ ਧਾਗੇਧਾਗੇ ਸਨ,ਧਿੰਨ ।
9. ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਗੇਨਾਧਾਸ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ । ਗੇਨਾਧਾਸ ਧੀਂਸਧਾ ਗੇਨਾਧਾਸ ।
ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ ਕੇਨਾਤਾਸ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ । ਕੇਨਾਤਾਸ ਧੀਂਸਧਾ ਗੇਨਾਧਾਸ ।
10. ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਗੇਨਾਧਿੰਸ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ । ਗੇਨਾਧਿੰਸ ਧਾਸਧਾ ਤਿਟਧਿੰਨਾ ।
ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ ਕੇਨਾਤਿੰਸ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ । ਕੇਨਾਤਿੰਸ ਧਾਸਧਾ ਤਿਟਧਿੰਨਾ ।

ਦੁਗੁਨਾ (ਲੜੀ-ਲੱਗੀ)

ਨੋਟ : ਹੇਠ ਲਿੱਖੀਆਂ ਦੁਗੁਨਾ ਬਰਾਬਰ ਲਯ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ। ਪਰ ਤਬਲੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਗੁਨਾ ਜਾਂ ਚੌਗੁਨ ਲਯ ਵਿਚ ਹੀ ਵਜਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

	×		0			
1. ਧਿੰ	ਧਿੰ	ਨਾ	।	ਤਿੰ	ਤਿੰ	ਨਾ
2. ਧਾ	ਤੀਂ	ਤੀਂ	।	ਤਕ	ਧਿੰ	ਨਾ
3. ਧਾਗੇ	ਧਿੰਨਾ	ਗਿੰਨਾ	।	ਤਾਗੇ	ਤਿੰਨਾ	ਗਿੰਨਾ
4. ਧੀਂਗ	ਧਿੰਨਾ	ਗਿੰਨਾ	।	ਤੀਂਗ	ਤਿੰਨਾ	ਗਿੰਨਾ
5. ਧਿਟ	ਧਿੰਨਾ	ਗਿੰਨਾ	।	ਤਿਟ	ਤਿੰਨਾ	ਗਿੰਨਾ
6. ਧਾਗੇ	ਧਿੰਨਾ	ਤਿਟ	।	ਤਾਗੇ	ਤਿੰਨਾ	ਤਿਟ
7. ਧੀਂ	ਨਾਨਾ	ਤਕ	।	ਤੀਂ	ਨਾਨਾ	ਤਕ
8. ਧੀਂ	ਧਿੰਨਾ	ਤਿਰਕਿਟ	।	ਤੀਂ	ਤਿੰਨਾ	ਤਿਰਕਿਟ
9. ਧਾ	ਧਿੰਨਾ	ਤਿਰਕਿਟ	।	ਤਾ	ਤਿੰਨਾ	ਤਿਰਕਿਟ
10. ਧਿੰਨਾ	sਧਾ	ਤਿਰਕਿਟ	।	ਤਿੰਨਾ	sਧਾ	ਤਿਰਕਿਟ
11. ਧਾਧਾ	sਧਾ	ਤਿਰਕਿਟ	।	ਧਾਗੇ	ਧਿੰਨਾ	ਗਿੰਨਾ
ਤਾਤਾ	sਤਾ	ਤਿਰਕਿਟ	।	ਧਾਗੇ	ਧਿੰਨਾ	ਗਿੰਨਾ
12. ਕਤ	ਕਤ	ਧਾਧਾ	।	sਧਾ	ਧਿੰਨਾ	ਗਿੰਨਾ
ਕਤ	ਕਤ	ਤਾਤਾ	।	sਧਾ	ਧਿੰਨਾ	ਗਿੰਨਾ

ਮੁਖੜੇ

×	0	+
1. ਧਾਗੇ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ।	ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ।	ਧਾ
2. ਧਾਗੇ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ।	ਤਕਤਾ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ।	
3. ਕੱਤ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ।	ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ।	
4. ਧਿਟ ਧਿਟ ਧਾਗੇ।	ਤਿਟ ਤੱਕ ਕੜਾਸਨ।	ਧਾ ਤੱਕ ਕੜਾਸਨ।

ਤਿਹਾਈ

+	0	
1. ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ।	ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਰਾ ਤਿਰਕਿਟ।	
2. ਧਾ ਤਿਰਕੜ ਧਾ।	ਤਿਰਕੜ ਧਾ ਤਿਰਕਿੜ।	
3. ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ ਧਾ।	s s ਤਿਰਕੜ।	ਤਕਤਾ ਧਾ s s ਤਿਰਕੜ।

4. ਤਿਰਕਿਟ ਕੜਾ'sਨ ਧਾ । s s, ਤਿਰਕਿਟ । ਕੜਾ'sਨ ਧਾ s । s,
ਤਿਰਕਿਟ ਕੜਾ'sਨ ।
5. ਧਾਗੇ ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ । ਤਿਰਕੜ ਧਾ ਤਿਰਕੜ । ਤਕਤਾ ਤਿਰਕੜ ਧਾ ।
ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕੜ ।
6. ਧਾਗੇ ਤਿਟ ਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ । ਤਿਰਕੜ ਧਾ, ਧਾਤਿਰ ।
ਕੜਧਾ s, ਧਾ ਤਿਰਕੜ ।
7. ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਿਟਧਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਰਕੜ ਧਿਨਾਗਿਨਾ ।
ਧਾ's ਧਾਗੇਤਿਰਕੜ ਧਿਨਾਗਿਨਾ । ਧਾ's ਧਾਗੇਤਿਰਕੜ ਧਿਨਾਗਿਨਾ ।
8. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ ।
ਧਾ's ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ's ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ ।

ਤਾਲ-ਕਹਿਰਵਾ ਮਾਤ੍ਰੇ 8

ਕਹਿਰਵਾ ਜਾਂ ਧੁਮਾਲੀ ਦਾ ਠੋਕਾ ਤਿੰਨਤਾਲ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਭਾਗ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਬੰਦੇ ਇਸ ਠੋਕੇ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਣ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਹਿਰਵੇ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ-ਪੂਰਵਕ ਬਜਾਉਣਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਕਰਨਾ ਅਤੀ ਕਠਿਨ ਹੈ। ਅਜ-ਕਲ ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਰੂਪ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ-ਕਵਾਲੀ, ਗਜ਼ਲ, ਭਜਨ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਫਿਲਮ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਕਹਿਰਵਾ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅੱਠ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਕਹਿਰਵੇ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਚਾਰ ਮਾਤ੍ਰਾ ਤੇ ਅੱਠ ਮਾਤ੍ਰਾ ਭਾਵ, ਅੱਠ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਠੋਕੇ ਨੂੰ ਧੁਮਾਲੀ ਅਤੇ ਚਾਰ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਠੋਕੇ ਨੂੰ ਕਹਿਰਵਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਗਾਇਕ(ਗਾਗੀ-ਰਬਾਬੀ) ਕਹਿਰਵੇ ਨੂੰ ਤਲਵਾੜਾ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਤਲਵਾੜਾ 16 ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਤਾਲ ਹੈ।

ਤਾਲ-ਧੁਮਾਲੀ

ਤਾਲੀ—+

ਠੋਕਾ—ਧਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਨਾ। ਧਾ ਤਿੰ ਤਿੰ ਨਾ

ਮਾਤ੍ਰਾ—1 2 3 4 5 6 7 8

ਪ੍ਰਕਾਰ

1. ਧਾ ਧੀ ਧਾ ਧੀ। ਧਾ ਤੀਂ ਠਾ ਤ੍ਰਕ
2. ਧੀ ਧੀ ਧਾ ਤਿੰ। ਤਕ ਧਿੰ ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਕ
3. ਧਾ ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾ। ਧਾ ਤਿੰ ਤਿੰ ਰਾ
4. ਧਾ ਧੀ ਧਾਧਾ ਤੀਂ। ਤਾ ਤੀ ਧਾਧਾ ਧੀ
5. ਧਾ ਧੀ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ। ਤਾ ਤੀਂ ਤਿੰਨਾ ਕਤਾ
6. ਧੀ ਧੀ ਧਾਧਾ ਧੀ ਤਾਤਾ। ਗਿਨ ਧਾਗੇ ਨਹਾ ਤਿਰਕਿਟ
7. ਧਾਗੇ ਧੀਨ ਧਾਗੇ ਤੀਂਨ। ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ
8. ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ। ਤਾਕੇ ਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾ ਧੀਨਾ

ਠੇਕਾ-ਕਹਿਰਵਾ

ਤਾਲੀ— +				2			
ਠੇਕਾ— ਧਾ	ਧੀਂ	ਨਾ	ਤੀਂ	ਨ	ਕ	ਧਿੰ	ਨਾ
ਮਾਤ੍ਰਾ— 1	2	3	4	5	6	7	8

ਪ੍ਰਕਾਰ

+				2			
1. ਧਾ	ਧੀਂ	ਨਾ	ਤੀ	।	ਨਾ	ਨਾ	ਧਿੰ
2. ਧਾ	ਗੇ	ਨਾ	ਤੀ	।	ਨ	ਕ	ਧਿੰ
3. ਧਾ	ਧਾਗੇ	ਧਿੰ	ਨਾ	।	ਤਾ	ਤਾਗੇ	ਤਿੰ
4. ਧਾ	ਧੀਂ	ਧਾਗੇ	ਤੀਂ	।	ਤਾ	ਤੀਂ	ਤਾਕੇ
5. ਧਾ	ਤਿਰਕੜ	ਧਿੰ	ਨਾ	।	ਤਾ	ਤਿਰਕੜ	ਤਿੰ
6. ਧਾ	ਤਿਰਕੜ	ਧਿੰਨਾ	ਗਿੰਨਾ	।	ਤਾ	ਤਿਰਕੜ	ਤਿੰਨਾ

ਦੁਗੁਨ (ਲੱਗੀਆਂ)

+				+			
1. ਧਾਧਾ	ਧਾਤੀ	ਨਗ	ਧਾਤੀ	।	ਤਾਤਾ	ਤਾਤੀ	ਨਕ
2. ਧਾਗੇ	ਨਾਤੀ	ਨਕ	ਧਿੰਨਾ	।	ਤਾਕੇ	ਤਾਤੀਂ	ਨਕ
3. ਧਾ	ਧੀਂਧੀਂ	ਨਕ	ਧਿੰਨਾ	।	ਤਾ	ਤੀਂਤੀ	ਨਕ
4. ਧਾਤ੍ਰਿ	ਕਧੀਂ	ਨਕ	ਧਿੰਨਾ	।	ਕਤ	ਕਧਿੰ	ਨਕ
5. ਤਾਤ੍ਰਿ	ਕਧੀਂ	ਨਕ	ਧਿੰਨਾ	।	ਕਤ	ਕਧਿੰ	ਨਕ
6. ਧਾਗੇ	ਤਾਤੀ	ਤਾਗੇ	ਤਾਤੀ	।	ਤਾਤੀ	ਨਾਨਾ	ਧਾਤੀ
7. ਧਾਗੇ	ਤਿਟ	ਤਾਗੇ	ਤਿਟ	।	ਧਿਟ	ਨਗ	ਤਿਟ
8. ਨਕ	ਧੀਂਧੀਂ	ਨਕ	ਤੀਂਤੀਂ	।	ਧੀਂਧੀਂ	ਨਕ	ਤੀਂਤੀਂ

ਚੌਗੁਨ ਲਯ ਦੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ

+		×
1. ਧਗਨਧਿ	ਨਕਧੀਂ's	ਤਗਨਤਿ ਨਕਤੀਂ's
2. ਧਾਗੇਧਾਗੇ	ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ	ਤਾਕੇਤਾਕੇ ਤਿੰਨਾਗਿੰਨਾ
- ਤਾਕੇਤਿੰਨਾ ਕਿਨਾਤਿਰਕੜ ।

3. ਧਾਗੇਤਿਰਕੜ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਤਾਕੇਤਿਰਕੜ ਤਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਾਗੇਤਿਰਕੜ ਤਿੰਨਾਕਿੰਨਾ ਤਾਕੇਤਿਰਕੜ ।
4. ਧਿਨਕਧਿ ਨਕਧਾਗੇ ਤਿਨਕਤਿ ਨਕਤਾਕੇ । ਧਿਨਕਧਿ ਨਕਧਿਟ ਤਿਨਕਤਿ ਨਕਤਿਟੇ ।
5. ਧਿਟਨਗ ਤਿਟਨਗ ਤਿਟਨਗ ਧਿਟਨਗ । ਧਿਟਘੇਘੇ ਤਿਟਘੇਘੇ ਤਿਟਘੇਘੇ ਧਿਟਘੇਘੇ ।
6. ਧੀਂਧੀਂਨਕ ਤੀਂਤੀਂਨਕ ਤੀਂਤੀਂਨਕ ਧੀਂਧੀਂਨਕ । ਧਾਤੀਨਾੜਾ ਤਾਤੀਨਗ ਤਾਤੀਨਾੜਾ ਧਾਤੀਨਗ ।
7. ਧਾਤੀਂਤਾ ਤਾਤੀਂਤਾ ਤਾਤੀਧਿਨ ਧਾਤੀਂਤਾ । ਧਿਨਧਾਤੀ ਟਾਧਿਨ ਤਿੰਨਤਾਤੀ ਟਾਤੀਂਨ ।
8. ਧਾਗੇਨਧੀਂ ਟਾਧੀਂਨਗ ਤਾਕੇਤਾਤੀ ਟਾਤੀਨਕ । ਧੀਂਕੜਧਿੰਨਾ ਟਾਧੀਂ ਟੀਂਕੜਤਿਤਾ ਟਾਤੀਂ ।

ਤਿਹਾਈ

1. $\times$ ਧਾਗੇਤਿਰਕੜ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਾ, ਧਾਗੇਤਿਰਕੜ । 0 ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਾ, ਧਾਗੇਤਿਰਕੜ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ।
2. ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾ, ਧਾਗੇਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾ, ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ
3. ਕਤਘੇਘੇ ਨਕਧਿੰਨਾ ਧਾ, ਕਤਘੇਘੇ । ਨਕਧਿੰਨਾ ਧਾ, ਕਤਘੇਘੇ ਨਕਧਿੰਨਾ ।
4. ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ, ਧਾ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾ, ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ।

ਤਾਲ-ਨਕਟਾ (ਭੰਗੜਾ)

ਨੋਟ : ਇਹ ਕਹਿਰਵੇ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਭੰਗੜਾ ਅਤੇ ਗਿੱਧਾ ਦੇ ਲੋਕ-ਨ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਢੋਲ ਜਾਂ ਢੋਲਕ ਤੇ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ—

ਠੇਕਾ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਰ

1. $\times$ ਧੀਂਤ ਕਿੱਤਾ ਟਤ ਕਿੱਤਾ । ਧੀਂਕ ਧਿੰਨਾ ਟਕ ਧਿੰਨਾ
2. ਧਾ ਟਗਧਿ ਨਾ ਟਗਿਨ । ਤਾ ਟਕਤਿ ਨਾ ਟਕਿਨ

3. ਧੀਂਸਧਿ ਨਾਗਿਨ ਤੀਂਸਤਿ ਨਾਗਿਨ । ਧੀਂਸਗ ਧਿਟਧਿਟ ਤੀਂਸਕ ਤਿਟਤਿਟ
4. ਧਾਧੀਸਕ ਨਕਧਿਨ ਤਾਤੀਸਕ ਨਕਤਿਨ । ਧਾਗੇਸਨ ਧਿਨਾਗਿਨਾ ਤਾਕੇਸਨ ਤਿਨਾਕਿਨਾ ।

ਦੋਹਰੀਯਾਂ ਲੱਗੀਆਂ

1. ਧੀਂਤਕ ਤਕਧੀਂ, ਧੀਂਤਕ ਤਕਧੀਂ ; ਤਕਤਕ ਤੀਂਤੀਂ, ਤਕਤਕ ਤੀਂਤੀਂ
2. ਧਿਟਧਿਟ ਧਗਧਗ, ਧਿਟਧਿਟ ਧਗਧਗ । ਤਿਟਤਿਟ ਤਕਤਕ, ਤਿਟਤਿਟ ਤਕਤਕ
3. ਧਗਨਗ ਨਗਧਗ, ਧਗਨਗ ਨਗਧਗ । ਤਿਟਤਕ ਤਕਤਿਟ, ਤਿਟਤਕ ਤਕਤਿਟ
4. ਧੀਂਨਾਨਾ ਤੀਂਨਾਨਾ, ਧੀਂਨਾਨਾ ਤੀਂਨਾਨਾ । ਧਿਟਨਾਨਾ ਤਿਟਨਾਨਾ, ਧਿਟਨਾਨਾ ਤਿਟਨਾਨਾ ।

ਤਿਹਾਈ

1. ਧਿੰਨਾ^x ਗਿੰਨਾ ਧਾ, ਧਿੰਨਾ⁺ । ਗਿੰਨਾ ਧਾ, ਧਿੰਨਾ⁺ ਗਿੰਨਾ । ਧਾ
2. ਧਾਗੇ ਤਿਟ ਧਾ, ਧਾਗੇ । ਤਿਟ ਧਾ, ਧਾਗੇ ਤਿਟ । ਧਾ
3. ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਧਾ, ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾ ਧਾ, ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ।
4. ਧਿਰਧਿਰ ਤੱਕੜਾਂਸਨ ਧਾ, ਧਿਰਧਿਰ । ਤੱਕੜਾਂਸਨ ਧਾ, ਧਿਰਧਿਰ ਤੱਕੜਾਂਸਨ

ਝਪਤਾਲ ਮਾਤ੍ਰੇ 10

ਇਹ ਇਕ ਐਸਾ ਤਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਬਲੇ ਤੇ ਬੰਦ ਹੱਥ ਨਾਲ ਗਤਕਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਧੁਰਪਦ-ਧਮਾਰ' ਵਾਂਗ ਖੁਲੇ-ਬੋਲੇ, ਪਰਨਾ ਆਦਿ ਵੀ ਵਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੁਰਾਤਨ ਨਾਮ ਇਸ ਦਾ ਝੰਪਤਾਲ ਹੈ, ਪਰ ਅਜ-ਕਲ ਇਸ ਨੂੰ ਝਪਤਾਲ ਜਾਂ ਝਬਤਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਦਸ ਮਾਤ੍ਰੇ, ਚਾਰ ਭਾਗ, ਤਿੰਨਤਾਲੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਮੱਧਮ ਲਯ ਦਾ ਤਾਲ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਖਯਾਲ ਹੀ ਅਕਸਰ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਤਾਲੀ—	+		2			0		3		
ਠੇਕਾ—	ਧੀਂ	ਨਾ	ਧੀਂ	ਧੀਂ	ਨਾ	ਤੀਂ	ਨਾ	ਧੀਂ	ਧੀਂ	ਨਾ
ਮਾਤ੍ਰਾ—	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

ਪ੍ਰਕਾਰ

1. ਧੀਂ ਨਾਨਾ। ਧੀਂ ਧੀਂਧੀਂ ਨਾ। ਤੀਂ ਨਾਨਾ। ਧੀਂ ਧੀਂਧੀਂ ਨਾ।
2. ਧੀਂਧੀਂ ਨਾ। ਧੀਂ ਧੀਂਧੀਂ ਨਾ। ਤੀਂਤੀਂ ਨਾ। ਧੀਂ ਧੀਂਧੀਂ ਨਾ।
3. ਧੀਂਕ੍ਰ ਧੀਂਧੀਂ। ਨਾਨਾ ਧੀਂ ਨਾ। ਤੀਂਕ੍ਰ ਤੀਂਤੀਂ। ਨਾਨਾ ਧੀਂ ਨਾ।
4. ਧਿੰਨਾ ਨਾਧੀ। ਧਿੰਨਾ ਨਾਧੀ ਧਿੰਨਾ। ਤਿੰਨਾ ਨਾਤੀ। ਧਿੰਨਾ ਨਾਧੀ ਧਿੰਨਾ।
5. ਧੀਂ s। ਨਾਧੀ ਧਿੰਨਾ ਧੀਂ। ਤੀਂ s। ਨਾਧੀ ਧਿੰਨਾ ਧੀਂ।
6. ਧਾ ਤਿਰਕੜ। ਧਿੰ ਧਿੰ ਨਾ। ਤਿ ਟ। ਧਿੰ ਧਿੰ ਨਾ।
7. ਧਾ ਤਿਰਕੜ। ਧਿੰ ਧਿੰਧਿੰ ਨਾ। ਤਿ ਟ। ਧਿੰ ਧਿੰਧਿੰ ਨਾ।
8. ਧਾਧਾ ਤਿਰਕੜ। ਧਿੰਧਿੰਧਿੰਧਿੰ ਨਾ। ਤਿਟ ਤਿਟ। ਧਿੰਧਿੰ ਧਿੰਧਿੰ ਨਾ।
9. ਧਾ ਤਿਰਕੜ। ਧਿੰਨਗਿਨ ਧਿੰਨਗਿਨ ਨਾ। ਤਾਗੇ ਤਿਟ। ਧਿੰਨਗਿਨ ਧਿੰਨਗਿਨ ਨਾ।
10. ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਿੰ। ਨਾਨਾ ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਨਾ। ਤੀਂਕੜ ਤੀਂਤੀਂ। ਨਾਨਾ ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਨਾ।

ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਨੰ: 1

1. ਧੀਂsਕ ਧਿੰਨਾ। ਧੀਂsਕ ਧਿੰਨਾ ਕੱਤਾ। ਤੀਂsਕ ਤਿੰਨਾ। ਧੀਂsਕ ਧਿੰਨਾ ਕੱਤਾ।

2. ਪੀਂਸਕ ਧਿੰਨਾ । ਸਕਤਾ ਪੀਂਸਕ ਧਿੰਨਾ । ਤੀਂਸਕ ਤਿੰਨਾ । ਸਕਤਾ ਪੀਂਸਕ ਧਿੰਨਾ ।
3. ਪੀਂ ਤਾਕਤਾ । ਪੀਂਕ ਧਿੰਨਾ ਕਤਾ । ਤੀਂ ਤਾਕਤਾ । ਪੀਂਕ ਧਿੰਨਾ ਕਤਾ ।
4. ਪੀਂ ਤਾਕਤਾ । ਧਿੰਨਾ ਪੀਂ ਤਾਕਤਾ । ਤੀਂ ਤਾਕਤਾ । ਧਿੰਨਾ ਪੀਂ ਤਾਕਤਾ ।
5. ਧਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ ਪੀਂਸਕ ਧਿੰਨਾ ਕਤਾ । ਤਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਪੀਂਸਕ ਧਿੰਨਾ ਕਤਾ ।
6. ਪੀਂਸਕ ਧਿੰਨਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਪੀਂਸਕ ਧਿੰਨਾ । ਤੀਂਸਕ ਤਿੰਨਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਪੀਂਸਕ ਧਿੰਨਾ ।
7. ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਧਿੰਨਾ ਕਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਧਿੰਨਾ ਕਤਾ ।
8. ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ । ਸਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਾ । ਸਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ।
9. ਪੀਂਸਕ ਧਿੰਧਾ । ਸਧਾ ਪੀਂਸਕ ਧਿੰਧਾ । ਤੀਂਸਕ ਤਿੰਤਾ । ਸਤਾ ਪੀਂਸਕ ਧਿੰਧਾ ।
10. ਪੀਂਸਕ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਧਾ ਸਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤੀਂਸਕ ਤਿੰਤਾ । ਤਾਤਾ ਸਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
11. ਪਾਸਕ ਧਿੰਧਾ । ਸਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਧਾਤੀ ਧਿੰਨਾ । ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ ।
ਤਾਸਕ ਤਿੰਨਾ । ਸਤਾ ਤਿੰਤਾ ਤਾਤੀ । ਧਾਤੀ ਧਿੰਨਾ । ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ ।
12. ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਾਤਾ
ਤਿੰਤਾ । ਤਾਤੀ ਤਾਤਾ ਤਿੰਤਾ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
13. ਪੀਂਸਕ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਗੇ ਪੀਂਸਕ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਕੂ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਧਾ ।
ਤੀਂਸਕ ਤਿੰਤਾ । ਤਾਕੇ ਤੀਂਸਕ ਤਿੰਤਾ । ਧਾਕੂ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ।
14. ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਪੀਂਕੂ । ਧਿੰਧਾ ਸਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਾ । ਤਿੰਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਪੀਂਕੂ । ਧਿੰਧਾ ਸਧਾ ਧਿੰਧਾ ।

ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਨੰ: 2

×	2	0	3
1. ਪੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਧਾ ਪੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । ਤੀਂਕੜ ਤਿੰਤਾ । ਧਾਧਾ ਪੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ ।			
2. ਪੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । ਸਧਾ ਪੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । ਤੀਂਕੜ ਤਿੰਤਾ । ਸਧਾ ਪੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ ।			
3. ਪੀਕੜ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਧਾ ਸਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤੀਂਕੜ ਤਿੰਤਾ । ਧਾਧਾ ਸਧਾ ਧਿੰਧਾ ।			
4. ਪੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਰਕਟ ਪੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । ਤੀਂਕੜ ਤਿੰਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਪੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ ।			
5. ਤਿਰਕਿਟ ਪੀਂਕੜ । ਧਿੰਧਾ ਸਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤੀਂਕੜ । ਧਿੰਧਾ ਸਧਾ ਧਿੰਧਾ ।			
6. ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਾਠਾ ਤਿੰਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ			

7. ਧਾਧਾ sਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਾ sਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।
8. ਧਾਧਾ sਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤ । ਤਾਤਾ sਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।
9. ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । sਕੜ ਧਿੰਧਾ sਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ sਧਾ । ਤੀਂਕੜ ਤਿੰਤਾ । sਕੜ ਤਿੰਤਾ sਤਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ sਧਾ ।
10. ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । sਕੜ ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । sਕੜ ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤੀਂਕੜ ਤਿੰਤਾ । sਕੜ ਤਿੰਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । sਕੜ ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
11. ਤਿਟਘਿੜਾ sਨਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਿਟਕੜਾ sਨਤਾ । ਤਿੰਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
12. ਤਿਰਘਿੜ sਨਧਾ । ਨਗਤਿਟ ਘਿੜਾਨ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਧਾ sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਿਟਕੜਾ sਨਤਾ । ਨਗਤਿਟ ਕਿੜਾਨ ਤਾਤਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਧਾ sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।

ਕਾਇਦਾ ਨੰ: 1

x	2	0
1. ਧਿੰਨਾ^xਧਾ ਤੀਧਾਗੇਨਾ । ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ ਧਿਨਗਿਨ ਤਿੰਨਾ⁰ਤਾ ਤੀਤਾਥੇਨਾ ।
3
ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਧਿਨਧਿਨ ਧਿਨਗਿਨ ।
  2. ਧਿੰਨਾ²ਧਾ ਤੀਧਾਗੇਨਾ । ਧਿੰਨਾ²ਧਾ ਤੀਧਾਗੇਨਾ ਧਿਨਗਿਨ । ਤਿੰਨਾ⁰ਤਾ ਤੀਤਾਥੇਨਾ ।
ਧਿੰਨਾ²ਧਾ ਤੀਧਾਗੇਨਾ ਧਿਨਗਿਨ ।
  3. ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਨੱਧਾਤਿਟ । ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ ਧਿਨਗਿਨ । ਤਾਤੀਤਾਥੇ ਨਤਾਤਿਟ ।
ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ ਧਿਨਗਿਨ ।
  4. ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਧਿਨਧਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਗਿਨਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ । ਤਾਤੀਤਾਥੇ ਤਿਨਕਿਨ ।
ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਗਿਨਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ ।
  5. ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਟਧਾਗੇ । ਭ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ । ਤਾਥੇਨਤਾ ਤਿਟਤਾਥੇ ।
ਭ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟਧਾਗੇ ਧਿਨਧਿਨ ।
  6. ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਤਿਟਧਿਨ । ਧਾਤੀਧਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਧਾ ਤਿਟਧਿਨ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ
ਤਿਟਕਿਨ । ਧਾਤੀਧਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਤਿਟਧਿਨ ।
  7. ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ । ਨਾਨਾਗਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਗਿਨਧਾਗੇ । ਤਾਤੀਤਾਥੇ
ਤਿਨਕਿਨ । ਨਾਨਾਕਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਗਿਨਧਾਗੇ ।

8. ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਃਧਾਤਿਟ । ਧਿਨਾਃਧਾ ਤਿਟਧਿਨ ਧਾਤੀਧਿਨ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ
ਃਤਾਤਿਟ । ਧਿਨਾਃਧਾ ਤਿਟਧਿਨ ਧਾਤੀਧਿਨ ।

ਬੇਦਮ ਤਿਹਾਈ

1. [×]ਧਿਨਗਿਨ ਧਾਤੀਧਾਗੇ । ਧਿਨਗਿਨ ਧਾ,ਧਿਨ ਗਿਨਧਾਤੀ । ਧਾਗੇਗਿਨ ਧਿਨਧਾ,
ਧਿਨਗਿਨ ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ ।

ਕਾਇਦਾ ਨੰ: 2

1. [×]ਧਿਨਗਿਨ ਤ੍ਰਕਧਿਨ । ਗਿਨਤ੍ਰਕ ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ । ਧਗਨ,ਧਾ ਗਿਨ,ਧਾਗੇ ।
ਤ੍ਰਕਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ । ਤਿਨਕਿਨ ਤ੍ਰਕਤਿਨ । ਕਿਨਤ੍ਰਕ ਤਾਗੇਤ੍ਰਕ
ਧਿਨਗਿਨ । ਧਗਨ,ਧਾ ਗਿਨ,ਧਾਗੇ । ਤ੍ਰਕਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ।
2. ਧਿਨਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ । ਧਾਗੇਧਿਨਾ ਤ੍ਰਕਧਿਨਾ ਗਿਨਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਧਾਗੇ ਧਾਗੇਨਧਾ ।
ਃਧਾਗੇਨਾ ਤ੍ਰਕਧਿਨ ਤਿਨਾਗਿਨ । ਤਿਨਤ੍ਰਕ ਤਿਨਕਿਨ । ਤਾਗੇਤਿਨਾ ਗਿਨਤ੍ਰਕ
ਧਿਨਧਾਗੇ । ਧਾਗੇਨਧਾ ਧਾਗੇਨਧਾ । ਃਧਾਗੇਨਾ ਤ੍ਰਕਧਿਨ ਤਿਨਾਗਿਨ ।
3. ਤ੍ਰਕਧਿਨ ਗਿਨਤ੍ਰਕ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਤ੍ਰਕਧਿਨ ਗਿਨਧਾਗੇ । ਨਧਾਃਧਾ ਤ੍ਰਕਧਿਨ । ਧਾਗੇਤਿਟ
ਧਾਗੇਧਿਨ ਗਿਨਤ੍ਰਕ । ਤ੍ਰਕਤਿਨ ਕਿਨਤ੍ਰਕ । ਤਾਗੇਤਿਟ ਤ੍ਰਕਤਿਨ ਕਿਨਤਾਗੇ ।
ਨਧਾਃਧਾ ਤ੍ਰਕਧਿਨ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਧਿਨ ਗਿਨਤ੍ਰਕ ।
4. ਧਾਗੇਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ । ਗਿਨਧਾਗੇ ਧਨਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇਧਿਨ । ਧਿਟਧਾਗੇ
ਧਿਨਗਿਨ । ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ । ਤਾਕੇਨਤਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ।
ਕਿਨਤਾਕੇ ਨਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਾਕੇਤਿਨ । ਧਿਟਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ । ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ
ਕਿਟਤਕਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ ।

ਬੇਦਮ ਤਿਹਾਈ

1. [×]ਤ੍ਰਕਧਿਨ ਗਿਨਤ੍ਰਕ । ²ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾ,ਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ । ⁰ਤ੍ਰਕਧਾਗੇ ਤਿਟਧਾ, ³ਤ੍ਰਕਧਿਨ
ਗਿਨਤ੍ਰਕ ਧਾਗੇਤਿਟ ।

ਦਮਦਮਰ ਤਿਹਾਈ

1. $\times$ 2 0 3
 1. ਤਿਟਗਿਨ ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ। ਤਿਟਗਿਨ ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ। ਧਾਤੀਗਿਨ ਧਾ, ਤਿਟਗਿਨ
 ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਤਿਟਗਿਨ। ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ। ਧਾਤੀਗਿਨ ਧਾ, ਤਿਟਗਿਨ। ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ
 ਤਿਟਗਿਨ। ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਧਿਨਧਿਨ ਧਾਤੀਗਿਨ।

ਆਤੀ ਲਯ ਦੇ ਕਾਇਦੇ

1. $\times$
 1. ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ। ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ ਧੀਂਕਧਿ। ਨਗਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟ। ਧਿਨਕ
 ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ। ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿਨਕ। ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿਨਕ ਤੀਂਕਤਿ। ਨਕਿਨ
 ਧਾਤਿਰਕਿਟ। ਧਿਨਕ ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ।
2. ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ। ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ $\$$ ਧਿ। ਨਗਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟ। ਧਿਨਕ
 ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ। ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿਨਕ। ਤੀਂਕਤਿ ਨਕਿਨ $\$$ ਤਿ। ਨਕਿਨ
 ਧਾਤਿਰਕਿਟ। ਧਿਨਕ ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ।
3. ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ। $\$$ ਕਿ ਧਿਨਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟ। ਧਿਨਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟ। ਧਿਨਕ
 ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ। ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿਨਕ। $\$$ ਕਿ ਤਿਨਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟ। ਧਿਨਕ
 ਧਾਤਿਰਕਿਟ। ਧਿਨਕ ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ।
4. ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟ। ਧਿਨਕ ਧਿਨਕ ਧਿਨਗਿਨ। ਤਾਗਿਨਤਾ ਧੀਂਕਧਿ।
 ਨਗਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ। ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਿਰਕਿਟ। ਤਿਨਕ ਤਿਨਕ ਤਿਨਕਿਨ।
 ਤਾਗਿਨਤਾ ਧੀਂਕਧਿ। ਨਗਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ।
5. ਧਿਨਧਾ $\$$ ਧਿਨ। ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟ। ਧਿਨਕ ਧੀਂਕਧਿ। ਨਗਿਨ
 ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ। ਤਿਨਤਾ $\$$ ਤਿਨ। ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿਨਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟ। ਧਿਨਕ
 ਧੀਂਕਧਿ। ਨਗਿਨ ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ।
6. ਧਾਗੇਤੀ ਨਾਕਿਤਨਗ। ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟ। ਧਿਨਕ ਧੀਂਕਧਿ।
 ਨਗਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ। ਤਾਗੇਤੀ ਨਾਕਿਤਨਕ। ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟ
 ਧਾਤਿਰਕਿਟ। ਧਿਨਕ ਧੀਂਕਧਿ। ਨਗਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ।

ਚੱਕਦਾਰ ਤੋੜਾ (ਆੜੀ ਲਯ)

1. ਧਿਨਧਾ ^xਧਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗਿਨ ਧਾਗੋਤਿ । ਨਾਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾ's
ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ's ਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾ's ਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾ's, ਧਿਨਧਾ ^sਧਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਗਿਨ ਧਾਗੋਤਿ । ਨਾਕਿੜਨਗ
ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾ's । ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ's ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟ ।
ਧਾ's ਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾ's, ਧਿਨਧਾ । ^sਧਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਗਿਨ
ਧਾਗੋਤਿ ਨਾਕਿੜਨਗ । ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾ's । ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾ's ।
ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ's ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟ ।

ਕਾਇਦਾ ਰੇਲਾ

1. ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰ । ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰ । ਘਿੜਨਗ
ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰ । ਘਿੜਨਗ
ਧਾਤਿਰ । ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ।
2. ਧਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਤਕਤਿਰ ਘਿੜਨਗ ਤਕਤਿਰ । ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰ । ਘਿੜਨਗ
ਤਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤਾਤਿਰ ਕਿੜਨਗ । ਤਕਤਿਰ ਕਿੜਨਗ ਤਕਤਿਰ । ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰ ।
ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।
3. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਿੰਨਾ । ਗਿੰਨਾ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰ
ਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਿੰਨਾ । ਗਿੰਨਾ ਧਾਤਿਰ ।
ਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।
4. ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਕੱਤਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
ਧੀਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਕੱਤਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
ਕੱਤਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧੀਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
5. ਧਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ । ਘਿੜਨਗ
ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਤਿਰਤਿਰ ਤਿਰਤਿਰ ਕਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰ
ਧਿਰਧਿਰ । ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ।
6. ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰ । ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ । ਕਿੜਨਗ

ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗਾ । ਤਿਰਤਿਰ ਕਿੜਨਗਾ । ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗਾ ਤਾਤਿਟ । ਕਿੜਨਗਾ ਤਿੰਨਾ । ਕਿੜਨਗਾ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗਾ ।

7. ਧਾਤਿਟ ਕੱਤ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗਾ ਤਿੰਨਾ । ਕਿੜਨਗਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿਰਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗਾ । ਤਾਤਿਟ ਕੱਤ । ਤਿਰਤਿਰ ਕਿੜਨਗਾ ਤਿੰਨਾ । ਕਿੜਨਗਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿਰਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗਾ ।

8. ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗਾ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗਾ ਤਿੰਨਾ । ਕਿੜਨਗਾ ਧਿਰਧਿਰ । ਘਿੜਨਗਾ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗਾ । ਤਿਰਤਿਰ ਕਿੜਨਗਾ । ਤਿਰਤਿਰ ਕਿੜਨਗਾ ਤਿੰਨਾ । ਕਿੜਨਗਾ ਧਿਰਧਿਰ । ਘਿੜਨਗਾ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗਾ ।

ਤਿਹਾਈ

×
ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗਾ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗਾ ਧਿੰਨਾ । ਗਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾਧਾ । ਧਾ: ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾਧਾ । ਧਾ: ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾਧਾ ।

ਰੇਲਾ

- ×
1. ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ	ਨਾਤਿਰਕਿਟਧਿਰ । ਤਿਰਤਿਰਕਿਟਤਕ ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।	ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਨਾਤਿਰਕਿਟਧਿਰ ।	ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ
2. ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਧਿਰ	ਨਾਤਿਰਕਿਟਧਿਰ । ਤਿਰਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ।	ਧਿਰਕਿਟਤਕਨਾ ਨਾਤਿਰਕਿਟਧਿਰ ।	ਤਿਰਕਿਟਤਕਧਿਰ ਧਿਰਕਿਟਤਕਨਾ
3. ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ	ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਤਿਰਕਿਟਤਕ ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।	ਨਾਤਿਰਕਿਟਧਿਰ ਤਿਰਤਿਰਕਿਟਤਕ ।	ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਨਾਤਿਰਕਿਟਧਿਰ
4. ਨਾਤਿਰਕਿਟਧਿਰ ਤਿਰਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ	ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਨਾਤਿਰਕਿਟਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ।	ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ।	ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ

5. ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।	ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਧਿਰ । ਤਿਰਤਿਰਕਿਟਤਕ ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।	ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਧਿਰ ।	ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ
6. ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ	ਨਾਤਿਰਕਿਟਧਿਰ । ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ।	ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਨਾਤਿਰਕਿਟਧਿਰ ।	ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ
7. ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ	ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਤਿਰਕਿਟਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ।	ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ।	ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
8. ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਧਿਰ	ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ।	ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।	ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ

ਰੇਲੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬਜਣ ਵਾਲੇ ਮੋਹਰੇ

1. $\times$ $\frac{2}{0}$ ਕੜਾਨਕਿਟਤਕ ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਕਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿੱਤਾਕੜਾਨ ਕੜਾਨਧਾਧਾ ।
ਧਿੱਤਾਕੜਾਨ ਧਾਧਾਧਾ_s । ਧਿੱਤਾਕੜਾਨ ਧਾਧਾਧਾ_s ਧਿੱਤਾਕੜਾਨ ॥ ਧਾ_s ਨਾਤਿਰਕਿਟਧਿਰ
ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ।

ਨੋਟ : ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੋਹਰੇ ਤੋਂ ਰੇਲਾ ਬਜਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ । ਭਾਵ, ਰੇਲਾ ਬਜਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੋਹਰਾ ਲਾਓ ਅਤੇ ਗੁਰ ਦਾ 'ਧਾ' ਲਾ ਕੇ ਦੂਜੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਤੋਂ ਵਿਰ ਰੇਲਾ ਅਰੰਭ ਕਰੋ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੋਹਰੇ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਜਾਉਣੇ ਹਨ ।

2. $\times$ ਕਿਟਤਕ, ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤੱਤ । ਕਿਟਤਕਦੀਂਗੜ ਧਾ_sਕਿਟਤਕ ਤਾ_sਨਧਾ_s ।
ਕੜਾਪੀ_sਨ ਘਿਨਤਿਟ । ਕੱਤਕਿਟਤਕ ਦੀਂਗੜਧਾ_s ਕਿਟਤਕਦੀਂਗੜ । ਧਾ, ਘਿਨਤਿਟ ।
ਕੱਤਕਿਟਤਕ ਦੀਂਗੜਧਾ_s ਕਿਟਤਕਦੀਂਗੜ । ਧਾ, ਘਿਨਤਿਟ । ਕੱਤਕਿਟਤਕ
ਦੀਂਗੜਧਾ_s ਕਿਟਤਕਦੀਂਗੜ ।
3. ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕਿੱਟਧਾ_sੜ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕਿੱਟਧਾ_sੜ ਤਕਿੱਟਧਾ_sੜ ।
ਤਕਿੱਟਧਾ_sੜ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਕਿੱਟਧਾ_sੜ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ।

4. ਕਿਟਤਕਤਾ   ਕਿਟਤਕਤਾ ।   ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ   ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ   ਤਕਪਿਰਪਿਰ ।
 ਕਿਟਤਕਤਕ   ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ।   ਨਾਤਿਰਕਿਟਤਕ   ਤਾ'sਧਾ's   ਕੈਪਿਰਪਿਰਕਿਟ ।   ਧਾ's
 ਤਾ'sਧਾ's ।   ਕੈਪਿਰਪਿਰਕਿਟ   ਧਾ's   ਤਾ'sਧਾ's ।   ਕੈਪਿਰਪਿਰਕਿਟ   ਧਾ's, ।   ਕੈਪਿਰਪਿਰਕਿਟ
 ਧਾ'sਕੈਪਿਰ   ਪਿਰਕਿਟਧਾ's ।   ਕੈਪਿਰਪਿਰਕਿਟ   ਧਾ'sਕੈਪਿਰ ।   ਪਿਰਕਿਟਧਾ's   ਕੈਪਿਰਪਿਰਕਿਟ
 ਧਾ'sਕੈਪਿਰ ।   ਪਿਰਕਿਟਧਾ's,   ਪਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ।   ਧਾ's,ਪਿਰਕਿਟ   ਤਕਤਾਧਾ's

ਗੁਰ (ਸਮ) ਦੇ ਧਾ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਗੋਂ ਫਿਰ ਰੇਲਾਂ ਚਾਲੂ...

1. ਪਾਸ਼ੇਤਿਰ ਕਿਟਪਾਸ਼ੇ । ਤਿਰਕਿਟ ਪਾਸ਼ਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਪਾ
2. ਪੀਂਧਾਸ਼ੇ ਨੱਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਪਾਸ਼ੇਨਪਾ ਤਿਰਕਿਟਪਾਸ਼ੇ ਨੱਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
3. ਤਾਸ਼ੇਤਿਨਾ ਕਿਤਨਕਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਿਰਤਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
4. ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਾਸ਼ਪਾਸ਼ੇ । ਨੱਧਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾਸ਼ਪਾਸ਼ੇ ਨੱਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
5. ਦੀਂਦੀ ਤਿਟਤਿਟ । ਘੋਘੇਤਿਟ ਘੋਘੇਦੀ ਦੀਂਕ੍ਵ । ਪਾਨਪਾਨ ਪਾਸ਼ਕ੍ਵ । ਪਾਨਪਾਨ ਪਾਸ਼ਕ੍ਵ ਪਾਨਪਾਨ ।
6. ਪੇਤਾ ਪਿਟਪਿਟ । ਕ੍ਵਿਪੇਤਪਾ ਗਿਨਾਕਿਤਨਗ ਤਿਰਤਿਟਤਕਪਿਰ । ਕਿਟਤਕਪਾਤੀ ਪਾਸ਼ਪਿਰ । ਕਿਟਤਕਪਾਤੀ ਪਾਸ਼ਪਿਰ ਕਿਟਤਕਪਾਤੀ ।
7. ਪਿਟਪਿਟ ਕ੍ਵਿਪਾਤਿਟ । ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਕ੍ਵਿਪਾਤਿਟ ਪਾਸ਼ । ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਕ੍ਵਿਪਾਤਿਟ । ਪਾਸ਼ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਕ੍ਵਿਪਾਤਿਟ ।
8. ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਤਾਂਸਨ ਤੱਕਤਾਂਸਨ ਪਾਸ਼ । ਤੱਕਤਾਂਸਨ ਤੱਕਤਾਂਸਨ । ਪਾਸ਼ ਤੱਕਤਾਂਸਨ ਤੱਕਤਾਂਸਨ ।

9. ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾਸਕੜਾਂਨ ਧਾ, ਪਿਰਪਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ।
ਕਿਟਤਕਧਾਸ ਕੜਾਂਨਧਾ, । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਸਕੜਾਂਨ ।
10. ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕੱਟਧਾਸ । ਗੇਸਤਕੇਨ ਧਾਸਪਿਰਪਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕੱਟ । ਧਾਸਗੇ
ਤਕੇਨਧਾਸ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕੱਟਧਾਸ ਗੇਸਤਕੇਨ । ਧਾ

ਤਿਹਾਈ

- +   2   0   3
1. ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ   s ਧਾਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾ ।   s ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
2. ਧਗਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਧਾ   s, ਧਗਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਧਾ ।   s ਧਗਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।
3. ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾ   s ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
ਧਾ ।   s ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
4. ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕਕੜਾਂਨ । ਧਾ   s ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਕੜਾਂਨ ਧਾ ।
s ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕਕੜਾਂਨ । ਧਾ

ਗਤ-ਤੇਰੇ

- x
1. ਧਾਸਤਿਰਕੜ ਪਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਧਾਗੇਧਾਗੇ ਪਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਤਿਰਕੜਪਿੰਨਾ । ਗਿੰਨਾs, ਧਾ
ਗੇਨਾ, ਧਾਗੇ । ਪਿੰਨਾs, ਧਾ ਗੇਨਾ, ਧਾਗੇ ਪਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਤਾਸਤਿਰਕੜ ਤਿੰਨਾਕਿੰਨਾ ।
ਤਾਕੇਤਾਕੇ ਤਿੰਨਾਕਿੰਨਾ ਤਿਰਕੜਪਿੰਨਾ । ਗਿੰਨਾs, ਧਾ ਗੇਨਾ, ਧਾਗੇ । ਪਿੰਨਾs, ਧਾ
ਗੇਨਾ, ਧਾਗੇ ਪਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਤਿਰਕੜਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾs, ਧਾ । ਗੇਨਾ, ਧਾਗੇ ਪਿੰਨਾs, ਧਾ
ਗੇਨਾ, ਧਾਗੇ । ਪਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਾs । ਤਿਰਕੜਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾs, ਧਾ ਗਿੰਨਾਧਾਗੇ । ਪਿੰਨਾs, ਧਾ
ਗੇਨਾ, ਧਾਗੇ । ਪਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਾs ਤਿਰਕੜਪਿੰਨਾ । ਗਿੰਨਾs, ਧਾ ਗੇਨਾ, ਧਾਗੇ । ਪਿੰਨਾs, ਧਾ
ਗੇਨਾਧਾਗੇ ਪਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ।
2. ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਪਿਨਗਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਗਿਨਧਾਗੇ ਪਿਨਗਿਨ । ਧਾਤਿਟਧਾ sਧਾਤਿਟ ।
ਧਾਤਿਟਧਾ sਧਾਤਿਟ ਪਿਨਗਿਨ । ਤਾਤੀਤਾਕੇ ਤਿਨਕਿਨ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ
ਕਿਨਤਾਕੇ ਤਿਨਕਿਨ । ਧਾਤਿਟਧਾ sਧਾਤਿਟ । ਧਾਤਿਟਧਾ sਧਾਤਿਟ ਪਿਨਗਿਨ ।
ਘੇਘੇ ਤਿਟ । ਕਤ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਕੜਾਂਨ ਧਾ, ।
ਘੇਘੇ ਤਿਟ ਕਤ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਕੜਾਂਨ ਧਾ, ਘੇਘੇ ।
ਰਿਟ ਕਤ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕੜਾਂਨ । ਧਾ

ਉਠਾਨ

×
 ਧਾਗੇਤਿਤ ਤਾਗੇਤਿਤ। ਕਿੜਧਾਸਕਿੜ ਧਾ,ਕਿਟਤਕ ਦੀਦੀ। ਨਾਨਾਨਾਨਾ ਕੇਤਿਟਧਾ।
 sਕੱਤ ਧਾ,ਕੱਤ ਧਾ,ਕੱਤ। ਧਾ,ਪਿਰਪਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ। ਧਾ,ਪਿਰਪਿਰ
 ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾ,ਪਿਰਪਿਰ। ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾ,। ਧਾਗੇਤਿਤ ਤਾਗੇਤਿਤ
 ਕਿੜਧਾਸਕਿੜ। ਧਾ,ਕਿਟਤਕ ਦੀਦੀ। ਨਾਨਾਨਾਨਾ ਕੇਤਿਟਧਾ sਕੱਤ। ਧਾ,ਕੱਤ
 ਧਾ,ਕੱਤ। ਧਾ,ਪਿਰਪਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾ,ਪਿਰਪਿਰ। ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾ,ਪਿਰਪਿਰ।
 ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾ, ਧਾਗੇਤਿਤ। ਤਾਗੇਤਿਤ ਕਿੜਧਾਸਕਿੜ। ਧਾ,ਕਿਟਤਕ ਦੀਦੀ।
 ਨਾਨਾਨਾਨਾ ਕੇਤਿਟਧਾ sਕੱਤ। ਧਾ,sਕੱਤ ਧਾ,sਕੱਤ ਧਾ,ਪਿਰਪਿਰ। ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ
 ਧਾ,ਪਿਰਪਿਰ। ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾ,ਪਿਰਪਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ। ਧਾ

ਪਰਨਾ

(ਤਬਲਾ-ਮਿਦੰਗ ਮਿਸਰਿਤ)

1. ⁺ਪਿਰਪਿਰ ਕਿਟਤਕ। ²ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧੱਤਪਿਰ। ⁰ਕਿਟਤਕ ਤਾਕਿਟ। ³ਤਕਤਾ
 ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ। ਤਕਤਕ ਘਿੜਾਂsਨ। ਧਾਤੂਨਾ ਧਾਧਾ ਧਾ,। ਧਾਤੂਨਾ ਧਾਧਾ।
 ਧਾ, ਧਾਤੂਨਾ ਧਾਧਾ।
2. ਪਗਤਿਟ ਪਗਤਿਟ। ਤਗਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਨਗਤਿਟ। ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾs।
 ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕੜਾਂsਨ ਤੱਕੜਾਂsਨ। ਧਾ ਤਕੜਾਂsਨ। ਤਕੜਾਂsਨ ਧਾ ਤੱਕੜਾਂsਨ।
 ਤਕੜਾਂsਨ ਧਾ। ਪਗਤਿਟ ਪਗਤਿਟ ਤਗਤਿਟ। ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਨਗਤਿਟ।
 ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾs ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ। ਤੱਕੜਾਂsਨ ਤੱਕੜਾਂsਨ। ਧਾ
 ਤਕੜਾਂsਨ ਤਕੜਾਂsਨ। ਧਾ ਤਕੜਾਂsਨ। ਤਕੜਾਂsਨ ਧਾ, ਪਗਤਿਟ। ਪਗਤਿਟ
 ਤਗਤਿਟ। ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਨਗਤਿਟ ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ। ਧਾs ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ। ਤਕੜਾਂsਨ
 ਤਕੜਾਂsਨ ਧਾ। ਤਕੜਾਂsਨ ਤਕੜਾਂsਨ। ਧਾ ਤਕੜਾਂsਨ ਤਕੜਾਂsਨ।
3. ਕੜਾਂsਨ ਤੂਨਾ। ਕਿੜਨਗ ਨਗਤਿਰ ਕਿਟਤਕ। ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ। ਕਿਟਤਕ
 ਧਾ ਤਿਰਕਿਟ। ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ। ਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ। ਕਿਟਤਕ ਧਾ,।
 ਕੜਾਂsਨ ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ। ਨਗਤਿਰ ਕਿਟਤਕ। ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ।
 ਧਾ ਤਿਰਕਿਟ। ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ ਧਾ। ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ। ਕਿਟਤਕ ਧਾ,
 ਕੜਾਂsਨ। ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ। ਨਗਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ। ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ।
 ਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ। ਕਿਟਤਕ ਧਾ। ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ।

ਚੱਕਦਾਰ ਤਿਪੱਲੀ ਪਰਨ

ਨੋਟ : ਪਹਿਲਾ ਟੁਕੜਾ ਭੇਉੜੀ ਲਯ ਵਿਚ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਤਿਗੁਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਤਿਗੁਨ ਦੀ ਦੁਗੁਨ। ਭਾਵ, ਅਖੀਰਲਾ ਭਾਗ ਛੇ ਗੁਨ ਲਯ ਵਿਚ ਵਜੇਗਾ।

×

1. ਧਾ'sਨ ਧਿਕਿਟ। ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਕਿਟ, ਧਾ'sਨਧਿਕਿਟ। ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਿਕਿਟ, ਕੇਤਿਰਕਿਟਧਿਕਿਟ। ਕਤਗਿਦੀਗਨ ਧਾਗੇਨਨਗਿਨ, ਧਾਗੇਨਨਗਿਨ। ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾਗਿਨ, ਨਗਿਨਨਗਿਨ। ਧਾ's ਧਾਗੇਨਨਗਿਨ, ਧਾਗੇਨਨਗਿਨ। ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾਗਿਨ, ਨਗਿਨਨਗਿਨ ਧਾ's ਧਾਗੇਨਨਗਿਨਧਾਗੇਨਨਗਿਨ। ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾਗਿਨ, ਨਗਿਨਨਗਿਨ ਧਾ। ਧਾ'sਨ ਧਿਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟ। ਧਿਕਿਟ ਧਾ'sਨਧਿਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਿਕਿਟ ਕੇਤਿਰਕਿਟਧਿਕਿਟ ਕਤਗਿਦੀਗਨ। ਧਾਗੇਨਨਗਿਨਧਾਗੇਨਨਗਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾਗਿਨ, ਨਗਿਨਨਗਿਨ। ਧਾ's ਧਾਗੇਨਨਗਿਨਧਾਗੇਨਨਗਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾਗਿਨ, ਨਗਿਨਨਗਿਨ। ਧਾ's ਧਾਗੇਨਨਗਿਨਧਾਗੇਨਨਗਿਨ। ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾਗਿਨ, ਨਗਿਨਨਗਿਨ ਧਾ, ਧਾ'sਨ। ਧਿਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟ। ਧਿਕਿਟ ਧਾ'sਨ, ਧਿਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਿਕਿਟ। ਕੇਤਿਰਕਿਟਧਿਕਿਟ ਕਤਗਿਦੀਗਨ। ਧਾਗੇਨਨਗਿਨਧਾਗੇਨਨਗਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾਗਿਨ, ਨਗਿਨਨਗਿਨ ਧਾ's। ਧਾਗੇਨਨਗਿਨਧਾਗੇਨਨਗਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾਗਿਨਗਿਨਗਿਨ। ਧਾ's ਧਾਗੇਨਨਗਿਨਧਾਗੇਨਨਗਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾਗਿਨਨਗਿਨਨਗਿਨ। ਧਾ

ਇਕਤਾਲਾ (ਯੋਕਾ) ਮਾਤ੍ਰੇ 12

ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ ਦਾ ਖਯਾਲ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਇਹ ਠੇਕਾ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨੀਏਂ ਬੈਠਵੀਂ ਲਯ ਵਿਚ ਭੰਡੋਰ ਬੰਦਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ ਅਧਿਕਤਰ ਮੱਧਯ ਜਾਂ ਦਰੁਤ ਲਯ ਵਿਚ ਹੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਠੇਕੇ ਦੇ ਛੇ ਭਾਗ, ਚਾਰ ਤਾਲੀਆਂ ਦੋ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਤਾਲੀ—	×	0	2	0	3	4						
ਠੇਕਾ—	ਧਿੰ	ਧਿੰ	ਧਾਗੇ	ਤਿਰਕਿਟ	ਤੂ	ਨਾ	ਕੱਤ	ਤਾ	ਧਾਗੇ	ਤਿਰਕਿਟ	ਧੀਂ	ਨਾਨਾ
ਮਾਤ੍ਰਾ—	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

ਪ੍ਰਕਾਰ

	×	०	2	0	3	4
ਠੇਕਾ—	ਪੀਂ	ਪੀਂ । ਧਾ ਤ੍ਰਕ । ਤੂ ਨਾ । ਕੱਤ ਤਾ । ਧਾ ਤ੍ਰਕ । ਪੀਂ ਨਾ ।				
(ਬਿਲੰਬਿਤ ਲਯ)	ਪੀਂ	ਪੀਂ । ਧਾ ਤ੍ਰਕ । ਧਿੰ ਨਾ । ਕਿਟ ਤਾ । ਧਾ ਤ੍ਰਕ । ਧਿੰ ਨਾ ।				
ਦਰੁਤ ਲਯ	ਪੀਂ	ਪੀਂ । ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਿਕੜ । ਤਿੰ ਨਾ । ਤੀਂ ਤੀਂ । ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਿਕੜ । ਪੀਂ ਨਾ ।				
	ਪੀਂ	ਪੀਂ । ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਿਕੜ । ਤਿੰ ਨਾ । ਕੱਤ ਤਾ । ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਿਕੜ । ਪੀਂ ਨਾ ।				

ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਨੰ. 1

×	0	2	0	3					
ਧਾਕ੍ਰ	ਧਾਧੀਂ	ਧਾਧਾ	ਧਿੰਨਾ	sਧਾ	ਧਿੰਧਾ	ਤਾਕ੍ਰ	ਤਾਤੀਂ	ਤਾਤਾ	ਧਿੰਧਾ
4									
sਧਾ	ਧਿੰਧਾ								
ਧਾਕ੍ਰ	ਧਾਤੀਂ	sਕ੍ਰ	ਧਾਧੀਂ	sਧਾ	ਧਿੰਧਾ	ਤਾਕ੍ਰ	ਤਾਤੀਂ	sਕ੍ਰ	ਧਾਧੀਂ
sਧਾ	ਧਿੰਧਾ								
ਧਾਕ੍ਰ	ਧਾਧੀਂ	ਧਿੰਧਾ	sਧਾ	ਧਾਧਾ	ਧਿੰਧਾ	ਤਾਕ੍ਰ	ਤਾਤੀਂ	ਤੀਤਾ	sਧਾ
ਧਾਧਾ	ਧਿੰਧਾ								

4. ਧਾਧਾ sਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਧਾਕ੍ ਧਿੰਧਾ । ਤਾਤਾ sਤਾ । ਤਿੰਤਾ ਧਾਤੀ ।
ਧਾਕ੍ ਧਿੰਧਾ ।
5. ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । sਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤੀ । ਤਾਤਾ ਧਿੰਧਾ ।
sਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
6. ਤਿਰਕਿਟ ਧਾs । ਕ੍ਰਿਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਾs । ਕ੍ਰਿਤਾ
ਧਿੰਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਧਾ ।
7. ਧਿਨਕਧਿ ਨਕਧਿਨ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਕ੍ਰਿਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਨਕਤਿ ਨਕਤਿਨ ।
ਤਾਤਾ ਧਿੰਧਾ । ਕ੍ਰਿਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
8. ਧਾਕ੍ ਧਾsਨ । ਧਾsਨ ਧਾ । ਘਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਕ੍ ਤਾsਨ ।
ਤਾsਨ ਧਾ । ਘਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ ।

ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੰ. 2

1. $\begin{matrix} \times & & 0 & & 2 & & 0 & & 3 \\ \text{ਧਿੰਤ} & \text{ਧਾਗਧਾ} & \text{ਧਿੰਧਾ} & \text{ਧਾਤੀ} & \text{ਧਾਧਾ} & \text{ਧਿੰਧਾ} & \text{ਧਿੰਤ} & \text{ਤਾਕਤਾ} & \text{ਤਿੰਤਾ} & \text{ਧਾਤੀ} \end{matrix}$
 $\begin{matrix} 4 \\ \text{ਧਾਧਾ} & \text{ਧਿੰਧਾ} \end{matrix}$
2. ਧਿੰਤ ਧਾਗਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਧਿੰਤ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਧਿੰਤ ਤਾਕਤਾ । ਤਿੰਤਾ ਧਿੰਤ ।
ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
3. ਧਿੰਤ ਧਾਗਧਾ । ਧਿੰਤ ਧਾਗਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਧਾ । ਧਿੰਤ ਤਾਕਤਾ ।
ਤਿੰਤ ਧਾਗਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਧਾ ।
4. ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਤ । ਧਾਗਧਾ ਧਿੰਤ । ਧਾਗਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਤ ।
ਤਾਕਤਾ ਧਿੰਤ । ਧਾਗਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
5. ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਤ । ਧਾਗਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਤ ਧਾਗਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਤ ।
ਤਾਕਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਤ ਧਾਗਧਾ ।
6. ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਤ । ਧਾਗਧਾ s । ਧਾਗਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਤ । ਤਾਕਤਾ s ।
ਧਾਗਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
7. ਧਾਗੇ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਤ । ਧਾਗਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਾਕੇ ਤਾਤੀ । ਤਾਤਾ ਤਿੰਤ ।
ਧਾਗਧਾ ਧਿੰਧਾ ।

8. ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ । ਧੀਂs ਧਾਗਧਾ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਾਕੇ ਤਿਰਕਿਟ ।
ਤੀਂs ਤਾਕਤਾ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।

ਕਾਇਦਾ ਨੰ. 1.

1. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਧਿ ਨਕ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧੀਂਕ ।
ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਿ । ਨਕ ਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਿ ਨਕ । ਧਾਤਿਰ
ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧੀਂਕ । ਧਿੰਧਾ ਗਿੰਨਾ ।
2. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧੀਂਕ । ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧੀਂਕ ।
ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਿ । ਨਕ ਤੀਂਕ । ਤਿੰਨਾ ਕਿੰਨਾ । ਧਾਤਿਰ
ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧੀਂਕ । ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।
3. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧੀਂਕ । ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਧੀਂਕ ਧਿੰਨਾ । ਗਿੰਨਾ ਧਾਤਿਰ ।
ਕਿਟਧਿ ਨਕ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਿ । ਨਕ ਤੀਂਕ । ਤਿੰਨਾ ਕਿੰਨਾ । ਧੀਂਕ ਧਿੰਨਾ ।
ਗਿੰਨਾ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਧੀਂ ਨਕ ।
4. ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਧਿ ਨਕ । ਧੀਂਕ ਧਿੰਨਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧੀਂਕ ।
ਧਿੰਨਾ s । ਕ੍ਰਿਧਿ ਨਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਿ ਨਕ । ਤੀਂਕ ਤਿੰਨਾ ।
ਤਿਰਕਿਟ ਧੀਂਕ । ਧਿੰਨਾ s । ਕ੍ਰਿਧਿ ਨਕ ।
5. ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧੀਂਕ । ਧਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ
ਧੀਂਕ । ਧਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਕੇ ਨੱਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤੀਂਕ । ਤਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧੀਂਕ । ਧਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
6. ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਧਿ ਨਕ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧੀਂਕ ।
ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤਾਕੇ ਨੱਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਿ ਨਕ । ਧਾਤਿਰ
ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧੀਂਕ । ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।
7. ਧੀਂਕ ਧਿੰਨਾ । ਕਤਾ ਧਾਗੇ । ਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ
ਧੀਂਕ । ਧਿੰਨਾ ਕਤਾ । ਤੀਂਕ ਤਿੰਨਾ । ਕਤਾ ਤਾਕੇ । ਨੱਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਗੇ
ਨੱਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧੀਂਕ । ਧਿੰਨਾ ਕਤਾ ।
8. ਧਿਨ ਕਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧੀਂਕ । ਨਾਨਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ । ਨਕ
ਧੀਂਕ । ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤਿਨ ਕਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤੀਂਕ । ਨਾਨਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧੀਂਕ । ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।

ਤਿਹਾਈ

1. $\times$ ਧਾ ਧਾਗੇ । ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ ਧਾਗੇ । ਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ ਧਾਗੇ ।
 $\times$
ਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ
2. ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।
3. ਕੱਤ ਕਿਟਤਕ । ਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ ਕਿਟਤਕ । ਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ ਕਿਟਤਕ ।
ਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।

ਕਾਇਦਾ ਨੰ. 2.

1. $\times$
ਪਗਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਪਗਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
ਤਗਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਪਗਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾ ਕੱਤਾ ।
2. ਪਗਤਿਟ ਪਗਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
ਤਗਤਿਟ ਤਗਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
3. ਪਗਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ । ਪਗਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
ਤਗਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਰਕਿਟ । ਪਗਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
4. ਪਗਤਿਟ ਕਤਧਗ । ਤਿਟਕਤ ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
ਤਗਤਿਟ ਕਤਤਗ । ਤਿਟਕਤ ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
5. ਧਾਗੇਧਾਗੇ ਧਿੰਨਗਿਨ । ਧਾs ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਤਾਗੇਤਾਗੇ ।
ਤਿਨਗਿਨ । ਤਾs ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
6. ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਿੰਨਾਗਿਨ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਿਨਗਿਨ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
ਤਾਗੇਤਿਟ ਤਿਨਗਿਨ । ਤਾਗੇਤਿਟ ਧਿੰਨਗਿਨ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
7. ਧਾਗੇਧਿਨ ਗਿਨਧਾਗੇ । ਧਿਨਗਿਨ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
ਤਾਗੇਤਿਨ ਕਿਨਤਾਗੇ । ਤਿਨਕਿਨ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
8. ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ
ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਤਿਨਾਕੱਤਾ ਤਾਗੇਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ।
ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।

ਤਿਹਾਈ

×

1. ਕੱਤਾ ਪਗਤਿਟ । ਕਤਪਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਪਾ, ਪਗਤਿਟ । ਕਤਪਗ ਤਿਰਕਿਟ ।
ਪਾ, ਪਗਤਿਟ । ਕਤਪਗ ਤਿਰਕਿਟ ।
2. ਪਾਗੋਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕਤਾ । ਪਾ s । s, ਪਾਗੋਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੰਨਾਕਤਾ ਪਾ ।
s s, । ਪਾਗੋਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕਤਾ ।

ਰੇਲਾ

+

1. ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ।
2. ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ।
3. ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ।
4. ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਕਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਤਕਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ।
5. ਪਾਤਿਟਘਿੜਨਗ ਪਿਰਪਿਰਘਿੜਨਗ । ਪਾਤਿਟਘਿੜਨਗ ਪਿਰਪਿਰਘਿੜਨਗ ।
ਪਿਰਪਿਰਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾਕਿੜਨਗ । ਤਾਤਿਟਕਿੜਨਗ ਤਿਰਤਿਰਕਿੜਨਗ ।
ਤਾਤਿਟਕਿੜਨਗ ਪਿਰਪਿਰਘਿੜਨਗ । ਪਿਰਪਿਰਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾਕਿੜਨਗ ।
6. ਪਿਰਪਿਰਘਿੜਨਗ ਪਾਤਿਟਘਿੜਨਗ । ਪਾਤਿਟਘਿੜਨਗ ਪਿਰਪਿਰਘਿੜਨਗ ।
ਪਿਰਪਿਰਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾਕਿੜਨਗ । ਤਿਰਤਿਰਕਿੜਨਗ ਤਾਤਿਟਕਿੜਨਗ ।
ਤਾਤਿਟਘਿੜਨਗ ਪਿਰਪਿਰਘਿੜਨਗ । ਪਿਰਪਿਰਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾਕਿੜਨਗ ।

7. ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕਧਿਰਧਿਰ । ਧਾਤਿਟਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟਘਿੜਨਗ ।
 ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾਕਿੜਨਗ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਿਰਤਿਰ ।
 ਤਾਤਿਟਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟਘਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾਕਿੜਨਗ ।
8. ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਿਰ ਕਿਟਤਕਘਿੜਨਗ । ਧਾਤਿਟਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾਕਿੜਨਗ ।
 ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕਕਿੜਨਗ ।
 ਤਾਤਿਟਕਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾਕਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ ।

ਤਿਹਾਈ

- ×
1. ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਿਰ ਕਿਟਤਕਕੜਾਂਨ । ਧਾ s । s, ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਿਰ ।
 ਕਿਟਤਕਕੜਾਂਨ ਧਾ । s s, । ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਿਰ ਕਿਟਤਕਕੜਾਂਨ

ਮੁਖੜੇ-ਮੋਹਰੇ

ਨੋਟ : ਇਹ ਦੂਜੀ ਖਾਲੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੇ ਹਨ । ਭਾਵ, ਸਤਵੀਂ ਮਾਰ੍ਹਾ ਤੋਂ ਵੜੇ :—

- 0 3 4
1. ਤਿਰਕਿਟ ਤਾs । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੂਨਾਕਿਟਤਕ । ਧੀਂਧੀਂ ਨਾਨਾ ।
2. ਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
3. ਤਿਰਕਿਟ ਨਗਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਨਗਨਗ ਤਿਰਕਿਟ ।
- 3 4
4. ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਧਾsਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟਧਾs ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ।
- ×
5. ਧਾਗੇਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਤਕਤ । ਧਾs sਕਤਧਾ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਤਕਤ । ਧਾ sਕਤਧਾ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਤਕਤ ।
6. ਧੀਂਕਤ ਧੀਂਧੀਂ । ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ । ਤੂਨਾਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਕਤਿਰਕਿਟ ।
 ਧਾs ਤੂਨਾਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਕਤਿਰਕਿਟ ਧਾs । ਤੂਨਾਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਕਤਿਰਕਿਟ ।

ਬੇਦਮ-ਤਿਹਾਈ

×

1. ਧਾਗੇਤਿਟ ਘਿੜਾਂਸਨ। ਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ। ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ ਤਿਰਕਿਟਤਕਧਿਰ। ਕਿਟਤਕਧਾਤੀ ਧਾਸ, ਤਿਰਕਿਟ। ਤਕਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀਧਾਸ। ਤਿਰਕਿਟਤਕਧਿਰ ਕਿਟਤਕਧਾਤੀ।

ਦਮਦਮ ਤਿਹਾਈ

+

1. ਤਾਸਕਿੜ ਨਗਤਾਸ। ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ। ਧਿਰਕਿਟ ਤਕਧਿਰ। ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ। ਧਾ ਕੱਤ। ਧਾ, ਧਿਰਕਿਟ। ਤਕਧਿਰ ਕਿਟਤਕ। ਧਾਤੀ ਧਾ। ਕੱਤ ਧਾ,। ਧਿਰਕਿਟ ਤਕਧਿਰ। ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ। ਧਾ ਕੱਤ।

ਗਤ-ਤੋੜੇ

×

1. ਧਾਸਕਿੜਤਕ ਤਾਸਧਿਰਧਿਰ। ਕਿਟਤਕਤਾਸ ਨਗਧੇਸਕਿੜ। ਧੱਤਸ ਧਿੰਨਾਕਿਟਤਕ। ਤਾਸਕੱਤ ਕਿੜਤਕਤਾਸ। ਕੱਤਗਿੱਦੀ ਗਿੜਨਗਤੱਕ। ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਸਨਦਿਨਾ। ਕਿਟਤਕਸ ਤੱਕਕੜਾਂਨ। ਧਾਸ, ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ। ਤਾਸਨਦਿਨਾ ਕਿਟਤਕਸ। ਤੱਕਕੜਾਂਨ ਧਾਸ,। ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਸਨਦਿਨਾ। ਕਿਟਤਕਸ ਤੱਕਕੜਾਂਨ।
2. ਕੇਸਤਿਟ ਕਿੜਤਕਤਾਸਨ। ਧਿੰਨਾਕਿੜਤਕ ਤਾਸਨਧਿੰਨਾ। ਕਿੜਤਕਤਾਸਨ ਨਗਧੇਸਨਗ। ਧੇਸਧਾਸਨ ਧਿੰਨਾਕਿਟਤਕ। ਤਾਸਨਧਿੰਨਾ ਕਿਟਤਕਤਕੱਟ। ਧਾਸਨਧਾਸ ਨਗਧੇਸਤਿ। ਸਟਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਸਨ। ਧਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ਤਕਟਧਾਸਨ। ਧਾਸਨਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਸਨ। ਧਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ਤਕੱਟਧਾਸਨ। ਧਾਸਨਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਸਨ। ਧਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ਤਕੱਟਧਾਸਨ।

ਨੋਟ : ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗਤਤੋੜੇ ਤਿੰਨਤਾਲ ਵਿਚ ਭੀ ਬਜਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੀ ਇਕ ਅਰਸੇ ਦੀ ਤਿਹਾਈ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਗੁਰ ਦਾ 'ਧਾ' ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਜਾਓ ਤਾਂ ਝਪਤਾਲ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਆਵੇਗਾ, ਜੇ ਝਪਤਾਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਅਰਸੇ ਦੀ ਤਿਹਾਈ ਨੂੰ ਗੁਰ ਦੇ 'ਧਾ' ਸਹਿਤ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਬਜਾਓ ਤਾਂ ਤਿੰਨਤਾਲ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਆਵੇਗਾ।

ਤਾਲ-ਰੂਪਕ (ਢਾਈ ਤਾਲ) ਮਾਤ੍ਰੇ 7

ਇਹ ਠੇਕਾ ਅਕਸਰ ਗਜਲ ਕਵਾਲੀ ਆਦਿ ਵਿਚ ਬਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜ-ਕਲ ਇਹ ਤਿੰਨਤਾਲ ਵਾਗ ਸਤਤ੍ਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਬਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗ, ਦੋ ਤਾਲੀਆਂ ਤੇ ਗੁਦ (ਸਮ) ਖਾਲੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਤਾਲੀ—	੮					
ਠੇਕਾ —	ਤੀ	ਤੀ	ਨਾ	ਧੀ	ਨਾ	ਧੀ
ਮਾਤ੍ਰਾ —	1	2	3	4	5	6

ਪ੍ਰਕਾਰ-ਪੇਸ਼ਕਾਰ

	੧			1		2	
1.	ਤੀ	ਤੀ	ਤੀ	ਧੀ	s	ਧਾ	ਗੇ
2.	ਧੀ	ਧਾ	ਤ੍ਰਾ	ਧੀ	ਧੀ	ਧਾ	ਤ੍ਰਕ
3.	ਧੀ	s	ਤ੍ਰਾ	ਧੀ	s	ਧਾ	ਧਾ
4.	ਤੀ	ਤੀ	ਤ੍ਰਾ	ਧੀ	ਧੀ	ਧਾ	ਧਾ
5.	ਤੀ	ਤੀ	ਨਾਨਾ	ਧੀਧੀ	ਨਾਨਾ	ਧੀਧੀ	ਨਾਨਾ
6.	ਤੀ	sਤੀ	ਧਾਧਾ	ਧੀ	sਧੀ	ਨਾਨਾ	ਧੀਨਾ
7.	ਤੀਤੀ	ਧਾਤ੍ਰਕ	ਨਿਨਾ	ਧੀਧੀ	ਨਾਤ੍ਰਕ	ਧੀਧੀ	ਨਾਨਾ
8.	ਤੀਤੀ	ਨਾਤੀ	ਨਾਧੀ	ਧਾਧਾ	sਧਾ	ਧਾਤੀ	ਨਾਨਾ
9.	ਤੀਕ	ਧੀ	ਨਾਤ੍ਰਕ	ਧੀਧੀ	ਧਾਧਾ	ਧੀਧੀ	ਨਾਨਾ

10. ਤਾਸ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ । ਧੀ's ਨਾਨਾ

11. ਤਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਧਾਧਾ
ਤਕ ਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਧਾ

ਗਤ-ਪੇਸ਼ਕਾਰ

⊕

1. ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਿ ਨਕਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿਨਕ । ਧਿੰਨਾਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿਨਕ ।
ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਿ ਨਕਧਿਨ ।
2. ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਿ ਨਕ,ਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਧਿ । ਨਕਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿਨਕ । ਤਕ,ਧਾਤਿਰ
ਕਿਟਧਿਨਕ ।
3. ਤੀਂਕਤੀਂਨਾ ਕੱਤ,ਤਾਗੇ ਤਾਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਦੀਂਗਤਿਰਕਿਟ ਦੀਂਗਦੀਂਗ । ਦੀਨਾਕੱਤ
ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ।
4. ਤਾਸਕਿਤ ਨਗ,ਤਿਰਕਿਟ ਦੀ,ਗਦਿੰਨਾ । ਗਿਨਧਾ's ਘਿਤਨਗ । ਤਿਰਕਿਟਦੀਂਗ
ਦਿੰਨਾਗਿਨ ।
5. ਤਿਰਕਿਟਤਾ's ਕਿਤਨਗ ਦੀਂਗਦਿੰਨਾ । ਗਿਨਤਿਰਕਿਟ ਧਾ'sਘਿਤ । ਤਿਰਕਿਟਦੀਂਗ
ਦਿੰਨਾਗਿਨ ।
6. ਤਿਰਕਿਟਤਿਨ ਤਾਤਾਕਿਨ ਕਿਨਤਿਰਕਿਟ । ਧਿਟਧਾਗੇ ਨੱਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਗੇਨੱਧਾ
ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ।
7. ਤਿਟਧਾਗੇ ਨਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਘਿਤਾ'sਨ ਧਾਧਾ'sਧਾ । ਤਿਟਘੇਘੇ
ਨਕਧਿਨ ।
8. ਨਾਨਾਤਿਟ ਕਜ਼ਾਨਤਿਰਕਿਟ ਤਕੇਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਘੇਘੇਨਕ ਘੇਘੇਨਕ । ਤਿਟਘੇਘੇ
ਨਕਧਿਨ ।

ਤਿਹਾਈ

⊕

		1		2
1.	ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਿ	ਨਕਧਾਤਿਰ	ਕਿਟਧਿਨਕ ।	ਧਿੰਨਗਿਨ ਧਾ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਿ

⊕

1

ਨਕਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਪਿਨਕ ਪਿਨਗਿਨ ਧਾ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਿ ਨਕਧਾਤਿਰ ।

2

ਕਿਟਪਿਨਕ ਪਿਨਗਿਨ ।

⊕

2. ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕੜਾਨ । ਤੱਕਕੜਾਨ ਧਾs । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਕੜਾਨ ਤੱਕਕੜਾਨ ਧਾs । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਕੜਾਨ ਤੱਕਕੜਾਨ ।

ਕਾਇਦਾ ਨੰ. 1.

⊕

1. ਧਿੰਨਾ sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਗਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਿੰਨਾ sਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਕੇ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਗਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।
2. ਧਿੰਨਾ sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਨਾ sਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ । ਤਿੰਨਾ sਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਨਾ sਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ।
3. ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ sਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ । ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾ sਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ । ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
4. ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ । sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ । sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
5. ਧਿੰਨਾ sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ । sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੰਨਾ sਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ । sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
6. ਧਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਧਿੰਨਾ । sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਧਿੰਨਾ । sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
7. ਧਾਧਾ sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਨਾ sਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ । ਤਾਤਾ sਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਨਾ sਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ।
8. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਿੰਨਾ । sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾ । sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ ।

ਤਿਹਾਈ

$\oplus$ ਪਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ । $\overset{1}{\text{ਕਿਟਤਕ}}$ ਧਾ । $\overset{2}{\text{ਪਿੰਨਾ}}$ ਤਿਰਕਿਟ । $\oplus$ ਧਾਤਿਰ
 ਕਿਟਤਕ ਧਾ । $\overset{1}{\text{ਪਿੰਨਾ}}$ ਤਿਰਕਿਟ । $\overset{2}{\text{ਧਾਤਿਰ}}$ ਕਿਟਤਕ ।

ਬਾਇਬਾ ਨੰ. 2.

- ① 1 2 ①
 1. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ ਨਕ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧਿਨ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਿ ਨਕ ।
 1 2
 ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧਿਨ ।
 2. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ ਨਕ । ਧਿਨ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਧਿ ਨਕ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਿ ਨਕ ।
 ਤਿਨ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਧਿ ਨਕ ।
 3. ਧਿਨ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਧਿ ਨਕ । ਤਿਨ ਤਾਤਿਰ
 ਕਿਟਤਿ । ਨਕ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਧਿ ਨਕ ।
 4. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ ਨਕ । ਤਕ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਧਿ ਨਕ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਿ
 ਨਕ । ਤਕ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਧਿ ਨਕ ।
 5. ਤਕ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਤਕ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਕ ਤਾਤਿਰ
 ਕਿਟਤਿ । ਨਕ ਤਕ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।
 6. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ ਨਕ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰ
 ਕਿਟਤਿ ਨਕ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।
 7. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ ਨਕ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਧਿ ਨਕ
 ਧਿਨ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧਿਨ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਿ ਨਕ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਿ ।
 ਨਕ ਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਧਿ ਨਕ ਧਿਨ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧਿਨ ।
 8. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ ਨਕ । ਧਿਟ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਧਿ ਨਕ । ਧਿਟ ਧਾਤਿਰ
 ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧਿਟ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਿ ਨਕ ।
 ਤਿਟ ਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਿ ਨਕ । ਧਿਟ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ । ਨਕ ਧਿਟ ।
 ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।

ਤਿਹਾਈ

⊕	ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਿ	ਨਕਤਾਤਿਰ	ਕਿਟਧਿਨਕ ।	1 ਧਿਟਧਿਟ	ਧਾ's ।
2	ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਿ	ਨਕਤਾਤਿਰ ।	⊕ ਕਿਟਧਿਨਕ	ਧਿਟਧਿਟ	ਧਾ's ।
1	ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਿ	ਨਕਤਾਤਿਰ ।	2 ਕਿਟਧਿਨਕ	ਧਿਟਧਿਟ ।	

ਕਾਇਦਾ ਨੰ. 3.

- ⊕
1. ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । 1
ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਟ ।
2
ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ⊕
ਤਾਗੇਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
1 2
ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
2. ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ
ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਤਾਗੇਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
3. ਧਾਗੇਤਿਟ ਤਿਟਧਾਗੇ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ
ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਤਾਗੇਤਿਟ ਤਿਟਤਾਗੇ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ।
ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
4. ਧਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ
ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਤਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਤਾਤਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਟ ।
ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
5. ਧਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ sਕ੍ਰਿਧਾ । ਤਿਟਤਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
ਤਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਤਾਤਿਟ sਕ੍ਰਿਤਾ । ਤਿਟਤਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
6. ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਿਟਧਾਗੇ ਧਿਟਧਾਗੇ । ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
ਤਾਗੇਤਿਟ ਤਿਟਤਾਗੇ ਤਿਟਤਾਗੇ । ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।

ਕਾਇਦਾ ਨੰ. 4

- ⊕ 1 2 ⊕
1. ਧਾਤਿ ਟਤਾ ਤੂਨਾ । ਤਿਟ ਧਾਤਿ । ਟਧਾ ਤੂਨਾ । ਤਾਤਿ ਟਤਾ ਤੂਨਾ ।
1 2
ਤਿਟ ਧਾਤਿ । ਟਿਧਾ ਤੂਨਾ ।

2. ਪਾਤਿਟਧਾ ਝੁਨਾਤਿਟ ਪਾਤਿਟਧਾ । ਝੁਨਾ,ਪਾਤਿ ਟਧਾਝੁਨਾ । ਤਿਟਧਾਤਿ
ਟਧਾਝੁਨਾ । ਤਾਤਿਟਤਾ ਝੁਨਾਤਿਟ ਤਾਤਿਟਤਾ । ਝੁਨਾ,ਪਾਤਿ ਟਧਾਝੁਨਾ ।
ਤਿਟਧਾਤਿ ਟਧਾਝੁਨਾ ।
3. ਤਿਟਤਿਟ ਤਿਟਤਿੱਧਾ ਤਿਟਧਾਤਿ । ਟਧਾ,ਝੁਨਾ ਪਾਤਿਟਧਾ । ਝੁਨਾਪਾਤਿ
ਟਧਾਝੁਨਾ । ਤਿਟਤਿਟ ਤਿਟਤਿੱਤਾ ਤਿਟਧਾਤਿ । ਟਧਾਝੁਨਾ ਪਾਤਿਟਧਾ ।
ਝੁਨਾਪਾਤਿ ਟਧਾਝੁਨਾ ।
4. ਤਿਟਧਾਤਿ ਟਤਿਟਧਾ ਤਿਟਧਾਧਾ । ਤਿਟਧਾਤਿ ਟਧਾਝੁਨਾ । ਤਿਟਧਾਤਿ
ਟਧਾਝੁਨਾ । ਤਿਟਤਾਤਿ ਟਤਿਟਤਾ ਤਿਟਤਾਤਾ । ਤਿਟਧਾਤਿ ਟਧਾਝੁਨਾ ।
ਤਿਟਧਾਤਿ ਟਧਾਝੁਨਾ ।
5. ਝੁਨਾ'sਧਾ ਤਿਟਤਿਟ ਤਿਟਧਾਤਿ । ਟਧਾਝੁਨਾ ਪਾਧਾਝੁਨਾ । ਪਾਤਿਟਧਾ
sਧਾਝੁਨਾ । ਝੁਨਾ'sਤਾ ਤਿਟਤਿਟ ਤਿਟਤਾਤਿ । ਟਧਾਝੁਨਾ 'ਪਾਧਾਝੁਨਾ ।
ਪਾਤਿਟਧਾ sਧਾਝੁਨਾ ।
6. ਤਿਟਤਿਟ ਝੁਨਾ'sਧਾ ਤਿਟਤਿਟ । ਝੁਨਾ'sਧਾ ਤਿਟਧਾਤਿ । ਟਧਾ'sਧਾ ਤਿਟਧਾਤੀ ।
ਤਿਟਤਿਟ ਝੁਨਾ'sਤਾ ਤਿਟਤਿਟ । ਝੁਨਾ'sਧਾ ਤਿਟਧਾਤਿ । ਟਧਾ'sਧਾ
ਤਿਟਧਾਤੀ ।

ਤਿਹਾਈ

1. ਪਾਤਿਟਧਾ ਝੁਨਾਪਾਤਿ ਟਧਾਝੁਨਾ । ਪਾਧਾਝੁਨਾ ਪਾ'sਧਾ । ਝੁਨਾਪਾ's sਧਾਝੁਨਾ ।
2. ਪਾਤਿਟਧਾ sਧਾਝੁਨਾ ਪਾਤਿਟਧਾ । sਧਾਝੁਨਾ ਪਾ's । ਪਾਤਿਟਧਾ sਧਾਝੁਨਾ ।
ਪਾਤਿਟਧਾ sਧਾਝੁਨਾ ਪਾ's । ਪਾਤਿਟਧਾ sਧਾਝੁਨਾ । ਪਾਤਿਟਧਾ sਧਾਝੁਨਾ ।

ਰੇਲਾ

1. ਪਾਤਿਕਿਟਤਕ ਤਾ'sਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਾ's ਕਿਟਤਕਧਿਰਧਿਰ ।
2. ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾ'sਤਿਰਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ।
1. ਕਿਟਤਕਤਾ's ਕਿਟਤਕਧਿਰਧਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਾਤਿਰਕਿਟ ।

- ⊕
2. ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ । ਤਾs ਕਿਟਤਕਧਿਰਧਿਰ ।
ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਾਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ ਤਿਰਕਿਟਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ-
ਤਿਰਕਿਟ । ਤਾs ਕਿਟਤਕਧਿਰਧਿਰ । ਕਿਟਤਕਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਾਤਿਰਕਿਟ ।

ਰੇਲਾ ਤਿਹਾਈ-ਸਹਿਤ

- ⊕
3. ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ . ਤਾsਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਾs ਕਿਟਤਕਧਿਰਧਿਰ ।
ਕਿਟਤਕਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾs । ਧਾsਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਤਾsਧਾs ਕਿਟਤਕਧਿਰਧਿਰ । ਕਿਟਤਕਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾs ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।

ਨੋਟ : ਉਹੇ ਲਿਖੇ ਰੇਲੇ ਇਸ ਤਿਹਾਈ ਸਹਿਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਬਜਾਓ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ
ਤਿਹਾਈ ਲਾਅ ਕੇ ਮੁਕਾਅ ਕਰਨਾ ਹੈ ।

ਤਿਹਾਈ

- ⊕
ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ¹ਤੱਕਕੜਾਨ ਧਾs ।
²ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ⊕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ²ਤੱਕਕੜਾਨ ਧਾs ।
¹ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ²ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ¹ਤੱਕਕੜਾਨ ।

ਚੱਕ੍ਰਦਾਰ ਪਰਨ

- ⊕
1. ਧਾsਗਧਿ ਨਗਧਾਤਿਰ ਕੇਧਿਨਗ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ sਨਕ੍ਰਿਧਾ । ਤਿਟ,ਕ੍ਰਿਧਾ
sਨਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਕ੍ਰਿਧਾ
ਤਿਟ,ਘੇਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਾਕਿਟ ਧਾsਘੇਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਧਾsਘੇਤਿਰ
ਕਿਟਤਕਤਾਕਿਟ । ਧਾsਤਾ ਧਾs, । ਧਾsਗਧਿ ਨਗ,ਧਾਤਿਰ । ਕੇਧਿਨਗ
ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ sਕ੍ਰਿਧਾ । ਤਿਟ,ਕ੍ਰਿਧਾ sਨਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ
ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟ,ਘੇਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਾਕਿਟ
ਧਾsਘੇਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਧਾsਘੇਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਾਕਿਟ ਧਾsਤਾ ਧਾs, ।

ਧਾਸਗਧਿ ਨਗ,ਧਾਤਿਰ । ਕੇਧਿਨਗ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ । ਸਨਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟ,ਕ੍ਰਿਧਾ
 ਸਨਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਸਕ੍ਰਿਧਾ ।
 ਤਿਟ,ਘੇਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਕਿਟ ਧਾਸਘੇਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਧਾਸਘੇਤਿਰ ।
 ਕਿਟਤਕਤਾਕਿਟ ਧਾਸਤਾ । ਧਾ

ਤਿੰਨ 'ਧਾ' ਦੀ ਪਰਨ

⊕

2. ਪਗਤਿਟ ਪਗਤਿਟ ਕੇਤਿਟਤਾ । ਗੇਨਾਧਾਗੇ ਦੀਸਨਗ । ਤਕਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
 ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟ,ਘੇਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਾਕਿਟ । ਧਾਸ ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ । ਤਿਟ,ਘੇਤਿਰ
 ਕਿਟਤਾਕਿਟ । ਧਾਸ ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟ,ਘੇਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਾਕਿਟ ਧਾਸ, । ਪਗਤਿਟ
 ਪਗਤਿਟ । ਕੇਤਿਟਤਾ ਗੇਨਾਧਾਗੇ ਦੀਸਨਗ । ਤਕਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ
 ਤਿਟ,ਘੇਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਾਕਿਟ ਧਾਸ ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ । ਤਿਟ,ਘੇਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਕਿਟ ।
 ਧਾਸ ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ । ਤਿਟ,ਘੇਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਕਿਟ ਧਾਸ, । ਪਗਤਿਟ ਪਗਤਿਟ ।
 ਕੇਤਿਟਤਾ ਗੇਨਾਧਾਗੇ । ਦੀਸਨਗ ਤਕਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ
 ਤਿਟ,ਘੇਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਾਕਿਟ ਧਾਸ । ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟ,ਘੇਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਕਿਟ ।
 ਧਾਸ ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ । ਤਿਟ,ਘੇਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਕਿਟ । ਧਾ

ਆਡਾਚੈਤਾਲਾ (ਆੜਾ-ਚਾਰਤਾਲ) ਮਾਤ੍ਰੇ 14

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤਾਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਡਾ-ਚਾਰਤਾਲ ਭੀ ਇਕ ਤਾਲ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਧ੍ਰਿਤ-ਤਾਲ ਜਾਂ ਚਪਕਤਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਡਾ-ਚਾਰਤਾਲ ਚੌਦਹ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਸਭੀ ਤਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚਾਲ-ਵਾਲ ਅਤੇ ਖਾਲੀ-ਭਰੀ ਤਾਲੀ ਕਰਕੇ ਅਲਗ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਚਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਇਹ ਸ੍ਰਿਦੇਗ (ਪਖਾਵਜ) ਦਾ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਤਾਲ ਹੈ। ਪਰ ਅਜ-ਕਲ ਇਸ ਦਾ ਠੇਕਾ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਬੜੇ ਖਯਾਲਾਂ ਨਾਲ ਤਬਲੇ ਤੇ ਅਧਿਕਤਰ ਬਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸੱਤ ਭਾਗ, ਚਾਰ ਤਾਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਖਾਲੀ ਅਤੇ 14 ਮਾਤ੍ਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਾਲ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਵਖੋ-ਵਖ ਮਤ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪੂਰਬ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ।

ਠੇਕਾ-(ਪੰਜਾਬ)

ਤਾਲੀ—x   2   0   3   0   4   0
ਠੇਕਾ—ਧਾ ਟਕੜ। ਧੀਂ ਧੀਂ। ਧਾ ਧਾ। ਤਿ ਟ। ਧੀਂ ਧੀਂ। ਧਾ ਧਾਗੇ। ਨੱਧਾ ਤਿਰਕੜ।
ਮਾਤ੍ਰਾ—1   2   3   4   5   9   7   8   6   10   11   12   13   14

ਠੇਕਾ (ਪੂਰਬ)

ਤਾਲੀ—x   2   0   3   0   4   0
ਠੇਕਾ—ਧੀਂ ਤਿਰਕਿਟ। ਧੀਂ ਨਾ। ਤੂ ਨਾ। ਕੱ ਤਾ। ਤਿਰਕਿਟ ਧੀਂ। ਨਾ ਧੀਂ। ਧੀਂ ਨਾ
ਮਾਤ੍ਰਾ—1   2   3   2   5   6   7   3   9   10   11   12   13   14

ਪ੍ਰਕਾਰ

x   2   0   3   0   4   0
1. ਧਾ ਤੂਕ। ਧਾ ਧਾ। ਤੀ ਨਾ। ਕੱ ਤਾ। ਧੀਂ ਧੀਂ। ਨਾ ਧਾਗੇ। ਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟ

2. ਪੀਂ ਤਿਰਕਿਟ । ਪੀਂ ਪੀਂ । ਨਾ ਨਾ । ਕੱ ਤਾ । ਪੀਂ ਪੀਂ । ਨਾ ਪੀਂ । ਪੀਂ ਨਾ
3. ਪੀਂ ਪੀਂ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ । ਤੂ ਨਾ । ਕੱ ਤਾ । ਪੀਂ ਪੀਂ । ਨਾ ਪੀਂ । ਪੀਂ ਨਾ
4. ਪੀਂ ਤਿਰਕਿਟ । ਪੀਂ ਧਾਗੇ । ਤੀਂ ਨਾ । ਕੱ ਤਾ । ਪੀਂ ਪੀਂ । ਨਾ ਪੀਂ । ਪੀਂ ਨਾ
5. ਪੀਂ ਪੀਂ । ਧਾਗੇ ਤਿਟ । ਤੂ ਨਾ । ਕੱ ਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਪੀਂ । ਨਾ ਪੀਂ । ਪੀਂ ਨਾ
6. ਪੀਂ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਨ ਧਾਗੇ । ਤਿਨ ਨਾ । ਕੱਤ ਤਿਨ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨ । ਨਾਨਾ ਘਿਨ ।
ਘਿਨ sਨਾ ।

ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਨੰ: 1

1. $\begin{matrix} \times & & 2 & & 0 & & 3 & & 0 \\ \text{ਪਾਤੀ} & \text{ਧਾਧਾ} & \text{ਧਿੰਧਾ} & \text{ਧਾਤੀ} & \text{ਧਾਤੀ} & \text{ਧਾਧਾ} & \text{ਧਿੰਧਾ} & \text{ਤਾਤੀ} & \text{ਤਾਤਾ} & \text{ਤਿੰਤਾ} \end{matrix}$
 $\begin{matrix} 4 & & 0 \\ \text{ਧਾਤੀ} & \text{ਧਾਤੀ} & \text{ਧਾਧਾ} & \text{ਧਿੰਧਾ} \end{matrix}$
2. ਧਾਤੀ ਪੀਂs । ਧਾਧਾ sਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਾਤੀ । ਤੀਂs ਤਾਤਾ । sਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
3. ਧਾਗੇ ਧਾਤੀ । ਧਿੰਧਾ sਧਾ । ਧਿਧਾ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਾਕੇ । ਤਾਤੀਂ ਤਿੰਤਾ । sਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
4. ਧਾਗੇਨਾ ਧਾs । ਧਾਗੇਨਾ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ sਧਾ
ਤਿਟ ਧਾਗੇਨਾ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਾਕੇਨਾ ਤਾs । ਤਾਕੇਨਾ ਤਾਤਾ । ਤਿੰਤਾ ਤਾਤੀ ।
ਤਾਤਾ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ sਧਾ । ਤਿਟ ਧਾਗੇਨਾ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
5. ਧਾਕ ਧਿਨਕ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਕ ਧਿਨਕ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । sਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਕ
ਧਿਨਕ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਾਕ ਤਿਨਕ । ਤਾਤਾ ਤਿੰਤਾ । ਤਾਕ ਤਿਨਕ । ਤਾਤਾ
ਧਿੰਧਾ । sਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਕ ਧਿਨਕ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
6. ਪੀਂਕ੍ਰ ਧਿੰਧਾ । sਧਾ ਧਿੰਧਾ । sਧਾ ਧਿਨਘੇਘੇ । ਨਕਧਿਨ ਤਿਟਘੇਘੇ । ਨਕਧਿਨ
ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ sਕ੍ਰ । ਧਾsਨ ਧਿੰਧਾ । ਤੀਂਕ੍ਰ ਤਿਤਾ । sਤਾ ਤਿੰਤਾ । sਤਾ
ਧਿਨਘੇਘੇ । ਨਕਧਿਨ ਤਿਟਘੇਘੇ । ਨਕਧਿਨ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ sਕ੍ਰ । ਧਾsਨ ਧਿੰਧਾ ।
7. ਧਾਤੀ ਧਾਤਿਟ । ਘੇਘੇਨਕ ਧਿਨਧਾ । ਧਾਤਿਟ ਘੇਘੇਨਕ । ਧਿਨਧਾ ਤਿਟਘੇਘੇ ।
ਨਕਧਿਨ ਧਾਤੀ । ਧਾsਕ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਾਤੀ ਤਾਤਿਟ । ਕੇਕੇਨਕ ।
ਤਿਨਤਾ । ਤਾਤਿਟ ਕੇਕੇਨਕ । ਧਿਨਧਾ ਤਿਟਘੇਘੇ । ਨਕਧਿਨ ਧਾਤੀ । ਧਾsਕ ਧਾਤੀ ।
ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।

8. ਧਿਨਘੇਘੇ ਨਕਧਿਨ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਘੇਘੇਨਕ ਘਘੇਨਕ । ਧਾਕ੍ਰਧਾ sਨਧਾ ।
 ਧਿਨਕ,ਧਿ ਨਕਧਿਨ । ਧਾਧਾ ਤੱਕੜਾ । sਨਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਨਕੇਕੇ ਨਕਤਿਨ ।
 ਤਾਤਾ ਤਿੰਤਾ । ਕੇਕੇਨਕ ਕੇਕੇਨਕ । ਧਾਕ੍ਰਧਾ sਨਧਾ । ਧਿਨਕ,ਧਿ ਨਕਧਿਨ ।
 ਧਾਧਾ ਤੱਕੜਾ । sਨਧਾ ਧਿੰਧਾ ।

ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਨੰ. 2.

x	2	0	3	0
1. ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧੀਂਕੜ । ਧਿੰਧਾ sਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਤੀਂਕੜ । ਤਿੰਤਾ
                     4   0
 ਤਿਰਕਿਟ । ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । sਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
  2. ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । sਧਾ ਧੀਂਕੜ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤੀ ਤੀਂਕੜ । ਤਿੰਤਾ sਤਾ ।
 ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । sਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
  3. ਧਾਧਾ sਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਧਾ sਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਾ । sਤਾ ਤਿੰਤਾ ।
 ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਧਾ । sਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
  4. ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ । sਧਾ sਕੜਾ । ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਤਾ sਤਾ ।
 sਕੜਾ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
  5. ਧਾs ਕੜਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । sਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ।
 sਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਧਾ । ਤਾs ਕੜਤਾ । ਤਿੰਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤੀਂਕੜ ਤਿੰਤਾ ।
 sਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ । sਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਧਾ
  6. ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । sਕੜਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । sਧਾ ਕੜਧਾ ।
 ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤੀਂਕੜ ਤਿੰਤਾ । sਕੜਾ ਤਿੰਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤੀ ।
 ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । sਧਾ ਕੜਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
  7. ਧੱਤਧਾ sਗਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਕੜਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ
 ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਕੜਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤੱਤਤਾ sਕਤਾ । ਤਿੰਤਾ ਤਾਤੀ ।
 ਤਾਤਾ ਤਿੰਤਾ । ਕੜਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਕੜਧਾ ਧਿੰਧਾ ।
  8. ਧੱਤਧਾ sਗਧਾ । ਧੱਤਧਾ sਗਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧੱਤਧਾ sਗਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
 ਧਾਕੜ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤੱਤਤਾ sਕਤਾ । ਤੱਤਤਾ sਕਤਾ ।
 ਤਿੰਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧੱਤਧਾ sਗਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਕੜ ਧਾਤੀ ।
 ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।

ਤਿਹਾਈ

×
 ਤਿਟਘਿੜਾਨਧਾ ਧਿੰਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਪਗਤਿਟਘਿੜਾਨ ਧਾਧਾਧਿੰਧਾ । ਧਾ's, ਤਿਟਘਿੜਾਨਧਾ ।
 ਧਿੰਧਾਤਿਰਕਿਟ ਪਗਤਿਟਘਿੜਾਨ । ਧਾਧਾਧਿੰਧਾ ਧਾ's, । ਤਿਟਘਿੜਾਨਧਾ ਧਿੰਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
 ਪਗਤਿਟਘਿੜਾਨ ਧਾਧਾਧਿੰਧਾ ।

ਕਾਇਦਾ ਨੰ. 1.

1. ਪਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਪਾਗੇਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗਿਨ ਪਾਗੇਨੱਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਿਟ ਪਾਗੇਤ੍ਰਕ ।
 ਧਿਨਗਿਨ ਤਾਕੇਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਕੇਤ੍ਰਕ ਤਿਨਕਿਨ । ਪਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਟ ।
 ਪਾਗੇਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ ।
2. ਪਗਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ । ਪਗਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ । ਪਗਤਿਟ ਪਗਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗਿਨ
 ਤਗਤ੍ਰਕ । ਤਿਨਕਿਨ ਤਗਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗਿਨ ਪਗਤਿਟ । ਪਗਤ੍ਰਕ ਧਿਨਧਿਨ ।
3. ਪਗਤ੍ਰਕ ਪਗਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗਿਨ ਪਾਗੇਨੱਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ਪਗਤ੍ਰਕ । ਤਿਨਕਿਨ
 ਤਗਤ੍ਰਕ । ਤਿਨਕਿਨ ਤਿਰਕਿਟਤਿਨ । ਪਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ । ਪਗਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ ।
4. ਪਾਗੇਤਿਟ ਪਗਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗਿਨ ਪਾਗੇਨੱਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ਪਗਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗਿਨ
 ਤਗੇਤਿਟ । ਤਗਤ੍ਰਕ ਤਿਨਕਿਨ । ਪਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ । ਪਗਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ ।
5. ਪਗਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ । ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ਧਾ's । ਪਗਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ । ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ
 ਤਗਤ੍ਰਕ । ਤਿਨਕਿਨ ਤਿਰਕਿਟਤਿਨ । ਤਾ's ਪਗਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗਿਨ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ।
6. ਧਾ's ਪਗਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗਿਨ ਪਗਤਿਟ । ਪਗਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ । ਪਗਤ੍ਰਕ ਤਾ's ।
 ਤਗਤ੍ਰਕ ਤਿਨਕਿਨ । ਪਗਤਿਟ ਪਗਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗਿਨ ਪਗਤ੍ਰਕ ।
7. ਪਗਤ੍ਰਕ ਪਗਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗਿਨ ਪਾਗੇਨੱਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ਪਗਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗਿਨ
 ਪਗਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਪਾਗੇ ਨੱਧਾਤਿਟ । ਪਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ । ਪਾਗੇਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ ।
 ਤਗਤ੍ਰਕ ਤਗਤ੍ਰਕ । ਤਿਨਕਿਨ ਤਾਕੇਨੱਤਾ । ਤਿਰਕਿਟਤਿਨ ਤਾਗੇਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗਿਨ
 ਪਗਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਪਾਗੇ ਨੱਧਾਤਿਟ । ਪਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ । ਪਾਗੇਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ ।
8. ਪਗਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ । ਪਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ । ਧਾ's ਪਾਗੇਨੱਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ
 ਧਾ's । ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ਪਾਗੇਨੱਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ । ਪਾਗੇਨੱਧਾ
 ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ । ਤਗਤ੍ਰਕ ਤਿਨਕਿਨ । ਤਾਕੇਨੱਤਾ ਤਿਰਕਿਟਤਿਨ । ਤਾ's ਤਾਕੇਨੱਤਾ ।
 ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ਧਾ's । ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ਪਾਗੇਨੱਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ।
 ਪਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ।

ਤਿਹਾਈ

ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ । ਧਗਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ । ਧਾ's ਧਾਗੇਨੱਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ
ਧਗਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗਿਨ ਧਾ's । ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ । ਧਗਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ ।

ਕਾਇਦਾ ਨੰ. 2.

1. $\begin{matrix} \times & & 2 & & 0 \\ \text{ਧਿੰਨਾ'sਧਾ} & \text{ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ} & \text{ਗਿਨਤਿਰਕਿਟ} & \text{ਧਿੰਨਾ'sਧਾ} & \text{ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ} & \text{ਗਿਨਧਾਗੇ} \end{matrix}$
 $\begin{matrix} 3 & & 0 & & 4 \\ \text{ਨੱਧਾਤਿਰਕਿਟ} & \text{ਤਿੰਨਾ'sਤਾ} & \text{ਤਿਰਕਿਟਤਿਨ} & \text{ਕਿਨਤਿਰਕਿਟ} & \text{ਧਿੰਨਾ'sਧਾ} & \text{ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ} \end{matrix}$
 $\begin{matrix} 0 \\ \text{ਗਿਨਧਾਗੇ} & \text{ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ} \end{matrix}$
2. ਧਿਨਾ'sਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨਾ । sਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ'sਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ਗਿਨਧਾਗੇ ।
ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾ'sਤਾ । ਤਿਰਕਿਟਤਿੰਨਾ sਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਨਾ'sਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ।
ਗਿਨਧਾਗੇ ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
3. ਧਿੰਨਾ'sਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿੰਨਾ । ਧਿਨਾ'sਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨਾ । ਧਿੰਨਾ'sਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿੰਨਾ ।
ਗਿਨਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾ'sਤਾ ਤਿਰਕਿਟਤਿਨਾ ਤਿੰਨਾ'sਤਾ । ਤਿਰਕਿਟਤਿਨਾ ਧਿੰਨਾ'sਧਾ ।
ਤਿਰਕਿਟਧਿੰਨਾ ਗਿਨਾਤਿਰਕਿਟ ।
4. ਧਿੰਨਾ'sਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨਾ । ਗਿਨਾਧਾਗੇ ਨੱਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਨਾ'sਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨਾ ।
ਗਿਨਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾ'sਤਾ । ਤਿਰਕਿਟਤਿਨਾ ਕਿਨਾਤਾਗੇ । ਨੱਤਾਤਿਰਕਿਤ ਧਿੰਨਾ'sਧਾ ।
ਤਿਰਕਿਟਧਿਨਾ ਗਿਨਾਤਿਰਕਿਟ ।
5. ਧਿਨਗਿਨ ਤਕs । ਧਾਤੀ ਧਿੰਨਾ'sਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ਗਿਨਧਾਗੇ । ਨੱਧਾਤਿਰਕਿਟ
ਤਿਨਕਿਨ । ਤਕs ਤਾਤੀ । ਤਿੰਨਾ'sਤਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ । ਗਿਨਧਾਗੇ ਨੱਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
6. ਧਿਨਗਿਨ ਤਕs । ਨਿਧਗਿਨ ਤਕs । ਧਿੰਨਾ'sਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ । ਗਿਨਤਿਰਕਿਟ
ਤਿਨਕਿਨ । ਤਕs ਤਿਨਕਿਨ । ਤਕs ਧਿੰਨਾ'sਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ਗਿਨਤਿਰਕਿਟ ।
7. ਧਿਨਗਿਨ ਤਕਧਿਨਾ । sਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ'sਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ਗਿਨਧਾਗੇ ।
ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿਨਕਿਨ । ਤਕਤਿੰਨਾ sਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਨਾ'sਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ।
ਗਿਨਧਾਗੇ ਨੱਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
8. ਧਿੰਨਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾ'sਤਕ । ਧਿੰਨਾ'sਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿੰਨਾ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਾਤਿਰਕਿਟ ।
ਤਿੰਨਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਤਿਰਕਿਟ । ਤਾ'sਤਕ ਤਿੰਨਾ'sਤਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਿੰਨਾ ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ।
ਧਿੰਨਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾਤਿਰਕਿਟ ।

ਤਿਹਾਈ

×
ਪਿੰਨਾਸਪਾ ਤਿਰਕਿਟਪਿਨਾ । ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿੰਨਾਤਿਰਕਿਟ । ਪਾਸ, ਪਿੰਨਾਸਪਾ ।
ਤਿਰਕਿਟਪਿੰਨਾ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਿੰਨਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾਸ । ਪਿੰਨਾਸਪਾ ਤਿਰਕਿਟਪਿੰਨਾ ।
ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿੰਨਾਤਿਰਕਿਟ । ਪਾ

ਚੇਲਾ ਨੰ. 1

- ×
1. ਪਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ । ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਪਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਿਰ ।
ਕਿੜਨਗ ਤਿਨਾ । ਕਿੜਨਗ ਪਾਤਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ ।
  2. ਪਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ । sਤਿਟ ਘਿੜਨਗ । sਤਿਟ ਘਿੜਨਗ । ਤਿਟਘਿੜ ਨਗਤਿਟ ।
ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ । ਪਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ । ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਾਤਿਟ ਕਿੜਨਗ ।
sਤਿਟ ਕਿੜਨਗ । sਤਿਟ ਕਿੜਨਗ । ਤਿਟਘਿੜ ਨਗਤਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ।
ਪਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ । ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ।
  3. ਪਾਸ ਘਿੜਨਗ । ਤੱਕਸ ਘਿੜਨਗ । ਤਕਘਿੜ ਨਗਤਕ । ਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ ।
ਪਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ । ਤਕਘਿੜ ਨਗਤਕ । ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਾਸ ਕਿੜਨਗ ।
ਤਕਸ ਕਿੜਨਗ । ਤਕਕਿੜ ਨਗਤਕ । ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਪਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ।
ਤਕਘਿੜ ਨਗਤਕ । ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ।
  4. ਪਾਸ ਪਿਰਪਿਰਕਤ । ਪਿਰਪਿਰਕਤ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਸ । ਤਿਰਤਿਰਕਤ ਤਿਰਤਿਰਕਤ ।
ਤਿਰਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।

ਤਿਹਾਈ

ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਘਿੜਨਗਤਕs ਘਿੜਨਗਤਕs । ਪਾਸ
ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਘਿੜਨਗਤਕs । ਘਿੜਨਗਤਕs ਪਾਸ ।
ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਘਿੜਨਗਤਕs ਘਿੜਨਗਤਕ ।

ਚੇਲਾ ਨੰ. 2

- ×
1. ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ।

2. ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ	ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।	ਪਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ	ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ	ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।	ਪਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ	ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ	ਤਿਰਤਿਰਕਿਟਤਕ ।	ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ	ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ	ਪਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ।		

4. ਪਾਤਿਰਕਿਤਕ ਧੇਤਧੇਤ । ਪਾਤਿਰਕਿਤਕ ਧੇਤਧੇਤ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਤਕ
ਪਾਤਿਰਕਿਤਕ । ਤਿੰਨਾਕਿਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਤਕ । ਤੇਤਤੇਤ ਤਾਤਿਰਕਿਤਕ ।
ਧੇਤਧੇਤ ਪਿਰਪਿਰਕਿਤਕ । ਪਾਤਿਰਕਿਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਤਕ ।

$\times$ 2   0
ਧੱਤਧੱਤ   ਪਿਰਕਿਟਤਕs ।   ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ   ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।   ਧਾ's, ਧੱਤਧੱਤ ।

3   0   4
ਪਿਰਕਿਟਤਕs   ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।   ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ   ਧਾ's, ।   ਧੱਤਧੱਤ   ਪਿਰਕਿਟਤਕs ।
0
ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ   ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।

	ਮੇਹਰਾ ਚੌਥੀ ਤਾਲੀ ਤੋਂ	4	ਧਾ, ਕ	0	ਤਧਾ	ਕਤ
1.		ਕਤ				
2.		ਤਿਰਕਿਟ	ਧਾ, ਤਿਰ		ਕਿਟਧਾ	ਤਿਰਕਿਟ
3.	ਕੜਾ'sਨ	ਧਾ's	sਕੜਾ	sਨਧਾ	ss	ਕੜਾ'sਨ
4.	ਕੱਤ	ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ's,	ਕੱਤ	ਤਿਰਕਿਟ	ਧਾ's	ਕੱਤ
5.		ਪਹਿਲੀ ਖਾਲੀ ਤੋਂ			ਤੂਨਾ	ਤਿਰਕਿਟ

- ਧਾਧਾ ਧਾਤੂ । ਨਾਤਿਰ ਕਿਟਧਾ । ਧਾਧਾ ਤੂਨਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ
ਦੁਜੀ ਤਾਲੀ ਤੇ—ਧਾਗੇਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾs
 sਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਿਰ ਕਿਟਧਾ । ss ਧਾਗੇਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ
7. ਕਿਟਤਕ ਘੜਾsਨ । ਧਾਧਾ ਧਾs
 sਕਿਟ ਤਕਘੜਾ । sਨਧਾ ਧਾਧਾ । ss ਕਿਟਤਕ । ਘੜਾsਨ ਧਾਧਾ
8. ਸਮ ਤੇ ਸਮਤਕ—ਕੱਤਤਿਰ ਕਿਟਤਗ । ਤਗਤਿਰ ਕਿਟਨਗ । ਤਿਰਕਿਟ ਘੜਾsਨ
 ਧਾs ਕੱਤਾs । ਧਾs ss । ਕੱਤਾ ਧਾs । ss ਕੱਤਾ
9. ਕਤ ਤਿਟ । ਤਾਗੇ ਤਿਟ । ਕਤ ਧਾs
 ਤੱਕ ਕੜਾਨ । ਧਾs ਤੱਕ । ਕੜਾਨ ਧਾs । ਤੱਕ ਕੜਾਨ
10. ਆਡੀਲਯ— । ਧਾਕਿਟ ਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕਿਟ । ਧਾs, ਧਾਕਿਟ
 ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਕਿਟ ਧਾs, । ਧਾਕਿਟ ਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
 ਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕਿਟ ।

ਮੁਖੜਾ ਦੁਜੀ ਖਾਲੀ ਤੇ

1. ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।
 3
2. ਕਤਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਧੜਾਨ । ਧਾs ਕੱਤਾ
3. ਕੱਤਾ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਧਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਘੜਾਨ ਧਾਤਿੱਤ ।
4. **ਦੁਜੀ ਤਾਲੀ ਤੇ**—ਧਾਤੂ ਨਾਧਾ । ਤੂਨਾ ਧਾਤਾ
 ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
5. ਸਮ ਤੇ ਸਮ ਤਕ—ਧਿਨ ਗਿਨ । ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨ । ਗਿਨ ਧਾਗੇ ।
 ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।

ਤਿਹਾਈ

- ×
1. ਤਿਟਕਟ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਤਿੱਤ ਧਾਤਿੱਤ । ਧਾs ਤਿਟਕਤ । ਗਿਦੀਦਨ ਧਾਤਿੱਤ ।
 ਧਾਤਿੱਤ ਧਾs । ਤਿਟਕਤ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਤਿੱਤ ਧਾਤਿੱਤ ।
2. ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕੜਾ । sਨਤੱਕ ਕੜਾsਨ । ਧਾs, ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
 ਤੱਕਕੜਾ sਨਤਕ । ਕੜਾsਨ ਧਾs, । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕੜਾ ।
 sਨਤਕ ਕੜਾsਨ ।

3. ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਨਗਤਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾs ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਨਗਤਗ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾs । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਨਗਤਗ ਤਿਰਕਿਟ ।
4. ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ । sਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਧਾs ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾ sਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਧਾs । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ । sਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਧਾ

ਉਠਾਨ

×
ਤਿਟ ਦੀਂ । ਤਾ ਤਿਟ । ਦੀਂ ਤਾ । ਧਾਗੇ ਤਿਟ । ਦੀਂ ਤਾ । ਕ੍ਰਿਧਾ sਕ੍ਰਿ ।
ਧਾs ਕਿਟਤਕ; । ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਧਾs ਧਿਰਧਿਰ ।
ਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਧਾs । ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।

ਸਾਧਾਰਨ-ਪਰਨ

- ×
1. ਧਿੰਨਾ sਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾs ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾs । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾs ਕੜਾਂਨ । ਧਾs, ਧਿੰਨਾ । sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿੰਨਾ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾs । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾs ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾs । ਕੜਾਂਨ ਧਾs । ਧਿੰਨਾ sਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾs ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾs । ਤਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ।

ਪਰਨ

- ×
2. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਕਤਾ ਘਿਤਾ । sਨ ਧਗ । ਨਗ ਦੀਂਗ ।
ਦੀਂ ਤਾ ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ ।
ਧਾ sਧਿਤ । ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ ਧਾ sਧਿਤ । ਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀ ।

ਨਾਲ-ਦੁਗਰ ਦੀ ਪਰਨ

- ×
3. ਕਿਟਤਕ ਧਾs । ਕਿਟਤਕ ਧਾs । ਨਗਤਗ । ਕਿਟਤਕ ਧਾs । ਕਿਟਤਕ ਧਾs ।

ਨ,ਪਾ sਨ । ਪਾsਨ ਕਿਟਤਕ । ਪਾ's ਕਿਟਤਕ । ਤਾ's ਪਾ's । ਕਿਟਤਕਪਾ
 ਕਿਟਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕਪਾ । ਕਿਟਤਕਪਾ's । ਟਪਾ'sਪਾ ਪਾ'sਕਿਟਤਕ । ਪਾ'sਟਪਾ
 sਪਾਪਾ's । ਕਿਟਤਕਪਾ sਟਪਾ'sਪਾ । ਪਾ

ਚੱਕ੍ਰਦਾਰ ਪਰਨ

4. ਪਾਗੇਤਿਟ ਤਿਟਪਾਗੇ । ਤਿਟਤਿਟ ਪਾਗੇਤਿਟ । ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ ਕਤਕਤ । ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ
 ਤਾਗੇਤਿਟ । ਪਾਗੇਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ । ਪਾਗੇਦੀੰਗ ਨਾਗੇਤਿਟ । ਪਿਟਪਿਟ ਤਾ's ।
 ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ ਪਾ'sਕ੍ਰਿਪਾ । sਨਪਾ's ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ । ਪਾ's, ਪਾਗੇਤਿਟ । ਤਿਟਪਾਗੇ ਤਿਟਤਿਟ
 ਪਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ । ਕਤਕਤ ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਗੇਤਿਟ ਪਾਗੇਤਿਟ । ਤਾਗੇਤਿਟ
 ਪਾਗੇਦੀੰਗ । ਨਾਗੇਤਿਟ ਪਿਟਪਿਟ । ਤਾ's ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ । ਪਾ'sਕ੍ਰਿਪਾ sਨਪਾ's । ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ
 ਪਾ's, । ਪਾਗੇਤਿਟ ਤਿਟਪਾਗੇ । ਤਿਟਤਿਟ ਪਾਗੇਤਿਟ । ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ ਕਤਕਤ ।
 ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਗੇਤਿਟ । ਪਾਗੇਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ । ਪਾਗੇਦੀੰਗ ਨਾਗੇਤਿਟ ।
 ਪਿਟਪਿਟ ਤਾ's । ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ ਪਾ'sਕ੍ਰਿਪਾ । sਨਪਾ's ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ ।

×

5. ਤ੍ਰਕਪਿਨ ਤਾਗੇਸਨਾ । ਪਾਗੇਤਿਟ ਕਤਾ'sਨ । ਕਤਾਗੇ's ਕਤਗੇ's । ਘੇਘੇਨਾਨਾ ਘੇਘੇਨਾਨਾ ।
 ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕਿਟਪਾ's । ਤਕਿਟਪਾ's ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਕਿਟਪਾ's ਪਾ'sਘੇਤਿਰ ।
 ਕਿਟਤਕਤਕਿਟਪਾ'sਪਾ's । ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕਿਟਪਾ's । ਪਾ's, ਤ੍ਰਕਪਿਨ । ਤਾਗੇਸਨਾ
 ਪਾਗੇਤਿਟ । ਕਤਾ'sਨ ਕਤਾਗੇ's । ਕਤਾਗੇ's ਘੇਘੇਨਾਨਾ । ਘੇਘੇਨਾਨਾ ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
 ਤਕਿਟਪਾ's ਤਕਿਟਪਾ's । ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕਿਟਪਾ's । ਪਾ'sਘੇਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿਟ ।
 ਪਾ'sਪਾ's ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਕਿਟਪਾ's ਪਾ's, । ਤ੍ਰਕਪਿਨ ਤਾਗੇਸਨਾ । ਪਾਗੇਤਿਟ
 ਕਤਾ'sਨ । ਕਤਾਗੇ's ਕਤਾਗੇ's । ਘੇਘੇਨਾਨਾ ਘੇਘੇਨਾਨਾ । ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ
 ਤਕਿਟਪਾ's । ਤਕਿਟਪਾ's ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਕਿਟਪਾ's ਪਾ'sਘੇਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਕਿਟ
 ਪਾ'sਪਾ's । ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕਿਟਪਾ's ।

ਤੁਲਨਾ

×

ਪਾਗਨਾ ਪਾਗੇਤਿਟ । ਤਾਗੇਨਾ ਤਾਗੇਤਿਟ । ਕ੍ਰਿਪੇ's ਪਿਟਪਿਟ । ਪਾਗੇਨਾ ਪਾ'sਘੇਘੇ ।
 ਦੀ's ਨਾਨਾਨਾਨਾ । ਤਿਰਕਿਟਤੱਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਾਗੇਸਨਾ ਤਕਪਿਨ ।
 ਤਿਰਕਿਟਤੱਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟਤੱਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਾ's
 ਤਿਰਕਿਟਤੱਕ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਪਾ's ।
 ਤਿਰਕਿਟਤੱਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟਤੱਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ।

ਤਾਲ-ਚੰਚਲ (ਦੀਪਚੰਦੀ) ਮਾਤ੍ਰੇ 14

ਇਸ ਠੰਕੇ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਨੁਮਰੀ ਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਬ੍ਰਿਜ ਵਾਸੀ ਇਸ ਤੇ ਹੌਲੀਆਂ ਭੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਾਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ ਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਢੋਲਕ ਤੇ ਭੀ ਇਹ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ, ਤਿੰਨ ਤਾਲੀਆਂ ਇਕ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਚੌਦਹ ਮਾਤ੍ਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਤਾਲੀ—	×			2					0					3
ਠੰਕਾ—	ਧਾ	ਧੀਂ	s।	ਧਾ	ਧਾ	ਤੀਂ	s।	ਤਾ	ਤੀਂ	s।	ਧਾ	ਧਾ	ਧੀਂ	s
ਮਾਤ੍ਰਾ—	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14

ਮੁਕਾਰ

1. ਧਾ ਧੀਂ s। ਧਾ ਗੇ ਤੀਂ s। ਤਾ ਤੀਂ s। ਧਾ ਗੇ ਧੀਂ s
2. ਧਾ ਧੀਂ ਨਾ। ਧਾ ਧਾ ਧੀਂ ਨਾ। ਤਾ ਤੀਂ ਨਾ। ਧਾ ਧਾ ਧੀਂ ਨਾ।
3. ਧਾ ਧੀਂ ਧੀਂ। ਧਾ ਧਾ ਤੀਂ ਤੀਂ। ਤਾ ਤੀਂ ਤੀਂ। ਧਾ ਧਾ ਧੀਂ ਧੀਂ।
4. ਧਾ ਧੀਂ s। ਕੜ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ। ਤਾ ਤੀਂ s।
ਕੜ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ।

ਪੇਸ਼ਕਾਰ

1. ਧੀਂਕੜ ਧਾਧਾ sਧਾ। ਧੀਂਕੜ ਧਾਧਾ ਧਿਨਕਧਿ ਨਕਧਾ। ਤੀਂਕੜ ਤਾਤਾ
sਤਾ। ਧੀਂਕੜ ਧਾਧਾ ਧਿਨਕਧਿ ਨਕਧਾ।

2. ^xਪੀ'ਕੜ ਪੀ'ਧਾ sਧਾ । ²ਪਿੰਧਾ ਪਿਨਕਪਿ ਨਕਧਾ ਪਿੰਧਾ । ⁰ਤੀ'ਕੜ ਤਿੰਤਾ
sਤਾ । ¹ਪਿੰਧਾ ਪਿਨਕਪਿ ਨਕਧਾ ਪਿੰਧਾ ।
3. ਧਾ ਪੀ'ਕੜ ਪਿੰਧਾ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਪਿਨਕਪਿ ਨਕਧਾ ਪਿੰਧਾ । ਤਾ ਤੀ'ਕੜ ਤਿੰਤਾ ।
ਧਾਗੇਤਿਟ ਪਿਨਕਪਿ ਨਕਧਾ ਪਿੰਧਾ ।
4. ਪੀ'ਕੜ ਪਿੰਧਾ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਘਿੜਾਨ ਪਿਨਕਪਿ ਨਕਧਾ ਪਿੰਧਾ । ਤੀ'ਕੜ ਤਿੰਤਾ
ਤਾਗੇਤਿਟ । ਘਿੜਾਨ ਪਿਨਕਪਿ ਨਕਧਾ ਪਿੰਧਾ ।
5. ਪਿਨਕਪਿ ਨਕਧਾ ਪਿੰਧਾ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਘਿੜਾਨ ਧਾਗੇਤਿਟ ਘਿੜਾਨ । ਤਿਨਕਤਿ
ਨਕਤਾ ਤਿੰਤਾ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਘਿੜਾਨ ਧਾਗੇਤਿਟ ਘਿੜਾਨ ।
6. ਪਿਨਕਪਿ ਨਕਧਾ ਪੀ'ਕੜ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਘਿੜਾਨ ਨਗਤਿਟ ਘਿੜਾਨ । ਤਿਨਕਤਿ
ਨਕਤਾ ਤੀ'ਕੜ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਘਿੜਾਨ ਨਗਤਿਟ ਘਿੜਾਨ ।

ਕਾਇਦਾ ਨੰ. 1

1. ^xਧਾਤੀ ਘਿਨ ਤਿੰਨਾ । ਧਾਤੀ ਘਿਨ ਤਿੰਨਾ ਕਤਾ । ਤਾਤੀ ਕਿਨ ਤਿੰਨਾ ।
ਧਾਤੀ ਘਿਨ ਤਿੰਨਾ ਕਤਾ ।
2. ਧਾਤੀ ਘਿਨ ਧਾਤੀ । ਘਿਨ ਘਿਨ ਧਾਤੀ ਘਿਨ । ਤਾਤੀ ਕਿਨ ਤਾਤੀ ।
ਘਿਨ ਘਿਨ ਧਾਤੀ ਘਿਨ ।
3. ਘਿਨ ਧਾਤੀ ਘਿਨ । ਧਾਤੀ ਘਿਨ ਧਾਗੇ ਤਿਨ । ਕਿਨ ਤਾਤੀ ਕਿਨ । ਧਾਤੀ
ਘਿਨ ਧਾਗੇ ਤਿਨ ।
4. ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਘਿਨ । ਧਾਤੀ ਘਿਨ ਧਾਗੇ ਤਿਨ । ਤਾਕੇ ਤਿਰਕਿਟ ਕਿਨ ।
ਧਾਤੀ ਘਿਨ ਧਾਗੇ ਤਿਨ ।
5. ਧਾਗੇ ਤਿਟ ਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤਾਕੇ ਤਿਟ ਕਿਟ ।
ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।
6. ਧਾਗੇ ਧਾਗੇ ਪਿੰਨਾ । ਤਿਰਕੜ ਪੀ' ਧਾਗੇ ਪਿੰਨਾ । ਤਾਕੇ ਤਾਕੇ ਤਿੰਨਾ ।
ਤਿਰਕੜ ਪੀ' ਧਾਗੇ ਪਿੰਨਾ ।
7. ਪਿਟ ਪਿਨਾ ਧਾ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕੜ ਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤਿਟ ਕਿਨਾ ਤਾ । ਧਾਗੇ

ਤਿਰਕੜ ਪਿੰਨਾ ਗਿਨਾ ।

8. ਪਾਗੇ ਤਿਰਕੜ ਪਿੰਨਾ । ਤਿਰਕੜ ਪੀਂ ਪਾਗੇ ਪਿੰਨਾ । ਤਾਕੇ ਤਿਰਕੜ ਤਿਨਾ ।
ਤਿਰਕੜ ਪੀਂ ਪਾਗੇ ਪਿੰਨਾ ।
9. ਪਾਗੇਤਿਟ ਪਗਨਗ ਦਿਨਾਗਿਨਾ । ਪਾਗੇਤਿਟ ਪਗਦਿਨਾ ਗਿਨਾਪਗ ਦਿਨਾਗਿਨਾ ।
ਤਾਕੇਤਿਟ ਤਕਨਕ ਤਿਨਾਕਿਨਾ । ਪਾਗੇਤਿਟ ਪਗਦਿਨਾ ਗਿਨਾਪਗ ਦਿਨਾਗਿਨਾ ।
10. ਪਗਨਗ ਦਿਨਾਗਿਨ ਪਗਨਗ । ਦਿਨਾਗਿਨਾ ਪਾਗੇਤਿਟ ਪਾ ਦਿਨਾਗਿਨਾ । ਤਕਨਕ
ਤਿਨਾਕਿਨਾ ਤਕਨਕ । ਦਿਨਾਗਿਨਾ ਪਾਗੇਤਿਟ ਪਾ ਦਿਨਾਗਿਨਾ । (ਦਿਨਾਗਿਨਾ
ਦੀ ਥਾਂ ਪਿਨਾਗਿਨਾ ਭੀ ਬਜੇਗਾ)

ਤਿਹਾਈ

×

ਪਗਨ,ਪ ਗਨ,ਪਾਗੇ ਪਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਕੇਤਿਰਕੜਤਕ ਪਾs ਪਗਨ,ਪ ਗਨ,ਪਾਗੇ ।
ਪਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਕੇਤਿਰਕੜਤਕ ਪਾs । ਪਗਨ,ਪ ਗਨਪਾਗੇ ਪਿੰਨਾਗਿਨਾ ਕੇਤਿਰਕੜਤਕ ।

ਕਾਦਿਓ ਨੰ. 2.

×

1. ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਾ ਤਿਟਤਿਟ ਪਾsਕ੍ਰਿਪਾ । ਤਿਟਤਿਟ ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਾ ਤਿਟਪਿਨ
ਤਿੰਨਾਕਤਾ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ ਤਿਟਤਿਟ ਤਾsਕ੍ਰਿਤਾ । ਤਿਟਤਿਟ ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਾ
ਤਿਟਪਿਨ ਤਿੰਨਾਕਤਾ ।
2. ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਾ sਪਾਤਿਟ ਕ੍ਰਿਪਾਤਿਟ । ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਾ ਤਿਟਪਿਨ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ sਤਾਤਿਟ ਕ੍ਰਿਪਾਤਿਟ । ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਾ ਤਿਟਪਿਨ
ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
3. ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਾs । ਤਿਟਤਿਟ ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਾ ਤਿਟਪਿਨ
ਤਿੰਨਾਕਤਾ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾs । ਤਿਟਤਿਟ ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਾ
ਤਿਟਪਿਨ ਤਿੰਨਾਕਤਾ ।
4. ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਾ ਤਿਟਤਿਟ ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਾ । ਤਿਟਤਿਟ sਕ੍ਰਿਪਾ ਤਿਟਤਿਟ

ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ ਤਿਟਤਿਟ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ । ਤਿਟਤਿਟ ਭ੍ਰਿਧਾ
ਤਿਟਤਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।

5. ਧਾਭ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟਤਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ । ਤਿਟਘਿਨ ਤਿਟਤਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ
ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਭ੍ਰਿਤਾ ਤਿਟਤਿਟ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ । ਤਿਟਘਿਨ ਤਿਟਤਿਟ
ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ ।

6. ਧਾਭ੍ਰਿਧਾ ਸਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਤਿੰਨਾਕਤਾ ਸਧਾਤਿਟ ਭ੍ਰਿਧਾਸਧਾ ਤਿੰਨਾਕਤਾ ।
ਤਾਭ੍ਰਿਤਾ ਭ੍ਰਿਤਾਤਿਟ ਤਾਕੇਤਿਟ । ਤਿੰਨਾਕਤਾ ਸਧਾਤਿਟ ਭ੍ਰਿਧਾਸਧਾ ਤਿੰਨਾਕਤਾ ।

7. ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕਤਾ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ
ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕਤਾ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ ਸਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕਤਾ ।
ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕਤਾ ।

8. ਧਾਸਧਾ ਤਿਟਘਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ । ਸਧਾਤਿਟ ਤਿਟਧਾਗੇ ਤਿਟਤਿਟ ਤਿੰਨਾਕਤਾ ।
ਤਾਸਤਾ ਤਿਟਘਿਨ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ । ਸਧਾਤਿਟ ਤਿਟਧਾਗੇ ਤਿਟਤਿਟ ਤਿੰਨਾਕਤਾ ।

ਤਿਹਾਈ

×

ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੰਨਾਕਤਾ ਧਾਸ, ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ
ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕਤਾ ਧਾਸ, । ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਸਧਾਤਿਰਕਿਟ
ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾਕਤਾ ।

ਚੇਲਾ

×

1. ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ । ਘਿੜਨਗ
ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ । ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਾਤਿਟ ਕਿੜਨਗ
ਤਾਤਿਟ । ਕਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ।
ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ।

2. ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਟ । ਘਿੜਨਗ
ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਟ ਕਿੜਨਗ

ਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ।
ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।

3. ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾ's । ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ
ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾ's ।
ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ।
4. ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ । ਧਾ's ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ
ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ।
ਤਾ's ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ।
5. ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ
ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ
ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ।
6. ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪੱਤਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਪੱਤਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ
ਪੱਤਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
ਤੱਤਤਿਰਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਪੱਤਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਪੱਤਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ
ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ।

द्विपण्ठी

×
 ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕੜਾਂ । ਸਨਕੜ ਧਾ's ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
 ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਕਕੜਾਂ ਸਨਕੜ ਧਾ's । ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ
 ਤੱਕਕੜਾਂ ਸਨਕੜ ।

ਲੜੀ-ਲੱਗੀ

- $\times$ 2 0
 1. ਪਾਤਿਰ ਕਿਟਪਿ ਨਕ । ਪਾਤਿਰ ਕਿਟਪਿ ਨਕ ਪਿਨ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਿ
 3
 ਨਕ । ਪਾਤਿਰ ਕਿਟਪਿ ਨਕ ਪਿਨ ।
 2. ਪਾਤਿਰ ਕਿਟਪਿ ਨਕ । ਤਕ ਪਾਤਿਰ ਕਿਟਪਿ ਨਕ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਿ

ਨਕ । ਤਕ ਧਾਤਿਭ ਕਿਟਧਿ ਨਕ ।

3. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ ਨਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ ਨਕ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਿ ਨਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ ਨਕ ।

4. ਦੀਂਗ ਦਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਝ ਦਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤੀਂਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੰਨਾ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਝ ਦਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।

5. ਦੀਂਗ ਦਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਦੀਂਗ ਦੀਂਗ ਦਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤੀਂਗ ਤਿੰਨਾ ਕਿੰਨਾ । ਦੀਂਗ ਦੀਂਗ ਦਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।

6. ਦੀਂਗ ਦਿਨਾ ਕੱਤ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਤ ਦਿਨਾ ਕਤ । ਤੀਂਗ ਤਿੰਨਾ ਕਤ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਤ ਦਿੰਨਾ ਕਤ ।

ਤਿਹਾਈ

X
1. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਧਾ, ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।

2. ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਝ ਤਿਕਤਾ । ਤਿਰਕਝ ਧਾ, ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਝ । ਤਿਕਤਾ ਤਿਰਕਝ ਧਾ, ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਝ ਤਿਕਤਾ ਤਿਰਕਝ ।

3. ਧਾਗੇਨਧਾ ਤਿਰਕਝਧਿੰਨਾ ਧਾਗੇਤਿਰਕਝ । ਧਿੰਨਾਗਿਨਾ ਧਾs, ਧਾਗੇਨਧਾ ਤਿਰਕਝਧਿੰਨਾ । ਧਾਗੇਤਿਰਕਝ ਧਿੰਨਾਗਿਨਾ ਧਾs, । ਧਾਗੇਨਧਾ ਤਿਰਕਝਧਿੰਨਾ ਧਾਗੇਤਿਰਕਝ ਧਿੰਨਾਗਿਨਾ ।

4. ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਕਿਟਧਾs ਕਝਧਾsਕਝ । ਧਾਕੱਤ ਧਾs, ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਕਿਟਧਾ । ਕਝਧਾsਕਝ ਧਾਕੱਤ ਧਾs, । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਕਿਟਧਾs ਕਝਧਾsਕਝ ਧਾਕੱਤ ।

ਤਾਲ ਝੂਮਰਾ ਮਾਤ੍ਰੇ 14

ਇਹ ਠੋਕਾ ਅਕਸਰ ਬੜੇ ਖਯਾਲਾਂ ਨਾਲ ਬਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਈ ਗਾਇਕ ਛੋਟੇ ਖਯਾਲ ਭੀ ਇਸ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਝੂਮਰਾ ਤਾਲ ਵਿਚ 3-4-3-4 ਦੇ ਭਾਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਲਯ ਝੂਮਦੀ ਹੋਈ ਚਲਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਚੰਚਲ ਤਾਲ ਵਾਂਗ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਤਬਲਾ-ਵਾਦਕ ਇਸ ਤਾਲ ਵਿਚ ਕਾਇਦੇ, ਪੇਸ਼ਕਾਰ, ਟੁਕੜੇ-ਮੁਖੜੇ, ਗਤ, ਪਰਨਾ ਆਦਿ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਾਲ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ, ਤਿਨ-ਤਾਲੀਆਂ ਇਕ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਚੌਦਹ ਮਾਤ੍ਰਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਤਾਲੀ—	x			2					0		
ਠੋਕਾ—	ਧੀਂ	sਧਾ	ਤਿਰਕਿਟ	।	ਧੀਂ	ਧੀਂ	ਧਾਗੇ	ਤਿਰਕਿਟ	।	ਤੀਂ	sਤਾ
ਮਾਤ੍ਰਾ—	1	2	3	4	5	6	7		8	9	
			3								
		ਤਿਰਕਿਟ	।	ਧੀਂ	ਧੀਂ	ਧਾਗੇ	ਤਿਰਕਿਟ	।			
		10	11	12	13	14					

ਪ੍ਰਕਾਰ-ਪੇਸ਼ਕਾਰ

1. ਧੀਂਕ ਧਿਨ ਗਿਨ । ਧੀਂਕ ਧੀਂਕ ਧਿਨ ਗਿਨ । ਤੀਂਕ ਤਿਨ ਕਿਨ ।
ਧੀਂਕ ਧੀਂਕ ਧਿਨ ਗਿਨ ।
2. ਧਾਤੀ sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤੀ ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਤੀ sਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤੀ ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
3. ਧਾਤਿ ਟਧਾ ਤਿਟ । ਧਾਧਾ ਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟ । ਤਾਤਿ ਟਤਾ ਤਿਟ । ਧਾਧਾ ਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟ ।

4. ਧਾਧਾ ਤਿਟ ਤਿਟ । ਧਾਤਿ ਟਧਾ ਕ੍ਰਿਧਾ ਖਿਟ । ਤਾਤਾ ਤਿਟ ਤਿਟ । ਧਾਤਿ ਟਧਾ ਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟ ।
5. ਧਾs ਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟ । ਧਾਤਿ ਟਧਾ ਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟ । ਤਾs ਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟ । ਧਾਤਿ ਟਧਾ ਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟ ।
6. ਘੇਘੇ ਨਕ ਪਿਨ । ਕੇs ਤਿਟ ਘੇਘੇ ਤਿਟ । ਕੇਕੇ ਨਕ ਤਿਨ । ਕੇs ਤਿਟ ਘੇਘੇ ਤਿਟ ।
7. ਧਾਤੀ sਧਾ ਘਿੜਨਗ । ਧਾਤੀ sਧਾ ਧਾਤੀ sਧਾ । ਤਾਤੀ sਤਾ ਕਿੜਨਗ । ਧਾਤੀ sਧਾ ਧਾਤੀ sਧਾ ।
8. ਗੱਦੀ ਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਗੱਦੀ ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਕੱਤੀ ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਗੱਦੀ ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗ ।
9. ਧਾsਘੇਘੇ ਨਕਪਿਨ ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ । ਧਾsਘੇਘੇ ਨਕਪਿਨ ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਤੁਨਾਕੱਤਾ । ਤਾsਕੇਕੇ ਨਕਤਿਨ ਤਾਕੇਤ੍ਰਕ । ਧਾsਘੇਘੇ ਨਕਪਿਨ ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਤੁਨਾਕੱਤਾ ।
10. ਪਿਰਕਿਟ ਤਕਪਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਧਾsਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਾsਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਧਾsਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਾsਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।

ਕਾਇਦ-ਰੇਲਾ

- ×
1. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਪਿਟਪਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਪਿਟਪਿਟ ਘਿੜਨਗ ਦਿੜਨਗ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਿਟਤਿਟ । ਕਿੜਨਗ ਪਿਟਪਿਟ ਘਿੜਨਗ ਦਿੜਨਗ ।
  2. ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਪਿਟਪਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿਟਕਤ । ਤਾਤਿਟ ਕਿੜਨਗ ਤਾਤਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਪਿਟਪਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿਟਕਤ ।
  3. ਪਿਟਪਿਟ ਘਿੜਨਗ ਪਿਟਪਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਦਿੜਨਗ । ਤਿਟਤਿਟ । ਕਿੜਨਗ ਤਿਟਤਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਦਿੜਨਗ ।
  4. ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ । ਕਿੜਨਗ ਦਿੜਨਗ ਧਾਤੀ sਧਾ + ਤਾਤਿਟ ਕਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ । ਕਿੜਨਗ ਦਿੜਨਗ ਧਾਤੀ sਧਾ ।
  5. ਧਾਤੀ sਧਾ ਪਿਟਪਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ । ਤਾਤੀ sਤਾ

ਤਿਟਤਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ।

6. ਧਗਤਿਟ ਕਤਧਗ ਤਿਟਕਤ । ਦਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ । ਤਕਤਿਟ ਕਤਤਗ ਤਿਟਕਤ । ਤਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿੰਨਾ ।
7. ਧਾs ਧਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾ । ਤਾs ਤਾਤਿਰ ਕਿੜਨਗ । ਤਿਰਤਿਰ ਕਿੜਨਗ ਤਾਤਿਰ ਕਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨਾ ।
8. ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰ । ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ । ਘਿੜਨਗ ਧੀਂਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗ ਰੂਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਿਰਤਿਰ ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਤਿਰ । ਕਿੜਨਗ ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਿਰ ਤਿਰਤਿਰ । ਘਿੜਨਗ ਧੀਂਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗ ਰੂਨਾ ਕਿੜਨਗ ।

ਤਿਹਾਈ

+
ਤਿਟਕਤ ਦਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ । ਘਿੜਨਗ ਧਾ, ਤਿਟਕਤ ਦਿੜਨਗ ।
ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਧਾ । ਤਿਟਕਤ ਦਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ।

2. ਧਗਤਿਟ ਕਤਧਗ ਧਿਰਧਿਰ । ਘਿੜਨਗ ਧਾ, ਧਗਤਿਟ ਕਤਧਗ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਧਾ, ਧਗਤਿਟ ਕਤਧਗ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ।

ਕਾਇਦਾ ਆੜੀਲਯ

- +
1. ਧੀਂsਨ ਧਾਗੇਨਾ ਧਾਤਿਨ । ਧਾਗੇਤਿ ਨਾsਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾs ।
ਤੀਂsਨ ਤਾਕੇਨਾ ਤਾਤਿਨ । ਧਾਗੇਤਿ ਨਾsਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾs ।
2. ਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾ,ਤਿਰਘਿੜ ਨਗਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ,ਤਿਰਘਿੜ ਨਗਤਿਰਕਿਟ ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਤਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾ,ਤਿਰਕਿੜ ਨਗਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ,ਤਿਰਘਿੜ ਨਗਤਿਰਕਿਟ ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਕਿਟਤਕ ।
3. ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ ਧਿਨਕ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ ਧਾ,ਤਿਰਘਿੜ ਨਗਤਿਰਕਿਟ ।
ਤਾਂਕਤਿ ਨਕਿਨ ਤਿਨਕ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ ਧਾ,ਤਿਰਘਿੜ ਨਗਤਿਰਕਿਟ ।

4. ਧੀਨਕ ਧੀਨਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਿਨਕਧਿਨਕ ਧਾਤਿਟ ਧਿਰਕਿਟਤਕ
ਘਿੜਨਗਤਿਟ । ਤੀਨਕ ਤੀਨਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਿਨਕਧਿਨਕ ਧਾਤਿਟ
ਧਿਰਕਿਟਤਕ ਘਿੜਨਗਤਿਟ ।

ਟੁਕੜੇ-ਮੁਖੜੇ

³
ਗਿਆਰਵੀਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਤੋਂ ਉਠਾਨ :—ਪਾਗੇਤਿਨਾ ਕਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ
ਕਿਟਤਕਤਿਰਤਿਟ । ਧਾ

- ³
2. ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ।

- ⁰ ³
3. ਤਿਰਕਿਟਤਕਧਿਰ ਕਿਟਤਕਧਾਤੀ ਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀਧਾਤਿ
ਤਿਰਕਿਟਤਕਧਿਰ ਕਿਟਤਕਧਾਤੀ । ਧਾ

- ⁰ ³
4. ਤੀਂਕਤਿਨਾਂ ਕਿੜਨਗਤਿਨਾ ਤੱਕਕੜਾਂਨਕੜ । ਧਾਤਿ, ਤੱਕਕੜਾਂਨਕੜ ਧਾਤਿ
ਤੱਕਕੜਾਂਨਕੜ । ਧਾ

- ×
5. ਧਿਰਕਿਟਤੱਕੜ ਤੂਨਾਕਿੜਨਗ ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਕਤਕਤ ਧਾਤਿ, ਧਿਰਕਿਟਤੱਕੜ,
ਤੂਨਾਕਿੜਨਗ । ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ ਕਤਕਤ ਧਾਤਿ, । ਧਿਰਕਿਟਤੱਕੜ ਤੂਨਾਕਿੜਨਗ
ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ ਕਤਕਤ । ਧਾ

ਤਿਹਾਈ-ਖੁਲੇ ਥੋਲ

- ×
6. ਧਿਟਧਾਗੇ ਤਿਟਧਾਗੇ ਧਿਟਕ੍ਰਿਧਾ । ਤਿਟਧਾਗੇ ਕੜਾਂਨਧਾਤਿ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਧਾਤਿਕੜਾਂਨ ਧਾਤਿਤਿਟ ਕਤਗਿਦੀ । ਗਨਧਾਤਿ ਕੜਾਂਨਧਾਤਿ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
7. ਕੈਤਿਟ ਤਿਟਘੇਘੇ ਤਿਟਘੇਘੇ । ਦੀਂਤਿ ਘੇਘੇਤਿਟ ਦੀਂਤਿ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ
ਧਾਤਿ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਤਿ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
8. ਕੈਤਿਟ ਤਿਟਘੇਘੇ ਤਿਟਘੇਘੇ । ਦੀਂਤਿ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਤਿਧਾਤਿ ।
ਧਾਤਿਤਿਟ ਕਤਾਗਿਦ ਗਨਧਾਤਿ । ਧਾਤਿਧਾਤਿ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਤਿਧਾਤਿ ।

ਚੱਕ੍ਰਦਾਰ ਪਰਨ

x

1. ਧੱਤਧੱਤ ਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਕ। ਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਧਾਧਾ ਦੁੰਦੁੰਦੁੰ ਨਾਨਾਨਾ।
ਕੇਸਤਿਰਕਿਟ ਧੇਤ੍ਰਾ sਨਕਤ । ਧਾs ਕੇਸਤਿਰਕਿਟ ਧੇਤ੍ਰਾ sਨਕਤ । ਧਾs ਕੇਸਤਿਰਕਿਟ
ਧੇਤ੍ਰਾ । sਨਕਤਾ ਧਾs ਧੱਤਧੱਤ ਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਕਿਟਤਕ
ਧਾਧਾਧਾ । ਦੁੰਦੁੰਦੁੰ ਨਾਨਾਨਾ ਕੇਸਤਿਰਕਿਟ ਧੇਤ੍ਰਾ । sਨਕਤ ਧਾs ਕੇਸਤਿਰਕਿਟ ।
ਧੇਤ੍ਰਾ sਨਕਤ ਧਾs ਕੇਸਤਿਰਕਿਟ । ਧੇਤ੍ਰਾ sਨਕਤ ਧਾs, । ਧੱਤਧੱਤ ਧਿਰਕਿਟਤਕ
ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾਧਾਧਾ ਦੁੰਦੁੰਦੁੰ ਨਾਨਾਨਾ । ਕੇਸਤਿਰਕਿਟ ਧੇਤ੍ਰਾ
sਨਕਤ ਧਾs । ਕੇਸਤਿਰਕਿਟ ਧੇਤ੍ਰਾ sਨਕਤ । ਧਾs ਕੇਸਤਿਰਕਿਟ ਧੇਤ੍ਰਾ
sਨਕਤ । ਧਾ

2. ਧਾਗੇਤਿਕ ਤਾਗੇਤਿਕ ਧਾਗੇਦੀਂਗ । ਨਾਗੇਤਿਕ ਕੇਤਿਟਤਾ sਨਧਿੱs ਤਾsਤੜ ।
ਧਿੱਤਾs ਧੜਾਂਨ ਧਿੱਤਾs । ਕਿਟਧਾs ਨਧਾsਨ ਧਾsਤਿਟ ਕਿਟਧਾs ।
ਨਧਾsਨ ਧਾsਤਿਟ ਕਿਟਧਾs । ਨਧਾsਨ ਧਾs, ਧਾਗੇਤਿਕ ਤਾਗੇਤਿਕ ।
ਧਾਗੇਦੀਂਗ ਨਾਗੇਤਿਕ ਕੇਤਿਟਤਾ । sਨਧਿੱs ਤਾsਤੜ ਧਿੱਤਾs ਧੜਾਂਨ ।
ਧਿੱਤਾ ਕਿਟਧਾs ਨਧਾsਨ । ਧਾsਤਿਟ ਕਿਟਧਾs ਨਧਾsਨ ਧਾsਤਿਟ ।
ਕਿਟਧਾs ਨਧਾsਨ ਧਾs, । ਧਾਗੇਤਿਕ ਤਾਗੇਤਿਕ ਧਾਗੇਦੀਂਗ ਨਾਗੇਤਿਕ ।
ਕੇਤਿਟਤਾ sਨਧਿੱs ਤਾsਤੜ । ਧਿੱਤਾs ਧੜਾਂਨ ਧਿੱਤਾs ਕਿਟਧਾs । ਨਧਾsਨ
ਧਾsਤਿਟ ਕਿਟਧਾs । ਟਧਾsਨ ਧਾsਤਿਟ ਕਿਟਧਾs ਨਧਾsਨ ।

ਨੋਟ :—ਝੁਮਰਾ, ਚੰਚਲ ਫਰੇਦਸਤ ਅਤੇ ਰੂਪਕ ਅੰਸੇ ਤਾਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਕਾਇਦੇ
ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਗਤ-ਤੋੜੇ ਪਰਨ ਆਦਿ ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਬਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਲਯ-
ਮੁਕਾਅ ਆਦਿ ਦਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਤਾਲ-ਫਰੋਦੱਸਤ ਮਾਤ੍ਰੇ 14

ਫਰੋਦੱਸਤ ਤਾਲ ਬਹੁਤ ਘਟ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸੱਤ ਭਾਗ ਪੰਜ ਤਾਲੀਆਂ ਦੇ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਚੌਦਹ ਮਾਤ੍ਰਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਗਾਇਕ (ਰਾਗੀ-ਰਬਾਬੀ) ਇਸ ਤਾਲ ਵਿਚ ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ (ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ) ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾ: ਸਾ: ਭਾਈ ਸਮੁੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਤਾਲ ਵਿਚ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਗਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਤਾਲੀ— ×   0   2   3   4
ਠੇਕਾ— ਧੀਂ   ਧੀਂ । ਧਾਗੇ   ਤਿਰਕਿਤ । ਤਿੰ   ਨਾ । ਕ   ਤੀ । ਧਾਤਿਰ   ਕੜਧਿ ।
5   0
ਨਗ   ਧਾਤਿਰ । ਕੜਧਿ   ਨਗ

ਪੇਸ਼ਕਾਰ

1. ×   0   2   3   4
ਧਿਤੱਧਾ   sਗਧਾ । ਧਿੰਧਾ   ਧਾਗੇ । ਧਾਤੀ   ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ   ਤਿੱਤਤਾ । sਕਤਾ   ਤਿੱਤਾ ।
5   0
ਧਾਧਾ   ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ   ਧਿੰਧਾ ।
2. ਧਾਗੇ   ਧਾਤੀ । ਧਾਗੇ   ਧਿੰਧਾ । sਧਾ   ਧਿੰਧਾ । ਧਾਧਾ   ਤਾਕੇ । ਤਾਤੀ   ਤਾਤਾ ।
ਧਿੰਧਾ   sਧਾ । ਧਿੰਧਾ   ਧਾਧਾ ।
3. ਧਾਧਾ   sਧਾ । ਧਿੰਧਾ   ਧਾਗੇ । ਧਾਤੀ   sਧਾ । ਧਿੰਧਾ   ਤਾਤਾ । sਤਾ   ਤਿੱਤਾ ।
ਧਾਗੇ   ਧਾਤੀ । sਧਾ   ਧਿੰਧਾ ।
4. ਧਾsਤ   ਧਾਗਧਾ । ਧਿੰਧਾ   ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾsਤ   ਧਾਗਧਾ । ਧਿੰਧਾ   ਤਾsਤ । ਤਾਕਤਾ
ਤਿਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ   ਧਾsਤ । ਧਾਗਧਾ   ਧਿੰਧਾ ।

5. ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ । sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਤਾ
sਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ sਧਾ ।
6. ਧਾs ਧਿਨਕਧੀ । ਧਾਧਾ ਧਿਧਾ । ਧਾs ਧਿਨਕਧੀ । ਧਾਧਾ ਤਾs । ਤਿਨਕਤੀ
ਤਾਤਾ । ਤਿਨਾ ਧਾs । ਧਿਨਕਧੀ ਧਾਧਾ ।
7. ਧਾਘਘੇ ਨਕਧੀ । ਧਾਘਘੇ ਨਕਧੀ । ਧਾs ਧਿਨਕਧੀ । ਧਾਧਾ ਤਾਕੇਕੇ । ਨਕਤੀ
ਤਾਕੇਕੇ । ਨਕਤੀ ਧਾs । ਧਿਨਕਧੀ ਧਾਧਾ ।
8. ਧਾਧੀ ਨਕਧਿਨ । ਧਾਧਾ ਧਾਧੀ । ਨਕਧਿਨ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਾਤੀ । ਨਕਤਿਨ
ਤਾਤਾ । ਧਾਧੀ ਨਕਧਿਨ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।

ਕਾਇਦਾ

×	0	2	3	4
1. ਧਾਤਿਰ ਕਟਿਧਿ । ਨਕ ਤਿਰਕਿਟ, ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਿਧਿ । ਨਕ ਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਿਧਿ
ਨਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਿਧਿ ਨਕ ।
  2. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਿਧਿ । ਨਕ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਿਧਿ ਨਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਿਤਿ
ਨਕ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਿਧਿ । ਨਕ ਤਿਰਕਿਟ ।
  3. ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ । sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਿਧਿ । ਨਕ ਤਾਗੇ । ਤਿਰਕਿਟ
sਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਿਧਿ ਨਕ ।
  4. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਿਧਿ । ਨਕ sਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਿਧਿ
ਨਕ । sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।
  5. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਿਧਿ । ਨਕ ਦਿੜਨਗ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਿਧਿ । ਨਕ ਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਿਤਿ
ਨਕ । ਦਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਿਧਿ ਨਕ ।
  6. ਦਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਿਧਿ । ਨਕ ਤਿੜਨਕ ।
ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਿਧਿ ਨਕ ।
  7. ਦਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਧਾ ਦਿੜਨਗ । ਤਾਤਿਰ
ਕਿਟਤਕ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਧਾ ।
  8. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਦਿੜਨਾਨਾ ਕਤਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਦਿੜ । ਨਾਨਾਕਤ
ਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਦਿੜਨਾਨਾ । ਕਤਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਦਿੜ ਨਾਨਾਕਤ ।

ਤਿਹਾਈ

- ×
1. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ। ਨਕ ਦਿੜਨਗ। ਧਾ ਧਾਤਿਰ। ਕਿਟਧਿ ਨਕ। ਦਿੜਨਗ
ਧਾ। ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ। ਨਕ ਦਿੜਨਗ।
  2. ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ। ਕਿਟਧਿ ਨਕ। ਧਾ ਤਿਰਕਿਟ। ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ। ਨਕ
ਧਾ। ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ। ਕਿਟਧਿ ਨਕ।

ਗਤਾ

- ×
1. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ। ਨਕ ਧਾਤਿਰ। ਕਿਟਧਿ ਨਕ। ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ। ਨਕ ਧਿਨ।
ਗਿਨ ਧਾਗੇ। ਤਿੰਨਾ ਗਿਨਾ। ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਿ। ਨਕ ਤਾਤਿਰ। ਕਿਟਤਿ ਨਕ।
ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ। ਨਕ ਧਿਨ। ਗਿਨ ਧਾਗੇ। ਤਿੰਨਾ ਗਿਨਾ।
  2. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਿ। ਨਕ ਧਿਨ। ਕਤ ਕੇਧਿ। ਨਕ ਤਕ। ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਾ।
ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ। ਦਿੜਨਗ ਤਿਟਕਤ। ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਿ। ਨਕ ਤਿਨ। ਕਤ
ਕੇਤਿ। ਨਕ ਤਕ। ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਾ। ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ। ਦਿੜਨਗ ਤਿਟਕਤ।

ਮੁਖਯਾ

- ×
- ਤਿਟਕਤ ਗਿਦੀਗਨ। ਧਾ ਧਾਤੀ। ਧਾ ਤਿਟਕਤ। ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ। ਧਾਤੀ
ਧਾ। ਤਿਟਕਤ ਗਿਦੀਗਨ। ਧਾ ਧਾਤੀ।

ਨੋਟ :—ਬਾਕੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਕਾਇਦੇ ਪਰਨ ਆਦਿ ਚੌਦਹ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਤਾਲ ਦੇ ਡੀ ਵਜਾ
ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਤਾਲ-ਸੂਲਫਾਕ (ਸੂਲਫਾਕਤਾ) ਮਾਤ੍ਰੇ 10

ਇਹ ਤਾਲ ਧੁਰਪਦ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਨਾਲ ਵਜਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਇਸ ਤਾਲ ਦਾ ਠੇਕਾ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਤੇ ਬਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਜ-ਕਲ ਇਸ ਨੂੰ ਦਰੁੱਤ-ਲਯ (ਚਲੰਤ-ਲਯ) ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਟਿਯੂਨਾਂ ਨਾਲ ਤਬਲੇ ਤੇ ਬਜਾਉਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੀਰਤਨੀਏਂ ਅਕਸਰ ਚਲੰਤ ਲਯ ਦੀਆਂ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ (ਟਿਯੂਨਾਂ) ਇਸ ਤਾਲ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਪੰਜ ਭਾਗ, ਤਿੰਨ-ਤਾਲੀਆਂ, ਦੋ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਦਸ ਮਾਤ੍ਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਮੱਠ ਤਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਤਾਲੀ—	×	0	2	3	0				
ਠੇਕਾ—	ਧਾ	ਤਿਰਕੜ ।	ਧਿੰ ਨਾ ।	ਕੱਤੀ ਤੀ ।	ਧਾ ਧਾ ।	ਤਿੰ ਨਾ ।			
"—	ਧੀ	ਧੀ : ਧਾ	ਤਿਰਕਿਟ ।	ਤੀ ਨਾ ।	ਕਤ ਧੀ ।	ਧੀ ਨਾ ।			
ਮਾਤ੍ਰਾ—	1	2	3	4	5	6	2	8	6 10

ਪ੍ਰਕਾਰ

1. ਧਾ ਤਿਰਕੜ । ਧਿੰ ਤਾ । ਕੱਤ ਤੀ । ਧਾ ਧਾ । ਤਿੰ ਤਾ ।
2. ਧੀਂ ਤਕ । ਧੀਂ ਧੀਂ । ਧਾ ਤਿੰ । ਨਾ ਧੀਂ । ਧੀਂ ਧਾ ।
3. ਧਾ ਤਿਰਕੜ । ਧੀਂ ਤਾ । ਗਿ ਦੀ । ਧਾ ਧਾ । ਤਿੰ ਤਾ ।
4. ਧੀਂ ਧੀਂ । ਧਾ ਤਿਰਕੜ । ਧੀਂ ਧੀਂ । ਧਾ ਤਿਰਕੜ । ਤਿੰ ਨਾ ।
5. ਧੀਂ ਤਾਕੇ । ਧੀਂ ਧੀਂ । ਤਾ ਤੀਂ । ਤਾਕੇ ਧੀਂ । ਧੀਂ ਤਾ ।
6. ਧੀਂ ਨਗ । ਧੀਂ ਨਗ । ਤਿਰਕੜ ਤੀ । ਨਗ ਤੀਂ । ਨਗ ਤਿਰਕੜ ।

ਕਾਇਦਾ ਨੰ: 1

×

1. ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ । ਭਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿਨਕ । ਭਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿਨਕ । ਤੀਂਕਤਿ ਨਗਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ ।
2. ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ । ssਧਿ ਨਗਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ । ਭਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿਨਕ । ਤੀਂਕਤਿ ਨਕਿਨ । ssਤਿ ਨਕਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ ।
3. ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ । ssਧਿ ਨਗਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਤੀਂਕਤਿ ਨਕਿਨ । ਭਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿਨਕ । ਤੀਂਕਤਿ ਨਗਿਨ । ssਧਿ ਨਗਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ ।
4. ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ । ssਧਿ ਨਗਿਨ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਤੀਂਕਤਿ ਨਕਿਨ । ਤੀਂਕਤਿ ਨਕਿਨ । ssਧਿ ਨਗਿਨ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ ।
5. ਧਿਨਕ ਧਿਨਕ । ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਿਨਕ । ਧਿਨਗਿਨਤਾ sਗਿਨਤਾ । ਧਿਨਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ । ਤਿਨਕ ਤਿਨਕ । ਭਾਤ੍ਰਕ ਤਿਨਕ । ਤਿਨਕਿਨਤਾ sਗਿਨਤਾ । ਧਿਨਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ ।
6. ਧਿਨਧਾ sਧਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ । ਤਿਨਤਾ sਤਿਨ । ਭਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿਨਕ । ਭਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ ।
7. ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਧਿਨਧਾ ssਧਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਗਨ । ਭਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿਨਕ । ਤੀਂਕਤਿ ਨਕਿਨ । ਭਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਧਿਨਧਾ ssਧਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਗਨ ।
8. ਧਾਗੇਤਿ ਨਾਕਿੜਨਗ । ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਭਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਭਾਕੇਤਿ ਨਾਕਿੜਨਗ । ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਭਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ । ਧੀਂਕਧਿ ਨਗਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਕ ।

ਚੱਕ੍ਰਦਾਰ ਤੋੜਾ

+
 ਧਿਨਧਾ sਧਿਨ । ਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਗਨ । ਪਾਗੋਤਿ ਨਾਕਿੜਨਗ । ਤਿਰਕਿਟਤਕ
 ਤਾ'ss । ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਪਾ's ਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's ।
 ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਪਾ's, ਧਿਨਧਾ । sਧਿਨ ਪਾਤਿਰਕਿਟ । ਪਗਨ
 ਪਾਗੋਤਿ । ਨਾਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾ'ss ਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's ।
 ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਪਾ's ਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's, । ਧਿਨਧਾ
 sਧਿਨ । ਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਗਨ । ਪਾਗੋਤਿ ਨਾਕਿੜਨਗ । ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾ'ss ।
 ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਪਾ's ਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's ।
 ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟ ।

ਗਾਇਦਾ ਨੰ: 2.

1. ਧਿੰਨਾ ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ । ਤਕਧੀ's ਪਾਗੇਨਧਾ । ਕਿਟਤਕਧਿਨ ਗਿਨਧਾਗੇ । ਨਧਾਤ੍ਰਕ
 ਧਿਨਗਿਨ । ਪਾਗੇਨੱਧਾ ਕਿਟਤਕਧਿਨ । ਤਿੰਨਾ ਕ੍ਰਿਤਾ'sਨ । ਤਕਤੀ's ਤਾਕੇਨਤਾ ।
 ਕਿਟਤਕਤਿਨ ਗਿਨਧਾਗੇ । ਨੱਧਾਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ । ਪਾਗੇਨੱਧਾ ਕਿਟਤਕ ਪਨ ।
2. ਤਕਧੀ's ਪਾਗੇਨੱਧਾ । ਕਿਟਤਕਧਿਨ ਗਿਨਧਾਗੇ । ਨੱਧਾਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ । ਪਾਗੇਨਧਾ
 ਕਿਟਤਕਧਿਨ । ਧਿੰਨਾ ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ ।
3. ਧਿੰਨਾ ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ । ਪਾਗੇਨਧਾ ਕਿਟਤਕਧਿਨ । ਗਿਨਤਕ ਤਿੰਨਾ । ਕ੍ਰਿਤਾ'sਨ ।
 ਪਾਗੇਨੱਧਾ । ਕਿਟਤਕਧਿਨ ਗਿਨਤਕ ।
4. ਧਿੰਨਾ ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ । ਪਾਗੇਨੱਧਾ ਕਿਟਤਕਧਿਨ । ਪਾਗੇਨਧਾ ਕਿਟਤਕਧਿਨ ।
 ਕਿਟਤਕਧਿਨ ਪਾਗੇਨੱਧਾ । ਕਿਟਤਕਧਿਨ ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ । ਤਿੰਨਾ ਕ੍ਰਿਤਾ'sਨ ।
 ਤਾਕੇਨਤਾ ਕਿਟਤਕਤਿਨ । ਤਾਕੇਨਤਾ ਕਿਟਤਕਧਿਨ । ਕਿਟਤਕਧਿਨ ਪਾਗੇਨੱਧਾ ।
 ਕਿਟਤਕਧਿਨ ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ ।
5. ਧਿੰਨਾ ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ । ਪਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਪਾਗੇ । ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
 ਧਿੰਨਾ ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ । ਧਿੰਨਾ ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ । ਤਿੰਨਾ ਕ੍ਰਿਤਾ'sਨ । ਤਾਕੇਨਤਾ ਤਿਰਕਿਟਤਾਕੇ ।
 ਨਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਿਨਾ ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ । ਧਿੰਨਾ ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ ।
6. ਧਿੰਨਾ ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ । ਪਾਗੇਨਧਾ ਕਿਟਤਕਧਿਨ । ਕ੍ਰਿਪਾ'sਨ ਪਾਗੇਨਧਾ । ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ

ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਿੰਨਾ ਕ੍ਰਿਪਾਸਨ । ਤਿੰਨਾ ਕ੍ਰਿਤਾਸਨ । ਤਾਕੇਨਤਾ ਕਿਟਤਕਤਿਨ ।
ਕ੍ਰਿਤਾਸਨ ਧਾਗੇਨਧਾ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਿੰਨਾ ਕ੍ਰਿਪਾਸਨ ।

ਤਿਹਾਈ

+ 0 2
ਕ੍ਰਿਪਾਸਨ ਕ੍ਰਿਪਾਸਨ । ਧਾਗੇਨਧਾ ਕਿਟਤਕਤਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
3 0 X
ਧਾਸ, ਕ੍ਰਿਪਾਸਨ । ਕ੍ਰਿਪਾਸਨ ਧਾਗੇਨਧਾ । ਕਿਟਤਕਤਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਸ, । ਕ੍ਰਿਪਾਸਨ ਕ੍ਰਿਪਾਸਨ । ਧਾਗੇਨਧਾ ਕਿਟਤਕਤਿਨ ।
ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾ

ਮੁਖੜਾ

1. ਪੱਤਪੱਤ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕਕੜਾਸਨ । ਧਾ s । ਤੱਕਕੜਾਨ
ਧਾ । s ਤੱਕਕੜਾਨ
2. ਪੱਤਪੱਤ ਤਿਟਤਿਟ । ਘੇਘੇਤਿਟ ਘੇਘੇਦੁੰ । ਦੁੰਕ੍ਰਿ ਧਾਸਨਧਾਸਨ । ਧਾਕ੍ਰਿ
ਧਾਸਨਧਾਸਨ । ਧਾਸਕ੍ਰਿ ਧਾਸਨਧਾਸਨ ।

ਗਤਾ

1. ਪਿੰਨਾ ਧਾਗੇ । ਨਧਾ ਤਿਟ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਿੰਨਾ । ਤਾਕੇ ਨੱਤਾ । ਤਿਟ ਤਿਰਕਿਟ ।
ਪਿਨਾਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਗੇਤੂਕ ਪਿਨਗਿਨ । ਧਾਗੇਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
ਘਿੜਾਨ ਧਾਗੇਨੱਧਾ । ਪਿਨਾਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ।
2. ਪਿਨਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਪਿਨ ਗਿਨ । ਧਾਗੇ ਨਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਗ । ਤੂਕ ਪਿਨ ।
ਪਿੰਨਾਤਿਰਕਿਟ ਪਿਨਗਿਨ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੂਨਾਕਿੜਨਗ
ਤੂਨਾਕਿੜਨਗ । ਤਿਨਗਿਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੂਨਾਕਿੜਨਗ ।
3. ਤਕਧੀ ਧਾਗੇਨੱਧਾ । ਤਕਧੀ ਧਾਗੇਨਧਾ । ਕਿਟਤਕਤਿਨ ਗਿਨਧਾਗੇ । ਤਿਰਕਿਟਪਿਨ
ਗਿਨਤਿਰਕਿਟ । ਪਿਨਗਿਨ ਤੂਨਾਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤੀ ਤਾਕੇਨੱਤਾ । ਤਕਤੀ

ਤਾਕੈਨੱਤਾ । ਕਿਟਤਕਤਿਨ ਕਿਨਤਾਕੇ । ਤਿਰਕਿਟਪਿਨ ਗਿਨਤਿਰਕਿਟ । ਪਿਨਗਿਨ
ਤੁਨਾਤਿਰਕਿਟ ।

4. ਪਗਤ੍ਰਕ ਪਿਨਗਿਨ । ਪਗਤ੍ਰਕ ਤੁਨਾਕਿਟ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੁਨਾਕਿਟਤਕ ।
ਪਗਤ੍ਰਕ ਪਿਨਗਿਨ । ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਾ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ । ਤਕਤ੍ਰਕ ਤਿਨਕਿਨ ।
ਤਕਤ੍ਰਕ ਤੁਨਾਕਿਟ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੁਨਾਕਿਟਤਕ । ਪਗਤ੍ਰਕ ਪਿਨਗਿਨ ।
ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਾ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ ।

ਰੇਲਾ

×

1. ਪਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਪਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਪਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗ ।
ਤੁਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਾਤਿਰ ਕਿੜਨਗ । ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਤਿਰ ਕਿੜਨਗ ।
ਪਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਤੁਨਾ ਕਿੜਨਗ ।
2. ਪਾਤਿਰਘਿੜਨਗ ਪਿਰਪਿਰਘਿੜਨਗ । ਪੀਕਤਤਿਰਕਿਟ ਪਿਟਪਿਟਘਿੜਨਗ ।
ਤੁਨਾਕਿੜਨਗ ਤਾਤਿਰਕਿੜਨਗ । ਤਿਰਤਿਰਕਿੜਨਗ ਤੀਕਤਤਿਰਕਿਟ ।
ਪਿਟਪਿਟਘਿੜਨਗ ਤੁਨਾਕਿੜਨਗ ।

ਗਤ-ਤੋੜੇ

×

1. ਪਗਤਿਤ ਤਗਤਿਤ । ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਾਤੀ । ਪਾਤਿਤ ਕ੍ਰਿਪਾਤਿਤ । ਕੱਤਘਿੜਾ ਨੁਨਾ । ਘਿੜਨਗ
ਤੁਨਾ । ਤਕਧਮ ਕਿਟਧਮ । ਤਕਧਮ ਤਿਰਕਿਟ । ਪਾ ਪਕਧਮ । ਤਿਰਕਿਟ ਪਾ ।
ਤਕਧਮ ਤਿਰਕਿਟ ।
2. ਪਿਤਪਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਪਿਤਪਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਾਕਿਟ ਤਕਤਾ । ਕਿਟਤਕ
ਤਗਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ । ਪਾ, ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾ
ਕਿਟਤਕ ਪਾ, ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ ।

ਪਰਨ

×

- ਤਾਕਿਟ ਤਕਤਾ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਤਿਰਕਿਟ ਪਾਪਾ । ਦੁੰਦ ਤਿਟਕਤਾ ।

ਗਿਦੀਗਨ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਧੁਮ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਕ੍ਧਾ । sਨਧਾ
 ਤਕਿਟ,ਤ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਟਕਤਾ । ਧਾਧਾ ਬੰਗਸਨ । ਗਿਨਨਗ ਤਿਟਕਤਾ । ਧਾਧਾ
 ਘਿੜਸਨ । ਤਗੇਨ ਤਿਰਕਿਟ । ਧੀਧੀ ਧੀ's । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿਰਕਿਟ । ਕਤਾ'sਨ
 ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ, ਤਿਰਕਿਟ । ਕਤਾ'sਨ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ, ਤਿਰਕਿਟ । ਕਤਾ'sਨ
 ਤਿਰਕਿਟ ।

ਤਿਹਾਈ

×

ਤਕਧੀ ਤਕਧਿਰ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਾ's ਤਕਿੱਟ । ਧਾ's, ਤਕਧੀ ।
 ਤਕਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ । ਘਿੜਨਗ ਧਾ's । ਤਕਿੱਟ ਧਾ's, । ਤਕਧੀ ਤਕਧਿਰ ।
 ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਾ's ਤਕਿੱਟ ।

ਤਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਠੇਕਾ ਮਾਤ੍ਰੇ 16

ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਠੋਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਖਯਾਲ ਤੇ ਨੁਮਰੀਆਂ ਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨੀਏਂ 'ਇਕਤਾਲੇ' ਦੀ ਥਾਂ ਇਸ ਠੋਕੇ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਡੰਡੋਤ ਬੰਦਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ ਭੀ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬੋੜੀ ਚਲੰਤ ਲਯ ਹੋਣ ਤੇ ਇਸਦਾ ਰੂਪ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਡੋਟੀ ਤਿੰਨਤਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਇਹ ਤਿੰਨਤਾਲ ਦਾ ਹੀ ਅੰਗ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨਤਾਲ ਦੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਕਾਇਦੇ ਆਦਿ ਬਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਹੇਠਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਤਾਲੀ—x
ਠੇਕਾ— ਪਾ ੨ਪੀਂ ੨ਗ ਪਾ । ਪਾ ੨ਪੀਂ ੨ਗ ਤਾ । ਤਾ ੨ਤੀਂ ੨ਗ
੩
ਪਾ । ਪਾ ੨ਪੀਂ ੨ਗ ਪਾ । ਦੂ: ਠੇ: "ਪਾ ਵੜਪੀਂ ੨ਕੜ ਪੀਂ । ਪਾਨੇ ਨਾਡੀਂ
੨ਕੜ ਤੀਂ । ਤਾ ਵੜਤੀਂ ੨ਕੜ ਤੀਂ । ਪਾ ਵੜਪੀਂ ੨ਕੜ ਪੀਂ ।

ਠੇਕਾ ਛੋਟੀ ਤਿੰਨਤਾਲ

1. पा ^xपी ²पा ⁰ता ³ती ³पा । पा ²पी ⁰ता ³ती ³पा ।

ਪੰਜਾਬੀ ਠੇਕੇ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ

1. ਪਾ ਕੜਪੀਂ sਤੁਕ ਪੀਂs । ਪਾ ਕੜਪੀਂ sਤੁਕ ਪੀਂs । ਤਾ ਕੜਤੀਂ sਤੁਕ ਤੀਂs । ਤਾ ਕੜਪੀਂ sਤੁਕ ਪੀਂs ।

2. ਪਾ ਪੀਂਕੜ ਪੀਂਪੀਂ ਪਾਤੀਂ। ਪਾਪਾ ਪੀਂਕੜ ਪੀਂਪੀਂ ਪਾਤੀਂ। ਤਾ ਤੀਂਕੜ
ਤੀਂਤੀਂ ਤਾਤੀਂ। ਪਾਪਾ ਪੀਂਕੜ ਪੀਂਪੀਂ ਪਾਤੀਂ।

3. ਧਾ ਧੀਂਕੜ ਧੀਂਧੀਂ ਧਾਕੜ । ਧੀਂਧੀਂ ਧਾਕੜ ਧੀਂਧੀਂ ਧਾ । ਤਾ ਤੀਂਕੜ
ਤੀਂਤੀਂ ਤਾਕੜ । ਧੀਂਧੀਂ ਧਾਕੜ ਧੀਂਧੀਂ ਧਾ ।
4. ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ sਕੜ ਧਿੰਧਾ । sਕੜ ਧਿੰਧਾ sਧਿਨ ਕ,ਧਿਨਕ । ਤੀਂਕੜ
ਤਿੰਤਾ sਕੜ ਤਿੰਤਾ । sਕੜ ਧਿੰਧਾ sਧਿਨ ਕ,ਧਿਨਕ ।

ਮੁਖੜਾ

×
ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਾ ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ ਤਕਘਿੜਾਨਧਾ ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ ।
ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ ਤਿਰਤਿਰਕਿੜਨਗ ਤਕਕਿੜਾਨਤਾ ਤਿਰਤਿਰਕਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ
ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ ਧਾਕਿਟਤਕਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ । ਤਿਰਤਿਰਕਿੜਨਗ
ਤਿਰਤਿਰਕਿੜਨਗ ਤਾਤਿਰਕਿਟਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ । ਧਾਤਿਰਘਿੜਨਗ
ਤਾਤਿਰਕਿੜਨਗ ਧਿਟਤਿਟ ਘਿੜਨਗ । ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਘੇਘੇ ਖੁੰਭੁ ਨਾਨਾ ।
ਧਿਰਧਿਰਕਤ ਤਕੜਾਨ ਧਾs ਧਿਰਧਿਰਕਤ । ਤਕੜਾਨ ਧਾs ਧਿਰਧਿਰਕਤ
ਤਕੜਾਨ ।

ਸਵਾਰੀ-ਪੰਜਤਾਲ ਮਾਤ੍ਰੇ 15

ਇਹ ਇਕ ਅਪ੍ਰਚਲਿਤ ਤਾਲ ਹੈ, ਪਰ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਕਈ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਾਲ ਸੰਬੰਧੀ ਅਨੇਕ ਮਤ ਹਨ, ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਦਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਸਵਾਰੀ, ਛੋਟੀ-ਸਵਾਰੀ ਜਾਂ ਪੰਦਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਅਤੇ ਕਈ ਪੰਚਮ ਸਵਾਰੀ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਭੀ ਮਤ-ਭੇਦ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਭਾਗ, ਤਿੰਨ ਤਾਲੀ ਤੇ ਇਕ ਖਾਲੀ। ਕੋਈ ਪੰਜ ਭਾਗ ਚਾਰ ਤਾਲੀਆਂ ਇਕ ਖਾਲੀ ਇਤਿਆਦਿ। ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵਾਰੀ ਪੰਜਤਾਲ, ਜਾਂ ਪੰਜਤਾਲ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਠੇਕੇ ਦੇ ਪੰਜ ਭਾਗ, ਪੰਜ ਤਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਪੰਦਰਹ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਰਾਗੀ-ਰਬਾਬੀ ਇਸ ਤਾਲ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਕਈ ਸਿਆਣੇ-ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਤਾਲੀ— $\times$ 2 3 4
 ਠੇਕਾ—ਧੀਂ s ਤਾ s ਕ। ਧੀਂ ਧੀਂ ਧਾ ਧਾ। ਤਿ ਟ ਧੀਂ ਧੀਂ। ਧਾ
5
 ਧਾਗੇ। ਨਧਾ ਤਿਰਕੜ।

ਦੁਜਾ ਪ੍ਰਕਾਰ

ਤਾਲੀ— $\times$ 2 0
 ਠੇਕਾ—ਧੀਂ¹ਤਿਰ ਕਿਟਧੀਂ ਨਾ^s ਤਾ^s। ਧੀਂ²ਧੀਂ ਨਾ,ਧੀਂ ਧੀਂ³ਨਾ। ਤੀ⁰ s
3
 ਤਿੰਨਾ ਤੁਕਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ। ਕੱਤਾ ਧੀਂ³ਧੀਂ ਨਾ,ਧੀਂ ਧੀਂ³ਨਾ।

ਪੇਸ਼ਕਾਰ (ਪੰਦਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸਭੀ ਤਾਲਾਂ ਲਈ)

$\times$
 1. ਧਾ^sਕ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ। ਧਿੰਧਾ s ਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਾਧਾ। ਧਿਧਾ s ਧਾ ਧਿੰਧਾ

ਧਾਤੀ । ਧਾਕ੍ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਾਃਕ ਤਾਤੀ ਤਾਤਾ । ਤਿੰਤਾ
 ਃਤਾ ਤਿੰਤਾ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਃਧਾ ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਧਾਕ੍ ਧਾਤੀ ।
 ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।

2. ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ
 ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਾਤਾ ਤਿੰਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
 ਤਾਤੀ ਤਾਤਾ ਤਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ
 ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।

3. ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ ਤੀਂਧਾ । ਤੀਂਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀ
 ਧਾਧਾ ਃਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਾ ਤੀਂਤਾ । ਤੀਂਤਾ
 ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਾ ਤਿੰਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਃਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ ।
 ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।

4. ਘਿੜਾਨ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਟਘਿੜਾ ਃਨਧਾ ਃਧਾ । ਧਾਤੀ ਧਾਕ੍
 ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਃਧਾ । ਤਿਟਘਿੜਾ ਃਨਧਾ । ਕਿੜਾਨ ਤਾਤੀ ਤਾਤਾ ।
 ਤਿੰਨਾ ਤਿਟਕਿੜਾ ਃਨਧਾ ਃਧਾ । ਧਾਤੀ ਧਾਕ੍ ਧਾਕ੍ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਃਧਾ ।
 ਤਿਟਘਿੜਾ ਃਨਧਾ ।

5. ਧਾਕੜ ਧਾਤੀ ਃਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਕਘਿੜਾ ਃਨਧਾ ਤਿੰਨਾ
 ਧਾਗੇ । ਧਾਤੀ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਾਕੜ ਤਾਤੀ ਃਤਾ । ਤਿੰਤਾ ਧਾਤੀ
 ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ । ਤਕਘਿੜਾ ਃਨਧਾ ਤਿੰਨਾ ਧਾਗੇ । ਧਾਤੀ ਧਾਤੀ । ਧਾਧਾ ਧਿੰਧਾ ।

6. ਧੀਂਸਨ ਧਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਃਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਃਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤੀਂਸਨ ਤਿੰਨਾ
 ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ । ਃਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤੀਂਸਨ ਤਿੰਨਾ
 ਤਿਰਕਿਟ । ਃਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਃਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤੀਂਸਨ ਤਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ ।
 ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨਾ । ਃਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।

ਆਡੀਲਯ ਦੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰ

×

7. ਧੀਂਸਸ ਧੀਂਸਸ ਧਾਗਧਾ । ਧੀਂਸਸ ਧਾਗਧਾ ਕਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ।
 ਤੀਂਸਸ ਤਾਕਤਾ ਧੀਂਸਸ ਧਾਗਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ ਕਿੜਨਗਤਾਤਿਰ ।
 ਕਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਤੀਂਸਸ ਤੀਂਸਸ ਤਾਕਤਾ । ਧੀਂਸਸ ਧਾਗਧਾ
 ਕਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਤੀਂਸਸ ਤਾਕਤਾ ਧੀਂਸਸ ਧਾਗਧਾ ।

ਤਿਰਕਿਤਕਤਿਰ ਕਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ । ਕਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ।

8. ਪੀ'sਨ ਧਾਗੇਨਾ ਧਾਤਿਟ । ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਿਕਿਟ ਘਨਾਤ੍ਰ ਨਾਕੱਤਾ । ਤਾਗੇਤਿ
ਰਕਿਟ ਪੀ'ਨਕ ਧਾਗੇਨਾ । ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਿਕਿਟ । ਘੇਨਾਤ੍ਰ ਨਾਕੱਤਾ । ਤੀ'sਨ ਤਾਕੇਨਾ
ਤਕਿਟ । ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਿਕਿਟ ਘੇਨਾਤ੍ਰ ਨਾਕੱਤਾ । ਤਾਕੇਤਿ ਰਿਕਿਟ ਪੀ'ਨਕ
ਧਾਗੇਨਾ । ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਿਕਿਟ । ਘੇਨਾਤ੍ਰ ਨਾਕੱਤਾ ।

ਕਾਇਦਾ ਨੰ: 1.

×

1. ਪੀ'ਕਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾਪੀ'ਕ ਧਿਨਾਗਿੰਨਾ । ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ ਧਿਨਾਗਿੰਨਾ ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ
ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਪੀ'ਕਧਿਨਾ ਗਿੰਨਾਪੀ'ਕ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਿਨਾਗਿੰਨਾ । ਪੀ'ਕਧਿੰਨਾ
ਗਿੰਨਾਪੀ'ਕ । ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਤੀ'ਕਤਿੰਨਾ ਕਿੰਨਾਤੀ'ਕ ਤਿੰਨਾਕਿੰਨਾ ।
ਤੀ'ਕਤੀ'ਕ ਤਿੰਨਾਕਿੰਨਾ ਤੀ'ਕਤੀ'ਕ ਤਿੰਨਾਕਿੰਨਾ । ਪੀ'ਕਧਿੰਨਾ
ਗਿੰਨਾਪੀ'ਕ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ । ਪੀ'ਕਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾਪੀ'ਕ ।
ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ।
2. ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ ਧਿੰਨਾਗਿਨ ਧਿੰਨਾਗਿਨ । ਪੀ'ਕਧਿੰਨਾ ਪੀ'ਕਧਿੰਨਾ ਪੀ'ਕਧਿੰਨਾ ਧਿੰਨਾਗਿਨ ।
ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ ਧਿੰਨਾਗਿਨ ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ ਧਿੰਨਾਗਿਨ । ਪੀ'ਕਧਿੰਨਾ ਗਿਨਪੀ'ਕ ।
ਧਿੰਨਾਗਿਨ ਧਿੰਨਾਗਿਨ । ਤੀ'ਕਤੀ'ਕ ਤਿੰਨਾਕਿਨ ਤਿੰਨਾਕਿਨ । ਤੀ'ਕਤਿੰਨਾ
ਤੀ'ਕਤਿੰਨਾ ਤੀ'ਕਤਿੰਨਾ ਤਿੰਨਾਕਿਨ । ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ ਧਿੰਨਾਗਿਨ ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ
ਧਿੰਨਾਗਿਨ । ਪੀ'ਕਧਿੰਨਾ ਗਿਨਪੀ'ਕ । ਧਿੰਨਾਗਿਨ ਧਿੰਨਾਗਿਨ ।
3. ਧਿੰਨਾਗਿਨ ਧਿੰਨਾਗਿਨ ਧਿੰਨਾਗਿਨ । ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ ਧਿੰਨਾਗਿਨ ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ
ਧਿੰਨਾਗਿਨ । ਪੀ'ਕਧਿੰਨਾ ਗਿਨਪੀ'ਕ ਧਿੰਨਾਗਿਨ ਧਿੰਨਾਗਿਨ । ਧਿਨਗਿਨ
ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ । ਧਿਨਗਿਨ ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ । ਤਿਨਾਕਿਨ ਤਿਨਾਕਿਨ ਤਿੰਨਾਕਿਨ ।
ਤੀ'ਕਤੀ'ਕ ਤਿੰਨਾਕਿਨ ਤੀ'ਕਤੀ'ਕ ਤਿਨਾਕਿਨ । ਪੀ'ਕਧਿੰਨਾ ਗਿਨਪੀ'ਕ
ਧਿੰਨਾਗਿਨ ਧਿੰਨਾਗਿਨ । ਧਿਨਗਿਨ ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ । ਧਿਨਗਿਨ ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ ।
4. ਧਿਨਗਿਨ ਧਾ'sਧਿਨ ਗਿਨਧਾ's । ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ ਧਿਨਗਿਨ ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ
ਧਿਨਾਗਿੰਨਾ । ਪੀ'ਕਧਿਨਾ ਗਿਨਾਪੀ'ਕ ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ ਧਿੰਨਾਗਿਨਾ । ਪੀ'ਕਧਿੰਨਾ
ਗਿਨਾਪੀ'ਕ । ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ ਧਿਨਾਗਿਨਾ । ਤਿਨਕਿਨ ਤਾ'sਤਿਨਾ ਕਿਨਤਾ's ।
ਤੀ'ਕਤੀ'ਕ ਤਿੰਨਾਕਿਨ ਤੀ'ਕਤੀ'ਕ ਤਿੰਨਾਕਿਨਾ । ਪੀ'ਕਧਿੰਨਾ ਗਿਨਾਪੀ'ਕ
ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ ਧਿੰਨਾਗਿਨਾ । ਪੀ'ਕਧਿੰਨਾ ਗਿਨਾਪੀ'ਕ । ਪੀ'ਕਪੀ'ਕ ਧਿੰਨਾਗਿਨਾ ।

ਤਿਹਾਈ

×

ਧੀਕਧਿਨਾ ਗਿਨਾਧੀਕ ਧਿਨਾਗਿਨਾ । ਧਿਨਾਗਿਨਾ ਧਾਃ ਧੀਕ ਧਿਨਾਗਿਨਾ ।
ਧੀਕਧਿਨਾ ਗਿਨਾਧਿਨਾ ਗਿਨਾਧਾਃ ਃ । ਧੀਕਧਿਨਾ ਗਿਨਾਧੀਕ । ਧਿਨਾਗਿਨਾ
ਧਿਨਾਗਿਨਾ । ਧਾ

ਗਾਇਲਾ ਨੰ: 2.

×

1. ਧਿਨਾ ਃਧਾ ਕਿਟਤਕ । ਧਿਨ ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ ਕਿਟਤਕ । ਧਿਨਾ ਃਧਾ ਕਿਟਤਕ
ਧਿਨ । ਗਿਨ ਧਾਗੇ । ਨੱਧਾ ਤਿਨ । ਤਿਨਾ ਃਤਾ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਨ ਤਾਥੇ ਨੱਤਾ
ਕਿਟਤਕ । ਧਿਨਾ ਃਧਾ ਕਿਟਤਕ ਧਿਨ । ਗਿਨ ਧਾਗੇ । ਨੱਧਾ ਤਿਨ ।
2. ਧਿਨਾ ਃਧਾ ਕਿਟਤਕ । ਧਿਨ ਧਿਨਾ ਃਧਾ ਕਿਟਤਕ । ਧਿਨਾ ਃਧਾ ਕਿਟਤਕ
ਧਿਨ । ਗਿਨ ਧਾਗੇ । ਨੱਧਾ ਤਿਨ । ਤਿਨਾ ਃਤਾ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਨ ਤਿਨਾ
ਃਤਾ ਕਿਟਤਕ । ਧਿਨਾ ਃਧਾ ਕਿਟਤਕ ਧਿਨ । ਗਿਨ ਧਾਗੇ । ਨੱਧਾ ਤਿਨ ।
3. ਧਿਨਾ ਃਧਾ ਧਾਧਾ । ਃਧਾ ਧਿਨਾ ਃਧਾ ਧਿਨ । ਗਿਨ ਧਿਨਾ ਃਧਾ ਕਿਟਤਕ ।
ਧਿਨ ਧਾਗੇ । ਨੱਧਾ ਤਿਨ । ਤਿਨਾ ਃਤਾ ਤਾਤਾ । ਃਤਾ ਤਿਨ ਃਤਾ ਤਿਨ ।
ਗਿਨ ਧਿਨਾ ਃਧਾ ਕਿਟਤਕ । ਧਿਨ ਧਾਗੇ । ਨੱਧਾ ਤਿਨ ।
4. ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ ਤਿਨ । ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ ਤਿਨ ਧਿਨ । ਗਿਨ ਧਿਨਾ ਃਧਾ ਕਿਟਤਕ ।
ਧਿਨ ਧਾਗੇ । ਨੱਧਾ ਤਿਨ । ਤਾਥੇ ਨੱਤਾ ਤਿਨ । ਤਾਥੇ ਨੱਤਾ ਤਿਨ ਤਿਨ ।
ਗਿਨ ਧਿਨਾ ਃਧਾ ਕਿਟਤਕ । ਧਿਨ ਧਾਗੇ । ਨੱਧਾ ਤਿਨ ।

ਗਾਇਲਾ ਨੰ: 3

×

1. ਧਾਤੀ ਃਧਾ ਘਿੜਨਗ । ਧਾਤੀ ਃਧਾ ਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤੀ ਃਧਾ
ਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਾਤੀ ਃਤਾ
ਕਿੜਨਗ । ਤਾਤੀ ਃਤਾ ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤੀ ਃਧਾ ਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ ।
ਤਕਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ ।
2. ਧਾਤੀ ਃਧਾ ਧਾਧਾ । ਃਧਾ ਧਾਤੀ ਃਧਾ ਘਿੜਨਗ । ਧਾਤੀ ਃਧਾ ਘਿੜਨਗ

ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਾਤੀ sਤਾ ਤਾਤਾ । sਤਾ
ਤਾਤੀ sਤਾ ਕਿੜਨਗ । ਧਾਤੀ sਧਾ ਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ।
ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ ।

3. ਧਾਤੀ sਧਾ ਘਿੜਨਗ । ਧਾਤੀ sਧਾ ਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਕ ਤਿਰਕਿਟ
ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਕਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਾਤੀ sਤਾ ਕਿੜਨਗ ।
ਤਾਤੀ sਤਾ ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਕਤਕ
ਤਿਰਕਿਟ । ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ ।

4. ਧਾਤੀ sਧਾ ਧਾਤੀ । sਧਾ ਧਾਤੀ sਧਾ ਘਿੜਨਗ । ਧਾਤੀ sਧਾ ਘਿੜਨਗ
ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਾਤੀ sਤਾ ਤਾਤੀ ।
sਤਾ ਤਾਤੀ sਤਾ ਕਿੜਨਗ । ਧਾਤੀ sਧਾ ਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਕ
ਤਿਰਕਿਟ । ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ ।

5. ਧਾਤੀ sਧਾ ਘਿੜਨਗ । ਨਗਤਿਰ ਕਿੜਨਗ ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਟਕਤਿਰ ਕਿੜਨਗ ਤੂਨਾ
ਕਿੜਨਗ । ਧਾਤੀ ਧਾ,ਧਾ । ਤੀਧਾ ਧਾਤੀ । ਤਾਤੀ sਤਾ ਕਿੜਨਗ । ਨਗਤਿਰ
ਕਿੜਨਗ ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਟਕਤਿਰ ਕਿੜਨਗ ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਧਾਤੀ ਧਾ,ਧਾ ।
ਤੀਧਾ ਧਾਤੀ ।

6. ਧਾਤੀ sਧਾ ਘਿੜਨਗ । ਧਾਤੀ ਧਾਤੀ sਧਾ ਘਿੜਨਗ । ਧਾਤੀ sਧਾ
ਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਾਤੀ
sਤਾ ਕਿੜਨਗ । ਤਾਤੀ ਤਾਤੀ sਤਾ ਕਿੜਨਗ । ਧਾਤੀ sਧਾ ਘਿੜਨਗ
ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ ।

ਤਿਹਾਈ

X
ਧਾਤੀ sਧਾ ਘਿੜਨਗ । ਤਿਰਕਿਟ ਨਗਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤੂਨਾ ।
ਕਿਟਤਕ ਧਾ s s । ਧਾਤੀ sਧਾ । ਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ ।
ਨਗਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤੂਨਾ । ਕਿਟਤਕ ਧਾ s s । ਧਾਤੀ sਧਾ ਘਿੜਨਗ
ਤਿਰਕਿਟ । ਨਗਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤੂਨਾ ਕਿਟਤਕ ।

ਕਾਇਦਾ-ਰੇਲਾ

X
1. ਧਾਤਿਟ ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ । ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ।

ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ।
 ਤਾਤਿਟ ਤਾਤਿਟ ਕਿੜਨਗ । ਤਾਤਿਟ ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਤਿਰ ਕਿੜਨਗ ।
 ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ।

×
 2. ਧਾਤਿਟ ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ ।
 ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ।
 ਤਾਤਿਟ ਤਾਤਿਟ ਕਿੜਨਗ । ਤਿਰਤਿਰ ਕਿੜਨਗ ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ ।
 ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ।

×
 3. ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਕੱssਤ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ ।
 ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਤੂਨਾ ਕੱssਤ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ ।
 ਤਾਤਿਟ ਕਿੜਨਗ ਕੱssਤ । ਤਿਰਤਿਰ ਕਿੜਨਗ ਤੂਨਾ ਕੱssਤ । ਧਿਰਧਿਰ
 ਘਿੜਨਗ ਤੂਨਾ ਕੱssਤ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ ।

×
 4. ਧਾਤਿਟ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ ।
 ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਤੂਨਾ
 ਕਿੜਨਗ । ਤਾਤਿਟ ਤਿਰਤਿਰ ਕਿੜਨਗ । ਤਾਤਿਟ ਕਿੜਨਗ ਤੂਨਾ
 ਕਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ।
 ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ ।

ਤਿਹਾਈ

×
 ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤੂਨਾ । ਕਿੜਨਗ ਧਾ's sਧਾ ਤਿਟਘਿੜ । ਨਗਤੂ ਨਾਕਿੜ
 ਨਗਧਾ ss । ਧਾਤਿਟ ਘਿੜਨਗ । ਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗ ।

ਰੇਲਾ

×
 1. ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਤਿਰਕਿਟਤਕ
 ਤੱਕਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ
 ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੂਨਾਕਿਟਤਕ ਧਿਨਾਕਿਟਤਕ । ਧਿਨਾਕਿਟਤਕ
 ਤੂਨਾਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।

ਤੱਕਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
 ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੁਨਾਕਿਟਤਕ
 ਧਿਨਾਕਿਟਤਕ । ਧਿਨਾਕਿਟਤਕ ਤੱਕਤਿਰਕਿਟਤਕ ।

×

2. ਧਾਸ਼ਿਯਨਗ ਧਿਰਧਿਰਘਿਯਨਗ ਧਿਰਧਿਰਘਿਯਨਗ । ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ ਧਾਤਿਰਘਿਯਨਗ
 ਧਾਤਿਰਘਿਯਨਗ ਤੁਨਾਕਿਯਨਗ । ਧਾਘਿਯਨਗਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰਘਿਯਨਗ ਧਿਰਧਿਰਘਿਯਨਗ
 ਤੁਨਾਕਿਯਨਗ । ਧਾਤਿਰਘਿਯਨਗ ਧਿਰਧਿਰਘਿਯਨਗ । ਧਿਰਧਿਰਘਿਯਨਗ ਤੁਨਾਕਿਯਨਗ ।
 ਤਾਸਕਿਯਨਗ ਤਿਰਤਿਰਕਿਯਨਗ ਤਿਰਤਿਰਕਿਯਨਗ । ਤਿਰਤਿਰਕੱਤ ਧਾਤਿਰਘਿਯਨਗ
 ਧਾਤਿਰਘਿਯਨਗ ਤੁਨਾਕਿਯਨਗ । ਧਾਘਿਯਨਗਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰਘਿਯਨਗ ਧਿਰਧਿਰਘਿਯਨਗ
 ਤੁਨਾਕਿਯਨਗ । ਧਾਤਿਰਘਿਯਨਗ ਧਿਰਧਿਰਘਿਯਨਗ । ਧਿਰਧਿਰਘਿਯਨਗ ਤੁਨਾਕਿਯਨਗ ।

ਮੁਖੜਾ

×

ਘੇਤਿਰ ਕਿਟਧਿਨਾ । ਤਾ ਧੀਧਿ, ਨਾਧੀ ਧਿਨਾ । ਕੱਤਤੁਨਾ ਕਿਯਨਗਤਾਤਿਰ
 ਕਿਯਨਗਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਸ਼ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਸ਼ਤਿਰਕਿਟ
 ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ।

ਮੁਖੜਾ-ਬੇਦਮ

×

ਧਾਸਨ ਧਿਟਿਕ ਧਾਕੁਕ । ਧਿਕਿਟ ਧੋਕਧਿ ਨਾਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਸ
 ਕੱਤ,ਘੇਤਿਰ ਕਿਟਤਕ,ਤਕੀਟ ਧਾਕੱਤ । ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕੀਟਧਾਸ । ਕੱਤਘੇਤਿਰ
 ਕਿਟਤਕ,ਤਕੀਟ ।

ਦਮਦਾਰ

×

ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕੀਸਟਧਾ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਕੀਸਟਧਾ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ
 ਤਕੀਸਟਧਾ ਤਕੀਸਟਧਾ । ਤੱਕਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕੀਟ ਧਾਸ, ਤੱਕਧਿਰਧਿਰ ।
 ਕਿਟਤਕਤਕੀਟ ਧਾਸ, । ਤੱਕਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕੀਟ ।

ਚੱਕਰਦਾਰ ਪਰਨ

×

ਧਾਸ਼ਿਟ ਧਾਧਾਤਿਟ ਧਾਧਾਘੇਘੇ । ਦੁੰਦੁੰ ਨਾਨਾਨਾਨਾ ਕਿਯਧੇਸਤਾ ਧਾਸ । ਕਿਯਧੇਸਤਾ
 ਧਾਸ ਕਿਯਧੇਸਤਾ ਧਾਸ਼ਿਟ । ਧਾਧਾਤਿਟ ਧਾਧਾਘੇਘੇ । ਦੁੰਦੁੰ ਨਾਨਾਨਾਨਾ । ਕਿਯਧੇਸਤਾ
 ਧਾਸ ਕਿਯਧੇਸਤਾ । ਧਾਸ ਕਿਯਧੇਸਤਾ ਧਾਸ਼ਿਟ ਧਾਧਾਤਿਟ । ਧਾਧਾਘੇਘੇ ਦੁੰਦੁੰ
 ਨਾਨਾਨਾਨਾ ਕਿਯਧੇਸਤਾ । ਧਾਸ ਕਿਯਧੇਸਤਾ । ਧਾਸ ਕਿਯਧੇਸਤਾ ।

ਸਵਾਰੀ-ਚਾਰਤਾਲ (ਭਾਨੁਮਤੀ ਤਾਲ) ਮਾਤ੍ਰੇ 11

ਇਹ ਧੂਰਪਦ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਨਾਲ ਵਜਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਅਪ੍ਰਚਲਿਤ ਤਾਲ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ-ਕਲ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵਾਦਕ ਤਬਲੇ ਤੇ ਵੀ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਨੁਮਤੀ ਜਾਂ ਚਾਰਤਾਲ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ, ਚਾਰ ਤਾਲੀਆਂ ਤੇ ਗਿਆਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਇਸਦੇ ਪੰਜ ਭਾਗ, ਚਾਰ ਤਾਲੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਖਾਲੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਜਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਲਗ-ਭਗ ਸਭ ਦਾ ਇਕੋ ਹੈ।

ਤਾਲੀ —	x				2		3		4		
ਠੇਕਾ —	ਧੀਂ ਧੀਂ	ਧਾਗੇ	ਤਿਰਕਤ	।	ਤਿੰ	ਨਾ	।	ਕੱਤ	ਤੀ	।	ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ ਤਿਰਕਤ
ਮਾਤ੍ਰਾ —	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

ਦੂਜਾ ਪ੍ਰਕਾਰ

ਤਾਲੀ —	x		2		0		3		4	
ਠੇਕਾ —	ਧਾ	ਤ੍ਰਕ	।	ਧਾ	ਤ੍ਰ	।	ਨਾ ਕੱਤ	।	ਤਾ ਤਿਰਕਿਟ	।
									ਧੀਂ ਧੀਂ	ਨਾ

ਕਾਇਦਾ

1. ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ । ਕਿਟਧਾਗੇ ਧਿਟਧਿਟ । ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ । ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਤਾਕੇਤਿਟ ਤਾਕੇਨਾਕੇ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਧਾਤ੍ਰਕਤਿ । ਕਿਟਤਾਕੇ ਤਿਟਤਿਟ । ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ । ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਧਿੰਨਾਕੱਤਾ ।
2. ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਧਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ

ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਤਿੰਨਾਕਤਾ । ਤਾਕੇਤਿਟ ਤਾਕੇਨਾਕੇ
ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਤਾਤ੍ਰਕਤਿ ਕਿਟਤਾਕੇ ਤਿਟਤਿਟ ਤਾਤ੍ਰਕਤਿ ਕਿਟਤਾਕੇ ਤਿਟਤਿਟ ਤਾਕੇਨਾਕੇ
ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ
ਕਿਟਧਾਗੇ ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਤਿੰਨਾਕਤਾ ।

- [illegible]

ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਨਾਗੇ
ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ । ਤਾਸਕੇ ਤਕਤਿਨ ਨਾਤਾਕੇਕੇ ਤਕਤਿਨ ਕਿਤਨਕਤਿਰਕਿਟ ਤੱਕਤਿਰਕਿਟ
ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟਤਾਤੀ ਤਾਸਤਾਤੀ ਤਾਸਕਤਾਤੀ । ਧਾਗੇਤਿਟ
ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ ਧਿਟਧਿਟ
ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ।

ਤਿਹਾਈ

×
ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ
ਧੱਤਧੱਤ ਧਾ ਤਾ । ਧਾ, ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ
ਕਿਟਧਾਗੇ ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ ਧੱਤਧੱਤ ਧਾ । ਤਾ ਧਾ,
ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਤਿੰਨਾਕੱਤਾ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ
ਧੱਤਧੱਤ । ਧਾ

ਕਾਇਦਾ ਆੜੀ ਲਯ

- ×
1. ਧਾਸਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਸਗ । ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗ ਧਿਨਗ । ਧਾਤ੍ਰਕ
ਧਾਗੇਤਿ ਨਾਕਿਨਾ । ਤਾਸਕ ਤਿਨਕ ਤਾਤ੍ਰਕ ਤਾਸਕ । ਤਿਨਕ ਧਾਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗ
ਧਿਨਗ । ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਗੇਤਿ ਨਾਕਿਨਾ ।
  2. ਧਾਸਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਸਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਗੇਤਿ
ਨਾਕਿਨਾ । ਧਾਸਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਸਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗ ਧਿਨਗ
ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਗੇਤਿ ਨਾਕਿਨਾ । ਤਾਸਕ ਤਿਨਕ ਤਾਤ੍ਰਕ ਤਾਸਕ ਤਿਨਕ ਤਾਤ੍ਰਕ
ਤਿਨਕ ਤਿਨਕ ਤਾਤ੍ਰਕ ਤਾਗੇਤਿ ਨਾਕਿਨਾ । ਧਾਸਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਸਗ ਧਿਨਗ
ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਗੇਤਿ ਨਾਕਿਨਾ ।
  3. ਧਾਸਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਸਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਗੇਤਿ
ਨਾਕਿਨਾ । ਧਾਸਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਸਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ
ਧਾਗੇਤਿ ਨਾਕਿਨਾ । ਤਾਸਕ ਤਿਨਕ ਤਾਤ੍ਰਕ ਤਾਸਕ ਤਿਨਕ ਤਾਤ੍ਰਕ ਤਾਤ੍ਰਕ ਤਿਨਕ
ਤਾਤ੍ਰਕ ਤਾਗੇਤਿ ਨਾਕਿਨਾ । ਧਾਸਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਸਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ
ਧਿਨਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਗੇਤਿ ਨਾਕਿਨਾ ।
  4. ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਸਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗ—ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਸਗ ਧਿਨਗ ਧਾਗੇਤਿ

ਨਾਗਿਨ । ਧਾ'sਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗ ਧਾ's ਧਾ's ਧਿਨਗ ਧਾ's ਧਾ's ਧਿਨਗ
 ਧਾ's । ਤਾਤ੍ਰਕ ਤਾ'sਕ ਤਿਨਕ ਤਾਤ੍ਰਕ ਤਾਤ੍ਰਕ ਤਿਨਕ ਤਾਤ੍ਰਕ ਤਾ'sਕ ਤਿਨਕ
 ਤਾਫੇਤਿ ਨਾਕਿਨ । ਧਾ'sਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗ ਧਾ's ਧਾ's ਧਿਨਗ ਧਾ's ਧਾ's
 ਧਿਨਗ ਧਾ's ।

ਤਿਹਾਈ

×

ਧਾ'sਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗ । ਧਾ ਧਿਟ । ਧਾ s, । ਧਾ'sਗ ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ ।
 ਧਿਨਗ ਧਾ ਧਿਟ ਧਾ । s, ਧਾ'sਗ । ਧਿਨਗ ਧਾਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗ ਧਾ ਧਿਟ । ਧਾ

ਰੇਲਾ

×

1. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ
 ਤਿਟਕਤਾ ਗਦੀਗਨ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ
 ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਤਿਟਕਤਾ ਗਦੀਗਨ ।
2. ਧਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗ ਤਕੱਤ ਧਾ's ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕੱਤ ਧਾ's ਤਿਟਤਿਟ
 ਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਤਿਰ ਕਿੜਨਗ ਤਕੱਤ ਤਾ's ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕੱਤ
 ਧਾ's ਤਿਟਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ ।
3. ਤੀ'ਧਾ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਿਟਘਿੜ ਨਗਤਾ ਤਿਰਕਿੜ ਨਗਤਾ ਕੱਤਧਾ
 sਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤੀ'ਤਾ ਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਿਟਕਿੜ ਨਗਤਾ
 ਤਿਰਕਿੜ ਨਗਤਾ ਕੱਤਧਾ sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
4. ਧਾਤਿਟਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟਘਿੜਨਗ ਪਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ ਤੂਨਾਕਿੜਨਗ
 ਘਿੜਨਗਘਿੜਾਂਸਨ sਧਾ,ਤਿਰਤਿਰ ਤਿਟਕਿੜਨਗਤਿਰ ਤਿਰਤਿਰਕਿੜਨਗ
 ਪਿਰਧਿਰਘਿਨਗ ਪਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ ਤਕਘਿੜਾਂਨਘਿੜ । ਤਾਤਿਟਕਿੜਨਗ
 ਤਾਤਿਟਕਿੜਨਗ ਤਿਰਤਿਰਕਿੜਨਗ ਤੂਨਾਕਿੜਨਗ ਕਿੜਨਗਕਿੜਾਂਸਨ sਤਾ,ਤਿਰਤਿਰ
 ਤਿਟਕਿੜਨਗਤਿਰ ਤਿਰਤਿਰਕਿੜਨਗ ਪਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ ਪਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ
 ਤਕਘਿੜਾਂਨਘਿੜ ।

ਤਿਰਾਈ

1. ਧਾਤਿਓਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ ਤਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾs । ਧਾਤਿਓਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ । ਤਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਧਾਤਿਓਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ ਤਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਧਾਤਿਰ ਕਿੜਤਕ ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ ਤੱਕ ਕੜਾਨ ਧਾ s, ਧਾਤਿਰ ਕਿੜਤਕ ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ ਤੱਕ ਕੜਾਨ ਧਾ s, ਧਾਤਿਰ ਕਿੜਤਕ ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ ਤੱਕ ਕੜਾਨ ।
3. ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਤਾ ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾ s, ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਤਾ ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾ s, ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਤਾ ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ।
4. ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾ, ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾ, ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ

ਮੁਖੜਾ

X
ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰ ਧਾਤਿਰ ਤਕਿੱਟ ਧਿਰਧਿਰ ਤਕਿੱਟ ਧਾs, ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਕੜਧਾਤਿਰ ਧਾਧਾਧਾs ਕੜਾਨ ਧਾਧਾਧਾs ਕੜਾਨ ਧਾਧਾਧਾs ਕੜਾਨ ।

ਪਰਨ

1. ਧਗਤਿਟ ਧਗਤਿਟ ਤਗਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਨਗਤਿਟ ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕੜਾਨ ਤੱਕਕੜਾਨ ਧਾsਤੱਕ ਕੜਾਨਤੱਕ । ਕੜਾਨਧਾs ਤੱਕਕੜਾਨ ਤੱਕਕੜਾਨ ਧਾs, ਧਗਤਿਟ ਧਗਤਿਟ ਤਗਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਨਗਤਿਟ ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਕੜਾਨ ਤੱਕਕੜਾਨ ਧਾsਤੱਕ ਕੜਾਨਤੱਕ ਕੜਾਨਧਾs ਤੱਕਕੜਾਨ ਤੱਕਕੜਾਨ ਧਾs, ਧਗਤਿਟ ਧਗਤਿਟ ਤਗਤਿਟ । ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਨਗਤਿਟ ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤੱਕ ਤੱਕਕੜਾਨ ਤੱਕਕੜਾਨ ਧਾsਤੱਕ ਕੜਾਨਤੱਕ ਕੜਾਨਧਾs ਤੱਕਕੜਾਨ ਤੱਕਕੜਾਨ । ਧਾ

2. ਘੋਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ
ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ
ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ
ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ
3. ਧਿਰਧਿਰਕਿੱਟਤਕ ਤਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਸ਼ਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕੱਤ ਤਿਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ
ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ
ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਤਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਸ਼ਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕੱਤ ਤਿਟ ।
ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ
ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ
ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕਿੱਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ

ਚੱਕ੍ਰਦਾਰ ਆਦੇਸ਼ੀ ਆਲ ਪਰਨ

×

ਧਿਨਧਿ ਨਧਿਨ ਧਗਨ ਤਕਿਟ । ਧਾਝੁਕ ਧਿਕਿਟ । ਧਾਡਿਰਕਿਟ ਤਕਤਿਰਕਿਟ ।
ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਤਕਤਿਰਕਿਟ ਧਾਡਿਰਕਿਟ । ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਤਕਤਿਰਕਿਟ ਧਾਡਿਰਕਿਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ।
ਧਿਨਧਿ ਨਧਿਨ । ਧਗਨ ਤਕਿਟ । ਧਾਝੁਕ ਧਿਕਿਟ ਧਾਡਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਿਰਕਿਟ
ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਤਕਤਿਰਕਿਟ ਧਾਡਿਰਕਿਟ । ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਤਕਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਡਿਰਕਿਟ ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ।
ਧਿਨਧਿ ਨਧਿਨ ਧਗਨ । ਤਕਿਟ ਧਾਝੁਕ ਧਿਕਿਟ ਧਾਡਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਿਰਕਿਟ
ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ । ਤਕਤਿਰਕਿਟ ਧਾਡਿਰਕਿਟ । ਧਾਸ਼ਿਰਧਿਰ ਤਕਤਿਰਕਿਟ ਧਾਡਿਰਕਿਟ ।

ਮੱਤ-ਤਾਲ ਮਾਤ੍ਰੇ 9

ਇਹ ਇਕ ਅਪ੍ਰਚਲਿਤ ਤਾਲ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕਈ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਤਬਲਾ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਤੇ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਰਾਗੀ-ਰਬਾਬੀ ਭੀ ਇਸ ਤਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਰੀਤਾਂ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਸੀਨਾ-ਬਸੀਨਾ ਚਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਾਲ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗ, ਤਿੰਨ ਤਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਨੌਂ ਮਾਤ੍ਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਤਾਲੀ — x

2

3

ਠੇਕਾ — ਧੀਂ ਤਿਟਕਿਟ । ਧੀਂ ਧਾ ਤਿ । ਟਾ ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ ਤਿਟਕਿਟ ।

ਪੇਸ਼ਕਾਰ

x

1. ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । sਧਾ ਧਿੰਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾਧਾ ਧਿੰਤਾ ।
ਤੀਂਕੜ ਤਿੰਤਾ । sਤਾ ਤਿੰਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਾਧਾ ਧਿੰਤਾ ।
2. ਧੀਂਕੜ ਧਿੰਧਾ । sਧਾ ਧਿੰਧਾ sਧਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ ਧਿੰਤਾ ।
ਤੀਂਕੜ ਤਿੰਤਾ । sਤਾ ਤਿੰਤਾ sਤਾ । ਧਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ ਧਿੰਤਾ ।
3. ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ । ਧਾਧਾ sਧਾ ਧਿੰਤਾ । ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ ਧਿੰਤਾ ।
ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ । ਤਾਤਾ sਤਾ ਤਿੰਤਾ । ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ ਧਿੰਤਾ ।
4. ਤਿਰਕਿਟ ਧਾs । ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ sਧਾ ਧਾਧਾ ਧਿੰਤਾ ।
ਤਿਰਕਿਟ ਤਾs । ਤਕਤਾ ਕਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ । ਧਿੰਧਾ sਧਾ ਧਾਧਾ ਧਿੰਤਾ ।
5. ਧੀਂsਕ ਧਿੰਤਾ । ਕਿੜਨਗ ਧਿੰਤਾ ਕੱਤਾ । ਧੀਂsਕ ਧਿੰਤਾ ਕੱਤਾ ਧੀਂsਕ ।
ਤੀਂsਕ ਤਿੰਤਾ । ਕਿੜਨਗ ਤਿੰਤਾ ਕੱਤਾ । ਧੀਂsਕ ਧਿੰਤਾ ਕੱਤਾ ਧੀਂsਕ ।

6. ਧਿੰਤਾ ਕਤਾ । ਧੀਂਸਕ ਧਿੰਤਾ ਧੀਂਸਕ । ਧਿੰਤਾ ਕਿੜਨਗ ਧਿੰਤਾ ਕੱਤਾ ।
ਤਿੰਤਾ ਕਤਾ । ਤੀਂਸਕ ਤਿੰਤਾ ਧੀਂਸਕ । ਧਿੰਤਾ ਕਿੜਨਗ ਧਿੰਤਾ ਕੱਤਾ ।

7. ਧੀਂਸਕ ਧਿੰਤਾ । ਧੀਂਸਕ ਧਿੰਤਾ ਕਿੜਨਗ । ਧਿੰਤਾ ਧਿੰਤਾ ਕੱਤਾ ਧਿੰਤਾ ।
ਤੀਂਸਕ ਤਿੰਤਾ । ਤੀਂਸਕ ਤਿੰਤਾ ਕਿੜਨਗ । ਧਿੰਤਾ ਧਿੰਤਾ ਕੱਤਾ ਧਿੰਤਾ ।

8. ਧੀਂਸ ਤਾਕਤਾ । ss ਤਾਕਤਾ ਧੀਂਸ । ਤਾਕਤਾ ਕਿੜਨਗ ਧਿੰਤਾ ਧੀਂਸਕ ।
ਧਿੰਤਾ ਧੀਂਸਕ । ਧਿੰਤਾ ਕੱਤਾ ਧਿੰਤਾ । ਕੱਤਾ ਧਿੰਤਾ ਧੀਂਸਕ ਧਿੰਤਾ ।
ਤੀਂਸ ਤਾਕਤਾ । ss ਤਾਕਤਾ ਤੀਂਸ । ਤਾਕਤਾ ਕਿੜਨਗ ਤਿੰਤਾ ਤੀਂਸਕ ।
ਧਿੰਤਾ ਧੀਂਸਕ । ਧਿੰਤਾ ਕੱਤਾ ਧਿੰਤਾ । ਕੱਤਾ ਧਿੰਤਾ ਧੀਂਸਕ ਧਿੰਤਾ ।

ਕਾਇਦਾ

x

1. ਧਾਗੇ ਤਿਟ । ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਕ ਧਿਨ । ਗਿਨ ਧਾਗੇ ਤੁਨਾ ਕੱਤਾ । ਤਾਕੇ ਤਿਟ ।
ਤਾਕੇ ਤ੍ਰਕ ਧਿਨ । ਗਿਨ ਧਾਗੇ ਤੁਨਾ ਕੱਤਾ ।

ਪਲਟੇ

1. ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ
ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਤੁਨਾਕੱਤਾ । ਤਾਕੇਤਿਟ ਤਾਕੇਤ੍ਰਕ । ਤਾਕੇਤਿਟ ਤਾਕੇਤ੍ਰਕ ਧਾਗੇਤਿਟ ।
ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਤੁਨਾਕੱਤਾ ।

2. ਧਾਗੇਧਾਗੇ ਤਿਟਧਾਗੇ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ
ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਤੁਨਾਕੱਤਾ । ਤਾਕੇਤਾਕੇ ਤਿਟਤਾਕੇ । ਤਾਕੇਤਿਟ ਤਾਕੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ।
ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਤੁਨਾਕੱਤਾ ।

3. ਧਿਨਗਿਨ ਤਕਧਿਨ । ਗਿਨਤਕ ਧਿਨਗਿਨ ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗਿਨ ਧਿਨਗਿਨ
ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਤੁਨਾਕੱਤਾ । ਤਿਨਕਿਨ ਤਕਤਿਨ । ਕਿਨਤਕ ਤਿਨਕਿਨ ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ।
ਧਿਨਗਿਨ ਧਿਨਗਿਨ ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਤੁਨਾਕੱਤਾ ।

4. ਤਿਟਧਾਗੇ ਤਿਟਧਿਨ । ਤਿਟਧਿਨ ਤਿਟਧਿਨ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ
ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਤੁਨਾਕੱਤਾ । ਤਿਟਤਾਕੇ ਤਿਟਕਿਨ । ਤਿਟਕਿਨ ਤਿਟਕਿਨ ਧਾਗੇਤਿਟ ।
ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਧਿਨਗਿਨ ਧਾਗੇਤ੍ਰਕ ਤੁਨਾਕੱਤਾ ।

5. ਧਿਨਤੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ । ਤੱਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਗਿਨ ਧਿਨਗਿਨ । ਧਾਤੀਧਾਗੇ
ਧਿਨਗਿਨ ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਤਿਨਕਿਨ । ਤਿਨਤੱਤਾ ਤਿਰਕਿਟਤਿਨ । ਤੱਤਾਤਿਰਕਿਟ
ਧਿਨਗਿਨ ਤਿਨਗਿਨ । ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ ।
6. ਧਿਨਧਿਨ ਤੱਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਿਨਧਿਨ ਤੱਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਗਿਨ । ਧਾਤੀਧਾਗੇ
ਤਿਨਗਿਨ ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਤਿਨਕਿਨ । ਤਿਨਤਿਨ ਤੱਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਤਿਨਤਿਨ
ਤੱਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਿਨਗਿਨ । ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਤਿਨਗਿਨ ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ ।
7. ਧਿਨਤਧਿ ਨਤਧਾs । ਧਿਨਤਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ਤੱਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਿਨਗਿਨ
ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ ਤਿਨਕਿਨ । ਤਿਨਤਤਿ ਨਤਤਾs । ਤਿਨਤਤਾ
ਤਿਰਕਿਟਤਿਨ ਤੱਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਿਨਗਿਨ ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਧਿਨਗਿਨ ਧਿਨਗਿਨ ।

ਤਿਹਾਈ

×
ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ਤੱਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਾs sਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਤਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਾ
s ਤਿਰਕਿਟਧਿਨ ਤਧਾਤਿਰਕਿਟ ।

ਕਾਇਦਾ (ਆੜੀ ਲਯ)

×
1. ਧਾsਨ ਧਿਤਿਟ । ਧਿਤਿਟ ਘਿਨਘਿ ਨਘਿਨ । ਧਾਗੇਧਿ ਨਗਿਨ ਧਾਗਤਿ ਨਕਿਨ ।
ਤਾsਨ ਤਿਤਿਟ । ਤਿਤਿਟ ਕਿਨਕਿ ਨਕਿਨ । ਧਾਗੇਧਿ ਨਗਿਨ ਧਾਗੇਧਿ ਨਗਿਨ ।

ਪਲਟੇ

- ×
1. ਧਾsਨਧਾsਨ ਧਿਤਿਟਧਿਤਿਟ । ਘਿਨਘਿਨਘਿਨ ਧਾਗੇਧਿਨਗਿਨ ਧਾਗੇਧਿਨਗਿਨ ।
ਘਿਨਘਿਨਘਿਨ ਧਿਤਿਟਧਿਤਿਟ ਧਾਗੇਧਿਨਗਿਨ ਧਾਗੇਤਿਨਕਿਨ । ਤਾsਨਤਾsਨ
ਤਿਤਿਟਤਿਤਿਟ ਕਿਨਕਿਨਕਿਨ । ਤਾਗੇਤਿਨਗਿਨ ਤਾਗੇਤਿਨਗਿਨ ਘਿਨਘਿਨਘਿਨ
ਧਿਤਿਟਧਿਤਿਟ ਧਾਗੇਧਿਨਗਿਨ ਧਾਗੇਧਿਨਗਿਨ ।
2. ਧਾsਧਾsਧਾs ਧਾsਨਧਾsਨ ਧਿਤਿਟਧਿਤਿਟ ਘਿਨਘਿਨਘਿਨ ਧਾਗੇਧਿਨਗਿਨ
ਧਿਤਿਟਧਿਤਿਟ ਘਿਨਘਿਨਘਿਨ ਧਾਗੇਧਿਨਗਿਨ ਧਾਗੇਤਿਨਗਿਨ । ਤਾsਤਾsਤਾs

ਤਾਨਤਾਨ ਤਿਤਿਤਿਤਿਤਿ ਕਿਨਕਿਨਕਿਨ ਤਾਕੇਤਿਨਕਿਨ ਪਿਤਿਤਿਪਿਤਿਤਿ
ਘਿਨਘਿਨਘਿਨ ਧਾਗੇਧਿਨਗਿਨ ਧਾਗੇਧਿਨਗਿਨ ।

3. પાઠનિષિદિત પિઠિતપાઠન પિઠિતપિઠિત પાઠનપાઠન પિટપિટપિટ પાઠનપાઠન
પિટપિટપિટ પિનપિનપિન પાગેઠિનગિન । ડાઠનિઠિત ડિઠિટડાઠન
ડિઠિટડિઠિટ ડાઠનડાઠન ડિઠિટડિઠિટ પાઠનપાઠન પિટપિટપિટ
પિનપિનપિન પાગેપિનગિન ।

4. ਪਾਸਨਪਿਤਿਤ   ਪਿਤਿਤਪਿਨਪਿ   ਨਪਿਨਪਾਸਨ   ਪਿਤਿਤਪਿਤਿਤ   ਪਿਨਪਿਨਪਿਨ
 ਪਾਗੋਪਿਨਗਿਨ   ਪਾਗੋਤਿਨਗਿਨ   ਪਾਗੋਪਿਨਗਿਨ   ਪਾਗੋਤਿਨਕਿਨ   ਤਾਸਨਤਿਤਿਤ
 ਤਿਤਿਤਕਿਨਕਿ   ਨਕਿਨਤਾਸਨ   ਤਿਤਿਤਤਿਤਿਤ   ਕਿਨਕਿਨਕਿਨ   ਪਾਗੋਪਿਨਗਿਨ
 ਪਾਗੋਤਿਨਗਿਨ   ਪਾਗੋਪਿਨਗਿਨ   ਪਾਗੋਪਿਨਗਿਨ ।

ਤਿਹਾਈ

X

પાઠનિષિદ્ધિત ધિનધિનધિન પાઠઠઠઠ ઠઠઠપાઠ ધિનિધિનધિન ઠધિન, પાઠઠઠઠ ધાઠનિષિદ્ધિત ધિનધિનધિન ।

ਰੇਲਾ-ਕਾਇਦਾ

X

1. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਪਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨ ਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਪਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਿੰਨ ਕਿਟਤਕ ।

ਪਲਟੇ

X

1. ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਇਰਕਿਟਪਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਪਾਤਿਰ ।
ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਨਾਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
ਤਿਰਕਿਟਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਾਤਿਰ ।
ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਨਾਕਿਟਤਕ ।

2. ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ । ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਨਕਿਟਤਕ :

ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ
 ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
 ਪਿੰਨਾਕਿਟਤਕ ।

ਤਿਹਾਈ

×
 ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਾਸਪਿਰਪਿਰ ਕਿਟਤਕਧਾਸ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ।
 ਪਾਸਸ ਸਸਪਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਪਿਰਪਿਰ ਕਿਟਤਕਧਾਸ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ
 ਪਾਸਪਿਰਪਿਰ । ਕਿਟਤਕਧਾਸ ਸਸਸ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ
 ਪਾਸਪਿਰਪਿਰ ਕਿਟਤਕਧਾਸ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ।

ਉਠਾਨ

×
 ਧੋਤਧੋਤ ਧੋਤਾਸ । ਕ੍ਰਿਪਾਸਨ ਕੱਤ ਕੋਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ
 ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪਾਸਸ ਸਸਤਾਤਿਰ ।
 ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾਸ । ਸਸਸ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
 ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।

ਟੁਕੜੇ

1. ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਸਸ । ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕਤਾਸਨ ਘੋਘੇਤਿਟ । ਗਿਲੀਸਤਾ
 ਕਿੜਨਗ ਨਗਧੋਤਾ ਕੜਾਸਨ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕਸਪਿਰਪਿਰ ।
 ਕਿਟਤਕਤੱਕਸ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਪਾਸਸ ਸਸਪਿਰਪਿਰ ਕਿਟਤਕਧਾਸ ਸਸਸ
 ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ।
2. ਪਾਸਨਪਿਤਿਟ ਪਾਤ੍ਰਕਪਿਤਿਟ । ਕਸਤਪਿਤਿਟ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾਸ ਕਸਤਪਿਤਿਟ
 ਕਤਗਿਦੀਗਨ ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਿਤਿਟ ਕਤਗਿਦੀਗਨ ਨਗਨਾਨਾਗਨ । ਪਾਸਸਸ
 ਸਸਪਾਤਿਰਕਿਟ । ਪਿਤਿਟਕਤਗਿ ਦੀਗਨ, ਨਗਨਾ ਨਾਗਨਧਾਸ । ਸਸਸਸ
 ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਿਤਿਟ ਕਤਗਿਦੀਗਨ, ਨਗਨਾਨਾਗਨ ।

ਚਕ੍ਰਦਾਰ ਪਰਨ

1. ਧਿੱਤਾ ਕ੍ਰਿਪਾਸਨ । ਪਾਤੀ ਘਿੜਨਗ ਤਕਘਿੜ । ਨਗਤਕ ਘਿੜਨਗ ਘਿੜਨਗ

ਤੱਕਕੜਾਂਗ । ਧਾ's ਤੱਕਕੜਾਂਨ । ਧਾ's ਤੱਕਕੜਾਂਨ ਧਾ's । ss ss, ਧਿੱਤਾ
ਕ੍ਰਿਧਾ'sਨ । ਧਾਤੀ ਘਿੜਨਗ । ਤੱਕਘਿੜ ਨਗਤੱਕ ਘਿੜਨਗ । ਘਿੜਨਗ
ਤੱਕਕੜਾਂਨ ਧਾ's ਤੱਕਕੜਾਂਨ । ਧਾ's ਤੱਕਕੜਾਂਨ । ਧਾ's ss ss, । ਧਿੱਤਾ
ਕ੍ਰਿਧਾ'sਨ ਧਾਤੀ ਘਿੜਨਗ । ਤੱਕਘਿੜ ਨਗਤੱਕ । ਘਿੜਨਗ ਘਿੜਨਗ
ਤੱਕਕੜਾਂਨ । ਧਾ's ਤੱਕਕੜਾਂਨ ਧਾ's ਤੱਕਕੜਾਂਨ ।

2. ਧਾਘਿੜਨਗਧਾ ਘਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ । ਤਿਰਕਿਟਤੱਕਤਾ ਤੱਕਕੜਾਂਨ
ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ਧਾ'sਧਿਰਧਿਰ ਕੱਤਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤੱਕਧਾ's ।
ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ । ਧ'sss ss, ਧਾਘਿੜ ਨਗਧਾਘਿੜਨਗ ।
ਤਿਰਕਿਟਤੱਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟਤੱਕ ਕੜਾਂਨਧਿਰਧਿਰ ਕੱਤਧਿਰਧਿਰ । ਕਿਟਤੱਕਧਾ's
ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ਧਾ'sਧਿਰਧਿਰ ਕੱਤਧਿਰਧਿਰ । ਕਿਟਤੱਕਧਾ's
ssss, ਧਾਘਿੜਨਗਧਾ ਘਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ । ਤੱਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤੱਕਕੜਾਂਨ ।
ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ਧਾ'sਧਿਰਧਿਰ । ਕੱਤਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤੱਕਧਾ's
ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ।

3. ਧਾਤਿਰਕਿਟਤੱਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤੱਕ । ਤੱਕਤੱਕ ssਧਿੱਤਾ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ।
ਤੱਕਕੜਾਂਨ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ਤੱਕਕੜਾਂਨ ਧਾ'sਤੱਕ । ਕੜਾਂਨਧਾ's ਤੱਕਕੜਾਂਨ ।
ਧਾ'sss ss, ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤੱਕਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਤੱਕਤੱਕ ਤੱਕss ਧਿੱਤਾਧਿਰਧਿਰ
ਕਿਟਤੱਕਤੱਕ । ਕੜਾਂਨਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤੱਕਤੱਕ । ਕੜਾਂਨਧਾ's ਤੱਕਕੜਾਂਨ ਧਾ'sਤੱਕ ।
ਕੜਾਂਨਧਾ's sssss, ਧਾਤਿਰਕਿਟਤੱਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤੱਕ । ਤੱਕਤੱਕ ssਧਿੱਤਾ ।
ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ਤੱਕਕੜਾਂਨ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ । ਤੱਕਕੜਾਂਨ ਧਾ'sਤੱਕ ਕੜਾਂਨਧਾ's
ਤੱਕਕੜਾਂਨ ।

ਫਰਮਾਇਸ਼ੀ ਖਰਨ

4. ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ਤਕਿੱਟਧਾ's । ssਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤੱਕਤਕਿੱਟ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ।
ਤੱਕਕੜਾਂਨ ssਕੜਾਂਨ ssਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤੱਕਤਕਿੱਟ । ਧ'sss ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ।
ਤਕਿੱਟਧਾ's ssਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤੱਕਤਕਿੱਟ । ਧਾ'sss ssਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤੱਕਤਕਿੱਟ ਧਾ'sss ।
ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ਤਕਿੱਟਧਿਰਧਿਰ । ਕਿਟਤੱਕਤੱਕ ਕੜਾਂਨss ਕੜਾਂਨss ।
ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ਤਕਿੱਟਧਾ's ssਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤੱਕਤਕਿੱਟ । ਧਾ'sss ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ।
ਤਕਿੱਟਧਾ's sssss ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ । ਤਕਿੱਟਧਾ's ssਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤੱਕਤਕਿੱਟ
ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ । ਤੱਕਕੜਾਂਨ ssਕੜਾਂਨ । ssਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤੱਕਤਕਿੱਟ ਧਾ'sss ।
ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤੱਕ ਤਕਿੱਟਧਾ's ssਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤੱਕਤਕਿੱਟ ।

ਜੈਤਾਲ ਮਾਤ੍ਰੇ 13

ਇਹ ਇਕ ਅਪ੍ਰਚਲਿਤ ਤਾਲ ਹੈ। ਪਰ ਅਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਐਸੇ ਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਬਜਾਉਣ ਦੀ ਪਰਥਾ ਚਾਲੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ 7-9-11-13-15-17-19 ਇਤਿਆਦਿ। ਸੋ, ਅਸਾਂ ਤਿਹਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਸਭੀ ਤਾਲਾਂ ਲਈ ਬੋਲ ਪਰਨ ਆਦਿ ਲਿੱਖੇ ਹਨ। ਤਾਲ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਖੋ-ਵੱਖ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ "ਮੱਤ ਵਿਜੇ ਤਾਲ, ਚੰਦ੍ਰ-ਚੋਤਾਲ, ਮੰਠਕਾ ਕਾਲ, ਨੀਲਾਬੁਜ ਤਾਲ ਅਤੇ ਅਨਿਮਾ ਤਾਲ" ਆਖਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਜੈਤਾਲ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ, ਚਾਰ ਤਾਲੀਆ ਤੇ ਤਿਹਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਤਾਲੀ — x   2   3   4
ਠੇਕਾ — ਧੀਂ ਤਿਰਕੜ ਧੀਂ ਪੀਂ ਧਾ । ਤਿ ਟਾ ਕਤ ਧੀਂ । ਧਾ ਧਾਗੇ । ਨਤਾਤਿਰਕੜ

ਸਾਬ ਦੇ ਬੋਲ

X

1. ਧਾਸਦੀਃ ਧਾਗੇਤਿਤ ਧਾਗੇਤਿਤ ਧਾਗੇਤਿਤ ਧਾਗੇਤਿਤ । ਕਿਤਧਾਤਿਤ ਧਾਗੇਤਿਤ
ਗਿਦੀਗਨ ਨਾਗੇਤਿਤ । ਕੇਤਿਤਤ ਗੇਨਾਧਾਗੇ । ਤਿਰਕਿਤਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਧਿਟਧਿਟ ਧਿਕਿਤਤ ਗੇਨਾਧਿਕਿ ਟਤਗੇਨਾ ਧਿਟਧਿਟ । ਧਿਕਿਤਤ ਗੇਨਾਧਿਕਿ
ਟਤਗੇਨਾ ਧਿਕਿਤਤ । ਗੇਨਾਧਾਗੇ ਤਿਟਧਾਗੇ । ਨਾਧਾਨ ਧਾਸਤਾ ।
3. ਧਾਸਕਿਟ ਤਕਿਤਤ ਕੇਸਕਿਟ ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਿਤਤ । ਕੇਸਕਿਟ ਤਾਸਕੈ ਧੁਮਕਿਟ
ਤਕਿਤਤ । ਕੇਸਧੁਮ ਕਿਟਤਕ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸਧਾਸ ।
4. ਧਾਕਿਤਤ ਕਿਟਧਾਕਿ ਟਤਕਿਟ ਧਾਗੇਤਿਤ ਤਿਟਧਾਗੇ । ਤੁਨਾਕਤਾ ਧਿਕਿਟਤ
ਗੇਨਾਤਿਤ ਧਿਕਿਟਤ । ਗੇਨਾਧਾਗੇ ਤਿਟਧਾਗੇ । ਨਾਧਾਨ ਧਾਸਤਾ ।

ਹੇਲਾ

×

1. ਧਾਤਿਟ ਕਿਟਧਿਟ ਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ ਕਤਤਿਟ । ਧਿਟਕ੍ਰਿਧਾ sਨਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਤਿਰਕਿਟ । ਨਗਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਟਧਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾsਨ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਿਟ ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ ਕਤਤਿਟ । ਤਿਟਕ੍ਰਿਧਾ sਨਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿਟਧਿਟ । ਨਗਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਧਿਟਧਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾsਨ ।
2. ਧਾਤਿਟ ਧਿਨਤਕ ਧਿਨਤਿਟ ਕਤਾਗਿਦੀ ਗਨਧਾਗੇ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਾsਤਾs ਤਿਟਘਿਨ ਤਕਤਿਨ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਗੇਤਿਰ ਕਿਟਤਾs । ਤਾਤਿਟ ਕਿਨਤਕ ਕਿਨਤਿਟ ਕਤਾਗਿਦੀ ਕਿਨਤਾਕੇ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਾsਤਾs ਤਿਟਘਿਨ ਤਕਤਿਨ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਗੇਤਿਰ ਕਿਟਤਾs ।

ਤਿਧਾਈ

×

1. ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ ਤਗਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ ਧਾs । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ । ਕਿਟਤਕ ਤਗਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ ਧਾs । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ ਤਗਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ । ਧਾ
2. ਧਾਕਿਟ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾs । ਧਾਕਿਟ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾs । ਧਾਕਿਟ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ

ਮੁਖੜੇ

×

1. ਧੜਾsਨ ਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾs । sਧਿੱਤ ਧਾਧਿੱਤ ਧਾs sਧਿੱਤ । ਧਾਧਿੱਤ ਧਾs । sਧਿੱਤ ਧਾਧਿੱਤ । ਧਾ
2. ਧਾਗੇਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾsਕੱਤ । ਧਾs, ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾsਕਤ । ਧਾs ਕਿੜਧਾਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾsਕਤ ।

3. ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਸਸ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਤੱਤਤੱਤ ਤਾਸਪਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤੱਤ । ਤੱਤਤਾਸ
ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਤਤੱਤ ।

ਸਾਧਾਰਨ ਪਰਨ

- ×
1. ਧਿਟਧਿਟ ਕਤਾਂਸਨ ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਤਾਂਸਨ ਧਿਟਧਿਟ । ਕਤਾਂਸਨ ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਤਾਂਸਨ
ਕਤਾਂਸਨ । ਕਤਾਂਸਨ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਕਤਾਂਸਨ ਧਿਟਧਿਟ । ਕਤਾਂਸਨ ਧਾਗੇਤਿਟ
ਕਤਾਂਸਨ ਧਾਸ, ਧਿਟਧਿਟ । ਕਤਾਂਸਨ ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਤਾਂਸਨ ਧਾਸ, । ਧਿਟਧਿਟ ਕਤਾਂਸਨ ।
ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਤਾਂਸਨ । ਧਾ
  2. ਕੇਸਤਿਟ ਘੇਘੇਤਿਟ ਕੇਸਤਿਟ ਘੇਘੇਤਿਟ ਦੁੰਦੁੰਦੁੰ । ਤਿਟਤਿਟ ਘੇਘੇਤਿਟ ਘੇਘੇਤਿਟ
ਕਤਾਂਸਕ । ਤਾਸਘੇਘੇ ਤਿਟਘੇਘੇ । ਦੁੰਦੁੰਦੁੰ ਕੇਤਿਟਕ । ਤਿਟਕਤ ਕੇਤਿਟਕ ਤਿਟਤਕ
ਗਿਦੀਗਿਨ ਧਾਸਕੱਤ । ਘੇਘੇਨਾਘੇ ਘੇਨਾਘੇਘੇ ਧਾਸਕੱਤ ਘੇਘੇਨਾਘੇ । ਘੇਨਾਘੇਘੇ
ਧਾਸਕੱਤ । ਘੇਘੇਨਾਘੇ ਘੇਨਾਘੇਘੇ । ਧਾ
  3. ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ ਸਨਧਾਸ ਧਿਟਕ੍ਰਿਧਾ ਸਨਧਾਸ ਧਿਟਕ੍ਰਿਧਾ । ਤਿਟਧਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ
ਧਾਸ । ਕੱਤ ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ । ਸਨਧਿਟ ਧਿਟਕ੍ਰਿਧਾ । ਸਨਧਾ ਧਾਸ ਸਸ ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ ਸਨਧਿਟ ।
ਧਿਟਕ੍ਰਿਧਾ ਸਨਧਾ ਧਾਸ ਸਸ । ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ ਸਨਧਿਟ । ਧਿਟਕ੍ਰਿਧਾ ਸਨਧਿਟ ।
  4. ਧਾਤੀਸਧਾ ਤੀਸਧਾਤੀ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤੱਕ । ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ
ਕਿਤਨਗਤਿਰਕਿਟ ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ ਪਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਕਤਾਂਨ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਸ ਨਨਾਨਨਾ
ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕਤਾਂਨ । ਤਿਰਕਿਟਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਸ ਨਨਾਨਨਾ ।
ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕਤਾਂਨ । ਤਿਰਕਿਟਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ

ਚੋਕ੍ਰਦਾਰ ਪਰਨ

- ×
1. ਧੇਤੱਧੇਤੱ ਤਿਰਕਿਟਧੇਤੱ ਤਗੇਸਨ ਧਾ,ਤਿਰਕਿਟ ਧੇਤੱਤਗੇ । ਸਨਧਾ, ਤਿਰਕਿਟ,ਧੇਤੱ
ਤਗੇਸਨ ਧਾਸ । ਧੇਤੱਧੇਤੱ ਤਿਰਕਿਟਧੇਤੱ । ਤਗੇਸਨ ਧਾ,ਤਿਰਕਿਟ । ਧੇਤੱਤਗੇ
ਸਨਧਾ, ਤਿਰਕਿਟ,ਧੇਤੱ ਤਗੇਸਨ ਧਾਸ । ਧੇਤੱਧੇਤੱ ਤਿਰਕਿਟਧੇਤੱ ਤਗੇਸਨ
ਧਾ,ਤਿਰਕਿਟ । ਧੇਤੱਤਗੇ ਸਨਧਾ, । ਤਿਰਕਿਟਧੇਤੱ ਨਗੇਸਨ ।

2. ਗਿਦੀਗਨ ਨਾਗੋਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ'sਗਿਦੀ ਗਨਧਾ's ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's, । ਗਿਦੀਗਨ ਨਾਗੋਤਿਟ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's। ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ'sਗਿਦੀ ਗਨਧਾ's ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's, । ਗਿਦੀਗਨ ਨਾਗੋਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ'sਗਿਦੀ । ਗਨਧਾ's ਗਿਦੀਗਨ ।

×

3. ਕਿੜਧਾ's ਧਾ'sਕਿੜ ਧਾ'sਕਿੜਾ ਸਨਧਾ's ਕਿਟਤਕ । ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਿਟਤ ਕੇਸਤ੍ਰਕ ਧੇਸਤਧੇ । ਸਤਧੇ ਤਾਸਤ੍ਰਕ । ssਤੱਤ ਸਤਤੇਸ ॥ ਤਾਸਤ੍ਰਕ ਧੇਸਤਧੇ ਸਤਧੇ ਧਾ's ss, । ਕਿੜਧਾ's ਧਾ'sਕਿੜ ਧਾ'sਕਿੜਾ ਸਨਧਾ's । ਕਿਟਤਕ ਧੁਮਕਿਟ । ਤਕਿਟਤ ਕੇਸਤ੍ਰਕ ॥ ਧੇਸਤਧੇ ਸਤਧੇ ਤਾਸਤ੍ਰਕ ssਤੱਤ ਸਤਤੇਸ । ਤਾਸਤ੍ਰਕ ਧੇਸਤਧੇ ਸਤਧੇ ਧਾ's । ss, ਕਿੜਧਾ's । ਧਾ'sਕਿੜ ਧਾ'sਕਿੜਾ ॥ ਸਨਧਾ's ਕਿਟਤਕ ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਿਟਤ ਕੇਸਤ੍ਰਕ । ਧੇਸਤਧੇ ਸਤਧੇ ਤਾਸਤ੍ਰਕ ਸਤਤ । ਸਤਤੇਸ ਤਾਸਤ੍ਰਕ । ਧੇਸਤਧੇ ਸਤਧੇ ॥
4. ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਗੋਤਿਟ ਕਤਾਸਘੇ ਨਾਸਧਾ's ਤੂਨਾ's । ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਟਧਾ' ਤਿਟਧਾਤੀ ਧਾ'sਤਿਟ । ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਟਧਾ । ਤਿਟਧਾਤੀ ਧਾ'sਤਿਟ । ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਟਧਾ ਤਿਟਧਾਤੀ ਧਾ's ss, । ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਗੋਤਿਟ ਕਤਾਸਘੇ ਨਾਸਧਾ's । ਤੂਨਾ's ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾਤਿਟਧਾ ਤਿਟਧਾਤੀ । ਧਾ'sਤਿਟ ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਟਧਾ ਤਿਟਧਾਤੀ ਧਾ'sਤਿਟ । ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਟਧਾ ਤਿਟਧਾਤੀ ਧਾ's । ss, ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਗੋਤਿਟ ਕਤਾਸਘੇ । ਨਾਸਧਾ's ਤੂਨਾ's ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਟਧਾ ਤਿਟਧਾਤੀ । ਧਾ'sਤਿਟ ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਟਧਾ ਤਿਟਧਾਤੀ । ਧਾ'sਤਿਟ ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾਤਿਟਧਾ ਤਿਟਧਾਤੀ । ਧਾ

ਨੋਟ :- ਜੋਤਾਲ ਦੇ ਉੱਤੇ ਲਿੱਖੇ ਬੋਲ, ਰੇਲਾ, ਪਰਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਵੀ ਬਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਸ਼ਿਖਰ ਤਾਲ ਮਾਤ੍ਰੇ 17

ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਤਾਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕਈ ਤਾਲ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ, ਕੋਕਿਲਾ-ਤਾਲ, ਗਜਲੀਲ ਤਾਲ, ਭਗਵਾਨ ਤਾਲ, ਵਿਸ਼ਣੂ ਤਾਲ ਆਦਿ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ, ਜਯੰਤੀ ਤੇ ਨਾਕੂਰ ਵੇਦਮਣੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ 'ਗਾਂਧੀ ਤਾਲ' ਵੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਸ਼ਿਖਰ ਤਾਲ ਸੰਬੰਧੀ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਂਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਤਾਂ ਕਾਇਦਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਸਤਾਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਾਲ ਵਿੱਚ ਬਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਤਾਲ ਦੇ ਪੰਜ ਭਾਗ, ਚਾਰ ਤਾਲੀ, ਇਕ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਸਤਾਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਤਾਲੀ — ×

ਠੇਕਾ — ਧੀਂ ਧੀਂ ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ। ਤੂ ਨਾ ਕੋਂ ਭਾ। ਧੀਂ ਨਾ। ਤਿਰਕਿਟ ਤੂ ਨਾ।
 ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧੀਂ ਨਾ।

ਕਾਇਦਾ ਨੰ: 1

1. ਧੀਂਕ੍ਰ ਧਿੰਨਾ ਘਿੜਨਗ ਤਾਤਿਰ। ਕਿਟਤਕ ਧਾਕਿਟ ਤਕਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ। ਕਿਟਤਕ ਤਕਧਿਨ। ਤਕਘਿੜ ਨਗਧਾ's ਧਿਨਤਕ। ਤਿਰਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕਤਕ ਤਿਨਤਕ। ਤੀਂਕ੍ਰ ਤਿੰਨਾ ਕਿੜਨਗ ਤਾਤਿਰ। ਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰ ਤਕਤਿਰ ਤਿਰਤਿਰ। ਕਿਟਤਕ ਤਕਧਿਨ। ਤਕਘਿੜ ਨਗਧਾ's ਧਿਨਤਕ। ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕਤਕ ਧਿਨਤਕ।
2. ਘਿੜਨਗ ਤਿਟਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਧੀਂਕ੍ਰ। ਧਿੰਨਾ ਧਾਕਿਟ ਤਕਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ। ਕਿਟਤਕ ਤਕਧਿਨ। ਤਕਘਿੜ ਨਗਧਾ's ਧਿਨਤਕ। ਤਿਰਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕਤਕ ਤਿਨਤਕ। ਕਿੜਨਗ ਤਿਟਤਿਟ ਕਿੜਨਗ ਤੀਂਕ੍ਰ। ਤਿੰਨਾ ਤਾਕਿਟ ਤਕਤਿਰ

ਤਿਰਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਕਪਿਨ । ਤਕਘਿੜ ਨਗਧਾ's ਪਿਨਤਕ । ਧਿਰਧਿਰ
ਕਿਟਤਕ ਤਕਤਕ ਪਿਨਤਕ ।

3. ਤਿਟਘਿੜ ਨਗਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਪਿਨਤਕ । ਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਟ ਤਕਧਿਰ ਧਿਰਧਿਰ ।
ਕਿਟਤਕ ਤਕਪਿਨ । ਤਕਘਿੜ ਨਗਧਾ's ਪਿਨਤਕ । ਤਿਰਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕਤਕ
ਤਿਨਤਕ । ਤਿਟਕਿੜ ਨਗਤਿਟ ਕਿੜਨਗ ਤਿਨਤਕ । ਕਿੜਨਗ ਤਾਕਿਟ ਤਕਤਿਰ
ਤਿਰਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਕਪਿਨ । ਤਕਘਿੜ ਨਗਧਾ's ਪਿਨਤਕ । ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ
ਤਕਤਕ ਪਿਨਤਕ ।

4. ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰ ।
ਕਿਟਤਕ ਤਕਪਿਨ । ਤਕਘਿੜ ਨਗਧਾ's ਪਿਨਤਕ । ਤਿਰਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕਤਕ
ਤਿਨਤਕ । ਤਿਰਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਿਰ
ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਕਪਿਨ । ਤਕਘਿੜ ਨਗਧਾ's ਪਿਨਤਕ ।
ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕਤਕ ਪਿਨਤਕ ।

ਤਿਹਾਈ

×

1. ਧਾਤਿਰਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟਤਕਘਿੜ ਨਗਤਕਪਿਨਤਕ ਧਾ'sਪਿਨਤਕ । ਧਾ'sਪਿਨਤਕ
ਧਾ's, ਧਾਤਿਰਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟਤਕਘਿੜ । ਨਗਤਕਪਿਨਤਕ ਧਾ'ਪਿਨਤਕ ।
ਧਾ'sਪਿਨਤਕ ਧਾ's, ਧਾਤਿਰਘਿੜਨਗ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਘਿੜ ਨਗਤਕਪਿਨਤਕ
ਧਾ'sਪਿਨਤਕ ਧਾ'sਪਿਨਤਕ । ਧਾ

ਕਾਇਆ ਨੰ: 2

×

1. ਧਾਗੇ ਤਿਟ ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ । ਤੁਨਾ ਕੱਤਾ ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ । ਤੁਨਾ ਕੱਤਾ । ਧਾਤ੍ਰ
ਕਧਿ ਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਤੁਨਾ ਕੱਤਾ । ਤਾਕੇ ਤਿਟ ਤਾਕੇ ਨਾਕੇ । ਤੁਨਾ ਕੱਤਾ
ਤਾਕੇ ਨਾਕੇ । ਤੁਨਾ ਕੱਤਾ । ਧਾਤ੍ਰ ਕਧਿ ਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਤੁਨਾ ਕੱਤਾ ।

2. ਧਾਤ੍ਰ ਕਧਿ ਕਿਟ ਧਿਟ । ਧਿਟ ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਤੁਨਾ । ਕੱਤਾ ਧਿਟ । ਧਿਟ
ਧਾਗੇ ਤਿਟ । ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਤੁਨਾ ਕੱਤਾ । ਤਾਤ੍ਰ ਕਤਿ ਕਿਟ ਤਿਟ । ਤਿਟ ਤਾਕੇ
ਨਾਕੇ ਤੁਨਾ । ਕਤਾ ਧਿਟ । ਧਿਟ ਧਾਗੇ ਤਿਟ । ਧਾਗ ਨਾਗੇ ਤੁਨਾ ਕੱਤਾ ।

3. ਧਿਟ ਧਿਟ ਧਾਤ੍ਰ ਕਧਿ । ਕਿਟ ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਤੁਨਾ । ਕੱਤਾ ਧਿਟ । ਧਾਤ੍ਰ ਕਧਿ

ਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ । ਤਿਟ ਤਿਟ ਤਾੜ ਕਤਿ । ਕਿਟ ਤਾਕੇ
ਨਾਕੇ ਰੂਨਾ । ਕੱਤਾ ਪਿਟ । ਧਾੜ ਕਪਿ ਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ ।

4 ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ । ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ । ਪਿਟ ਪਿਟ । ਧਾੜ
ਕਪਿ ਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ । ਤਾਕੇ ਤਾਕੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ । ਤਾਕੇ ਨਾਕੇ
ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ । ਪਿਟ ਪਿਟ । ਧਾੜ ਕਪਿ ਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ ।

5. ਧਾ s ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ । ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ ਧਾੜ ਕਪਿ । ਕਿਟ ਧਾਗੇ । ਪਿਟ ਪਿਟ
ਕੱਤਾ । ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ । ਤਾ s ਤਾਕੇ ਨਾਕੇ । ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ ਤਾੜ
ਕਤਿ । ਕਿਟ ਧਾਗੇ । ਪਿਟ ਪਿਟ ਕੱਤਾ । ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ ।

6. ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ । ਧਾ s ਪਿਟ ਪਿਟ । ਧਾੜ ਕਪਿ । ਕਿਟ ਧਾਗੇ
ਤਿਟ । ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ । ਤਾਕੇ ਨਾਕੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ । ਤਾ s ਤਿਟ
ਤਿਟ । ਤਾੜ ਕਤਿ । ਕਿਟ ਧਾਗੇ ਤਿਟ । ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ ।

7. ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ ਧਾੜ ਕਪਿ । ਕਿਟ ਧਾਗੇ ਪਿਟ ਪਿਟ । ਧਾ s । ਤਿਟ
ਧਾਗੇ ਤਿਟ । ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ । ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ ਤਾੜ ਕਤਿ । ਕਿਟ
ਤਾਕੇ ਤਿਟ ਤਿਟ । ਤਾ s । ਤਿਟ ਧਾਗੇ ਤਿਟ । ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ ।

8. ਧਾੜ ਕਪਿ ਕਿਟ ਧਾਗੇ । ਨਾਕੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ ਕੱਤ । ਤਿਟ ਤਿਟ । ਧਾੜ
ਕਪਿ ਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ । ਤਾੜ ਕਤਿ ਕਿਟ ਤਾਕੇ । ਨਾਕੇ ਰੂਨਾ
ਕੱਤਾ ਕੱਤ । ਤਿਟ ਤਿਟ । ਧਾੜ ਕਪਿ ਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਨਾਗੇ ਰੂਨਾ ਕੱਤਾ ।

ਤਿਹਾਈ

×
ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਰੂਨਾਕੱਤਾ ਪਿਟਪਿਟ ਧਾਗੇਨਾਗੇ । ਰੂਨਾਕੱਤਾ ਧਾs ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਰੂਨਾਕੱਤਾ ।
ਪਿਟਪਿਟ ਧਾਗੇਨਾਗੇ । ਰੂਨਾਕੱਤਾ ਧਾs ਧਾਗੇਨਾਗੇ । ਰੂਨਾਕੱਤਾ ਪਿਟਪਿਟ
ਧਾਗੇਨਾਗੇ ਰੂਨਾਕੱਤਾ । ਧਾ

ਮੀਸ਼ ਦੀ ਗਤ

×
1. ਧਾਤੀ sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀ । ਧਾ s ਤਿੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਾ ।
ਤਿੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀ । sਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀ ਧਾ ।

ਗਤ-ਪ੍ਰਸਤਾਰ

×

1. ਪਾਤੀ'sਪਾ ਤਿਰਕਿਟਪਾਤੀ ਪਾਤੀ'sਪਾ ਤਿਰਕਿਟਪਾਤੀ । ਪਾ's sਪਾਤਿਰਕਿਟ
sਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's । ss ਪਾਤੀ'sਪਾ । ਤਿਰਕਿਟਪਾਤੀ ਪਾ's sਪਾਤੀ । ਪਾ's
sਪਾਤੀ ਪਾ's sਪਾਤੀ । ਤਾਤੀ'sਤਾ ਤਿਰਕਿਟਤਾਤੀ ਤਾਤੀ'sਤਾ ਤਿਰਕਿਟਤਾਤੀ ।
ਪਾ's sਪਾਤਿਰਕਿਟ sਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's । ss ਪਾਤੀ'sਪਾ । ਤਿਰਕਿਟਪਾਤੀ ਪਾ's
sਪਾਤੀ । ਪਾ's sਪਾਤੀ ਪਾ's sਪਾਤੀ ।
2. ਤਿਰਕਿਟਪਾ's ਪਾਤੀਪਾ's ਤਿਰਕਿਟਪਾ's ss । ਤਿਰਕਿਟਪਾ's ਪਾਤੀਪਾ's ਤਿਰਕਿਟਪਾ's
ਪਾਤੀਪਾ's । sਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's । sਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's ਪਾਤਿਰਕਿਟ । ਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's
ਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾਤਿਰਕਿਟ । ਤਿਰਕਿਟਤਾ's ਤਾਤੀਤਾ's ਤਿਰਕਿਟਤਾ's ss ।
ਤਿਰਕਿਟਪਾ's ਪਾਤੀਪਾ's ਤਿਰਕਿਟਪਾ's ਪਾਤੀਪਾ's । sਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's ।
sਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's ਪਾਤਿਰਕਿਟ । ਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's ਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾਤਿਰਕਿਟ ।
3. ਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's । ਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's ਪਾਤਿਰਕਿਟ
ਪਾ's । sਪਾ ਤਿਰਕਿਟਪਾ । sਪਾ ਤਿਰਕਿਟਪਾ ss । ਪਾਤੀ ਪਾ's ss ਪਾਤੀ ।
ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਾ's । ਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's ਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's ।
sਪਾ ਤਿਰਕਿਟਪਾ । sਪਾ ਤਿਰਕਿਟਪਾ ss । ਪਾਤੀ ਪਾ's ss ਪਾਤੀ ।
4. ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਾ ਤਿੱਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਾ ਤਿੱਪਾਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੱਪਾਤਿਰਕਿਟ
ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਾ ss ਤਿੱਪਾਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੱਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਾ । ss ਤਿੱਪਾਤਿਰਕਿਟ
ss । ਤਿੱਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's ਤਿੱਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ ਤਿੱਤਾਤਿਰਕਿਟ
ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ ਤਿੱਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਤਿੱਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਾ ss ਤਿੱਪਾਤਿਰਕਿਟ ।
ਤਿੱਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾਤਿਰਕਿਟਪਾ । ss ਤਿੱਪਾਤਿਰਕਿਟ ss । ਤਿੱਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's
ਤਿੱਪਾਤਿਰਕਿਟ ਪਾ's ।

ਦਿਵਪਤਵਾਹੀ-ਗਤ

×

1. ਪਾਘਿੜ ਨਗਪਾ ਘਿੜਨਗ ਤੂਨਾ । ਪਿਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਘਿੜਨਗ ਤੂਨਾ ।
ਘਿੜਨਗ ਤੂਨਾ । ਪਿਰਧਿਰ ਪਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਪਾਘਿੜ ਨਗਪਾ ਘਿੜਨਗ
ਘਿੜਨਗ । ਤਾਕਿੜ ਨਕਤਾ ਕਿੜਨਗ ਤੂਨਾ । ਪਿਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਘਿੜਨਗ
ਤੂਨਾ । ਘਿੜਨਗ ਤੂਨਾ । ਪਿਰਧਿਰ ਪਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗ । ਪਾਘਿੜ ਨਗਪਾ ਘਿੜਨਗ
ਘਿੜਨਗ ।

ਗਤ-ਪ੍ਰਸਤਾਰ

X

- [illegible]

ਘਿੜਨਗ s । ਘਿੜਨਗ ਪਿਰਪਿਰ ਘਿੜਨਗ s । ਘਿੜਨਗ ਪਿਰਪਿਰ ਘਿੜਨਗ s । ਘਾਘਿੜ ਨਗਪਿਰ । ਪਿਰਪਿਰ ਘਿੜਨਗ s । ਘਾਘਿੜ ਨਗਪਿਰ ਪਿਰਪਿਰ ਘਿੜਨਗ ।

ਤੋੜਾ

×
ਘਾਘਿੜ ਨਗਘਾ ਘਿੜਨਗ ਤੂਨਾ । ਪੇਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਘਿੜਨਗ ਤੂਨਾ ।
ਪਿਰਪਿਰ ਪਿਰਪਿਰ । ਘਿੜਨਗ ਪਿਰਪਿਰ ਘਾਘਾ । ਤਿਰਤਿਰ ਤਾਤਾ ਪਿਰਪਿਰ
ਘਾਘਾ । ਘਾ

ਰੇਲਾ

- ×
1. ਘਾਤਿਰਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟਘਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਘਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਘਾsਘਿੜਨਗ
ਤਿਰਕਿਟਤਾs ਘਾsਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟਤਕਪਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਕਿੜਨਕਤਿਰਕਿਟ ।
ਤਾਤਿਰਕਿੜਨਕ ਤਿਰਕਿਟਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾs । ਘਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਘਾs
ਘਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਤਕਪਿਰਕਿਟਤਕ ।
  2. ਘਾਤਿਰਕਿਟਘਿੜ ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਕਘਿੜ ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਘਾsਘਾਤਿਰ ਕਿਟਘਿੜਨਗਤਿਰ ਕਿਟਘਿੜਨਗਤਿਰ ਕਿਟਘਿੜਨਗਤਿਰ । ਤਿਰਕਿਟਤਾਤਿਰ
ਕਿੜਕਿੜਨਕਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਤਕਕਿੜਨਗਤਿਰ ਕਿਟਤਕਘਾs ।
ਘਾਤਿਰਕਿਟਘਿੜ ਨਗਤਿਰਕਿਟਘਿੜ ਨਗਤਿਰਕਿਟਘਿੜ ਨਗਪਿਰਪਿਰਕਿਟ ।

ਤਿਹਾਈ

- ×
1. ਘਾਤਿਰਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟਘਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਘਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਘਾsਘਾਤੀ
ਘਾs, ਘਾਤਿਰਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟਘਾਤਿਰ । ਘਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਘਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਘਾsਘਾਤੀ ਘਾs, ਘਾਤਿਰਘਿੜਨਗ । ਤਿਰਕਿਟਘਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ
ਘਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਘਾsਘਾਤੀ । ਘਾ
  2. ਪਿਟਪਿਟ ਕਿੜਘਾਤਿਟ ਕੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ
ਘਾs, ਪਿਟਪਿਟ ਕਿੜਘਾਤਿਟ । ਕੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ
ਘਾs, ਪਿਟਪਿਟ । ਕਿੜਘਾਤਿਟ ਕੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
  3. ਘਾਤਿਰਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟਤਕਘਿੜ ਨਗਰਕਪਿਨਤਕ ਘਾsਪਿਨਤਕ । ਘਾsਪਿਨਤਕ

ਧਾ:s, ਧਾਤਿਰਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟਤਕਘਿੜ । ਨਗਤਕਧਿਨਤਕ ਧਾ:sਧਿਨਤਕ ।
 ਧਾ:sਧਿਨਤਕ ਧਾ:s, ਧਾਤਿਰਘਿੜਨਗ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਘਿੜ ਨਗਤਕਧਿਨਤਕ
 ਧਾ:sਧਿਨਤਕ ਧਾ:sਧਿਨਤਕ । ਧਾ

ਟੁਕੜਾ

×
 ਕੱਤਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾ:s ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾ:s
 ਕੇਤਿ ਟਧਾ । sਧਾ ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ
 ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਰਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ ਤੱਕਕੜਾਨ ਧਾਤਿੱਤ । ਧਾ

ਚੱਕ੍ਰਦਾਰ ਬੇਦਮ ਪਰਨ

×
 ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤਿੱਤ ਧਾਘਿੜਨਗਧਾ । ਘਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ
 ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤਿੱਤ । ਧਾ:sਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿੱਤਧਾ:s ।
 ਤਿਰਕਿਟਧਾਤਿੱਤ ਧਾ:s, ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿੱਤਧਾਘਿੜ
 ਨਗਧਾਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿੱਤਧਾ:s
 ਤਿਰਕਿਟਧਾਤਿੱਤ । ਧਾ:sਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿੱਤਧਾ:s, ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ।
 ਤਿਰਕਿਟਧਾਤਿੱਤ ਧਾਘਿੜਨਗਧਾ । ਘਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
 ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਾਤਿੱਤ ਧਾ:sਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿੱਤਧਾ:s ਤਿਰਕਿਟਧਾਤਿੱਤ ।

ਆੜੀ ਲਯ ਦੀ ਪਰਨ

×
 ਧਾ:sਨਧਾ:sਨ ਧੇਤਿਟਤਾ:sਨ ਤਿਟਧਿਟਧਿਟ ਧੇਤਿਟਤਾ:sਨ । ਧੇਤਿਟਤਾ:sਨ ਧਿਟਧਿਟਧਿਟ
 ਧੇਤਿਟਤਾ:sਨ ਧਿਟਧਿਟਧਿਟ । ਧਾਤ੍ਰਕਧੇਤਿਟ ਧਾਕਿਟਤਕਧਿਰਕਿਟਤਕ ।
 ਧਾਕਿਟਤਕਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾ:ssਧਾਤ੍ਰਕ ਧੇਤਿਟਧਾਕਿਟਤਕ । ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਕਿਟਤਕ
 ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾ:ss ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾ, ਧਿਰਕਿ ਟਤਕਧਾ, ਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾ:s
 sਧਾਕਿਟਤਕ ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾ:ss ਧਾਤ੍ਰਕਧੇਤਿਟ । ਧਾਕਿਟਤਕਧਿਰਕਿਟਤਕ
 ਧਾਕਿਟਤਕਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾ:ssਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਧਿਰਕਿ, ਟਤਕਧਾ । ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾ
 ss । ਧਾਕਿਟਤਕਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾ:ssਧਾਤ੍ਰਕ ਧੇਤਿਟਧਾਕਿਟਤਕ । ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਕਿਟਤਕ
 ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾ:ss ਧਿਰਕਿਟਤਕ, ਧਾਧਿਰਕਿ ਟਤਕਧਾਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾ

ਖਟ ਤਾਲ ਮਾਤੇ 18

ਸੰਗੀਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਅਠਾਰ੍ਹਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਕਈ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤਾਲ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਨਾਮਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਰਸਵਤੀ ਤਾਲ, ਲਛਮੀ ਤਾਲ, ਬਸੰਤ ਤਾਲ, ਕੋਸ਼ਿਕ ਤਾਲ, ਮਤਕੋਸ਼ੁਰੀ ਤਾਲ, ਮੱਤ-ਤਾਲ ਅਤੇ ਖਟ-ਤਾਲ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਤਕੋਸ਼ੁਰੀ, ਮੱਤ ਅਤੇ ਖਟ, ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ । ਭਾਵ, ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖਟ ਤਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਚਿੱਲੀ-ਪੂਰਵ ਦੇ ਵਜੰਤੀ ਮਤਕੋਸ਼ੁਰੀ ਜਾਂ ਮੱਤ ਤਾਲ ਆਖਦੇ ਹਨ ।

ਮੱਤ ਜਾਂ ਖਟ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨੌਂ ਭਾਗ, ਛੇਅ ਤਾਲੀਆਂ ਭਰੀਆਂ, ਤਿੰਨ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਅਠਾਰ੍ਹਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇਕ ਮ੍ਰਿਦੰਗ (ਪਖਾਵਜ) ਤੇ ਬਜਣ ਵਾਲਾ ਤਾਲ ਹੈ, ਪਰ ਅਜ-ਕਲ ਕੁਝ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ ਇਸ ਤਾਲ ਨੂੰ ਵੀ ਤਬਲੇ ਤੇ ਬਜਾਉਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਤਾਲ ਦੀਆਂ ਗਤਾਂ-ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਦਿ ਹੇਠਾਂ ਲਿੱਖੇ ਹਨ।

ਤਾਲੀ— x   0   2   3   0   4
ਠੇਕਾ— ਪਾ ਧਿਟ । ਧਿਟ ਪਾ । s ਪਾ । ਦੀਂ ਤਾ । ਕੇ ਤਿ । ਟ ਪਾਗੇ ।
5   6   0
ਦੁੰ ਤਾਗੇ । ਤਿਟ ਕੱਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ।

ਕੜ

1. ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ । ਤਿਟ ਧਾਗੇ । ਨੱਧਾ ਤਿਟ । ਧਾਧਾ ਤਿਟ । ਧਿਨ ਗਿਨ ।
ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ । ਤਿਟ ਧਾਧਾ । ਤਿਟ ਧਾਗੇ । ਧਿਨਾ ਗਿਨਾ ।

ਗਤ-ਪ੍ਰਸਤਾਰ

1. ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਤਿਟ ਧਾਧਾ ਤਿਟ ਧਾਧਾ ਤਿਟ ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ ਤਿਟ ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਤਿਟ ਪਿੰਨ ਗਿਨ

ਧਾਗੇ sਧਾ ਤਿਟ । ਤਾਕੈ ਨਤਾ ਤਿਟ ਤਾਤਾ ਤਿਟ ਧਾਧਾ ਤਿਟ ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ ਤਿਟ
ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ ਤਿਟ ਧਿਨ ਗਿਨ ਧਾਗੇ sਧਾ ਤਿਟ ।

- [illegible]

ਧਾਗੇ ਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ਧਾਗੇ ਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ । ਤਾਕੇ ਤਾਕੇ ਤਾਕੇ ਤਿੰਨਾ ਬਿੰਨਾ ਧਾਗੇ
ਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ਧਾਗੇ ਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ਧਾਗੇ ਧਾਗੇ ਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ਧਾਗੇ ਪਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।

12. ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ ਤਿਟ ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਤਿਟ ਨਧਾ ਤਿਟ ਨਧਾ ਤਿਟ ਨਧਾ ਨਧਾ ਨਧਾ
ਤਿਟ ਤਿਟ ਧਾਗੇ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ। ਤਾਕੇ ਨੱਤਾ ਤਿਟ ਤਾਕੇ ਨਤਾ ਤਿਟ ਨਧਾ ਤਿਟ
ਨਧਾ ਤਿਟ ਨਧਾ ਨਧਾ ਨਧਾ ਤਿਟ ਤਿਟ ਧਾਗੇ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ।

ਭੋਰਾ

ਭਿਟ ਧਾਗੇ ਨਧਾ ਭਿਟ ਧਾਧਾ ਭਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ਧਾ, ਧਾਧਾ ਭਿਟ ਧਿੰਨਾ
 ਗਿੰਨਾ ਧਾ, ਧਾਧਾ ਭਿਟ ਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾ ।

ਗਤ-ਪ੍ਰਕਾਰ (ਆਈ ਲਯ)

x

1. ਪਾਗੇਨ ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੇਨ ਪਾਤਿਟ ਪਾਧਾਤਿ ਟਧਾਧਾ ਤਿਟਧਾ ਗੇਨਧਾ ਤਿਟਧਿ
ਨਾਗਿੰਨਾ ਪਾਗੇਸ ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੇਨ ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੇਧਿ ਨਾਗਿੰਨਾ ਪਾਗੇਧਿ ਨਾਗਿੰਨਾ ।
ਤਾਗੇਨ ਤਾਤਿਟ ਤਾਗੇਨ ਤਾਤਿਟ ਪਾਧਾਤਿ ਟਧਾਧਾ ਤਿਟਧਾ ਗੇਨਧਾ ਤਿਟਧਿ
ਨਾਗਿੰਨਾ ਪਾਗੇਸ ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੇਨ ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੇਧਿ ਨਾਗਿੰਨਾ ਪਾਗੇਧਿ ਨਾਗਿੰਨਾ ।

2. ਪਾਗੋਨਾ, ਪਾਗੋਨਾ, ਪਾਗੋਧਿ ਨਾਗਿਨਾ ਪਾਗੋਧਿ ਨਾਗਿਨਾ ਪਾਤਿਟ ਪਾਤਿਟ
ਪਾਗੋਧਿ ਨਾਗਿਨਾ ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੋਨਾ ਪਾਸ਼ ਪਾਗੋਨਾ ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੋਨਾ ਪਾਗੋਧਿ
ਨਾਗਿਨਾ । ਤਾਕੇਨ, ਤਾਕੇਨ, ਤਾਕੇਤਿ ਨਾਗਿਨਾ ਪਾਗੋਧਿ ਨਾਗਿਨਾ ਪਾਤਿਟ
ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੋਧਿ ਨਾਗਿਨਾ ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੋਨਾ ਪਾਸ਼ ਪਾਗੋਨਾ ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੋਨਾ
ਪਾਗੋਧਿ ਨਾਗਿਨਾ ।

3. ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਸ਼ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਸ਼ ਪਾਗੇਨ ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਗੇਪਿੰ ਨਾਗਿੰਨਾ
ਪਾਤਿਟ ਪਾਤਿਟ ਪਾਤਿਟ ਪਾਤਿਟ ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਗੇਪਿੰ ਨਾਗਿੰਨਾ । ਤਾਤਿਟ
ਤਾਗੇਨਾ ਤਾਸ਼ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਸ਼ ਪਾਗੇਨ ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਗੇਪਿੰ ਨਾਗਿੰਨਾ ਪਾਤਿਟ
ਪਾਤਿਟ ਪਾਤਿਟ ਪਾਤਿਟ ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਗੇਪਿੰ ਨਾਗਿੰਨਾ ।

4. ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਸ਼ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਸ਼ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਗੇਨਾ
ਪਾਸ਼ਿਧਿ ਨਾਗਿਨਾ ਪਾਸ਼ਿਧਿ ਨਾਗਿਨਾ ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਸ਼ਿਧਿ ਨਾਗਿਨਾ । ਤਾਤਿਟ
ਤਾਕੇਨਾ ਤਾਸ਼ ਤਾਕੇਨਾ ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਸ਼ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਸ਼ਿਧਿ
ਨਾਗਿਨਾ ਪਾਸ਼ਿਧਿ ਨਾਗਿਨਾ ਪਾਤਿਟ ਪਾਗੇਨਾ ਪਾਸ਼ਿਧਿ ਨਾਗਿਨਾ ।

ਤੇਬਾ

X

ਧਾਗੇਧਿੰ ਨਾਗਿੰਨਾ । ਧਿੰਨਧਿੰ ਨਾਗਿੰਨਾ । ਧਾਗੇਗਿੰ ਨਾਗਿੰਨਾ । ਧਿੰਨਧਿੰ ਨਾਗਿੰਨਾ ।
ਧਿੰਨਧਿੰ ਨਧਿੰਨਾ । ਗਿੰਨਾਧਾ ਗੇਧਿੰਨਾ । ਗਿੰਨਾਧਾ sਧਾਗੇ । ਧਿੰਨਾਗਿੰ ਨਾਧਾs ।
ਧਾਗੇਧਿੰ ਨਾਗਿੰਨਾ । ਧਾ

ਤਿਹਾਈ (ਤਿਗੁਨ) ਦੂਜੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਤੋਂ

X

1. * ਧਾਗੇਨ । ਧਾਤਿਟ ਧਾਤਿਟ । ਧਾਗੇਧਿੰ ਨਾਗਿੰਨਾ । ਧਾs, ਧਾਗੇਨ ।
ਧਾਤਿਟ ਧਾਤਿਟ । ਧਾਗੇਧਿੰ ਨਾਗਿੰਨਾ । ਧਾs, ਧਾਗੇਨ । ਧਾਤਿਟ ਧਾਤਿਟ ।
ਧਾਗੇਧਿੰ ਨਾਗਿੰਨਾ ।
2. ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ । ਤਿਟ ਧਾਧਾ । ਤਿਟ ਧਾs । sਧਾ ਗੇਨ । ਧਾਤੀ sਧਾ । ਧਾਤੀ
sਧਾ । ss ਧਾਗੇ । ਨਧਾ ਤਿਟ । ਧਾਧਾ ਤਿਟ ।
3. ਧਾਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਨੱਧਾ । ਤਿਟਧਾਧਾ ਤਿਟਧਾਗੇ । ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਾs । ssਧਾਧਾ
ਤਿਟਧਾਗੇ । ਨਧਾਤਿਟ ਧਾਧਾਤਿਟ । ਧਾਗੇਧਿੰਨਾ ਗਿੰਨਾਧਾs । ss ਧਾਧਾਤਿਟ ।
ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਟਧਾਧਾ । ਤਿਟਧਾਗੇ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ।

ਤੀਜੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਤੋਂ

X

4. * * ਧਾਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਨੱਧਾ । ਤਿਟਧਾਧਾ ਤਿਟਨਾਗੇ । ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ਧਾsਧਾਧਾ ।
ਤਿਟਧਾਗੇ ਨੱਧਾਤਿਟ । ਧਾਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਧਿੰਨਾ । ਗਿੰਨਾਧਾs ਧਾਧਾਤਿਟ । ਧਾਗੇਨੱਧਾ
ਤਿਟਧਾਧਾ । ਤਿਟਧਾਗੇ ਧਿੰਨਾਗਿੰਨਾ ।

ਰੇਲਾ

X

1. ਧਾsਕਿਟ ਤਿਰਕਿਟ ਕੇsਕਿਟ ਧਾsਕਿਟ ਤਕਿਟਤ ਕੇsਕਿਟ ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਿਟਤ ਕੇsਕਿਟ
ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਿਟਤ ਕੇsਕਿਟ ਤਕਤਕ ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਤਕ ਧੁਮਕਿਟ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਧਾsਕਿਟ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾs ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾs ਤਿਰਕਿਟ

ਤਕਦਮ ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ's ਧਾ'sਕਿਟ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ's ਤਿਰਕਿਟ
ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

3. ਧਾਕਿਟਧਾ ਕਿਟਧਾਧਾ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਿਟਧਾਗੇ ਨੱਧਾਤਿਰਕਿਟ
ਕੱਤਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਤਕਿਟਤਾ ਕਿਟਤਾਤਾ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
ਤਾਕੇਤਿਟ ਤਿਟਤਾਕੇ ਨੱਧਾਤਿਰਕਿਟ ਕੱਤਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

4. ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ
ਤਿੱਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਧਾ sਧਾਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
ਤਾਕੇਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿੱਧਾਤਿਰਕਿਟ
ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਧਾ sਧਾਤਿਰਕਿਟ ।

ਤਿਹਾਈ

x

ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਧਾ sਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾ's
ss, ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ'sਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾ's
ss, ਧਾਗੇਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਧਾ sਧਾਤਿਰਕਿਟ ।

ਪਰਨ

x

1. ਧਾ'sਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟਤਿਟ ਧਾਧਾਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਕੇ,ਤਿਰਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾ'ssਧਾ
ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾ's ਕੇ,ਤਿਰਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾ'ssਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾ's,
ਕੇ,ਤਿਰਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾ'ssਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ।

2. ਕ੍ਰਿਧੇ'sਤ ਧੇਤਧੇਤ ਧਾਗੇਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ ਘੇਘੇਦੂੰ's ਦੂੰ's ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾ's
ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's ਕਤਾ'sਨਧਾ's ਕਿਟਤਕਦੀਗਤ ਧਾ's, ਕਤਾ'sਨਧਾ's ਕਿਟਤਕਦੀਗਤ
ਧਾ's, ਕਤਾ'sਨਧਾ's ਕਿਟਤਕਦੀਗਤ ।

3. ਧਾਤਿਰਕਿਟ-ਧਾ ਤਾਗੇਤਿਟ ਕਤਕਤ ਘੇਘੇਦੂੰ's sssਧਾ ਧਿੱਤਾ's ਕੱਤਧਾਤਿਰ
ਕਿਟਤਕਤਾ's ਕ੍ਰਿਧੇ'sਤਾ ਤਿਰਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾ'sਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਾ's ਕ੍ਰਿਧੇ'sਤਾ
ਕਿਟਤਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾ'sਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾ's ਕ੍ਰਿਧੇ'sਤਾ ਤਿਟਾ ਤਾਗਿਦੀਗਨ ।

4. ਧਿਟਾਧਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ

ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਿਧੋਸਧਿ ਕਿਟਕ੍ਰਿਧੇ ਸਧਿਕਿਟ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਗੇਤਿਟ ਗਤਾਗਿਦੀ
ਗਨਧਾਸ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

ਅਨਾਗਤ ਦੇ ਤੋਲੇ

ਨੋਟ :— ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਤਬਲੇ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਪਖਾਉਜੀ ਗੁਰ (ਸਮ) ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੁਲੇਖ
ਨਾਲ ਗੁਰ ਦਿਖਾਵੇ ਜਾਂ ਗੁਰ ਦੀ ਬਾਪ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਥਾਂ ਨੂੰ “ਅਨਾਗਤ ਜਾਂ
ਅਨਾਘਾਤ ਗ੍ਰਹ” ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

×

1. ਕਤ ਤੂਨਾ । ਕਿੜਨਗ ਤਾਤਿਰ । ਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ।
ਧਿਰਕਿਟਤਕ ਸਧਾ । ਧਿਨਕ ਧਿਨਧਾ । ਸਧਾ ਧਿਨਕ । ਧਿਨਧਾ ਸਧਾ । ਧਿਨਕ
ਧਿਨਧਾ । ਧਾ
2. ਧਾਗੇਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ । ਤਾਗੇਤਿਟ ਕਿੜਧਾਕਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਘੋਤਰਾ । ਸਨਧਾ
ਧਾਧਾ । ਧਾਸ, ਧਾਗੇਤਿਟ । ਘੋਤਰਾ ਸਨਧਾ । ਧਾਧਾ ਧਾਸ, ਧਾਗੇਤਿਟ ਘੋਤਰਾ
ਸਨਧਾ ਧਾਧਾ ।
3. ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਬੁੰਧਾਗੇ ਨਾਗੇਧਿਨ ਗਿਨਧਿਟ ਤਿਟਘਿੜ ਨਕਤਕ ਘਿਨਤਕ
ਧਿਨਘੇਘੇ ਨਕਧਿਨ ਤਿਰਕਿਟਧਾਸ ਕੜਾਂਨਧਾਸ ਕੜਾਂਨਧਾਸ sਸਧਾ ਕੜਾਂਧਾਸ
ਕੜਾਂਧਾਸ sਸਧਾ ਕੜਾਂਧਾਸ ਕੜਾਂਨਧਾਸ ।
4. ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਟਤਿਟ ਘਿੜਨਗ ਕਿੜਧਾਸਕਿੜ ਧਾਸਕੱਤ
ਤੱਕਕੜਾਂਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਧਾ ਧਾਸ, ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਧਾ ਧਾਸ, ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਧਾ ।
5. ਬੁੰਬੁਤਕ ਬੁੰਬੁਧਾਸ ਤੁਕਧਿਟ ਕਿਟਤਕ ਬੁੰਬੁਧਾਸ ਤੁਕਧਿਟ ਕਿਟਤਕ ਗਿੱਦੀ ਗਨਧਾਸ
ਕੜਾਂਨਧਾ ਧਿਨਕ ਧਿਨਧਾਸ ਸਧਾ ਧਿਨਕ ਧਿਨਧਾ ਸਧਾ ਧਿਨਕ ਧਿਨਧਾ । ਧਾ
6. ਧੋਤਾ ਤੁਕਧੋਤ । ਧਿਟਤਿਟ ਕਿੜਧਾਤਿਟ । ਗਿੱਦੀ ਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ
ਤਕਿਟਧਾ । ਤਕਿਟਧਾ ਤਕਿਟਧਾ । ss, ਤਕਿਟਧਾ । ਤਕਿਟਧਾ ਤਕਿਟਧਾ ।
ss, ਤਕਿਟਧਾ । ਤਕਿਟਧਾ ਤਕਿਟਧਾ । ਧਾ

ਇੰਦ੍ਰ-ਤਾਲ ਮਾਤ੍ਰੇ 19

ਇਸ ਸਮੇਂ ਉੱਨ੍ਹੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਕਈ ਤਾਲ ਸੰਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਛੇਬਤਾਲ, ਸ਼ੇਰਤਕ੍ਰੀਤਾ-ਤਾਲ, ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ, ਲੋਕਮਾਤਾ, ਨਿਧੀ, ਪੂਰਣ-ਤਾਲ ਆਦਿ। ਇਹ ਸਭ ਉੱਨ੍ਹੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਹੀ ਤਾਲ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਲ-ਠੇਕੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਤਾਲ ਹੋਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰ-ਤਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਸੱਤ ਭਾਗ, ਛੇ ਮਾਤ੍ਰਾ ਤਾਲੀਆਂ ਤੇ ਉੱਨ੍ਹੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਲ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਇਸ ਤਾਲ ਨੂੰ ਤਬਲੇ ਤੇ ਬੰਦ ਹਥ ਨਾਲ ਵੀ ਧਜਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਾਂਗ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਵੀ। ਇਸ ਤਾਲ ਦੇ ਕੁਝ ਪੇਸ਼ਕਾਰ, ਕਾਇਦੇ ਗਤਾਂ ਆਦਿ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਤਾਲੀ— x   2   3   4
ਠੇਕਾ — ਪੀਂ sਤਾਂ ਸਕ । ਪੀਂ ਪੀਂ ਧਾ ਧਾ । ਤਿ ਟ ਪੀਂ ਪੀਂ । ਧਾ ਪੀਂ ਪੀਂ ਧਾ ।
5   6
ਪੀਂ ਧਾਨੇ । ਨਧਾ ਤਿਰਕਤ ।

ਪੇਸ਼ਕਾਰ

X

1. ਪੀਂਕੜ ਪਿੰਧਾ sਧਾ । ਪਿੰਧਾ ਧਾਤੀ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ । ਪਿੰਧਾ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤੀ ਕੜਤੀ । ਤਾਃ ਤਾਤੀ ਤਾਧਾ ਤੀਧਾ । ਤੀਧਾ ਧਾਧਿ । ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
2. ਪੀਂਕੜ ਪਿੰਧਾ ਧਾਧਾ । ਪਿੰਧਾ ਧਾਤੀ sਧਾ ਤੀs । ਧਾਤੀ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤੀ ਕੜਤੀ । ਤਾਤਾ ਤਾਤੀ ਤਾਧਾ ਤੀs । ਧਾਤੀ sਧਾ । ਤੀਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
3. ਪੀਂਕੜ ਪਿੰਧਾ sਕੜ । ਪਿੰਧਾ ਧਾਤੀ sਧਾ ਪਿੰਧਾ । ਧਾਤੀ ਧਾਧੀ ਕੜਤੀ ਕੜਤੀ । ਤਾਃ ਕੜਤੀ ਤਾਧਾ ਤੀs । ਧਾਧਿ ਧਾਧਾ । ਤੀਧਾ ਪੀਂਕੜ ।
4. ਪੀਕੜ ਪਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਪੀਂਕੜ ਪਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਪੀਂਕੜ । ਪਿੰਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀ ਕੜਤੀ । ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤੀ ਕੜਤੀ ਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਧੀ ਕੜਧੀ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਾ ।

ਕਾਇਦਾ

1. ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਨੱਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀਧਾਗੇ । ਧਿਨਗਿਨ ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਨੱਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀਧਾਗੇ । ਧਿਨਗਿਨ ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟਤਾਤੀ ਤਾਗੇਨਤਾ । ਤਿਰਕਿਟਤਾਤੀ ਤਾਗੇਧਿਨ ਗਿਨਧਾਤੀ ਧਾਗੇਨਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾਗੇਧਿਨ । ਗਿਨਧਾਗੇ ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
2. ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਨੱਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀਧਾਗੇ । ਨੱਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀਧਾਗੇ । ਧਿਨਗਿਨ ਧਾਗੇਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟਤਾਤੀ ਤਾਗੇਨਤਾ । ਤਿਰਕਿਟਤਾਤੀ ਤਾਗੇਨਤਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾਗੇਨਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾਗੇਧਿਨ । ਗਿਨਧਾਗੇ ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
3. ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾਗੇਧਿਨ । ਗਿਨਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟਤਾਤੀ ਤਾਗੇਨਤਾ । ਤਿਰਕਿਟਤਾਤੀ ਤਿਰਕਿਟਤਾਤੀ ਤਿਰਕਿਟਧਾਗੇ ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤੀਧਾਗੇ, ਧਿਨਗਿਨ । ਤਿਰਕਿਟਧਾਗੇ ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
4. ਧਾਤੀਧਾਧਾ ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇਨਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾਤੀਧਾਗੇ । ਧਿਨਗਿਨ ਧਾਤੀਧਾ ਤਿਰਕਿਟਤਾਤੀ ਤਾਗੇਨਤਾ । ਤਿਰਕਿਟਤਾਗੇ ਨਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤੀਧਾਤੀ ਧਾਗੇਧਿਨ । ਗਿਨਧਾਤੀ ਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
5. ਤਿਰਕਿਟਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀਧਾਗੇ । ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਗਤਗਤਿਰਕਿਟ । ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤੀਧਾ ਧਿਨਗਿਨਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾਗੇਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਗਤਗ ਤਿਰਕਿਟਨਗਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਧਾਤੀ ਧਾਧਿਨਗ ।
6. ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ ਧਾਤੀਧਾਗੇ । ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ ਤਕਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਿਰਕਿਟ । ਕੱਤਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਧਿਰਧਿਰ ਕੱਤਧਿਰਧਿਰ । ਕੱਤਧਾਤੀ ਧਾਗੇਨੱਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਤਗਧਿਰ ਕਿਟਤਕਧਾਤੀ ।

ਬੇਦਮ ਤਿਹਾਈ

1. ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ

ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਸਧਿਰਧਿਰ । ਕੱਤਧਾਤੀ ਧਾਗੇਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟਤਕਧਿਰ
ਕਿਟਤਕਧਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਧਾਸ ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ ਧਾਤੀਧਾਗੇ ।
ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ ਤਕਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।

ਦਮਦਾਰ ਤਿਹਾਈ

×

2. ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ ਧਾਤੀਧਾਗ ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾ s, ।
ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ ਧਾਤੀਧਾਗੇ । ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾ s,
ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕੱਤ । ਧਾਤੀਧਾਗੇ ਨਧਾਤਿਰਕਿਟ ।

ਰੇਲਾ (ਤਿਹਾਈ ਸਹਿਤ)

×

ਧਾਤਿਰਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ । ਤੂਨਾਕਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰਘਿੜਨਗ
ਧਾਤਿਰਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ । ਤੂਨਾਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟਤਕਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ
ਕਿੜਨਗਤਾਤਿਰ । ਕਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਕਿੜਨਗਤੂਨਾ ਕਿੜਨਗਧਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗਧਾਤਿਰ ।
ਘਿੜਨਗਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗਤੂਨਾ । ਕਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਤਕਧਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਧਾਤਿਰਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰਘਿੜਨਗ ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ । ਤੂਨਾਕਿੜਨਗ ਧਾਸਕੜ
ਧਾਸਕੜ ਧਾਸਧਾਤਿਰ । ਘਿੜਨਗਧਾਤਿਰ ਘਿੜਨਗਧਿਰਧਿਰ ਘਿੜਨਗਤੂਨਾ
ਕਿੜਨਗਧਾਸ । ਕੜਧਾਸ ਕੜਧਾਸ ਧਾਤਿਰਘਿੜਨਗ ਧਾਤਿਰਘਿੜਨਗ । ਧਿਰਧਿਰਘਿੜਨਗ
ਤੂਨਾਕਿੜਨਗ । ਧਾਸਕੜ ਧਾਸਕੜ ।

ਟੁਕੜੇ ਤੇ ਮੁਖੜੇ

×

1. ਧਗ ਤਿਟ ਤਗ । ਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾ ਕਿਟ ਧਗਤਿਟ । ਤਗਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਕਿਟ ਨਗਤਿਟ
ss । ਘੋਘੇਨਾਨਾ ਕੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾs, ਘੋਘੇਨਾਨਾ । ਕੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾs, ।
ਘੋਘੇਨਾਨਾ ਕੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
2. ਧਾਗੇਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਨਧਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਕੇਤਿਟਕੇ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਨਗਤਿਟ ਤੜਾਨ ਧਾਸਧਾਸ ਧਾਸਤਿਰ । ਕਿਟਧਾs ਨ, ਧਾsਨ, ਧਾਸਤਿਰ ਕਿਟਤਾs ।
ਨਤਾsਨ, ਤਾਸਤਿਰ । ਕਿਟਧਾs ਨਧਾsਨ ।

3. ਧਾਘਿੜਨਗ ਦੁੰਘਿੜਨਗ ਤਕਤਕਤਕ । ਦੁੰਘਿੜਨਗ ਦੁੰਘਿੜਨਗ ਧਾਘਿੜਨਗ
ਧਿਰਘਿੜਨਗ । ਧਿਰਘਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਧਾਧਾ । ਧਾਸਕਿੜਨਗ
ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਧਾਧਾ । ਧਾਸਕਿੜਨਗ ਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਿਰਕਿਟਤਕ
ਧਾਧਾਧਾ ।
4. ਕੇਤਿਟ ਘੇਘੇਤਿਟ ਕੇਤਿਟ । ਘੇਘੇਤਿਟ ਧਾਸਕੜਾਂ ਸਨਧਾਸ ਦੁੰਸਤਾਂਸ । ਕਸਤਾਂਸ
ਕੇਤਿਟ,ਕੇ ਤਿਟਕਤ ਧਾਸਕੌਤ । ਧਾਸਸ, ਕੇਤਿਟ,ਕੇ ਤਿਟਕਤ ਧਾਸਕੌਤ । ਧਾਸਸ
ਕੇਤਿਟ,ਕੇ । ਤਿਟਕਤ ਧਾਸਕਤ ।

ਪਰਨ

1. ਘਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ।
ਧਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਕੇਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਤਗ
ਕੇਤ੍ਰਕਧਿ । ਕਿਟਤਕ ਕੇਤ੍ਰਕਧਿ । ਕਿਟਕੇਤ੍ਰ ਕਥਿਕਿਟ । ਕਤਕਤ ਧਿੱਤਧਿੱਤ
ਤਗੇਸਨ । ਕੇਤਿਟਤਾ ਸਨਧਿਸ ਤਾਸਨਧਿੰ ਸਤਾਸਨ, । ਧਾਸਤਿਟ ਕਤਕਤ ਕੇਤਿਟਤਾ
ਸਨਧਿੰਸ । ਤਾਸਨਧਿੰ ਸਤਾਸਨ ਧਾਸਤਿਟ ਕਤਕਤ । ਕੇਤਿਟਤਾ ਸਨਧਿੰਸ ।
ਤਾਸਨਧਿੰ ਸਤਾਸਨ ।
2. ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਾਗੇਨ ਧਾਤ੍ਰਕ । ਧਾਗੇਨ ਧਾਸਕ੍ਰ ਧਾਤਿਟ ਧਾਤ੍ਰਕ । ਧਾਗੇਨ ਧਿਟਧਿ
ਟਧਿਟ ਧਾਤ੍ਰਕ । ਧਾਗੇਨ ਧਿਟਧਾ ਸਧਿਟ ਧਾਸਧਾ । ਸਧਾਸ ਧਿਟਧਿ । ਟਧਿਟ
ਧਾਤਿਟ । ਧਾਸਨ ਧਾਦੀਤਾ ਕੌਤ । ਧਾਦੀਤਾ ਕੌਤ ਧਾਦੀਤਾ ਕੌਤ । ਧਾਸਕ੍ਰ
ਧਾਸਨ ਧਾਸਨ ਧਾਸਨ । ਧਾਸਕ੍ਰ ਤਾਸਨ ਤਾਸਨ ਤਾਸਨ । ਤਾਸਕ੍ਰ ਧਾਸਨ । ਧਾਸਨ ਧਾਸਨ ।
3. ਧਾਸਨ ਧਿਕਿਟ ਧਾਤ੍ਰਕ । ਧਿਕਿਟ ਧਾਗੇਤਿ ਟਧਾਗੇ ਦੀਗਨ । ਨਾਸਨ ਧਨਨ
ਧਾਗੇਨ ਦੀਗਨ । ਦੀਗਨ ਧਿਟਧਿ ਟਧਿਟ ਧਾਤਿਟ । ਧਾਸਨ ਤਕਿਟ । ਧਿਕਿਟ ਧੇਤ ।
ਤਾਸਨ ਧਾਸਸ ਸਸ । ਧਿਟਧਿ ਟਧਿਟ ਧਾਤਿਟ ਧਾਸਨ । ਧਾਸਸ ਤਾਸਸ ਧਿਟਧਿ
ਟਧਿਟ । ਧਾਤਿਟ ਧਾਸਨ ਧਾਸਸ ਤਾਸਸ । ਧਿਟਧਿ ਟਧਿਟ । ਧਾਤਿਟ ਧਾਸਨ ।
4. ਤਕਧਿਲਾਂ ਸਗਧਾਸ ਤਾਤਾਕਿਟ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ ਸਸ । ਤਕਧਿਲਾਂ
ਸਗਧਾਸ ਤਾਤਾਕਿਟ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ ਸਸ ਤਕਧਿਲਾਂ । ਸਗਧਾਸ
ਤਾਤਾਕਿਟ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਤਕਤਾਸ ਤਿਰਕਿਟ ਕਤਾਸਕ । ਤਿਰਕਿਟ
ਤਕਤਾਸ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਕਿਟਤਕ । ਤਾਕਿਟਤਕ ਧਿਲਾਂਸਗ ਧੇਤਾਸ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਧਾਸ, ਧਿਲਾਂਸਗ ਧੇਤਾਸ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸ, ਧਿਲਾਂਸਗ । ਧੇਤਾਸ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਨੋਟ :—ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹਥ ਨਾਲ ਹੀ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਚੰਕ੍ਰਾਨ ਪਰਨ

- ×
1. ਕਿਟਕਤੇਤ ਕਿਟਕਤੇਤ ssਕਿਟਤਕ ; ਤੇਤਕਿਟ ਧਾ'sss ssss ssਕਿਟਤਕ ।
 ਤੇਤਕਿਟ ਧਾ'sss ssss ssਕਿਟਤਕ । ਤੇਤਕਿਟ ਧਾ'sss, ਕਿਟਕਤੇਤ
 ਕਿਟਕਤੇਤ । ssਕਿਟਤਕ ਤੇਤਕਿਟ ਧਾ'sss ssss । ssਕਿਟਤਕ ਤੇਤਕਿਟ
 ਧਾ'ss, । ssss ssਕਿਟਤਕ ਤੇਤਕਿਟ ਧਾ'ss । ਕਿਟਕਤੇਤ ਕਿਟਕਤੇਤ
 ssਕਿਟਤਕ ਤੇਤਕਿਟ । ਧਾ'sss ssss ssਕਿਟਤਕ ਤੇਤਕਿਟ । ਧਾ'sss ssss ।
 ssਕਿਟਤਕ ਤੇਤਕਿਟ ।
  2. ਥੇਤਥੇਤ ਤਾ'sss ਥੇਤਥੇਤ । ਤਾ'sss ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕਜ਼ਾਨ ਧਾ'sss ।
 ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕਜ਼ਾਨ ਧਾ'sss ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਕਜ਼ਾਨ ਧਾ'sss,
 ਥੇਤਥੇਤ ਤਾ'sss । ਥੇਤਥੇਤ ਤਾ'sss । ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕਜ਼ਾਨ । ਧਾ'sss
 ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕਜ਼ਾਨ । ਧਾ'sss ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕਜ਼ਾਨ ਧਾ'sss, ।
 ਥੇਤਥੇਤ ਤਾ'sss ਥੇਤਥੇਤ ਤਾ'sss । ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕਜ਼ਾਨ ਧਾ'sss
 ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਕਜ਼ਾਨ ਧਾ'sss । ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕਜ਼ਾਨ ।

ਮੱਲ-ਤਾਲ (ਅੱਸਠ ਤਾਲ) ਮਾਤ੍ਰੇ 21

ਇਹ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਤੇ ਅਪ੍ਰਚਲਿਤ ਤਾਲ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਦੇ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕਾਂ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਾਮਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ — ਸ਼ਰਭਲੀਲਾ-ਤਾਲ, ਹੈਮਵਤੀ, ਸ੍ਵਣ ਨੀਲ, ਦਾਕਫ਼ਾਮਣ ਆਦਿ। ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ ਇਸ ਨੂੰ ਮੱਲ ਤਾਲ ਜਾਂ ਅੱਸਠ ਤਾਲ (ਗਣੇਸ਼ ਤਾਲ) ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਸੱਤ ਭਾਗ, ਸੱਤ ਤਾਲੀਆਂ ਤੇ ਇੱਕੀਹ ਮਾਤ੍ਰਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਤਾਲੀ— x
ਠੇਕਾ — ਧਾ ਕੜਧਾ sਨ ਧੇ। ਤਾ s। ਗਿ ਦੀ ਗ ਨ ਕੜਧਾ। sਨ ਤਿਟ।
5 6 7
ਕਤ ਕਤ ਤਾ। s ਤਿਟ। ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ।

ਸਾਥ

- x
- ਧਾਤਿਟ ਕਤਧਾ sਧਾ ਧਿੰਨਾ। ਧਾਤਿਟ ਕਤਧਾ। ਤਿਟਕਤ ਧਾਧਾ ਤਿਟਕਤ ਧਾਤਿ ਨਾਤਾ। ਤਿਟਕਤ ਤਾs। ਤਾਤੀ ਨਧਾ ਤਿਟਕਤ। ਧਾਤਿਟ ਕਤਧਾ। ਧਾਤਿਟ ਕਤਧਾ ਤਿੰਨਾ।
  - ਕੱਤਧਾ sਧਾ ਧਿੰਨਾ ਧਾਤਿਟ। ਕੱਤਧਾ sਧਾ। ਧਿੰਨਾ ਤਿਟਕਤ ਧਾਧਾ ਤਿਟਕਤ ਧਾਤੀ। ਕੱਤਤਾ sਤਾ। ਤਿਨਾ ਧਾਤਿਟ ਕੱਤਧਾ। ਤਿਟਕਤ ਧਾਧਾ। sਧਾ ਧਿੰਨਾ ਧਾਤੀ।
  - ਧਾਤਿਟ ਕਤਧਾ ਤਿਟਕਤ ਧਿੰਨਾ। ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ। ਤਿਟਕਤ ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ ਤਿਟਕਤ। ਤਾਤਿਟ ਕਤਤਾ। ਤਿਟਕਤ ਧਿੰਨਾ ਧਾਗੇ। ਨੱਧਾ ਤਿਟਕਤ। ਧਾਤੀ ਧਾਧਾ ਧਿੰਨਾ।
  - ਧਾਤੀ ਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀ। ਨੱਧਾ ਤਿੰਨਾ। ਤਿਰਕਿਟ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ ਤਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ। ਧਾਧਾ ਤਿੰਨਾ। ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀ ਨੱਧਾ। ਤਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ। ਧਾਤੀ

ਨੱਧਾ ਤਿੰਨਾ । ਤਾਤੀ ਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤੀ । ਨੱਧਾ ਤਿੰਨਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਿਰਕਿਟ
ਧਾਧਾ ਤਿੰਨਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਧਾ ਤਿੰਨਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀ ਨੱਧਾ । ਤਿੰਨਾ
ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤੀ ਨੱਧਾ ਤਿੰਨਾ ।

ਮੁਖੜਾ

×

1. ਧਾਸੜ ਘਿਨਾ ਕੱਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਨਾੜਾ । ਨਾੜਾ ਕਿਟਤਕ ਧਿਨਕਿਟ
ਤਕਧਿੰਨਾ ਧਾਤਿਟ । ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾਸ, ਧਾਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਸ, । ਧਾਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ।
2. ਧਿਨ ਤਾ ਧਿਨ ਤਾ । ਧਿਨ ਧਾਗੇ । ਨੱਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿਨਾ ਤਿਟ ਧਾਗੇ ।
ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਕਤਘੇਘੇ ਨਕਧਿਨ ਧਾਸ, । ਕਤਘੇਘੇ ਨਕਧਿਨ । ਧਾਸ,
ਕਤਘੇਘੇ ਨਕਧਿਨ ।

ਪਰਨ

×

1. ਧੇਸਤ ਧੇਸਤ ਤੁਕਧੇ ਸਤ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਾਸ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇਨਧਾ
ਗਿਨਧਾਗੇ । ਕੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕੜਤਕਤਾ । ਬੁੰਗਧਾਸ ਤਕਤਕਘਿੜਾਨ ਧਾਸ, ।
ਬੁੰਗਧਾਸ ਤਕਤਕਘਿੜਾਨ । ਧਾਸ, ਬੁੰਗਧਾਸ ਤਕਤਕਘਿੜਾਨ ।
2. ਨਾਨਾ ਨਾਨਾ ਕਤਕਤ ਘੇਘੇਤਿਟ । ਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਕਕੜਾਨ
ਕੱਤ ਘੇਘੇਤਿਟ ਨਾਨਾਤਿਟ ਘੇਘੇਨਾਨਾ । ਤੱਕਕੜਾਨ ਤਾਕੱਤ । ਧਾਸ, ਘੇਘੇਨਾਨਾ
ਤਕਕੜਾਨ । ਤਾਕੱਤ ਧਾਸ, । ਘੇਘੇਨਾਨਾ ਤਕਕੜਾਨ ਤਾਕੱਤ ।
3. ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਕਤਾਸਕ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਘਿੜਾਸਨ । ਬੁੰਗਨ
ਗਿਨਧੇੱਤ ਤਕਿਟ,ਤ ਕਿਟਤਗ ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕਿਟਤਾ ਧਾਸ । ਤਕਿਟਤਾ ਧਾਸ
ਤਕਿਟਤਾ ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਸ, । ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਸ ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
4. ਧਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਸਨ ਕ੍ਰਿਧਾਸਨ ਤਕਤਕ । ਤਕਿੱਟਧੇ ਕਿਟਤਕ । ਤਕਤਕ ਤਿਰਕਿਟ
ਤਿਰਕਿਟਤਾਸ ਧਿਰਕਿਟਤਾਸ ਕਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਕਾਸਨ ।

ਕੋਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਕਾਨ ਧਾਤਾ: । ਕਿਟਕਤਿਰਕਿਟ ਧਾਥਾ: । ਤਕਤਕਾਨ
 ਧਾਥੇਰਿਟ ਧਿਰਧਿਰਕੋਤ । ਧਾਥਾਨ ਧਾਥੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨ । ਧਾਥਾ ਧਿੰਨ ।
 ਕੋਤ ਧਾ: , ਧਾਥੇ ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨ । ਧਾਥਾ ਧਿੰਨ । ਕੋਤ ਧਾ: , ਧਾਥੇ ।
 ਤਿਰਕਿਟ ਧਿੰਨ । ਧਾਥਾ ਧਿੰਨ ਕੋਤ ।

ਨੋਟ:— ਮੱਠਤਾਲ ਦੇ ਸਾਥ, ਬੋਲ, ਪੜਨ ਆਦਿ ਇਕੀਹ ਮਾਰਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਤਾਲ
 ਵਿਚ ਭੀ ਬਜਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਅਪ੍ਰਚਲਿਤ ਵੱਡੇ ਤਾਲਾਂ ਦੇ ਠੋਕੇ

ਸਪਤਰਿਸ਼ੀ-ਤਾਲ (ਮਾਤ੍ਰੇ 17, ਤਾਲੀ 7, ਖਾਲੀ 2)

1. $\times$ 2   0   3   4
ਧਾ ਕਿਟ ਧਾ। ਧੁਮ ਕਿਟ। ਤਕ ਧਿਨ ਨਕ। ਧੇ ਧਿਨ। ਨਕ ਧਾ।
0   5   6
ਭੇ ਤਿਟ। ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਕਨ।

ਬਸੰਤ-ਤਾਲ (ਮਾਤ੍ਰੇ 18, ਤਾਲੀ 6)

2. $\times$ 2   3   4   5   6
ਧੁ ਮ। ਕਿ ਟ। ਧੁ ਮ। ਕਿ ਟ ਤ ਕ। ਧੁ ਮ ਕਿ ਟ। ਤ ਕ ਧਾ ਤਾ।

ਵਰੁਣ-ਤਾਲ (ਮਾਤ੍ਰੇ 19, ਤਾਲੀ 6, ਖਾਲੀ 2)

3. $\times$ 0   2   0   3
ਧਾ ਭੇ ਤਿ ਟ। ਕ ਤ ਧਾ। s ਦਿਨ ਤਾ। s ਕੱਤ। ਧਾ s।
4   5   6
ਧਾਭੇ ਤਿਟ। ਕਤ। ਗਿਦੀ ਕਨ।

ਅਰਜਨ-ਤਾਲ (ਮਾਤ੍ਰੇ 20, ਤਾਲੀ 7)

4. $\times$ 2   3   4   5   6
ਧਾ s ਧਿ ਨ। ਨ ਕ। ਧੇ s ਧਿ ਨ। ਨ ਕ। ਧੇ s। ਧਾ s
7
ਧਿ ਨ। ਨ ਕ।

ਧ੍ਰੁਵ-ਤਾਲ (ਮਾਤ੍ਰੇ 21, ਤਾਲੀ 9)

[×] 2   3   4   5   6   7
 5. ਧਾ। s ਤਿ ਟ। ਕ ਤ ਗਿ। ਦੀ। ਗ ਨ ਧੁ। ਮ ਤਿ ਟ। ਕ
      8   9
      ਤ ਗਿ ਦੀ। ਗ ਨ ਤਾ।

ਅਸ਼ਟਮੰਗਲ-ਤਾਲ (ਮਾਤ੍ਰੇ 22 ਤਾਲੀ 8)

[×]   2   3   4   5
 6. ਧਾ s ਕਿ ਟ। ਤ ਕ। ਧੁ ਮ ਕਿ ਟ। ਤ ਕ। ਧੋ s ਤਾ s।
      6   7   8
      ਤ ਕ। ਧਾ ਦੀ। ਗ ਨ।

ਮੋਹਿਨੀ-ਤਾਲ (ਮਾਤ੍ਰੇ 23 ਤਾਲੀ 9, ਖਾਲੀ 2)

[×]   2   0   3   4   5
 7. ਧਾ ਭ੍ਰੁਕ। ਧਿਨ ਨਕ। ਧੋ ਧੋ। ਧਿਨ ਨਕ। ਧਾ ਕਿਟ। ਧਾ ਦੀ।
      0   6   7   8   9
      ਤਾ ਧਾ ਕੋ ਧਿ। ਤਾ ਤਿਟ। ਕਤਾ ਧਿਕਿ। ਟਧਾ। sਨ ਤਿਟ।

ਅਠ-ਤਾਲ (ਮਾਤ੍ਰੇ 24, ਤਾਲੀ 8)

[×]   2   3   4   5   6
 8. ਧਾ s। ਕਿ ਝਾ। s ਨ ਧੁ ਮ। ਕਿ ਟ। ਤ ਕ ਧੋ s। ਤਾ s
      7   8
      ਕਿ ਟ। ਤ ਕ। ਧਾ ਦੀ ਗ। ਨ।

ਇੰਦ੍ਰ-ਤਾਲ ਜਾਂ ਪਦਮਤਾਲ (ਮਾਤ੍ਰੇ 25, ਤਾਲੀ 17)

[×]   2   3   4   5   6   7   8   9
 9. ਧਾ। ਭ੍ਰੁਕ ਧਿਨ ਟਕ। ਧੋs। ਧੋs। ਧਿਨ। ਨਕ ਧੋs। ਧੋs ਧਿਨ। ਨਕ। ਭ੍ਰੁਕ।
      10   11 12 13 14   15 16   17
      ਧਿਕਿ ਟਧਾ। sਨ। ਧਾs। ਦੀ। ਤਾ ਕਤ। ਧਾਗੇ। ਤਿਟ ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।

ਸਾਲਵੇਠ ਜਾਂ ਦੇਵੀ-ਤਾਲ (ਮਾਤ੍ਰੇ 26, ਤਾਲੀ 8, ਖਾਲੀ 5)

10. ਧਾ ਗੇ। ਧਾ ਦੀ। ਤਾ ਗੇ। ਕਿ ਟ। ਕਿਤ ਧਾ। ਕਿਟ ਤਕ। ਤਾ ਗੇ।
ਧਿਨ ਕਧਿ। ਨਕ ਧਾ। ਦੀ ਤਾ। ਧਾ ਗੇ। ਤਿਟ ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।

ਨਟਵਰ-ਤਾਲ (ਮਾਤ੍ਰੇ 27, ਤਾਲੀ 9, ਖਾਲੀ 3)

11. ਧਾ ਦੀ। ਤਾ ਤਿਟ ਦੀ। ਤਾ ਤਿਟ। ਕਤ ਧਿਨ ਨਕ। ਧਾ ਦੀ ਤਾ।
ਤਕ ਧਿਕਿ। ਟਧਾ ਸਨ। ਧਾ ਸ। ਦੀ ਤਾ। ਧਾ ਗੇ। ਤਿਟ ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।

ਬ੍ਰਹਮ-ਤਾਲ (ਮਾਤ੍ਰੇ 28, ਤਾਲੀ 10)

12. ਧਾ ਸ ਕਿ ਟ। ਤਕ। ਧੁ ਮ ਕਿ ਟ। ਤ ਕ। ਧੇ ਸ। ਤਾ ਸ ਧੇ ਸ।
ਤਾ ਸ। ਕਿ ਟ। ਤ ਕ। ਧਾ ਦੀ ਗ ਨ।

ਪਰਮਾਨੰਦ-ਤਾਲ (ਮਾਤ੍ਰੇ 29, ਤਾਲੀ 9 ਖਾਲੀ 6)

13. ਧਾ ਕਿ। ਟ ਧਿ। ਨ ਕ। ਧਿ ਨ। ਨ ਕ। ਧਾ ਗੇ। ਤਿ ਟ। ਧਾ।
ਧਾ ਸ। ਦਿ ਨ। ਤਾ ਸ। ਧਾ ਗੇ। ਸ। ਤਿ ਟ। ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ।

ਬ੍ਰਹਮਣੀ-ਤਾਲ (ਮਾਤ੍ਰੇ 30, ਤਾਲੀ 9)

14. ਧਾ ਗੇ। ਧਾ ਗੇ। ਦੀ ਤਾ। ਧਾ ਗੇ ਧਿ ਨ ਨ। ਧ ਦੀ ਸ
ਤਾ ਸ। ਧਾ ਗੇ। ਧਾ ਦੀ ਗ ਨ। ਧਿ ਨ ਨ ਧਿ ਨ। ਨ ਤ ਕ ਤਾ ਸ।

ਮੁਚੁਕੰਦ-ਤਾਲ (ਮਾਤ੍ਰੇ 34, ਤਾਲੀ 13, ਖਾਲੀ 4)

x	2	3	0	4	5	6								
15.	ਧਾ	ਦੀ	ਤਾ	ਧਾ	ਧਾ	ਦੀ	ਤਾ	ਤਕ	ਧਾ	ਦੀ	ਤਾ	ਧਾ	ਕਿ	ਟ
0	7	8	9	0	10	11								
ਧਾ	ਕੈ	ਧਿ	ਟ	ਧਾ	ਗੇ	ਤਾ	ਗੇ	ਦੀ	ਗ	ਤਾ	ਗੇ	ਤਿਰ	ਕਿਟ	
12	13	0												
ਤਕ	ਤਾ	ਤਿਟ	ਕਤਾ	ਗਿਦੀ	ਗਨ									

ਲਛਮੀ-ਤਾਲ (ਮਾਤ੍ਰੇ 36, ਤਾਲੀ 18)

x	2	3	4	5	6	7								
16. ਧਾ	s	ਕਿ	ਟ। ਤ	ਕ।	ਧੁ	ਮ।	ਕਿ	ਟ	ਤ	ਕ।	ਧੇ।	s।	ਤਾ	s।
8	9	10	11	12	13	14	15							
ਕਿ	ਟ	ਤ	ਕ।	ਧਿ	ਨ।	ਨ	ਕ।	ਧੇ।	s।	ਤਾ	s।	ਕਿ।	ਟ।	
16	17	18												
ਤ	ਕ।	ਧਾ	ਦੀ।	ਗ	ਨ।									

ਖਾਸ ਨੋਟ :—ਹੁਣ ਤੋਂ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਾਦਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਾਂਦਿਏ, ਛਤ-ਤੋੜੇ, ਪਰਨ ਆਦਿ ਬਜਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਸਗੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਜੰਤ੍ਰੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਵੀ ਬਜਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਖਯਾਲ ਗਾਇਕੀ ਦੇ ਨਾਛ ਤਬਲਾ ਬਜਣਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਣ ਵਜੰਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਬਜਾਉਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਸੌ ਅਜ-ਕਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਿੱਖਦਾ-ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ।

ਖੁੱਲੇ ਹੱਥ ਦੇ ਬੋਲ

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਤਾਲ ਵਾਦਕ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨਕਾਲ ਤੋਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀਯ ਗਾਇਨ ਤੇ ਨ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋਲਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਖਯਾਲ ਗਾਇਕੀ ਅਰੰਭ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੇ ਹੀ ਦੋ ਭਾਗ ਕਰਕੇ ਤਬਲਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨੀਏ (ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ) ਤਾਲਾਂ ਦੇ ਠੇਕੇ ਗਤ-ਤੋੜੇ ਪਰਨਾ ਆਦਿ, ਖੁੱਲੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਤਬਲੇ ਤੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਵਜਾਉਣ ਦੀ ਇਸ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਨੇ (ਪੰਜਾਬ ਬਾਜ਼) ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਅੱਗੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਤਾਲਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਤਬਲਾ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲੋ-ਨਾਲ ਸਿੱਖਦੇ ਰਹਿਣ।

1. ਬੈਠਕ

ਤਬਲੇ ਉੱਤੇ ਖੁੱਲੇ ਹੱਥ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਚੌਕੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਧਾਮਾਂ ਤੇ ਪੁੜਾ ਦੋਵੇਂ ਲਗ-ਭਗ ਸਿੱਧੇ ਅਤੇ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਰੱਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜੀ ਤੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਜਾ ਸਕਣ ਨਾਲ ਦੇ ਚਿੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖੋ।

2. ਤਾ

ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਅਤੇ ਥੋੜਾ ਢਿੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਪੁੜੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਿਰਫ ਚੀਚੀ ਉਂਗਲ ਮਾਰ ਕੇ ਉਠਾ ਵਲੋਂ, ਤਾਂ ਜੋ ਪੁੜੇ ਦਾ ਆਵਾਜ਼ ਬੰਦ ਨਾ ਹੋਵੇ ਸਗੋਂ ਖੁਲ ਜਾਵੇ, ਇਸੇ ਨੂੰ 'ਥਾਪ' ਦਾ 'ਤਾ' ਆਖਦੇ ਹਨ, ਖੁੱਲੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ 'ਤਾ' ਅਕਸਰ ਵਜਦਾ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ ਸੁਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹੋ 'ਤਾ' ਮਾਰ ਕੇ ਸੁਰ ਵੇਖਦੇ ਹਨ।

3. ਦੀਂ ਦੂਂ

ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਅੱਧੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਪੁੜੇ ਦੀ ਕਿਨਾਰ 'ਗੇਟ' ਤੇ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਅੱਖਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਦੀਂ-ਦੀ, ਦੂਂ-ਧੂੰ ਦਿਨ ਤੇ ਧੂੰ' ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅੱਖਰ ਖੁੱਲੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜਣਗੇ।

4. ਤਿ-ਤੇ

ਇਹ ਅੱਖਰ ਦੂਜੀ, ਤੀਜੀ ਤੇ ਚੌਥੀ, ਤਿੰਨੋਂ ਉਂਗਲਾਂ ਮਿਲਾਕੇ ਸਿਆਹੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਵਜੇਗਾ। ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਥੋੜੀ ਉਠੀ ਰਹੇਗੀ, ਇਸੇ ਨੂੰ 'ਤਿ-ਤੇ -ਤੀ-ਤਿਤ-ਤਕ' ਆਖਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਬੋਲ ਅਨੁਸਾਰ 'ਟ' ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

5. ਟ-ਟੇ

ਇਹ ਅੱਖਰ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਸਿਆਹੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਤੀਜੀ ਤੇ ਚੌਥੀ ਉਂਗਲ ਉਠਾ ਕੇ ਰੱਖਣੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਬੋਲ ਦੇ ਰੂਪ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਨਾਲ 'ਟੇ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਤਿ-ਤੇ' ਅੱਖਰ ਵੀ ਵਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਹੱਥ ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ ਨੂੰ ਕਾਯਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅੱਖਰ ਅਦਲ-ਬਦਲ ਕਰ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

6. ਰ-ਲ

ਇਹ ਅੱਖਰ ਵੀ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਨਾਲ ਹੀ ਵਜਦਾ ਹੈ, ਪਰ 'ਟ-ਟ' ਜਾਂ 'ੜ' ਅੱਖਰ ਵੇਲੇ ਉਂਗਲ ਕਸਕੇ ਮਾਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ 'ਰ-ਲ' ਵੇਲੇ ਉਂਗਲ ਨੂੰ ਸਿਆਹੀ ਤੇ ਖਿਸਕਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਿਰ-ਤਿਰ ਜਾਂ ਧਿਰ-ਧਿਰ ਬੋਲ ਵਜਾਉਣ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

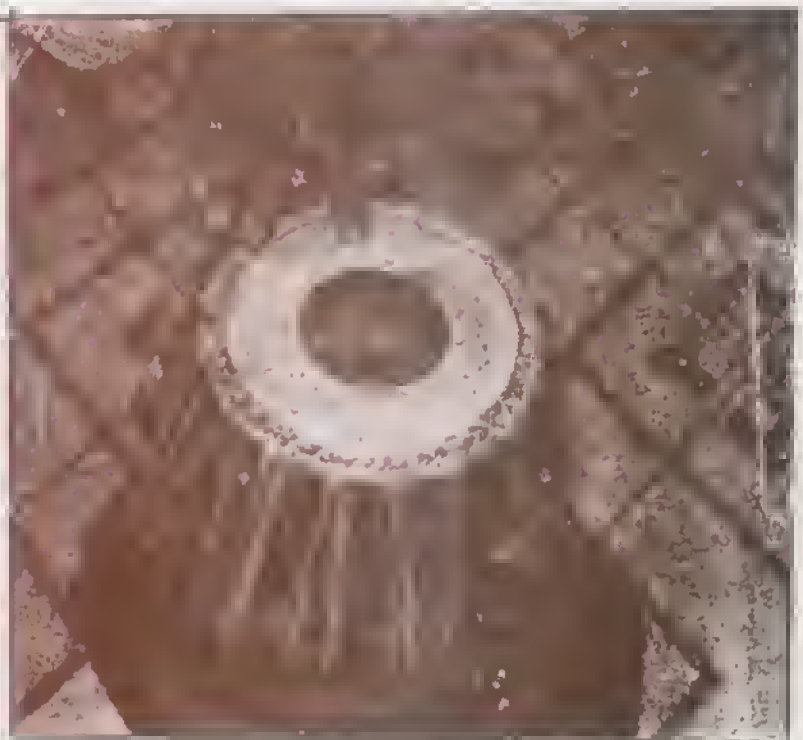

7. ਤ

ਇਹ ਅੱਖਰ ਬਹੁਤ ਘਟ ਵਜਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ 'ਟ-ਤ, ਰ-ਲ ਜਾਂ ਤ' ਅੱਖਰ ਅਕਸਰ ਉਂਗਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਵਜਾਈਏ ਹਨ। ਪਰ ਖੁੱਲੇ ਬੋਲ ਵਜਾਉਣ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਬੋਲ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੇ ਬਾਪ ਵਾਲਾ 'ਤ' ਮਾਰਨਾ ਹੁਵੇ ਜਿਵੇਂ 'ਤਿਰਤਕਤਤ' ਇੱਥੇ 'ਤ' ਗੂਠੇ ਨਾਲ ਵਜੇਗਾ। ਪਰ ਤਿਰਕਤਤਿਕਤਾ ਬੋਲ ਉਂਗਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਵਜੇਗਾ।

8. ਨ-ਨਾ

ਖੁੱਲੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਅੱਖਰ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਤੀਜੀ ਤੇ ਚੌਥੀ ਉਂਗਲ ਨੂੰ ਸਿਆਹੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਹੱਥ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟਾ ਕੇ ਪੁੜੇ ਦੀ ਕਿਨਾਰ 'ਗੋਟ' ਤੇ ਸਿਰਫ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਹੀ ਮਾਰਨੀ ਹੈ। ਖੁੱਲੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਇਹੋ ਵਜਾਈਦਾ ਹੈ।

9. ਗੇ-ਘੇ

ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕਰਕੇ, ਫਿਰ ਅੱਧੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਧਾਮੇ (ਛੱਗੀ) ਦੀ ਕਿਨਾਰ (ਗੋਟ) ਤੇ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਅੱਖਰ ਵਜਦਾ ਹੈ। ਖੁੱਲੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਇਹੋ ਰੂਪ ਰਹੇਗਾ।

10. ਕੇ-ਕੱਤ

ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕਰਕੇ ਧਾਮੇ ਤੇ ਇੰਜ ਮਾਰੋ ਤਾਂ ਜੋ, ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਚਾਰੇ ਉਂਗਲਾਂ ਧਾਮੇ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਲੱਗਣ। ਭਾਵ 'ਗੇ-ਘੇ' ਸਮੇਂ ਧਾਮੇ ਦਾ ਆਵਾਜ਼ ਖੁਲੇਗਾ ਅਤੇ 'ਕੇ-ਕੱਤ' ਨਾਲ ਆਵਾਜ਼ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

11. ਧਾ

ਅੱਖਰ 'ਤਾ' ਦੇ ਨਾਲ ਜਦੋਂ 'ਗੇ ਜਾਂ ਘੇ' ਅੱਖਰ ਵਜੇਗਾ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਰ ਮਿਲ ਕੇ 'ਧਾ' ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਾਵ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਥ ਮਾਰਨ ਨਾਲ 'ਧਾ' ਅੱਖਰ ਵਜਦਾ ਹੈ।

12. ਧੇ

ਖੁੱਲੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ 'ਤੇ-ਤੀ' ਦੇ ਨਾਲ 'ਗੇ ਜਾਂ ਘੇ' ਇਕੋ ਸਾਥ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਅੱਖਰ ਵਜੇਗਾ। ਪਰ 'ਧੇ' ਕਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ ਤੀਜੀ ਤੇ ਚੌਥੀ ਉਂਗਲ ਨਾਲ ਵਜਾਈਦਾ ਹੈ।

ਜੁੜਵੇਂ ਅੱਖਰ (ਬੋਲ) ਵਜਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ

ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੇ ਸਤ ਜਾਂ ਦਸ ਅੱਖਰ (ਵਰਣ) ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇ ਬੋਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਵਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਦਿੱਤ-ਤਿੱਤ- ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਚਾਰੇ ਉਂਗਲਾਂ ਸਿਆਹੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਬੋਲ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਨੂੰ “ਦਿੱਤ-ਤਿੱਤ ਜਾਂ ਤੱਤ” ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਕੜਾਂਨ- ਖੱਬੇ ਤੋਂ ‘ਕੇ’ ਅਤੇ ਸੱਜੇ ਤੋਂ ‘ਤਾਂਨ’ ਮਿਲਕੇ ਵਜੇਗਾ। ਭਾਵ, ਧਾਮੇਂ ਤੇ ‘ਕੇ’ ਮਾਰ ਕੇ ਪੁੱਤੇ ਤੇ ਦੂਜੀ ਤੀਜੀ ਤੇ ਚੌਥੀ ਉਂਗਲ ਮਾਰ ਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਪੁੱਤੇ ਨੂੰ ਛੁਆ ਕੇ ਉਠਾ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਅੱਖਰ ਵਜੇਗਾ।

ਘੜਾਂਨ- ਖੱਬੇ ਤੋਂ ‘ਘੇ’ ਅਤੇ ਸੱਜੇ ਤੋਂ ‘ਤਾਂਨ’ ਮਿਲਕੇ ਵਜੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਧੜਾਂਨ’ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ‘ਧਾ’ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੱਜੇ ਤੋਂ ‘ਤਾਂਨ’ ਅੱਖਰ ਵਜੇਗਾ।

ਕਿੜਧਾਨ- ਕਿਟਧਾਨ, ਕਿੜਧਾਨ, ਕ੍ਰਿਧਾਨ ਅਤੇ ਤਿਟਧਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਜਾਉਣ ਦੇ ਦੋ ਤਰੀਕੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ‘ਤਿਟ’ ਮਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ‘ਧਾ’ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿਆਹੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਛੁਆਉਣ ਨਾਲ। ਦੂਜਾ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ‘ਕੇ’ ਸੱਜੇ ਨਾਲ ‘ਤ’ ਮਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਧਾ’ ਮਾਰਨਾ ਹੈ।

ਤਿਟਕਿਟ- ਤਿਟਕਿਟ, ਤਿਰਕਿਟ ਜਾਂ ਤਿਰਕਿੜ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਬੋਲ ਇੰਜ ਵਜਣਗੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਆਹੀ ਤੇ ‘ਤਿਟ’ ਮਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਧਾਮੇਂ ਤੇ ‘ਕੇ’ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੁੱਤੇ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਤੇ ਤਿੰਨੋਂ ਉਂਗਲਾਂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਮਾਰੀਆਂ ਹਨ।

ਤਕਤਾ- ਤਕਤਾ ਜਾਂ ਤਿਕਤਾ- ਸੱਜੇ ਨਾਲ ‘ਤਿ’ ਬੰਦ, ਖੱਬੇ ਨਾਲ ‘ਕ’ ਬੰਦ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਥਾਪ ਵਾਲੀ ‘ਤਾ’ ਮਾਰਨਾ ਹੈ।

ਧਾਕਿਟ- ਧਾਕਿਟ ਜਾਂ ਤਾਕਿਟ- ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ‘ਧਾ’ ਖੱਬੇ ਨਾਲ ‘ਕਿ’ ਅਤੇ ਸੱਜੇ ਨਾਲ ਪੁੱਤੇ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਤੇ ‘ਟ’ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ‘ਧਾਕਿਟ’ ਵਜੇਗਾ। ਜੇ ਇਸ ਦੇ ‘ਧਾ’ ਨੂੰ ‘ਤਾ’ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖੱਬਾ ਹੱਥ ਬੰਦ ਰਹੇਗਾ।

ਕਿੜਤਿਕਤਾ- ਕਿਟਤਿਕਤਾ ਜਾਂ ਕਿੜਤਕਤਾ- ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ‘ਕਿ’ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ‘ਟ’ ਤੇ ‘ਤਿ’ ਬੰਦ, ਫਿਰ ਖੱਬੇ ਨਾਲ ‘ਕ’ ਵਜਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਥਾਪ ਵਾਲਾ ‘ਤਾ’ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਬੋਲ ਵਜੇਗਾ।

ਨਟਤੱਤਾ- ਪੁੱਤੇ ਦੀ ਕਿਨਾਰ ਤੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਮਾਰੇ, ਫਿਰ ਸਿਆਹੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ‘ਟ-ਤਿ’ ਬੰਦ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਥਾਪ ਵਾਲਾ ‘ਤਾ’ ਮਾਰਨਾ ਹੈ।

ਧਿਟਤੱਤਾ- ਸਿਆਹੀ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲਾਂ ਮਾਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ‘ਘੇ’ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ‘ਧਿ’ ਵਜੇਗਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਤੱ’ ਅਤੇ ਥਾਪ ਵਾਲਾ ‘ਤਾ’ ਮਾਰਨਾ ਹੈ।

ਧੇ-ਧੇ- ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਸਿਆਹੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮਾਰਨ ਸਮੇਂ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ‘ਗੇ’ ਜਾਂ ‘ਘੇ’ ਵਜਾਉਣ ਨਾਲ ‘ਧੇ’ ਅਤੇ ਦੋ ਵਾਰ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਧੇ-ਧੇ ਬੋਲ ਵਜੇਗਾ।

ਧਿਟਧਿਟ- ਧਿਟਧਿਟ ਜਾਂ ਧਿਰਧਿਰ-ਪੁੱਤੇ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਤੇ ਤਿੰਨੋਂ ਉਂਗਲਾਂ ਮਾਰਨ ਸਮੇਂ ਖੱਬੇ ਨਾਲ ‘ਘ’ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੁੱਤੇ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲ ਨਾਲ ‘ਟ’ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ‘ਧਿਟ’ ਅਤੇ ਦੋ ਵਾਰ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ‘ਧਿਟਧਿਟ’ ਬੋਲ ਵਜੇਗਾ। ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਖਿਸਕਾਉਣ ਨਾਲ ਇਹੋ ‘ਧਿਰਧਿਰ’ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਗਿਦੀਗਨ- ਖੱਬੇ ਨਾਲ ‘ਗੇ’ ਸੱਜੇ ਨਾਲ ‘ਦੀ’-ਦੂੰ ਫਿਰ ‘ਗੇ’ ਅਤੇ ਮੁੜ ਪੁੱਤੇ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਤੇ ਤਿੰਨੋਂ ਉਂਗਲਾਂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਬੋਲ ਵਜੇਗਾ।

ਪਉੜੀ ਮਾਤ੍ਰੇ 4

ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਨਾਲ ਬਜਣ ਵਾਲੀ ਗਤ ਨੂੰ ਪਉੜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਕਤ ਚਾਰ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਕਈ ਵੇਰ ਇਸ ਨੂੰ ਆੜੀ ਕਰ ਕੇ ਛੇਅ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ ।

ਤਾਲੀ — ×

ਠੇਕਾ — ਗੇ ਤਿਟ ਤਾ ਕਤਾ ।

„ — ਕਤਾ ਘੇ ਘੇ ਤਿਟ ।

„ — ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗੇ ਗਿਦੀ ।

ਤੋੜੇ

1. ਧਾ sਕੈ sਨ ਧਾ । ਤਿਟ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
2. ਧਾ ਤਿਰਕੜ ਤਿਕ ਤਕ । ਤਿਟ ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
3. ਧਿਟ ਤਾਕੇ ਧਿਟ ਤਾਕੇ । ਧਿਟ ਧਿਟ ਤਾਕੇ ਤਿਟ । ਕੱਤਾ ਘੇਘੇ ਧਾ, ਕੱਤਾ । ਘੇਘੇ ਧਾ, ਕੱਤਾ ਘੇਘੇ ।
4. ਧਾਤਿਰ ਕੜਧਿ ਟਤ ਧਾਗੇ । ਨਟ ਤੱਤਾ ਤਿਰਕੜ ਤਿਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ਧਾ, ਗਿਦੀ । ਗਨ ਧਾ, ਗਿਦੀ ਗਨ ।
5. ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ ਟਤ ਧਾਗੇ । ਨਟ ਤੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ । ਧਾ ਧਾ, ਗਿਦੀ ਗਨ । ਧਾ ਧਾ, ਗਿਦੀ ਗਨ ।
6. ਤਿਟਕਤਾ ਘੇsਤਿਟ ਕਤਾਘੇs ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs,ਤਿਟ ਕਤਾਘੇs ਤਿਟਕਤਾ । ਘੇsਤਿਟ ਕਤਾਗਿਦੀ ਗਨਧਾs, ਤਿਟਕਤਾ । ਘੇsਤਿਟ ਕਤਾਘੇs ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

ਤਾਲ-ਕਹਿਰਵਾ ਮਾਤ੍ਰੇ 8

ਗਤਾ

1. ਧੀਂ ਤਕ ਤਾ ਕਤਾ । ਤੀਂ ਤਕ ਤਾ ਕਤਾ ।
2. ਧਾ ਗੇ ਨਾ ਤੀ । ਨ ਕ ਧਿੰ ਨ ।
3. ਧਾ ਤਿਨ ਨਾਨਾ ਤਿਟ । ਤਿਟ ਘੇਘੇ ਨਗ ਧਿਨ ।
4. ਨਾਨਾ ਘੇਘੇ ਤਿਟ ਘਿਨ । ਤਿਟ ਘੇਘੇ ਨਾਨਾ ਤਿਰਕਿਟ ।
5. ਧੀਂਤਾ ਟਤਾ ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਕ । ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਕ ਧਿਨ ਗਿਨ ।
6. ਧਾਗੇ ਕੇਧਿ ਨਕ ਧਿਨ । ਨਾਨਾ ਧਾਤ੍ਰਿ ਕੋਧੀ ਨਕ ।
7. ਧਾਧਾ ਗੇਗੇ ਤਿਟ ਧਿਨ । ਨਾਨਾ ਗੇਗੇ ਤਿਟ ਘਿਨ ।
8. ਤਿਟ ਗੇਗੇ ਨਾਨਾ ਟਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਗੇ ਨੱਧਾ ਗਿਨ ।
9. ਕਤ ਘੇਘੇ ਨਗ ਧਿਨ । ਟਧਾ ਧਿਨ ਧਿਨ ਨਾਨਾ ।
10. ਨਾਤੀ ਨਾਤੀ ਨਾਨਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀ ਨਾਨਾ ਗਿਨਾ ।

ਤੋੜੇ

1. ਧਾ ਤਿਟ ਤਿਟ ਘਿਦੀ । ਨਤ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।

2. ਡਕ ਟ,ਧਿ ਟਤ ਘਿਦੀ । ਨਤ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
3. ਧਾਤਿਰ ਕੜਧਿ ਟਤ ਧਾਗੇ । ਨਟ ਤੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
4. ਧੇਤਿਰ ਕੜਧਿ ਟਤ ਕਿੜਧਾ । ਤਿਟ ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
5. ਧਾਕਿ ਟਤਾ ਕਿਟ ਧਾਗੇ । ਤਿਟ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
6. ਤਕੇ sਨਾ ਧਾ ਤਕੇ । sਨਾ ਧਾ ਤਕੇ sਨਾ ।
7. ਤਿਰਕੜ ਤਿਕਤਾ ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ । ਟਤ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
ਧੇਤਿਰ ਕੜਧਿ ਟਤ ਕਿੜਧਾ । ਤਿਟ ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
8. ਧਾਗੇ ਤਿਟ ਤਿਟ ਘਿਧੀ । ਨਤ ਕਿੜ ਧਿੱ ਤਾ ।
ਧਾਤਿਰ ਕੜਧਿ ਤਟ ਧਾਗੇ । ਨਟ ਤੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
9. ਨਾਦਿ ਕਿੜਤਕ ਤਾ ਤਿਰਕੜ । ਤਧੀਂ sਤਾ ਕਿਟ ਤਕ ।
ਤਕ ਟਧਿ ਟਤ ਕਿੜਧਾ । ਤਿਟ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
10. ਨਾਤਿਰ ਕਿਰਣਾ ਕਿਟ ਤਕ । ਤਕ ਟਧਿ ਟਤ ਕਿੜਧਾ ।
ਧਾਦੀਂ sਤਾ ਕਿਟ ਤਕ । ਤਿਟ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।

ਤਿੰਨ ਅੱਖਰੀ ਤੋੜੇ (ਤਿਗੁਨ ਦੇ ਬੋਲ)

- ×
1. ਧਿਕਿਟ ਤਗਨ ਧਿਕਿਟ ਤਗਨ । ਧਾsਗੇ ਦਿਗਨ ਧਾsਗੇ ਦਿਗਨ ।
  2. ਕੇਤਿਟ ਧਾs ਤਾsਨ ਧਾs । ਧਿਕਿਟ ਧਿਕਿਟ ਧਾਗੇਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟ ।
ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਕਿਟ ਧਾs । ਗਿਦੀਗਨਧਾs ਧਾsਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਗਿਦੀਗਨ
ਧਾsਗਿਦੀਗਨ ।
  3. ਧਿਨਕ ਧਿਨਕ ਤਾsਨ ਧਿਨਕ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ sਨਧਾs ਕੱਤਕ੍ਰਿਧਾ sਨਧਾs ।
ਕੱਤਧਾs ਕਿਟਤਕਦਿਗਨ ਧਾs ਕੱਤਧਾs । ਕਿਟਤਕਦਿਗਨ ਧਾs ਕਤਧਾs
ਕਿਟਤਕਦਿਗਨ ।
- ਧਾਤ੍ਰਕ ਧਿਨਕ ਤ੍ਰਿਕਤਾ ਧਿਨਕ । ਕੇਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾs ਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾsਨ ।

ਕੇਤਿਰਕਿਟਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ ਧਾਕਿਟਤਕਧਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸਗਿਦੀਗਨ ।

ਪਰਨ

1. ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਕ੍ਰਿਧਾ ਸਨਧਾ ਧਾਧਾ । ਧਾਸ ਕੱਤ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ ।
ਸਨਧਾ ਧਾਧਾ ਧਾਸ ਕੱਤ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਕ੍ਰਿਧਾ ਸਨਧਾ ਧਾਧਾ ।
2. ਧਾਸਨਧਿ ਕਿਟਧਾ ਸਧਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ ਸਧਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ । ਸਧਾ ਗਿਦੀਗਨ,
ਧਾਸ, ਧਾਸਨਧਿ । ਕਿਟਧਾ ਸਧਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ । ਸਧਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ ਸਧਾ ।
ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ, ਧਾਸਨਧਿ ਕਿਟਧਾ । ਸਧਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ ਸਧਾ । ਗਿਦੀਗਨ
ਧਾ ਸਧਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

ਤਾਲ-ਦਾਦਰਾ ਮਾਤ੍ਰੇ 6

ਤਾਲੀ — x 0
 ਠੇਕਾ — ਧਾ ਕਿਟ ਧਾ । ੩ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
 .. — ਧਾਗੇ ਧਾ ਦੁੰ । ਤਾ ਤਿਟ ਤਕ ।
 .. — ਧਾ ਧਿਟ ਧਾ । ਧਾ ਤਿਟ ਕਤ ।

ਤੋੜੇ

- x 0
1. ਧਾ ਤਿਰ ਤਿਰ । ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
  2. ਤਕ ਟਧਿ ਟਤ । ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
  3. ਕੇ ਤਿਰ ਤਿਰ । ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
  4. ਧਾ ਕਿਛਧੇ ਤਿਟ । ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
  5. ਧਾਕਿ ਟਦਿ ਗਨ । ਧਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
  6. ਕੈਤਰ, ਕਿਟਧਿ ਕਿਟ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟ . ਤਕਤਾ ।

ਤਿਹਾਈ

- x
1. ਤਾਗੇ ਤਿਟ ਕਿਟ । ਤਾਗੇ ਤਿਰਕਿਤ ਤਿਕਤਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾ, ਧਾਤਿਰ ।
 ਕਿਟਧਾ ਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ।

ਤਿੰਨ ਅੱਖਰੀ ਤੋੜੇ (ਤਿਗੁਨ ਦੇ ਬੋਲ)

- ×
1. ਧਾਸਗ ਧਗਨ ਧਾਤਿਰਕੜ । ਧਿਟਤ ਕੇਤਿਰਕੜ ਧਿਟਤ । ਦੁੰਗਟ ਨਟਤ ਧਾਸਦੀ । ਕੇਸਨ ਧਾਸਦੀ ਕੇਸਨ ।
  2. ਧਾਸਦੁ ਨਟਤ ਕੇਤਿਰਕੜ । ਧਿਟਤ ਦੁੰਗਟ ਦੁੰਗਟ । ਧਾਸਦੀ ਕੇਸਨ ਧਾਸਦੀ । ਕੇਸਨ ਧਾਸਦੀ ਕੇਸਨ ।
  3. ਤਕਟ ਧਿਟਤ ਕੇਤਿਰਕੜ । ਧਿਟਤ ਕੇਤਿਰਕੜ ਧਿਟਤ । ਧਾਸਗਿ ਦੀਗਨ ਧਾਸਗਿ । ਦੀਗਨ ਧਾਸਗਿ ਦੀਗਨ ।
  4. ਧਾਤਿਰਕੜ ਧਿਟਤ ਧਾਸਕਿ । ਟ,ਤਕ ਤਕਟ ਧਿਟਤ । ਘੋਘੇਕਿ ਟਤਕ ਧਾਸਗਿ । ਦੀਗਨ ਧਾਸਗਿ ਦੀਗਨ ।
  5. ਧਾਤਿਰਕੜ ਧਿਟਤ ਕੇਤਿਰਕੜ । ਧਿਟਤ ਦੁੰਗਟ ਦੁੰਗਨ । ਧਾਤਿਰਕੜ ਧਿਟਤ ਧਾਸਧਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸਧਾਗਿਦੀਗਨ ।
  6. ਧਾਕਿਟਤਕ ਧੁਮਕਿਟਤਕ ਧਾਕਿਟਤਕ । ਧੁਮਕਿਟਤਕ ਧਾਦੀਤਾ ਧਾਦਿਗਨ । ਧਾਸ ਧਾਦੀਤਾ ਧਾਦਿਗਨ । ਧਾਸ ਧਾਦੀਤਾ ਧਾਦਿਗਨ ।

ਰੇਲਾ

- ×
1. ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਧੁਮਕਿਟਤਕਤਕ । ਧੁਮਕਿਟਤਕਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
  2. ਕੜਾਨਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮਕਿਟਤਕ । ਗਿਦੀਗਨਧਾਸ ਸਧਾਦੁੰਤਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
  3. ਧਾਕਿਟਤਕਿਟਤ ਕਿਟਤਕਧੁਮਕਿਟ ਤਕਿਟਤਕਿਟਤਾਸ । ਤਕਤਕਧਮਕਿਟ ਤਕਧੁਮਕਿਟਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ।
  4. ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਕਿਟਧਾ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਕਿਟਧਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।

ਪਰਨ

x

1. ਧਾਗੇਤਿਤ ਤਾਗੇਤਿਤ ਧਾਗੇਦ੍ਰਿਸ਼ । ਨਾਗੇਤਿਤ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਕੇਤਿਟਤ ।
ਗਿਨਤਾਕੇ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸਧਾ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸਧਾ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਦੀਗਨ ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕਧਾ । ਦੀਗਨ ਧਾਕਿਟਧਾ ਸਨਧਾ । ਕੱਤਧਾਸ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸਧਾਸ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸਧਾਸ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
3. ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕਥੁੰਗਾ ਤੱਕੜਾਂਸਨਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾਸ ਤੱਕੜਾਂਸਨਧਾ ।
ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾਸ ਤੱਕੜਾਂਸਨਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾਧਾਸਤੀ ਧਾਧਾਸਤੀ ।
ਧਾਸਧਾਸ, ਤੱਕੜਾਂਸਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ । ਧਾਧਾਸਤੀ ਧਾਸਧਾਸ ਤੱਕੜਾਂਸਧਾ ।
ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾਧਾਸਤੀ ਧਾਸਧਾਸ । ਤੱਕੜਾਂਸਨਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾਧਾਸਤੀ ।

ਤਿੰਨਤਾਲ ਮਾਤ੍ਰੇ 16

ਤਾਲੀ — $\times$ 2 0
 ਠੇਕਾ — ਧਾ ਧਿਟ ਧਿਟ ਧਾ। s ਧਿਟ ਧਿਟ ਧਾ। ਕੇ ਤਿਟ ਤਿਟ ਧਾ।
3
 ਤਿਟ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ।

ਗਤ-ਵਿਸਥਾਰ

1. $\times$
 ਪਾਕਿਟ ਧਾਦੀ ਤਾ sਕ੍ਰਿ ਧੀਤਾ। ਤਕਧਾ ਕਿਟਧਾ ਗਿਦੀਗਨ ਦੀਤਾ। sਧਾ
 sਕ੍ਰਿ ਧਾਦੀ ਤਾਧਾ। ਕਿਟਧਾ ਕੱਤਧਾ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ।
2. ਕਿਟਧਾ ਕਿਟ ਧਾਕਿ ਟਧਾ। ਦੀਤਾ ਧਿੱਤਾ ਧਾਕਿ ਟਧਾ। ਪਾਕਿਟ ਤਕਧਾ
 ਦੀਤਾ ਕੱਤਧਾ। ਪਾਕਿਟ ਤਕਧਮ ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ।
3. ਧਾਧਾ ਦੀਤਾ sਧਾ ਕਿਟਧਾ। ਧਿੱਤਾ ਧਾਦੀ ਤਾਧਾ sਧਾ। ਧਾਧਾ ਕਤਧਿਕਿ
 ਟਧਾ sਨ ਧਾਕੱਤ। ਧਿਕਿਤਧਾ sਨਧਾ s ਕੱਤਧਿਕਿ ਟਧਾ sਨ।
4. ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ। ਤੱਕਤਾ sਨ
 sਧਾ ਕਿਟਧਾ ਕਿਟਧਾ। ਤੇ sਟ ਕੱਤਧੇ sਟ ਪਾਕਿਟਤਕਧਾ sਧਾਦੀਤਾ।
 ਪਾਕਿਟਤਕਧਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾ sਧਾ sਧਾ sਧਾ।

ਠਾਅ ਦੇ ਬੋਲ

1. $\times$
 ਧਿਟ ਤੇਤਾ ਕਿਟ ਧਿਟ। ਤੱਤਾ ਕਿਟ ਧਿਟ ਤੇਤਾ। ਕੇਤਿਰ ਕਤਤਿਕ ਤਾਕੇ
 ਨਧਿ। ਟਤ ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ।

2. ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ । ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ । ਤਾਕ ਟਧਿ
ਟਤ ਕਿੜ । ਤਿਟ ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
3. ਘਿਦੀ ਨਤ ਘਿਦੀ ਨਤ । ਕਿਟ ਤਿਕ ਤਾ's ਤਿਟ । ਤਿਟ ਤਿਕ ਤਾ's ਤਿਟ ।
ਤਿਟ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
4. ਨਟ ਤੱਤਾ ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ । ਤਾਕ ਟਧਿ ਟਤ ਕਿੜਧਾ । ਤਿਟ ਤਿਟ ਧਾਗੇ
ਦੁੰਗ । ਤਿਟ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
5. ਧਾਤਿਰ ਕੜਧਿ ਟਤ ਧਾ । ਤਕੇ sਤਾ ਤਿਟ ਤਿਟ । ਤਕ ਟਧਿ ਟਤ ਘੇਘੇ ।
ਤਿਰਕੜ ਤਿਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
6. ਧਾਤਿਰ ਕੜਧਿ ਟਤ ਦੁੰਗ । ਨਟ ਤੱਤਾ ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ । ਤਾਕ ਟਧਿ ਟਤ
ਕਿੜਧਾ । ਤਿਟ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
7. ਧਾ's ਗਧਾ ਗਨ ਧਾਗੇ । ਨਟ ਤੱਤਾ ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ । ਤਾਕ ਟਧਿ ਟਤ
ਧਾਦੀ । ਤਾਘੇ ਘੇਧਾ ਦੀਤਾ ਘੇਘੇ ।
8. ਕੇ's ਤਿਟ ਤਿਟ ਤਾਕੇ । ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ । ਤਾਕ ਟਧਿ ਟਤ
ਕਿੜਧਾ । ਤਿਟ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
9. ਕਿੜਧਾ ਕਿੜਧੇ ਦੁੰ ਦੁੰ । ਨਟ ਤੱਤਾ ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ । ਤਾਕ ਟਧਿ ਟਤ
ਧਾਦੀ । ਤਾਘੇ ਘੇਧਾ ਦੀਤਾ ਘੇਘੇ ।
10. ਕਿੜਧਾ ਤਾ's ਦੁੰਗ ਦੁੰਗ । ਨਟ ਤੱਤਾ ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ । ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ
ਟਤ ਧਾਦੀ । ਤਾ's ਟਧਾ ਦੀਤਾ sਟ ।

ਬੋਲ (ਠਾਅ-ਦੁਗੁਨ ਮਿਸ਼ਰਿਤ)

1. ਕੇ's ਤਿਰਕੜ ਧਿੱ ਤਾ । ਘਿਧੀ ਗਨ ਧਿੱ ਤਾ । ਕੇਤਿਰਕੜਧਿ ਟਤਘੇਘੇ
ਨਣਨਣ ਦੁੰ'sਦੁੰ's । ਧਾਤਿਰਕੜਧਿ ਟਤਕਿੜਧਾ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਕੜਾਨ ਕੜਾਨ ਤਾਧੇ sਤਾ । ਘਿਧੀਗਨ ਤਿਟਕਿਟ ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ।
ਘਿਧੀਗਨ ਘਨਣਨ ਕੇਧਾ ਗੇਕੇ । ਦੀਗੜ ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
3. ਗਧੀ'sਨ ਕਿਟਤਕ ਤਕਟਧਿ ਟਤਕਿੜਧਾ । ਤਿਰਕੜਤਕਤਾ ਘੇਘੇਦੁੰ's ਪਿਟਤਾਕੇ

ਤਿਤਾਦੁੰਦੁੰ । ਨਟਤੱਤਾ ਕੇਤਿਰਕਤਿਕ ਤਾਕਟਧਿ ਟਤਕਿਤਧਾ । ਤਿਟਤਿਟ
ਧਾਗੇਦੁੰ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

4. ਘਿਧੀਨਤ ਘਿਧੀਨਤ ਕਿਤਤਿਕ ਤਿੱਟੇ । ਘਿਧੀਤਿੱ ਟੇਕਿਤ ਤਿਕਤਿੱ ਟੇ ।
ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

ਤਿਹਾਦੀ

×

1. ਧੇਸ ਤਾਸ ਤਕਟ,ਧਿ ਕਟਧਾਗੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ, ਤਕਟ,ਧਿ ।
ਕਟਧਾਗੇ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ, । ਤਕਟ,ਧਿ ਕਟ,ਧਾਗੇ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਤਾਕਤ ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧੇਸਤ੍ਰਾ ਸਨਧੇਸ ਤਾਕਤ ਤਿਕਤਕ ।
ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਿੱਤਾ ਕੇਸਧਾਸ । ਦੀਕਿਟ ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਧਾ ਤ, ਧਿੱਤਾ ਕੇਸਧਾਸ । ਦੀਕਿਟ ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ
ਸ, ਧਿੱਤਾ ਕੇਸਧਾਸ । ਦੀਸਕਿਟ ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

ਤਿੰਨ ਅੱਖਰੀ ਬੋਲ [ਪਰਨ]

1. ਧਿਕਿਟ ਤਗਨ ਧਿਕਿਟ ਤਗਨ । ਕੇਤ੍ਰਕ ਧਿਕਿਟ ਕੇਤਿਟ ਤਗਨ । ਧਗਨ
ਤਗਨ ਨਗਨ ਨਗਨ । ਨਗਤਿ ਟਕਤ ਕਤਗਿ ਦੀਗਨ । ਧਗਨ ਕਸਤ ਧਗਨ
ਕਸਤ । ਧਾਗਿ ਦੀਗਨ ਨਗਨ ਕੇਤ੍ਰਕ । ਧਿਕਿਟ ਕੇਤਿਟ ਤਗਨ ਧਾਨ ।
ਧਾਸ ਧਾਨ ਧਾਸ ਧਾਨ ।

ਚਾਰ ਅੱਖਰੀ ਪਰਨ

×

2. ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਧੇਸਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ, ਧਿਟਧਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧੇਸਤਾਸ ।
ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ, ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ।
ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧੇਸਤਾਸ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ ।
3. ਗਿਦੀਗਨਧਾਗਿਦੀ ਗਨਧਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ, ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ,ਤਿਟਕਤ

ਗਿਦੀਗਿਨਧਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਿਨ ਧਾs । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਿਨ
ਧਾsਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਿਨਧਾs ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਿਨ ਧਾਤਾ ।

4. ਕੱਠੇsਟ ਘੋਘੇਤਿਟ ਕਤਕਤ ਘੋਘੇਤਿਟ । ਕੇਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਕੇਤ੍ਰ ਕਧਿਕਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ।
ਧਗਨਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ ਨਾਗੇਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ । ਘੇਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ ਤਿਟਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟਤਿਟ ।
ਧਾਗੇਤਿਟ ਘੋਘੇਤਿਟ ਘੋਘੇਦ੍ਰੁs ਨਣਨਣ । ਧਿੜਨਧਿ ਕਿਟਘੋਘੇ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ
ਗਿਦੀਗਿਨ । ਤਕਿਟਤ ਗੋਨਾਧਾਗੇ ਦਿਗਨਾਗੇ ਕਿਟਤਕ । ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਕੇਤ੍ਰ
ਕਧਿਕਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਧੇਤਧੇਤ ਧਾਗੇਤਿਟ ਤਤਾਨ ਤਾਗੇਤਿਟ । ਘੇਤ੍ਰਕਧਿ
ਕਿਟਤਤ ਧਾsਤਾ ਧਾs । ਕਤਕਧਿ ਕਿਟਧਿਰਕਿਟ ਘੋsਧਿਰਕਿਟ ਧੇsਤਾ ।
ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਿਨ ਧਾs, ਕਿਟਤਤ ਧਾsਤਾ । ਧਾs ਕਤਕਧਿ ਕਿਟਧਿਰਕਿਟ
ਘੋsਧਿਰਕਿਟ । ਧੇsਤਾ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਿਨ ਧਾs, ਕਿਟਤਤ । ਧਾsਤਾ ਧਾs
ਕਤਕਧਿ ਕਿਟਧਿਰਕਿਟ । ਘੋsਧਿਰਕਿਟ ਧੇsਤਾ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਿਨ ਧਾs ।

×
ਧਾ

ਨੋਟ—ਇਸ ਪਰਨ ਦਾ ਅਖੀਰ ਤੇ ਗੁਰ (ਸਮ) ਦਾ 'ਧਾ' ਬਾਦ ਵਿਚ ਲਗੇਗਾ ।

ਤਾਲ-ਰੂਪਕ (ਢਾਈ ਤਾਲ) ਮਾਤ੍ਰੇ 7

ਤਾਲੀ—⊕

1

2

ਨੇਕਾ—ਧਾ ਦੁੰ ਤਾ । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ।

„ —ਧਾ ਕਿਟ ਤਾ । ਧਿੱ ਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ।

ਬਰਾਬਰ ਲਯ ਦੇ ਬੋਲ

⊕

1. ਧਾ ਕਿਟ ਤਕ । ਦੁੰਮ ਕਿਟ । ਧਾਦੀ ਗਿਨ ।

2. ਧਾ ਧਿਨ ਨਕ । ਧਾਧਾ ਧਿਨ । ਨਕ ਤਾਯੇ । ਨਾਯੇ ਧਿਨ ਨਕ । ਤਿਨ ਕਤਿ ਨਕ ਤਕ ।

3. ਧਾ ਕਿਟ ਤਕ । ਧਾਦੀ ਗਿਨ । ਦੁੰਮ ਕਿਟ । ਤਕ ਧਾਦੀ ਟਤਾ । ਕਿਟ ਤਕ । ਧਾਦੀ ਗਿਨ ।

4. ਧਾ ਕਿਟ ਤਕ । ਦੁੰਮ ਕਿਟ । ਤਕ ਧਾਦੀ । ਟਤਾ ਕਿਟ ਤਕ । ਧਾਦੀ ਟਤਾ । ਧਾਦੀ ਗਿਨ ।

5. ਧਾ ਕਿਟ ਤਕ । ਧਾ ਦੁੰ । ਧਾ ਕਿਟ । ਤਕ ਧੇਃ ਤਾਃ । ਕਿਟ ਤਕ । ਧਾਦੀ ਗਿਨ ।

6. ਤਕ ਤਕ ਤਕ । ਧੇਃ ਤਾਃ । ਧੇਃ ਤਾਃ । ਧੇਃ ਧੇਃ ਤਾਃ । ਧੇਃ ਤਾਃ । ਧਾਦੀ ਗਿਨ ।

ਟੁਕੜੇ ਤੇ ਮੁਖੜੇ (ਤਿਹਾਈ)

⊕

1. ਨਟ ਤੱਤਾ ਗਿਦੀ । ਗਨ ਧਾ, । ਨਟ ਤੱਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ਧਾ, । ਨਟ ਤੱਤਾ । ਗਿਨੀ ਗਨ ।

2. ਤਿਟ ਕਤਾ ਗਿਦੀ। ਗਨ ਧਾ,। ਤਿਟ ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ ਧਾ,। ਤਿਟ ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।
3. ਗਿਦੀ ਗਨ ਧਾ। ਧਾ ਤਿਟ। ਕਤਾ ਗਿਦੀ। ਗਨ ਧਾ ਧਾ। ਤਿਟ ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।
4. ਤਕ ਧਮ ਕਿਟਤਕ। ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,। ਤਕ ਧਮ। ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,। ਤਕ ਧਮ। ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ।

ਦੁਗੁਨ ਦੇ ਬੋਲ

⊕

1. ਧਾਤਿਰ ਕੜਧਿ ਟਤ। ਧਾ ਕਤਾ। ਘੇਘੇ ਤਿਟ। ਤਾਕ ਟਧਿ ਟਤ। ਧਾ ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।
2. ਧਾਤਿਰ ਕੜਧਿ ਟਤ। ਧਾਗੇ ਨਟ। ਤਤਾ ਤਿਰਕੜ। ਤਿਕਤਾ ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ। ਟਤ ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।
3. ਤਿਰਕੜ ਤਿਕ ਤਕ। ਤਿਟ ਗਿਦੀ। ਨਤ ਕਿੜ। ਤਿਕ ਤਾ ਤਿਟ। ਤਿਟ ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।
4. ਤਕ ਟਧਿ ਟਤ। ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ। ਟਤ ਦੁੰਗ। ਦੁੰਗ ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ। ਟਤ ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।
5. ਕੇ। ਤਿਟ ਤਿਟ। ਤਾਕੇ ਤਿਰਕੜ। ਤਕਤਾ ਕੇਤਿਰ। ਕੜਤਿਕ ਤਾਕੇ ਨਾਧਿ। ਟਤ ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।
6. ਧਾਕਿਟ ਤਕਦੁੰਮ ਕਿਟਤਕ। ਧਾਦੀsਤਾ ਦੀਦੀਕਿਟ। ਦੁੰਮਕਿਟ ਤਕਦੁੰਮ। ਕਿਟਤਕ ਪੈsਤਾ ਧਿਲsਗ। ਤਕਤਕ ਦੁੰਮਕਿਟ। ਕਿਟਤਕ ਧਾਦੀਗਨ।
7. ਧਾਤਿਰਕੜਧਿ ਟਤਧਾs ssਕਤਾ। ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs। ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs। ਧਾਗੇਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs। ਤਾਕਟਧਿ ਟਤਧਾs। ssਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ।
8. ਧਿਦੀਨਤ ਕਿੜਤਿਕ ਤਾਕਟ,ਧਿ। ਟਤਕਿੜਧਾ ਤਿਟਕਤਾ। ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,ਕਿੜਧਾ। ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾ। ਤਕੇsਨ ਧਾ,ਤਕੇ। sਨਧਾ, ਤਕੇsਨ।

ਮੇਹਰਾ

1. $\oplus$ ਤਕਦੰਮ ਕਿਟਤਕ ਦੰਮਕਿਟ । ¹ ਤਕਦੰਮ ਕਿਟਤਕ । ² ਦੰਮਕਿਟ ਧਾਦੀਗਨ ।

ਤਿਹਾਈ (ਪਰਨ)

- $\oplus$
1. ਧਿਟਤਾਕੇ ਧਿਟਤਾਕੇ ਧਿਟਧਿਟ । ਧਾਧਾਤਿਟ ਧਾ's । ਧਾਧਾਤਿਟ ਕਿਟਕੱਤਾ ।
ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾਤਿਟ ਕਿਟਕੱਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾਤਿਟ । ਕਿਟਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
  2. ਧਿਟਤਾਕੇ ਧਿਟਤਾਕੇ ਧਿਟਧਿਟ । ਤਾਕੇਧਿਟ ਧਿਟਤਾਕੇ । ਤਾਕੇ'sਨ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਧਾਧਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's, । ਤਕੇ'sਨ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਧਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
  3. ਤਕੇ'sਨ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾ । ਗਿਦੀਗਨ, ਧਾ's । ਤਕੇ'sਨ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਧਾ
ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's, । ਤਕੇ'sਨਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਧਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
  4. ਤਕਿਟ,ਤ ਕਿਟਤਕ ਤਾ's । ਧਾਕਿਟਤਕ ਧਾਕਿਟਤਕ । ਧਾਕਿਟਤ ਧਾ's ।
sਕਿਟਤਕ ਧਾਕਿਟਤਕ ਧਾਕਿਟਤਕ । ਧਾ's sਕਿਟਤਕ । ਧਾਕਿਟਤਕ ਧਾਕਿਟਤਕ ।
  5. ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's । ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's । ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ
ਧਾ'sਕੱਤ । ਧਾ's, ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's । ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's ।
ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾ'sਕੱਤਾ । ਧਾ's, ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's ।
ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's । ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾ'sਕੱਤ ।

ਝਪਤਾਲ ਮਾਤ੍ਰੇ 10

ਤਾਲੀ—×   2   0   3
ਠੇਕਾ—ਪੀਂ ਨਗ । ਪੀਂ ਪੀਂ ਨਗ । ਕੱ ਤਾ । ਪੀਂ ਪੀਂ ਨਗ ।

ਠਾਅ ਦੇ ਬੋਲ

1. ਪਾ ਗੋਗੇ । ਤਾ ਗੋਗੇ ਦੁੰ । ਪਾ ਗੋਗੇ । ਤਾ ਗੋਗੇ ਦੁੰ ।
2. ਪਾ ਗੋਗੇ । ਧਾਗੇ ਗੋਧਾ ਗੋਗੇ । ਪਾ ਤਿਟ । ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
3. ਕੇ ਤਿਟ । ਘਘੇ ਤਿਟ ਕਤਾ । ਘਘੇ ਤਿਟ । ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
4. ਪਾ ਘਘੇ । ਨਟ ਤੱਤਾ ਕੇਤਿਰ । ਕੜਧਿ ਟਤ । ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
5. ਪਿੱ ਤਾ । ਕਿਟ ਤਿਕ ਤਾ । ਤਿਟ ਤਿਟ । ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
6. ਧਿਟ ਧਿਟ । ਧਾਧਾ ਤਿਟ ਧਾਤਿਰ । ਕੜਧਿ ਟਤ । ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
7. ਨਟ ਤਤਾ । ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ ਤਾਕੇ । ਨਧਿ ਟਤ । ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
8. ਦੁੰਗ ਦੁੰਗ । ਨਟ ਤੱਤਾ ਕੇਤਿਰ । ਕੜਧਿ ਟਤ । ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
9. ਤਿਰਤਾ ਦੁੰਦੁੰ । ਨਟ ਤੱਤਾ ਕੇਤਿਰ । ਕੜਧਿ ਟਤ । ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
10. ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ । ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ ਕੇਤਿਰ । ਕੜਧਿ ਟਤ । ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
11. ਧਾਤਿਰ ਕੜਧਿ । ਟਤ ਧਾਗੇ ਨਟ । ਤੱਧਾ ਤਿਰਕੜ । ਤਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
12. ਪਾ ਦੁੰਗ । ਨਟ ਤ,ਤਿ ਟਧਿ । ਟਧਿ ਟਧਾ । ਗਿਦੀ ਕੱਤਾ ਕੇs । ਤਿਰਕੜ

ਤਕਤਾ । ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ ਟਤ । ਧਾਤਿਰ ਕੜਧਿ । ਟਤ ਧਾਦੀ ਕਿਟ ।
 13. ਧਾ ਘੇਘੇ । ਨਟ ਤੱਤਾ ਗੇਗੇ । ਨਟ ਤੱਤਾ । ਗੇਗੇ ਨਟ ਤੱਤਾ । ਕੇਤਿਰ
 ਕੜਤਿਕ । ਤਾਕ ਟ,ਧਿ ਟਤ । ਤਿਰਕਤਾ ਗੇਗੇ । ਧਾਗੇ ਗੇਧਾ ਗੇਗੇ ।

ਦੋ ਅਰਸੇ ਦਾ ਮੁਖੜਾ (ਦੁਗਨ ਇਕ ਅਰਸੇ ਦਾ)

- ×
 1. ਤਿਟ ਕੱਤਾ । ਗੇਗੇ ਤਿਤਾਕ ਧਾਦੀ । ਤਾਕੱਨਾ ਧਾs, । ਤਿਟ ਕੱਤਾ ਗੇਗੇ ।
 ਤਿਤਾਕ ਧਾਦੀ । ਤਾਕੱਨਾ ਧਾs, ਤਿਟ । ਕੱਤਾ ਗੇਗੇ । ਤਿਤਾਕ ਧਾਦੀ ਤਾਕੱਨਾ ।

ਦੁਗਨ ਦੇ ਬੋਲ

- ×
 1. ਪਿੱਤਾਕਿੜ ਤਿਕਤਕ । ਤਿਰਕੜਤਿਕ ਤਾਕੇਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ । ਕੱਤਾਘੇ ਘੇਤਿਟ ।
 ਘੇਘੇ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
 2. ਪੇਸਪੇ ਤਿਰਕੜਪੇ । ਤਾਕੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਿੜਪੇਦੀs । ਗਿਨਨਗ ਕਿੜਪੇਤਿਟ ।
 ਕਿਰਨਾs ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
 3. ਧਾਦੀ sਨਧਿ । ਤਾਕਿੜਤਿਕ ਤਾਸਪੇ ਤਕੇਨ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਤਕਟ,ਧਿ ।
 ਟਤ,ਧਾਗੇ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
 4. ਧਾਦੀ sਨਧਿ । ਤਾਕਿੜਤਿਕ ਤਾਸਪੇ ਤਕਟਧਿ । ਟਤਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿਟਤ ।
 ਕੇਤਿਰਕੜ,ਧਿ ਟਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
 5. ਧਾਤਾ sਨਧਿ । ਤਾਕਿੜਤਿਕ ਤਾਧਿs ਤਾਕਿੜਤਿਕ । ਤਾਧਿੱs ਤਾਕਿੜਤਿਕ ।
 ਤਾਧਿs ਤਾਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
 6. ਧਾਤਿਰਕੜਤਿਕ ਤਾਕੇਤਿਟ । ਧਾਤਿਰਕੜਤਿਕ ਤਾਕੇਤਿਰਕੜ ਧਿਟਤੱਤਾ ।
 ਕੇਤਿਰਕੜਤਿਕ ਤਾਕਟਧਿ । ਟਤਧਾs ਤਿਟਧਾਦੀ sਨਟਤ ।
 7. ਧਾਦੁੰਗ ਨਟਤੱਤਾ । ਤਿਰਕੜਤਕਤਾ ਕੇਤਿਰਕੜਤਿਕ ਤਾਕਟs । ਧਾਗੇਨ
 ਟਤਧਾਤਿਰ । ਕੜਧਿਟਤ ਧਿਟਤਾs ਗਿਦੀਗਨ ।
 8. ਧਿਟਧਿਟ ਤਾਕੇਧਿਟ । ਧਿਟਤਾਕੇ ਤਿਰਤਾਦੁੰਦੁੰ ਨਟਤੱਤਾ । ਕੇਤਿਰਕੜਤਿਕ
 ਤਾਕਟਧਿ । ਟਤਕਿੜਪੇ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

9. ਧਿਟਤਾਕੇ ਧਿਟਤਾਕੇ । ਤਿਰਕਤਾ ਦੁੰਗਦੁੰਗ ਨਟਤੱਤਾ । ਕੇਤਿਰਕਤਧਿ ਟਤਧਾ's ।
ਕਤਾਗੇ's ਕਤਾਗੇ's ਗਿਦੀਗਨ ।
10. ਧਿਟਤਾਕੇ ਧਿਟਤਾਕੇ । ਧਿਟਧਿਟ ਤਾਕੇਧਿਟ ਧਿਟਤਾਕੇ । ਧਿਟਧਿਟ ਤਾਕੇਨ,ਧਿ ।
ਟਤਕਿਤਧਾ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
11. ਕੇ'sਤਿਟ ਘੇਘੇਤਿਟ । ਕਤਾ's,ਕ ਤਾ'sਧੇ's ਤਾਕਟਧਿ । ਟਤਗਿਦੀ ਨਤਕਿਤ ।
ਤਿਕਤਾਕੇ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
12. ਕੇ'sਤਿਟ ਘੇਘੇਤਿਟ । ਕਤਾ'sਕ ਤਾ'sਕਤਾ ਧੇ'sਤਾ's । ਕੇਤਿਰਕਤਤਿਕ ਤਾਕੇਨਧਿ ।
ਟਤਕਿਤਧਾ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
13. ਧੇ'sਤਾ's ਨਕੇ । ਤਿਟਕਿਟ ਤਿਕਤਕ ਤਾਕਟਧਿ । ਟਤਕਿਤਧਾ ਤਿਰਕਤਤਿਕਤਾ ।
ਘੇਘੇਦੁੰਗ ਤਿਰਕਤਤਿਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
14. ਤਾ'sਨ ਕੱਤਧਾਗੇ । ਤਿਟਕਿਟ ਤਿਕਤਕ ਤਾਕਟਧਿ । ਟਤਕਿਤਧਾ ਤਿਰਕਤਤਿਕਤਾ ।
ਘੇਘੇਦੁੰਗ ਤਿਰਕਤਤਿਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
15. ਧਾ'sਗੇ ਦੁੰਨਧਾਗੇ । ਤਿਟਕਿਟ ਤਿਕਤਕ ਤਾਕਟਧਿ । ਟਿਤਕਤਾ ਘੇਘੇਧਾ's ।
ਕਤਾਘੇਘੇ ਧਾ'sਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
16. ਧਾ'sਗੇ ਤਿਟਕਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਿਟਧਾਗੇ ਤਿਟਕਿਟ । ਕਤਾਘੇਘੇ ਧਾ's ।
ਕਤਾਘੇਘੇ ਧਾ's ਗਿਦੀਗਨ ।

ਗਤ-ਤੋੜੇ

1. ਧਾ'sਤਿਟ ਕਿਤਧਾਤਿਟ । ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾ's । ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ।
3
ਧਾ's ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ।
2. ਧਾ'sਤਿਟ ਕਿਤਧਾਤਿਟ । ਤਿਟਧਾਤਿਰ ਕਤ,ਧਿਟਤ ਤਾਕੇਧਾਦੀ' । sਤਾਕਟ
ਤਾਕੇਧਾਦੀ' । sਤਾਕਟ ਤਾਕੇਧਾਦੀ' sਤਾਕਟ ।
3. ਧਿਟਤੱਤਾ ਕਿਟਧਿਟ । ਤੱਤਾਧਾਗੇ ਤਿਰਕਤਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ's,ਤਿਰਕਤ
ਤਕਤਾਗਿਦੀ । ਗਨਧਾ's ਤਿਰਕਤਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

4. ਤਿਰਕੜਤਕਤਾ ਕੇਤਿਰਕੜਤਿਕ । ਤਾਕਟਧਿ ਟਤ,ਕੱਤਾ ਘੇਘੇਤਧੇ । sਤਕਿਟ ਧਾs,ਤਧੇ । sਤਕਿਟ ਧਾs,ਤਧੇ sਤਕਿਟ ।

5. ਤਿਰਟੜਤਕਤਾ ਕੇਤਿਰਕੜਤਿਕ । ਤਾਕਟਧਿ ਟਤ,ਧਾਦੀ ਕੇsਧਾਦੀ । ਧਾs, ਧਾਦੀਕੇs । ਧਾਦੀਧਾs ss,ਧਾਦੀ ਕੇsਧਾਦੀ ।

6. ਧਿਟਤਾਕੇ ਧਿਟਤਾਕੇ । ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਧਾਤਿਟ ਧਾਤਿਰਕੜਧਿ । ਟਤ,ਕਿੜਧਾ ਤਿਟਧਾs, । ਤਿਰਕੜਤਿਕ ਤਾਕੇਤਾਕੇ ਤਿਰਕੜਤਿਕਤਾ । ਕੇਤਿਰਕੜ,ਧਿ ਟਤਕਿੜਧਾ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,ਕਿੜਧਾ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ,ਕਿੜਧਾ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

ਨੋਟ :—ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋੜਾਂ ਨੂੰ ਦੁਗੁਨ ਲਯ ਵਿਚ ਭੀ ਬਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ।

ਮੁਖੜੇ

×	2	0	3
1. ਤਕੇsਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਤਕੇsਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਤਾਕੇsਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਤਕੇsਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, ਤਕੇsਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਤਕੇsਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ ।			
2. ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਕੇsਨ ਧਾs ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕੇsਨ । ਧਾs ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, ਧਿਰਧਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਕੇsਨ । ਧਾs ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।			
3. ਤਕੇsਨ ਧਾs । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਤਕੇsਨ ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, ਤਕੇsਨ । ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।			

ਤਿਹਾਈ

×	2	0	3
1. ਤਾ,ਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਧਾs, ਤਾ,ਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs । ਧਾs, ਤਾ,ਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।			
2. ਤਾਕੜ ਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਟਧਾ । sਟਧਾ ਧਾs, । ਤਾਕੜ			

ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸਟਧਾ । sਟਧਾ ਧਾs, ਤਾਕਤ । ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸਟਧਾ sਟਧਾ ।

3. ਧਾਦੀ ਤਾਕਤ । ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਧਾs । ਧਾਦੀ ਤਾਕਤ ਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਧਾs, ਧਾਦੀ । ਤਾਕਤ ਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs ।

4. ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਕਿੜਧਾਤਿਟ । ਕੇਤਿਰਕੜਧਿ ਟਤ,ਧਾਗੇ ਨਟਤਧਾ । sਟਧਾ ਧਾs, । ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਕੇਤਿਰਕੜਧਿ । ਟਤ,ਧਾਗੇ ਨਟਤਧਾ । sਟਧਾ ਧਾs, ਕਿੜਧਾਤਿਟ । ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਕੇਤਿਰਕੜਧਿ । ਟਤ,ਧਾਗੇ ਨਟਤਧਾ sਟਧਾ ।

ਤਿਗੁਨ ਲਯ ਦੇ ਬੋਲ (ਆਵੀਲਯ)

X

1. ਕਿੜਤਕਤਾs ਕਿੜਤਕਦੁੰs । ਤਾਕਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧੇ,ਤਾsਨਧੇ । ਤਾਕਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧੇਤਾਕੇਧਾ ਦੁੰ,ਕਿਟਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।

2. ਤਕਟਧਿਟਤਕਿਟ ਧੇ,ਤਾsਧੇ । ਤਾਕਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧੇਤਾਕੇਧਾ । ਦੁੰ,ਕਿਟਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾs ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।

3. ਧਾਦੀਤਾਕਤ ਤਿਕਤਕਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨਧਾs ਧਾs,ਧਾਦੀ ਤਾਕਤਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਧਾs । ਧਾਦੀਤਾਕਤ ਤਿਕਤਕਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾs ।

4. ਦੁੰਗਦੁੰਗ ਨਟਤੱਤਾ । ਤਿਕਤਕਤਕਤਾ ਧਾਦੁੰਤਕਟਕੇ ਧਾਦੁੰਤਕਿਟਕੇ । ਧਾsਧਾਦੁੰ ਤਕਟਕੇਧਾਦੁੰ । ਤਕਟਕੇਧਾs, ਧਾਦੁੰਤਕਟਕੇ ਧਾਦੁੰਤਕਟਕੇ ।

ਦੋ ਅਰਸੇ ਦਾ ਮੁਖੜਾ

X

1. ਤਕੇsਨਧਾs ਗਿਦੀਗਨਧਾs । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾs । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਤਕੇsਨਧਾs ਗਿਦੀਗਨਧਾs ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾs । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, ਤਕੇsਨਧਾs । ਗਿਦੀਗਨਧਾs ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾs ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ

ਤੋੜੇ (ਚੋਗੁਨ ਲਘ)

1. ਘਿਘੀਨਤਘਿਘੀਨਤ   ਕਿੜਤਿਕਤਾਤਿਟ । ਕਿੜਤਿਕਤਾs   ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs, ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਤਿਟਕਤਾ   ਗਿਦੀਗਨਧਾs
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ   ਤਾਕੜਧਾs । ਗੇsਤਕੇsਨ   ਧਾsਪਿਰਪਿਰ   ਕਿਟਤਕਤਾਕੜ ।
ਧਾsਗੇs   ਤਕੇsਨਧਾs । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ   ਤਾਕੜਧਾs   ਗੇsਤਕੇsਨ ।
3. ਕੇਤਿਟਧਿਕਿਟਧਾਗੇ   ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ   s,   ਕੇਤਿਟਧਿਕਿਟਧਾਗੇ ।
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀ   ਧਾ । s,   ਕੇਤਿਟਧਿਕਿਟਧਾਗੇ   ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
4. ਪਿੱਤਾਧੇਤਾ   ਕਿੜਧੇਤਾਕਿੜ । ਧੇਤਾਗਿਦੀਗਨ   ਧਾs,ਧਿਤਾ   ਧੇਤਾਕਿੜਧੇ । ਤਾਕਿੜਧੇਤਾ
ਗਿਦੀਗਨਧਾs । ਪਿੱਤਾਧੇਤਾ   ਕਿੜਧੇਤਾਕਿੜ   ਧੇਤਾਗਿਦੀਗਨ ।

ਤੋੜਾ ਨੋ-ਧਾ

5. ਤਕੇsਨਧਾs   ਗਿਦੀਗਨਧਾ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ   ਧਾs,ਤਕੇsਨ   ਧਾsਗਿਦੀਗਨ ।
ਧਾsਤਿਟਕਤਾ   ਗਿਦੀਗਨਧਾs, । ਤਕੇsਨਧਾs   ਗਿਦੀਗਨਧਾs   ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।

ਪਰਨ

1. ਧਿਟਤਾਕੇ   ssਤਾਕੇ । ਧਿਟਤਾਕੇ   ਧਿਟਤਾਕੇ ਧਿਟਧਿਟ । ਧਾਧਾਤਿਟ   ਕੇਤਿਰਕੜਧਿ ।
ਟਤਕੱਤਾ   ਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਗਿਦੀ । ਗਨਧਾs   ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ   s,   ਧਿਟਤਾਕੇ । ssਤਾਕੇ
ਧਿਟਤਾਕੇ । ਧਿਟਤਾਕੇ   ਧਿਟਧਿਟ । ਧਾਧਾਤਿਟ । ਕੇਤਿਰਕੜਧਿ   ਟਤਕੱਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ
ਧਾsਗਿਦੀ   ਗਨਧਾs । ਗਿਦੀਗਨ   ਧਾ । s,   ਧਿਟਤਾਕੇ   ssਤਾਕੇ । ਧਿਟਤਾਕੇ
ਧਿਟਤਾਕੇ । ਧਿਟਧਿਟ   ਧਾਧਾਤਿਟ   ਕੇਤਿਰਕੜਧਿ । ਟਤਕੱਤਾ   ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਗਿਦੀ
ਗਨਧਾs   ਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਧਾਗੇਤਿਟ   ਕਿੜਧਾਤਿਟ । ਧਿਟਧਿਟ   ਧਾਗੇਤਿਟ   ਕਿੜਧਾਤਿਟ । ਕਿੜਧਾਤਿਟ
ਧਿਟਕਿੜਧਾ । ਤਿਟਧਿਟ   ਕਿੜਧਾsਕਿੜ   ਧਾsਤਿਟ । ਧਿਟਤ,ਧਿ   ਟਤਧਾਗੇ ।
ਕੱਤਾਗੇਗੇ   ਧਾsਕਤਾ   ਗੇਗੇਧਾs । ਕੱਤਾਗੇਗੇ   ਧਾs, । ਧਾਗੇਤਿਟ   ਕਿੜਧਾਤਿਟ

ਧਿਟਧਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਿੜਧਾਤਿਟ । ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਧਿਟਕਿੜਧਾ ਤਿਟਧਿਟ ।
 ਕਿੜਧਾਸਕਿੜ ਧਾਸਤਿਟ । ਧਿਟਤ, ਧਿ ਟਤਧਾਗੇ ਕੱਤਾਗੇਗੇ । ਧਾਕਤਾ ਗੇਗੇਧਾ ।
 ਕਤਾਗੇਗੇ ਧਾਸ, ਧਾਗੇਤਿਟ । ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਧਿਟਧਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਿੜਧਾਤਿਟ
 ਕਿੜਧਾਤਿਟ । ਧਿਟਕਿੜਧਾ ਤਿਟਧਿਟ । ਕਿੜਧਾਸਕਿੜ ਧਾਸਤਿਟ ਧਿਟਤਧਿ ।
 ਤਤਧਾਗੇ ਕੱਤਾਗੇਗੇ । ਧਾਸਕੱਤਾ ਗੇਗੇਧਾ । ਕੱਤਾਗੇਗੇ ।

3. ਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ ਨਗਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ।
 ਤਕਾ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸ ਘੇਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ।
 ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸ, ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ
 ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ । ss, ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ
 ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸ ss, ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ । ਗਿਦੀਗਨ
 ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ ।

4. ਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਖੁੰਗ ਤਕ । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਧੁਮਕਿਟਤਕਧੁਮ
 ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧੁਮਕਿਟਤਕ । ਗਿਦੀਗਨਧਾਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ
 s, ਧਾਕਿਟ । ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ । ਖੁੰਗ ਤਕ ਤਿਟ । ਕੱਤਾ ਧੁਮਕਿਟਤਕਧੁਮ
 ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧੁਮਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨਧਾਧੁਮ । ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾ ।
 s, ਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਖੁੰਗ । ਤਕ ਤਿਟ ਕੱਤਾ । ਧੁਮਕਿਟਤਕਧੁਮ
 ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਧੁਮਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨਧਾਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ।

ਨੋਟ :—ਦਸ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸਭੀ ਭਾਲਾਂ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਬਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਚਾਰ-ਤਾਲ ਮਾਤ੍ਰੇ 12

ਤਬਲੇ ਤੇ ਬਜਣ ਵਾਲੇ ਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਤਿੰਨਤਾਲ ਆਪਣਾ ਇਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਤਿਵੇਂ ਮ੍ਰਿਦੰਗ (ਪਖਾਵਜ) ਤੇ ਬਜਣ ਵਾਲੇ ਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਚਾਰਤਾਲ ਇਕ ਐਸਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤਾਲ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਧਰੁਪਦ ਦੀ ਗਾਇਕੀ ਨਾਲ ਬਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵੇਰ ਤਾਂ ਗਾਇਕ ਵਾਦਕ ਇਸ ਠੋਕੇ ਨੂੰ ਹੀ ਧਰੁਪਦ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਛੇ ਭਾਗ ਚਾਰ ਤਾਲੀਆਂ, ਦੋ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਤਾਲੀ—X   0   2   0   3   4
ਠੋਕਾ—ਧਾ ਧਾ ਧਾ ਦੁੰ ਤਾ। ਕਿਟ ਧਾ ਦੁੰ ਤਾ। ਤਿਟ ਕੱਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।
"—ਧਾ ਧਿਟ। ਧਿਟ ਧਾ ਤਾ ਧਿਟ। ਧਿਟ ਧਾ ਕਿਟ ਤਕ। ਗਿਦੀ ਗਨ।

ਠਾਅ ਦੇ ਬੋਲ

1. ਧਾs ਘੋਘੇ। ਧਾਘੇ ਘੋਧਾ। ਘੋਘੇ ਧਾs। ਘੋਘੇ ਧਾs। ਘੋਘੇ ਧਾਘੇ। ਘੋਧਾ ਘੋਘੇ।
2. ਧਾs ਦੁੰਦੁੰ। ਤਾs ਦੁੰਦੁੰ। ਧਾs ਧਾs। ਧਾs ਦੁੰਦੁੰ। ਤਿਟ ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।
3. ਧਿਟ ਧਿਟ। ਧਾਧਾ ਤਿਟ। ਧਾਤਿਰ ਕੜਧਿ। ਟਤ ਗਿਦੀ। ਗਨ ਧਾs।
ਘੋਘੇ ਧਾਘੇ। ਘੋਧਾ ਘੋਘੇ। ਧਾs ਘੋਘੇ। ਧਾਘੇ ਘੋਧਾ। ਘੋਘੇ ਧਾs। ਘੋਘੇ
ਧਾਘੇ। ਘੋਧਾ ਘੋਘੇ।
4. ਧਿ ਤਾs। ਕਿੜ ਤਿਕ। ਤਾs ਤਿਟ। ਤਿਟ ਗਿਦੀ। ਨਤ ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।
5. ਦੁੰਗ ਦੁੰਗ। ਨਟ ਤੱਤਾ। ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ। ਟਤ ਧਾਦੁੰ। ਤਾs ਟਧਾ। ਦੁੰਤਾ sਟ।
6. ਧਾs ਦੁੰਦੁੰ। ਨਟ ਤੱਤਾ। ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ। ਟਤ ਧਾਦੀ। ਤਾਘੇ ਘੋਧਾ। ਦੀਤਾ ਘੋਘੇ।

7. ਧਿਟ ਧਿਟ । ਧਾਧਾ ਤਿਟ । ਧਾਤਿਰ ਕੜਧਿ । ਟਤ ਧਾਦੀ । ਤਾਘੇ ਘੋਧਾ । ਦੀਤਾ ਘੋਘੇ ।
8. ਨਟ ਤੱਤਾ । ਕਿੜ ਤਿਕ । ਤਾs ਤਿਟ । ਰਿਟ ਗਿਧੀ । ਨਤ ਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ । ਗਿਧੀ ਨਤ । ਕਿੜ ਤਿਕ । ਤਾs ਤਿਟ । ਰਿਟ ਗਿਧੀ । ਨਤ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
9. ਧਿਟ ਧਿਟ । ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ । ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ । ਟਤ ਧਾਗੇ । ਨਟ ਤ,ਧਾ । ਗੇਨ ਟਤ । ਤਿਰਤਾ ਦੁੰਦੁੰ । ਨਟ ਤੱਤਾ । ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ । ਟਤ ਤਿਰਕਤਾ । ਘੋਘੇ ਧਾਘੇ । ਘੋਧਾ ਘੋਘੇ ।
10. ਧਿਟ ਤਾਕੇ । ਧਿਟ ਤਾਕੇ । ਧਿਟ ਧਿਟ । ਤਾਕੇ ਧਿਟ । ਧਿਟ ਤਾਕੇ । ਤਿਰਤਾs ਦੁੰਦੁੰ । ਨਟ ਤੱਤਾ । ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ । ਤਾਕੇ ਨਧਿ । ਟਤ ਧਾਦੀ । ਤਾਘੇ ਘੋਧਾ । ਦੀਤਾ ਘੋਘੇ ।
11. ਧਿਟ ਧਿਟ । ਧਾਧਾ ਤਿਟ । ਧਿਟ ਧਿਟ । ਧਾਧਾ ਤਿਟ । ਧਾਤਿਰ ਕੜਤਿਕ । ਤਾਕੇ ਨਧਿ । ਟਤ ਕੱਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ । ਧਾs, ਕੱਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ । ਧਾs, ਕੱਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ।
12. ਧਿਟ ਧਿਟ । ਧਾਧਾ ਤਿਟ । ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ । ਟਤ ਤਿਰਕਤਾ । ਘੋਘੇ ਧਾਘੇ । ਘੋਧਾ ਘੋਘੇ । ਧਾs, ਤਿਰਕਤਾ । ਘੋਘੇ ਧਾਘੇ । ਘੋਧਾ ਘੋਘੇ । ਧਾs, ਤਿਰਕਤਾ । ਘੋਘੇ ਧਾਘੇ । ਘੋਧਾ ਘੋਘੇ ।
13. ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ । ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ । ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ । ਟਤ ਕੱਤਾ । ਘੋਘੇ ਧਾਘੇ । ਘੋਧਾ ਘੋਘੇ । ਧਾs, ਕੱਤਾ । ਘੋਘੇ ਧਾਘੇ । ਘੋਧਾ ਘੋਘੇ । ਧਾs, ਕਤਾ । ਘੋਘੇ ਧਾਘੇ । ਘੋਧਾ ਘੋਘੇ ।
14. ਧਾs, ਕੱਤਾ । ਘੋਘੇ ਤਿਰਕਤਾ । ਘੋਘੇ ਧਾਘੇ । ਘੋਧਾ ਘੋਘੇ । ਧਾs, ਕੱਤਾ । ਘੋਘੇ ਤਿਰਕਤਾ । ਘੋਘੇ ਧਾਘੇ । ਘੋਧਾ ਘੋਘੇ । ਧਾs, ਕੱਤਾ । ਘੋਘੇ ਤਿਰਕਤਾ । ਘੋਘੇ ਧਾਘੇ । ਘੋਧਾ ਘੋਘੇ ।

ਨਾਅ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਅਰਸੇ ਦੀ ਲਗ

×	0	2	0	3
1. ਗੇਗੇ ਤਿਟ । ਕਿੜਨਗ ਤਿਟ । ਕਿਟਤਕ ਤਾs । ਧਿਟ ਤ,ਧਾ । ਗੇ,ਨ ਟਤ ।
4	×
- ਧਾਦੀ ਕੇsਨ । ਧਾs ਗਿਦੀ । ਕਤਾ ਗੇਗੇ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ । sਕੇ sਨ

ਧਾs, ਗਿਦੀ। ਕਤਾ ਗੇਗੇ। ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ। sਗੇ sਨ। ਧਾs, ਗਿਦੀ।
ਕਤਾ ਗੇਗੇ। ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ। sਗੇ sਨ।

2. ਨਟ ਤਧਾ। ਤਿਰਕਿਟ ਧਿਟ। ਤੱਤਾ ਕੇਧਾ। sਧਾ ਦੀਤ। ਕੇsਨ ਧਾs।
ਤਿਰਕਿਟ ਧਿਟ। ਤੱਤਾ ਕੇਧਾ। ਦੀਤਾ ਕੇਧਾ। ਦੀਤਾ ਕੇsਨ। ਧਾs,
ਤਿਰਕਿਟ। ਧਿਟ ਤੱਤਾ। ਕੇਧਾ ਦੀਤਾ। ਕੇਧਾ ਦੀਤਾ। ਕੇsਨ ਧਾs।
ਤਿਰਕਿਟ ਧਿਟ। ਤੱਤਾ ਕੇਧਾ। ਦੀਤਾ ਕੇਧਾ। ਦੀਤਾ ਕੇsਨ।

3. ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ। ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ। ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ। ਟਤ ਧਾਗੇ। ਦੁੰਗ ਨਟ।
ਤਧਾ sਟ। ਧਾਦੀ ਗਿਨਾ। ਨਟ ਤੱਤਾ। ਕੇਕੇ ਤਿਰਕੜਧੇ। ਤਿਟ ਕਤਾ।
ਕੇਕੇ ਤਿਰਕੜਧੇ। ਤਿਟ ਕਤਾ। sਤਿਰਕੜ ਤਿਕਤਕ। ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ।
ਧਾ,ਤਿਰਕੜ ਤਿਕਤਕ। ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ। ਧਾ,ਤਿਰਕੜ ਤਿਕਤਕ।
ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ।

ਪੰਜ ਅਰਸੇ ਦੀ ਲਗ

4. ^xਤਿਰਕੜ ਤਿਕ। ਤਾਕੇ ਤਿਰਕੜ। ਤਿਕ ਤਾਕੇ। ਤਿਟ ਗਿਦੀ। ਕਤਾ ਕੇਤਿਰ।
ਕੜਧਿ ਟਤ। ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ। ਗਨ ਧਾs। ਤਿਟ ਕੱਤਾ। ਕੇਧਾ ਦੀਧਾ।
ਕੱਤਾ ਗੇਗੇ। ਤਿਟ ਧਾs। ਗੇਗੇ ਧਾs। ਗੇਗੇ ਧਾਗੇ। ਗੇਧਾ ਗੇਗੇ। ਧਾs,
ਤਿਟ। ਕੱਤਾ ਕੇਧਾ। ਦੀਧਾ ਕੱਤਾ। ਗੇਗੇ ਤਿਟ। ਧਾs ਗੇਗੇ। ਧਾs ਗੇਗੇ।
ਧਾਗੇ ਕੇਧਾ। ਗੇਗੇ ਧਾs। ਤਿਟ ਕੱਤਾ। ਕੇਧਾ ਦੀਧਾ। ਕਤਾ ਗੇਗੇ। ਤਿਟ
ਧਾs। ਗੇਗੇ ਧਾs। ਗੇਗੇ ਧਾਗੇ। ਗੇਧਾ ਗੇਗੇ।

ਮੁਖੜਾ

^xਧਿਟਧਾਦੀ ⁰sਨਟਤ। ⁰ਕ੍ਰਿਨਾਗਿਦੀ ²ਗਿਨਾਨਟ। ²ਤ,ਦੀsਗ ⁰ਧਿੱਤਾs। ⁰ਕਿੜਧਾਦੀs
³ਕਿੜਧਾਦੀs। ³ਕਿੜਧਾsਟ ⁴ਧਾਧਾ। ^xਤਿਟਕਤਾ ^xਗਿਦੀਗਨ। ਧਾ

ਦੁਗੁਨ ਦੇ ਬੋਲ

(ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਬੋਲ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਇਕ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਬਜਾਉਣੇ ਹਨ)

1. ^xਕੇs ਤਿਟ। ਤਿਟ ਤਾਕੇ। ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ। ਕੇਤਿਰ ਕੜ,ਤਿਕ। ਤਾਕੇ ਨਧਿ।

ਟਤ ਕਿਟ। ਧਿਟ ਤੱਤਾ। ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ। ਤਾਕੇ ਨਧਿ। ਟਤ ਘੇਘੇ।
ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।

2. ਕੈs ਤਿਟ। ਤਿਟ ਤਾਕੇ। ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ। ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ। ਤਾਕੇ sਨ।
ਧਾs, ਤਿਰਕੜ। ਤਕਤਾ ਕੇਤਿਰ। ਕੜਤਿਕ ਤਾਕੇ। sਨ ਧਾs, ਤਿਰਕੜ
ਤਕਤਾ। ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ। ਤਾਕੇ sਨ।
3. ਕੇs ਤਿਟ। ਘੇਘੇ ਤਿਟ। ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ। ਟਤ ਕਤ। ਕਤਾ sਕ। ਤਾs
ਕਤਾ। ਧੇs ਤਾs। ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ। ਤਾਕੇ ਨਧਿ। ਟਤ ਕਿੜਧਾ। ਤਿਟ
ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।
4. ਕੇs ਤਿਟ। ਘੇਘੇ ਤਿਟ। ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ। ਦੁੰs ਨਾs। ਨਟ ਤੱਤਾ। ਕੇਤਿਰ
ਕੜਤਿਕ। ਤਾਕ ਟ,ਧਿ। ਟਤ ਕਿੜ। ਧਾਤਿਰ ਕੜਤਿਕ। ਤਕਤਾ ਤਿਰਕੜ।
ਧਾਦੀ ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।
5. ਕੈs ਤਿਟ। ਘੇਘੇ ਤਿਟ। ਕਿਟ ਤਿਕ। ਤਕ ਨਣ। ਨਣ ਧਾਗੇ। ਦੁੰਗ ਧਾs।
ਤਿਰਕੜ ਤਿਕ। ਤਕ ਤਿਰਕੜ। ਧਾਦੀ ਕੇਤਾ। sਟ ਕੇs। ਤਿਟ ਕਤਾ।
ਗਿਦੀ ਗਨ।
6. ਧਿਟ ਤਾਕੇ। ਧਿਟ ਤਾਕੇ। ਧਿਟ ਧਿਟ। ਧਾਗੇ ਤਿਰਕੜ। ਤਾਕੇ ਨਧਿ। ਟਤ
ਕਿਟ। ਧਿਟ ਤੱਤਾ। ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ। ਤਾਕੇ ਨਧਿ। ਟਤ ਘੇਘੇ। ਤਿਰਕੜ
ਤਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।
7. ਧਿਟ ਤਾਕੇ। ਧਿਟ ਤਾਕੇ। ਧਿਟ ਧਿਟ। ਤਾਕੇ ਧਿਟ। ਧਿਟ ਤਾਕੇ। ਧਾਤਿਰ
ਕੜਧਿ। ਟਤ ਕੇs। ਤਿਰਕੜ ਧਿਟ। ਤ,ਤਾ sਟ। ਧਿਟ ਤ,ਤਾ। sਟ ਧਿਟ।
ਤ,ਤਾ sਟ।
8. ਧਿਟ ਧਿਟ। ਤਾsਨ ਧਾਗੇ। ਧਿਟ ਕਿਟ। ਤਾsਨ ਤਾਕੇ। ਧਿਟ ਤਾਕੇ।
ਤਿਰਕੜ ਦੁੰਦੁੰ। ਨਟ ਤੱਤਾ। ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ। ਤਾਕੇ ਤਾਕੇ। ਤਿਰਕੜ
ਤਿਕਤਾ। ਨਟ ਤੱਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।
9. ਧਿਟ ਕਿਟ। ਧਿਟ ਕਿਟ। ਧਾਧਾ ਤਿਟ। ਧਾਧਾ ਤਿਟ। ਧਾਤਿਰ ਕੜਧਿ।
ਟਤ ਕਿੜਧਾ। ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ। ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ। ਤਾਕ ਟ,ਧਿ। ਟਤ
ਕਿੜਧਾ। ਤਿਟ ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।
10. ਧਿਟ ਧਿਟ। ਤਕੇ sਨ। ਧਿਟ ਧਿਟ। ਤਕੇ sਨ। ਧਿਟ ਤਕੇ। sਨ ਧਿਟ।
ਤਕੇ sਨ। ਧਿਟ ਧਿਟ। ਤਾਕ ਟ,ਧਿ। ਟਤ ਕਿੜਧਾ। ਤਿਟ ਕਤਾ।
ਗਿਦੀ ਗਨ।

11. ਧਾਤਿਰ ਕੜਪਿ । ਟਤ ਧਾਤਿਰ । ਕੜਪਿ ਟਤ । ਧਿਟ ਧਾs । ਤਿਰਕੜ
ਤਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਕਤਾ । ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ । ਤਾਕ ਟ,ਪਿ । ਟਤ ਧਾਤਿਰ ।
ਕੜਪਿ ਟਤ । ਤਾਗੇ ਧਾਦੀ । sਤਾ ਕਿਟ ।

12. ਧਾਤਿਰ ਕੜਪਿ । ਟਤ ਧਾਤਿਰ । ਕੜਪਿ ਟਤ । ਕੇਤਿਰ ਕੜਪਿ ਟਤ ਕਤਾ ।
sਕ ਤਾs । ਕੇਤਿਰ ਕੜਪਿ । ਟਤ ਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ । ਧਾs ਗਿਦੀ । ਗਨ
ਧਾs । ਗਿਦੀ ਗਨ ।

13. ਤਿਟ ਤਿਟ । ਕਿਟ ਤਾਕੜ । ਤਕਤਾ ਤਿਰਕੜ । ਤਕਤਾ ਘੋਘੇ । ਤਿਟ ਘੋਘੇ ।
ਦੁੰs ਧਾs । ਤਿਰਕੜ ਤਿਕ । ਤਾਕੇ ਤਿਟ । ਤਾਕੜ ਤਕਤਾ । ਤਿਰਕੜ
ਤਕਤਾ । ਤਾਕੜ ਤਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ।

14. ਨਾਦਿਰ ਗੀs । ਨਾਦਿਰ ਗੀs । ਧਿਟ ਧਿਟ । ਧਾਤਿਰ ਕੜਪਿ । ਟਤ ਨਣ ।
ਨਣ ਦੁੰs । ਦੁੰs ਧਾs । ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ । ਘੋਘੇ ਤਿਰਕੜ । ਤਿਕ ਤਕ ।
ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ।

15. ਧਾs ਦੀਦੀ । ਧਾs ਦੀਦੀ । ਨਟ ਤੱਤਾ । ਕੇਤਿਰ ਕਿੜਤਿਕ । ਤਕੇ sਨ ।
ਧਾਗੇ ਤਿਟ । ਤਕੇ sਨ । ਧਾਗੇ ਤਿਟ । ਤਕ ਟ,ਪਿ । ਟਤ ਕਿੜਧਾ । ਤਿਟ
ਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ।

ਹੱਥ ਰਵਾ (ਤਿਆਰ) ਕਰਨ ਲਈ ਖਲਾਟੇ :--

X 0 3
1. ਧਾਤਿਰ ਕੜ,ਤਿਕ । ਤਕ ਕੇਤਿਰ । ਕੜ,ਤਿਕ ਤਕ । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗੇਗੇ

4 X
ਧਾਤਿਰ । ਕੜ,ਤਿਕ ਤਕ । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ, । ਧਾਤਿਰ ਕੜ,ਤਿਕ ।
ਤਕ ਧਾਤਿਰ । ਕੜ,ਤਿਕ ਤਕ । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗੇਗੇ ਧਾਤਿਰ । ਕੜਤਿਕ
ਤਕ । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ, । ਧਾਤਿਰ ਕੜਤਿਕ । ਤਕ ਧਾਤਿਰ ।
ਕੜਤਿਕ ਤਕ । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗੇਗੇ ਧਾਤਿਰ । ਕੜ,ਤਿਕ ਤਕ । ਤਿਟ ਕਤਾ ।
ਗਿਦੀ ਗਨ ।

2. ਧਾਤਿਰ ਕੜ,ਤਿਕ । ਤਕ ਤਿਟ । ਕਤਾ ਗੇਗੇ । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗੇਗੇ ਧਾਤਿਰ ।
ਕੜਤਿਕ ਤਕ । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ, । ਧਾਤਿਰ ਕੜਤਿਕ । ਤਕ ਤਿਟ ।
ਕਤਾ ਗੇਗੇ । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗੇਗੇ ਧਾਤਿਰ । ਕੜ,ਤਿਕ ਤਕ । ਤਿਟ ਕਤਾ ।

ਗਿਦੀ ਗਨ, । ਧਾਤਿਰ ਕੜ,ਤਿਕ । ਤਕ ਤਿਟ । ਕਤਾ ਗੇਗੇ । ਤਿਟ ਕਤਾ ।
ਗੇਗੇ ਧਾਤਿਰ । ਕੜ,ਤਿਕ ਤਕ । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ।

3. ਧਾਤਿਰ ਕੜ,ਤਿਕ । ਤਾਕੜ ਧਾs । ਧਾਤਿਰ ਕੜ,ਤਿਕ । ਤਾਕੜ ਧਾs । ਧਾਤਿਰ
ਕੜ,ਤਿਕ । ਤਾਕੜ ਧਾs । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ, । ਧਾਤਿਰ ਕੜ,ਤਿਕ ।
ਤਾਕੜ ਧਾs । ਧਾਤਿਰ ਕੜ,ਤਿਕ । ਤਾਕੜ ਧਾs । ਧਾਤਿਰ ਕੜ,ਤਿਕ । ਤਾਕੜ
ਧਾs । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ, । ਧਾਤਿਰ ਕੜ,ਤਿਕ । ਤਾਕੜ ਧਾs । ਧਾਤਿਰ
ਕੜ,ਤਿਕ । ਤਾਕੜ ਧਾs । ਧਾਤਿਰ ਕੜ,ਤਿਕ । ਤਾਕੜ ਧਾs । ਤਿਟ ਕਤਾ ।
ਗਿਦੀ ਗਨ ।

4. ਧਾs ਗੇਗੇ । ਧਾs ਗੇਗੇ । ਧਾਗੇ ਗੇਧਾ । ਗੇਗੇ ਧਾs । ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ ।
ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾs ਗੇਗੇ ।
ਧਾs ਗੇਗੇ । ਧਾਗੇ ਗੇਧਾ । ਗੇਗੇ ਧਾs । ਤਿਰਕੜ ਤਿਕਤਾ । ਤਿਟਕਤਾ
ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾs ਗੇਗੇ । ਧਾs ਗੇਗੇ । ਧਾਗੇ
ਗੇਧਾ । ਗੇਗੇ ਧਾs । ਤਿਰਕੜ ਤਿਕਤਾ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs
ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ ।

ਗਤ-ਤੋੜੇ (ਇਹ ਸਭ ਇਕ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਬਜਣਗੇ)

×	0.	2	0	3
1. ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ । ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ । ਕੇਤਿਰ ਕੜ,ਧਿ । ਟਤ ਕਿੜਧਾ । ਤਿਟ ਕਤਾ ।

4	×
---	---

ਗਿਦੀ ਗਨ । ਧਾs ਕਿੜਧਾ । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ । ਧਾs ਕਿੜਧਾ ।
ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ।
  2. ਧਿੱਤ ਤਾs । ਕਤਾ ਗਿਦੀ । ਗਨ ਧਾਗੇ । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ । ਧਾ
s, । ਧਾਗੇ ਤਿਟ । ਕਤਾ ਗਿਦੀ । ਗਨ ਧਾ । s, ਧਾਗੇ । ਤਿਟ ਕਤਾ ।
ਗਿਦੀ ਗਨ ।
  3. ਧੇs ਧੇs । ਤਿਰਕੜ ਧੇs । ਤਾਕੇ ਤਿਟ । ਧਾਗੇ ਤਿਟ । ਕਿੜਧੇ ਦੀ । ਕਿਰ
ਣਾs । ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ । ਧਾs ਧਾs, । ਗਿਦੀ ਗਨ । ਧਾs
ਧਾs, । ਗਿਦੀ ਗਨ ।
  4. ਧੇs ਤਿਰਕੜ ਧੇs ਤਾਕੇ । ਤਿਟ ਧਾਗੇ । ਤਿਟ ਕਿੜਧੇ । ਦੀ ਗਿਨ । ਨਗ

4. ਕਿੜਧੇ । ਤਿਟ ਕਿਰ । ਨਾs ਤਿਟ । ਕਤਾ ਘੇਘੇ । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਕੇs ਧਾਦੀs ਤ ਕਿਟ ।

5. ਧਾਗੇ ਤਿਟ । ਧਾਗੇ ਤਿਟ । ਧਾਤਿਰ ਕੜਧਿ । ਟਤ ਧਾਤਿਰ । ਕੜਧਿ ਟਤ । ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ । ਟਤ ਕਤਾ । ਗਿਧੀ ਗਨ । ਧਾs ਕਤਾ । ਗਿਧੀ ਗਨ । ਧਾ, ਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ।

6. ਦੁੰਗ ਦੁੰਗ । ਨਟ ਤੱਤਾ । ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ । ਟਤ ਦੁੰਗ । ਟ,ਨ ਟਤ । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ । ਧਾs, ਤਿਟ । ਕਤਾ ਗਿਧੀ । ਗਨ ਧਾs, । ਤਿਟ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।

7. ਨਟ ਤੱਤਾ । ਕਿਟ ਤਿਕ । ਤਕ ਟ,ਧਿ । ਟਤ ਘੇਘੇ । ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ । ਗਿਧੀ ਗਨ । ਧਾs, ਘੇਘੇ । ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ । ਗਿਧੀ ਗਨ । ਧਾs, ਘੇਘੇ । ਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾ । ਗਿਧੀ ਗਨ ।

8. $\begin{matrix} \times & & 0 & & 2 & & 0 \\ \text{ਧਾs} & \text{ਗੇਗੇ} & \text{। ਤਿਟ} & \text{ਕੇs} & \text{। ਤਿਰਕੜਤਕਤਾ} & \text{ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ} & \text{! ਧਾs} \\ & & 3 & & 4 & & + \\ & \text{ਤਿਰਕੜਤਕਤਾ} & \text{। ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ} & \text{ਧਾs} & \text{। ਤਿਰਕੜਤਕਤਾ} & \text{ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ} & \text{। ਧਾ} \end{matrix}$

ਦੋ ਅਰਸੇ ਦੇ ਤੋੜੇ

1. $\times$
ਕੇsਤਿਟ ਘੇਘੇਤਿਟ । ਕੇਤਿਰਕੜਧਿ ਟਤ,ਕਤ । ਕਤਾsਕ ਤਾsਕਤਾ । ਧੇsਤਾs ਗਿਦੀਗਨ । ਕੇਤਿਰਕੜਧਿ ਟਤ,ਕਿੜਧਾ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਕੇਤਿਰਕੜਧਿ ਟਤ,ਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਧਾ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਧਾ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

2. $\times$
ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਕਿੜਧਾ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਧਾਦੀ । ਕੇsਨਧਾਦੀ ਕੇsਨਧਾਦੀ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਕਿੜਧਾ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਧਾਦੀ । ਕੇsਨਧਾਦੀ ਕੇsਨਧਾਦੀ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਕਿੜਧਾ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਧਾਦੀ । ਕੇsਨਧਾਦੀ ਕੇsਨਧਾਦੀ ।

3. ਧਿੱਤਾs ਧਾਤਿਰਕੜਧਿ । ਟਤਧਾਦੀ ਧਾsਘੇਘੇ । ਤਿਟਘੇਘੇ ਨਣਕਿਣ ।

ਧਾਤਿਰਕੜਧਿ ਟਤਘੋਘੇ । ਤਿਟਘੋਘ ਦੀ'sਦੀ's । ਧਿਟਤਦੀ sਨਧਾਦੀ । ਧਾ'sਕਤਾ
ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ'sਤਿਰਕੜ ਧਿੱਤਾਕੱਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ'sਧਾ's, । ਤਿਰਕੜਧਿੱਤਾ
ਕੱਤਾਗਿਦੀ । ਗਨਧਾ's ਧਾ's,ਤਿਰਕੜ । ਧਿੱਤਾਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

4. ਕਿੜਤਿਕਤਾ's ਧਿਟਕਿੜਤਿਕ । ਤਾ'sਧਿਟ ਧਿਟਤਾਕੇ । ਧਿਟਤਾਕੇ ਧੇਧੇਤਿਰਕੜ ।
ਤਿਰਕਤਾਧੇ's ਕਿੜਧੇ'sਤਕੇ । sਨਕਿੜਧੇ 'ਤਕੇ'sਨ । ਨਟਤੱਤਾ ਕੇਤਿਰਕੜਤਿਕ ।
ਤਾਕੇਨਧਿ ਟਤ,ਕਤਾ । ਘਿਧੀਗਨ ਤਿਰਕੜਤਿਕਤਕ । ਤਿਰਕਤਾਧੇ's ਤਕੇ'sਨ ।
ਕੇਤਿਰਕੜਧਿ ਟਤਕਤਾ । ਘਿਧੀਗਨ ਧਾ'sਘਿਧੀ । ਗਨਧਾ's ਘਿਧੀਗਨ ।

5. ਨਟਤੱਤਾ ਕੇਤਿਰਕੜਤਿਕ । ਤਾਕੇਨਧਿ ਟਤ,ਧਾ's । ਤਿਰਕੜਤਕਤਾ ਕੇਤਿਰਕੜਧਿ ।
ਟਤ,ਧਿਟ ਤ,ਧਿਟ । ਧਾਧਾਤਿਟ ਕਿੜਧੇਦੀ's । ਨਟਤੱਤਾ ਕੇਤਿਰਕੜਧਿ ।
ਟਤਕਿੜਤਿਕ ਤਾ'sਕਿੜਤਿਕ । ਦੁੱਸਧੇ's ਤਾ'sਘਿਧੀ । ਗਨਧਾ's ਘੋਘੇਨਧੇ । sਤਕਿਟ
ਧਾ's,ਘੋਘੇ । ਤਧੇ'sਤ ਕਿਟਧਾ's, । ਘੋਘੇਤਧੇ sਤਕਿਟ ।

ਦੋ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਅਰਸੇ ਦੀ ਲਗ (ਉਸਤਾਦੀ ਬੰਦਸ਼ਾ)

x

1. ਨਟਤੱਤਾ ਕੇਤਿਰਕੜਤਿਕ । ਤਾਕੇਨਧਾ ਤਿਰਕੜਤਕਤਾ । ਕੇਤਿਰਕੜਧਿ ਟਤ,ਧਿਟ ।
ਤ,ਧਿਟਤ ਧਾਧਾਤਿਟ । ਕਿੜਧਾ'sਕਿੜ ਧਾ'sਦੀ'ਦੀ' । ਨਟਤੱਤਾ ਕੇਤਿਰਕੜਤਿਕ ।
ਤਕੇ'sਨ ਕਿੜਤਿਕਤਾ's । ਕਿੜਤਿਕਤਾ's ਧਾ'sਗਿਦੀ । ਗਨਧਾ's, ਗੇਗੇ,ਧਾਗੇ ।
ਗੇ,ਧਾਗੇਗੇ ਧਾ'sਗੇਗੇ । ਧਾਗੇਗੇਧਾ ਗੇਗੇਧਾ's । ਗੇਗੇਧਾਗੇ ਗੇਧਾਗੇਗੇ ।
2. ਤਿਰਕੜਤਕਤਾ ਕੇਤਿਰਕੜਤਿਕ । ਤਾਕੇਤਿਟ ਗਿਦੀਕਤਾ । ਕੇਤਿਰਕੜਧਿ
ਟਤ,ਕੱਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's । ਤਿਰਕੜਤਕਤਾ ਕੱਤਾਧੇ's । ਤਾ'sਕਤਾ ਧੇ'sਤਾ's ।
ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's,ਤਿਰਕੜ । ਤਕਤਾਕੱਤਾ ਧੇ'sਤਾ's । ਕਤਾਧੇ's ਤਾ'sਗਿਦੀ ।
ਗਨਧਾ's, ਤਿਰਕੜਤਕਤਾ । ਕੱਤਾਧੇ's ਤਾ'sਕੱਤਾ । ਧੇ'sਤਾ's ਗਿਦੀਗਨ ।
3. ਧਾ'sਦੁੱਸ ਧਿੱਤਾ's । ਕਿੜਤਿਕਤਾ's ਧਿੱਤਾ's । ਕਿੜਤਿਕਤਾਧੇ sਤਾਕਿੜਤਿਕ ।
ਤਾਧੇ'sਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਨਟਤ,ਦੁੱ sਨਕਿੜਤਿਕ । ਤਾਧੇ'sਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ's,ਧਾਧਾ
ਤਿਟਧਾਧਾ । ਤਿਟਧਾਦੀ sਨਟਤ । ਧਾ's,ਧਾਧਾ ਤਿਟਧਾਧਾ । ਤਿਟਧਾਦੀ sਨਟਤ ।
ਧਾ's,ਧਾਧਾ ਤਿਟਧਾਧਾ । ਤਿਟਧਾਦੀ sਨਟਤ ।
4. ਨਟਤੱਤਾ ਕੇਤਿਰਕੜਤਿਕ । ਤਕੇ'sਨ ਨਟਤੱਤਾ । ਗਿਦੀਕੇ's ਨਟਤੱਤਾ । ਨਟਤੱਤਾ
ਨਟਤਿਟ । ਧਿਟਤੱਤਾ ਕਿਟਤਧਿ । ਟ,ਧਿਟਧਾ ਨਟਤੱਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਦੀ'sਕੇ ।
sਟਧਾਦੀ ਧਾ's,ਨਟ । ਤੱਤਾਗਿਦੀ ਗਨਧਾਦੀ । sਕੇ'sਟ ਧਾਦੀਧਾ's, । ਨਟਤੱਤਾ
ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਦੀ'sਕੇ sਟਧਾਦੀ ।

5. ਕੇਸ਼ਿਟ ਤਿਟਤਾਕੇ । ਤਿਰਕੜਤਕਤਾ ਕੇਤਿਰਕੜਤਿਕ । ਤਾਕੇਨਧਿ ਟਤਕਤਾ । ਗੇਸ਼ਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸਧਾਦੀ ਧਾਸਤਿਟ । ਕੱਤਾਗੇਗੇ ਤਿਟਕੱਤਾ । ਗੇਗੇਤਿਟ ਤਿਟਕੱਤਾ । ਗੇਗੇਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾਗੇਗੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸਤਿਟ ਕਤਾਗੇਗੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗੇਗੇਤਿਟ । ਤਿਟਕਤਾ ਗੇਗੇਤਿਰਕੜ । ਤਕਤਾਗੇਗੇ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸਤਿਟ । ਕਤਾਗੇਗੇ ਤਿਟਕਤਾ । ਗੇਗੇਤਿਟ ਤਿਟਕਤਾ । ਗੇਗੇਤਿਰਕੜ ਤਕਤਾਗੇਗੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

ਤਿਹਾਈ (ਵਖੋ-ਵਖ ਰੂਪ)

- ×
1. ਧਾਸਕੱਤਾ ਘੇਸਕੱਤਾ । ਘੇਸਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾਸਕੱਤਾ ਘੇਸਕੱਤਾ । ਘੇਸਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾਸਕੱਤਾ ਘੇਸਕੱਤਾ । ਘੇਸਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

2. ਧਾਸਘੇਘੇ ਤਿਟਘੇਘੇ । ਤਿਟਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾਸਘੇਘੇ ਤਿਟਘੇਘੇ । ਤਿਟਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾਸਘੇਘੇ ਤਿਟਘੇਘੇ । ਤਿਟਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ, ।

3. ਧਾਸਤਿਟ ਕੱਤਾਘੇਘੇ । ਤਿਟਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾਸਤਿਟ ਕੱਤਾਘੇਘੇ । ਤਿਟਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾਸਤਿਟ ਕੱਤਾਘੇਘੇ । ਤਿਟਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

(ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਤਿਹਾਈਆਂ ਇਕ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਬਜਣਗੀਆਂ)

4. ਧਾਘ ਘੇਤਿਟ । ਕੇਤਿਟ ਕਿੜਤਕ । ਤਾਕੇ ਤਿਟਧਾ । ਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾਘ ਘੇਤਿਟ । ਕੇਤਿਟ ਕਿੜਤਕ । ਤਾਕੇ ਤਿਟਧਾ । ਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾਘ ਘੇਤਿਟ । ਕੇਤਿਟ ਕਿੜਤਕ । ਤਾਕੇ ਤਿਟਧਾ । ਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

5. ਧਾਸਤ੍ਰਿਕੜ ਧਿੱਤਾ । ਕਿੜਤਕ ਤਾਕੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸਤ੍ਰਿਕੜ ਧਿੱਤਾ । ਕਿੜਤਕ ਤਾਕੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸਤ੍ਰਿਕੜ ਧਿੱਤਾ । ਕਿੜਤਕ ਤਾਕੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ ।

6. ਧਾਸਤ੍ਰਿਕੜ ਧਿੱਤਾ । ਕਿੜਤਕ ਤਾਕੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗੇਸ਼ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾਸਤ੍ਰਿਕੜ ਧਿੱਤਾ । ਕਿੜਤਕ ਤਾਕੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗੇਸ਼ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾਸਤ੍ਰਿਕੜ ਧਿੱਤਾ । ਕਿੜਤਕ ਤਾਕੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗੇਸ਼ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ, ।

7. ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਿੱਤਾ ਕਿੜਤਕ । ਤਾਕੇ ਤਾਕੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਿੱਤਾ ਕਿੜਤਕ । ਤਾਕੇ ਤਾਕੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਿੱਤਾ ਕਿੜਤਕ । ਤਾਕੇ ਤਾਕੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ, ।

8. ਧਾ's ਕਿੜਤਕਤਾ's । ਕਿੜਤਕਦੁੰ's ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ's ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ's ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾ's ਕਿੜਤਕਤਾ's । ਕਿੜਤਕਦੁੰ's ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ's ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ's ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾ's ਕਿੜਤਕਤਾ's । ਕਿੜਤਕਦੁੰ's ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ's ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ's ਗਿਦੀਗਨ ।

9. ਧਾ's ਕਿੜਤਕਤਾ's । ਕਿੜਤਕਦੁੰ's ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਧਾ ਧਾ's । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾ, । ਧਾ's ਕਿੜਤਕਤਾ's । ਕਿੜਤਕਦੁੰ's ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਧਾ ਧਾ's । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾ, । ਧਾ's ਕਿੜਤਕਤਾ's । ਕਿੜਤਕਦੁੰ's ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਧਾ ਧਾ's । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾ, ।

ਆੜੀ ਲਯ ਦੇ ਬੋਲ

×   0   2   0
1. ਤਕਟ ਧਿਟਤ । ਧਾਤ੍ਰਿਕੜ ਧਿਟਤ । ਤਕਤ ਖੁੰਗਟ । ਨਗਨ ਧਾਕਿਟ ।
3   4
ਧਾ'sਨ ਧਾਕਿਟ । ਧਾ'sਨ ਧਾਕਿਟ ।

×
2. ਧਾਧਾਧਾ ਦੀਂਦੀਂਦੀਂ । ਕੇਤਿਰਤਿਰ ਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਧਾਧਾ ਦੀਂਦੀਂਦੀਂ । ਕੇਤਿਰਤਿਰ ਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਤਿਰਤਿਰ ਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਕੇਤਿਰਤਿਰ ਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਤਕਟਧਿਟਤ ਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਧਾਧਾ ਦੀਂਦੀਂਦੀਂ । ਕੇਤਿਰਤਿਰ ਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਧਾਧਾ ਦੀਂਦੀਂਦੀਂ । ਕੇਤਿਰਤਿਰ ਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਤਿਰਤਿਰ ਕਤਾਗਿਦੀਗਨ, ।

3. ਧਾ'sਨ ਨਟਤ । ਧਾਤਿਰਕੜ ਧਿਟਤ । ਧਾਟਿਤ ਧਾਦੀ,ਨ । ਟਤਕ੍ਰਿ ਨਾ,ਤਿਟ । ਤਾਕਿਟਤਕ ਤ੍ਰਿਕੜਤਕ । ਤਕਟ ਧਿਟਤ । ਕਤਾਗਿ ਦੀਗਨ । ਧਾਧਾਧਾ ਧਾ'ss । ਦੀ'sਕ ਤਾ,ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ'ss, ਤਾਕਿਟਤਕ । ਤ੍ਰਿਕੜਤਕ ਤਕਟਧਿਟਤ । ਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾਧਾ । ਧਾ'ss ਦੀ'sਕ । ਤਾ,ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ'ss, । ਤਾਕਿਟਤਕ ਤ੍ਰਿਕੜਤਕ । ਤਕਟਧਿਟਤ ਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਧਾਧਾ ਧਾ'ss । ਦੀ'sਕ ਤਾ,ਗਿਦੀਗਨ ।

4. ਧਾਕਿਟ ਧਾਕਿਟ । ਤਾਕਿਟ ਤਾਗਨ । ਕਤਕ ਧਿਕਿਟ । ਤਾਗਨ ਨਗਨ । ਨਗਨ ਨਾਨਾਨਾ । ਦੀਗਨ ਤਾ'sਨ । ਕਤਕ ਧਿਕਿਟ । ਤਕਿਟ ਧਾਤਿਟ । ਧਾਕਿਟ ਧਾ'sਨ । ਧਾ'ss ਧਾਕਿਟ । ਧਾ'sਨ ਧਾ'ss । ਧਾਕਿਟ ਧਾ'sਨ ।

ਤਿਰੁਨ ਲਯ ਦੇ ਬੋਲ

x

1. ਕਿੜਤਿਕਤਾs ਕਿੜਤਕਦੀs । ਟੇsਕਿੜਤਕ ਤਾsਪਾਦੀ । ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪਾsਪਾਦੀ ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪਾsਪਾਦੀ ।
ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਕਿੜਤਿਕਤਾs ਕਿੜਤਕਦੀs । ਟੇsਕਿੜਤਕ ਤਾsਪਾਦੀ । ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪੇsਤ੍ਰਾਨਪੇ ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪੇਤਾਕੇਧਾ ।
ਦੀਕਿੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
3. ਕਿੜਤਕਤਾs ਕਿੜਤਕਦੀs । ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪੇsਤ੍ਰਾਨਪੇ
ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪਾsਤ੍ਰਿਕੜ । ਤਿਕਤਕਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਪਾs ।
ਪਾਗੇਤਿਟ ਪਾsਗਿਦੀਗਨ ।
4. ਤਕਟਪਿਟਤ੍ਰਿਕੜ ਪੇsਤ੍ਰਾਨਪੇs । ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪੇsਤਾਕੇ
ਪਾਦੀਕਿੜ । ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪਾs, ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪਾs,
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
5. ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪੇsਤ੍ਰਾਨਪੇ ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ ।
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪਿੱਤਾਕੇਧਾ । ਦੀਗੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪਾਗੇਤਿਟ ਪਾsਗਿਦੀਗਨ । ਪਾ s,
ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪਾਗੇਤਿਟ ਪਾsਗਿਦੀਗਨ । ਪਾ s,
ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪਾਗੇਤਿਟ ਪਾsਗਿਦੀਗਨ ।
6. ਪਿਧੀਨਤ ਕੱਤਾ । ਗਿਦੀਗਿਦ ਗੇs । ਤਾਕੇ ਤਿਟਤਿਟ । ਪਿਧੀਨਤ ਕਿਰਣਕ ।
ਤਿਰਕੜ ਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਕਾਣਾਨਗ ਕਾਣਾਨਗ । ਗਿਤਗਿਨ
ਪਾsਪਾਦੀ । ਕਿੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪਾsਪਾਦੀ ਕਿੜਤਿਕਤਕ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪਾsਪਾਦੀ । ਕਿੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
7. ਕਿੜਤਕਤਾs ਕਿੜਤਕਦੀs । ਟੇsਕਿੜਤਕ ਤਾsਪਾਦੀ । ਪਾsਕੱਤਾ ਕਿੜਤਕਤਾs ।
ਪਿੱਤਾਕਿੜਤਿਕ ਤਾsਪਿੱਤਾ । ਗਿਰਗਿਨ ਗਿਰਗਿਨ । ਤਾs ਪਾs । ਕੱਤਾ ਕੱਤਾ ।
ਤਾਕੇ ਨਪਿ । ਟਤ ਪੇsਤ । ਲਾsਗ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪਾs, ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
ਪਾs, ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
8. ਗਿਦੀਨਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਿਦਗੇs । ਤਾਕੇਤਿਰਕੜ ਤਿਕਤਕਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨਤ੍ਰਿਕੜ

ਤਿਕਤਕਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨਧਾਸ - ਕਾਨਾਨਗ । ਕਾਨਾਨਗ ਕ੍ਰਿਨਾਨ । ਧਾਸ
ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸਗੇਗੇ ਦੀਸਕ੍ਰਿਨਾ । ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸਗੇਗੇ
ਦੀਸਕ੍ਰਿਨਾ । ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸਗੇਗੇ ਦੀਸਕ੍ਰਿਨਾ ।
ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।

ਤਿਹਾਈ ਅਤੇ ਤੇੜੇ

+

1. ਧਾਸਕਿਤਤਕ ਤਾਸਧਾਗੇ । ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾਸਕਿਤਤਕ
ਤਾਸਧਾਗੇ । ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾਸਕਿਤਤਕ ਤਾਸਧਾਗੇ ।
ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਧਾਸਕਿਤਤਕ ਤਾਸਕਿਤਤਕ । ਦੀਸਗਦੇ ਸਗੇਦੁੰਮ, । ਧਾਸਕਿਤਤਕ ਤਾਸਕਿਤਤਕ ।
ਦੀਸਗਦੇ ਸਗੇਦੁੰਮ । ਧਾਸਕਿਤਤਕ ਤਾਸਕਿਤਤਕ । ਦੀਸਗਦੇ ਸਗੇਦੁੰਮ ।
3. ਧਾਸਗਿਦੀਗਦ ਗੇਸ । ਗਦੇਸਗੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ ।
ਤਾਸ ਧਾਸਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸਗਿਦੀਗਦ ਗੇਸ । ਗਦੇਸਗੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਕ ।
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ । ਤਾਸ ਧਾਸਗਿਦੀਗਨ, । ਧਾਸਗਿਦੀਗਦ ਗੇਸ ।
ਗਦੇਸਗੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ । ਤਾਸ ਧਾਸਗਿਦੀਗਨ ।

ਅਚਾਨਕ (ਉਖੜੇ)

×

1. ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਧਿ ਟਤ,ਗੇਗੇ । ਨਾਨਕੱਧਾ ਦੀਤ੍ਰਿਕਿਟ । ਧਾਸਤਾਕੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਾ ।
ਤਾਸਨਕਿਤ ਧਾਸਤਿਟ । ਕੱਤਾਗੀਸ ਕੇਸ । ਗੇਗੇਧਾਸ ਕੱਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਧਿ ਟਤਗੇਗੇ । ਧਿੰਨਨਾਨਾ ਗੇਗੇਤ੍ਰਿਕਤ । ਤਕਤਾ,ਧਾਸਗ ਪਗਨਧਾਤ੍ਰਿਕਤ ।
ਧਿਟਤਕਤਾਗਿ ਦੀਗਨਕਿਤਨਗ । ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
ਤੱਕਕਤਾਨਧਾ,ਤੱਕ ਕਤਾਨਧਾਤਕਕਤਾਨ ।
3. ਨਟਤਥੁੰਗਥੁੰਗ,ਤ ਟਤਥੁੰਗਥੁੰਗਤ੍ਰੁਗ । ਧ੍ਰਿਗਤਲਾਤਗ ਧੇਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧੇਤਾਗਿਦੀਗਨ
ਧਾ,ਤ੍ਰੁਗਧ੍ਰਿਗ,ਤ । ਲਾਤਗਧੇਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧੇਤਾ । ਗਿਦੀਗਨਧਾ,ਤ੍ਰੁਗ ਧ੍ਰਿਗਤਲਾਤਗ ।
ਧੇਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧੇਤਾਗਿਦੀਗਨ ।

ਟੁਕੜਾ

×

1. ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਤ੍ਰਿਕੁਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਤਾਧਾ । sਕੈ ਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਤ੍ਰਿਕੁਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਤਾਧਾ । sਕੈ ਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ, । ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਤ੍ਰਿਕੁਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਤਾਧਾ । sਕੈ ਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਗਿਦਗਿਦ ਗੇs । ਗਿਦੇsਗੇ ਤ੍ਰਿਕੁਤਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾs । ਤਾs ਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ, । ਗਿਦਗਿਦ ਗੇs । ਗਿਦੇsਗੇ ਤ੍ਰਿਕੁਤਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾs । ਤਾs ਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ, । ਗਿਦਗਿਦ ਗੇs । ਗਿਦੇsਗੇ ਤ੍ਰਿਕੁਤਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾs । ਤਾs ਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ ।

ਦੋ-ਤਿੰਨ ਅਤੇ ਚਾਰ ਅਰਸੇ ਦੀ ਲਗ

×

1. ਨਾਦਰਗੀs ਨਾਦਰਗੀs । ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਤ੍ਰਿਕੁਤਤਿਕਤਕ । ਟਤ,ਪੇs ਤਾsਨਨ । ਨਨਦੀs ਦੀsਨਨ । ਨਨਧੇs ਤਾs, । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨਧਾs ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs, ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾs । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨਧਾs ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ, ।
2. ਧੱਤਧੱਤ ਤੱਕਕੁਤਤਿਕਤਕ । ਧੇsਤਾਕੁਤਤਿਕਤਕਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ,ਕੇਤਿਰ ਤਿਰਕਿਤਧਿਟ । ਗ੍ਰਿਗੀsਨਗ ਧੇsਤਕਧਾ । ਧਾਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਧਾਦੀ । ਧਾsਗੇਗੇ ਤਕ,ਗਿ । ਦੀ,ਗ ਨ,ਗਿਦੀ । ਗਨ,ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਗਿਦੀ ਗਨ । ਗਿਦੀਗਨ ਗਿਦੀਗਨਧਾs । s,ਗਿ ਦੀ,ਗ । ਨ,ਗਿਦੀ ਗਨ,ਗਿਦੀਗਨ, ।
3. ਕੁਤਤਿਕਤਾs ਕਿਤਤਿਕਦੀs । ਟੇs ਕਿਤਤਿਕਤਾs । ਧਾsਦੀs ਧਾsਕਤਾ । ਕਿਤਤਿਕਤਾs ਧੇsਤਾs । ਕਿਤਤਿਕਤਾs ਧੇsਤਾs । ਗਿਰਗੀsਨ ਗਿਰਗੀsਨ । ਤਾs ਧਾs । ਕੱਤਾ ਧਾsਕੱਤਾ । sਤਕਟਧਿ ਟਤ,ਪੇਤਲਾਗ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨਧਾs ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs s,ਤਕਟਧਿ । ਟਤਪੇਤਲਾਗ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾs । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾs । s,ਤਕਟਧਿ ਟਤਪੇਤਲਾਗ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨਧਾs ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।

4. ਕਿੜਤਕਤਾs ਤਿਟਕਤਾਕਿੜਤਕ । ਤਾsਕਿੜਤਕ ਤਾsਧੇਤਾ । sਨਧੇਤਾਕੜ
ਤਿਕਤਕਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨਧਿੱਤਾ ਕੇਧਾਦੀਗੜ । ਤਿਕਤਕਤਿਟਕਤਾ
ਗਿਦੀਗਨਧਾਧਾ । sਕਿੜਧਾਧਾ sਕਿੜਧਾਧਾ । ਧਾs,ਕਿੜਧਾ ਦੀਗੜਤਿਕਤਕ ।
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਕਿੜਧਾ । ਦੀਗੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
ਧਾsਕਿੜਧਾ ਦੀਗੜਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਧਾਧਾ । sਕਿੜਧਾਧਾ
sਕਿੜਧਾਧਾ ਧਾs,ਕਿੜਧਾ ਦੀਗੜਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਕਿੜਧਾ ।
ਦੀਗੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਕਿੜਧਾ ਦੀਗੜਤਿਕਤਕ ।
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਧਾਧਾ । sਕਿੜਧਾਧਾ sਕਿੜਧਾਧਾ । ਧਾs,ਕਿੜਧਾ
ਦੀਗੜਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਕਿੜਧਾ । ਦੀਗੜਤਿਕਤਕ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਕਿੜਧਾ ਦੀਗੜਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ
ਧਾsਧਾਧਾ । sਕਿੜਧਾਧਾ sਕਿੜਧਾਧਾ ।

ਹੇਠ ਲਿੱਖੇ ਤੋੜੇ, ਤਿਆਰੀ ਨਾਲ ਇਕ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਬਜਾਉਣੇ ਹਨ

×

1. ਧਾਦੀਗ ਧਿੱਤਾ । ਕਿੜਤਿਕਤਾ ਧੇs । ਤਕੇsਨ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਤਕਟਧਿ ਟਤਕਿੜਧਾ ।
ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਤਕੇsਨ ਧਾsਤਕੇ । sਨਧਾs ਤਕੇsਨ । ਧਾs, ਤਕੇsਨ ।
ਧਾsਤਕੇ sਨਧਾs । ਤਕੇsਨ ਧਾs, । ਤਕੇsਨ ਧਾsਤਕੇ । sਨਧਾs ਤਕੇsਨ ।
2. ਧਾsਤਿਟ ਕਤਾਗੇਗੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗੇਗੇਤਿਟ । ਤਿਟਕਤਾ ਗੇਗੇਤਿਟ । ਕਤਾਗਿਦੀ
ਗਨਧਾs । ਧਾs,ਤਿਟ ਕਤਾਗੇਗੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗੇਗੇਤਿਟ । ਤਿਟਕਤਾ ਗੇਗੇਤਿਟ ।
ਕਤਾਗਿਦੀ ਗਨਧਾs । ਧਾs,ਤਿਟ ਕਤਾਗੇਗੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗੇਗੇਤਿਟ ।
ਤਿਟਕਤਾ ਗੇਗੇਤਿਟ । ਕਤਾਗਿਦੀ ਗਨਧਾs । ਧਾ
3. ਧਾsਕੇs ਤਿਟਕਤਾ । ਗੇਗੇਤਿਟ ਕਤਾਗੇਗੇ । ਤਿਟਤਿਟ ਕਤਾਗੇਗੇ । ਤਿਟਕਤਾ
ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਕੇs ਤਿਟਕਤਾ । ਗੇਗੇਤਿਟ ਕਤਾਗੇਗੇ । ਤਿਟਤਿਟ ਕਤਾਗੇਗੇ ।
ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਕੇs ਤਿਟਕਤਾ । ਗੇਗੇਤਿਟ ਕਤਾਗੇਗੇ । ਤਿਟਤਿਟ
ਕਤਾਗੇਗੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
4. ਕੇsਤਿਟ ਘੇਘੇਤਿਟ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ ।
ਕੇsਤਿਟ ਘੇਘੇਤਿਟ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ ।
ਕੇsਤਿਟ ਘੇਘੇਤਿਟ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ ।

×

1. ਪੇਸ਼ ਗਿਰਦਗ। ਦੁੱਸ਼ ਪੇਸ਼। ਗਿਰਦਗ ਦੁੱਸ਼। ਪੇਤ੍ਰਾ ਸਨਪੇ। ਤਾਕੜ ਤਿਕਤਕ। ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ। ਪੇਤ੍ਰਾ ਕੇਪਾ। ਦੁੱਵਿੜ ਤਿਕਤਕ। ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ। ਪਾਸ਼, ਤਿਟਕਤਾ। ਗਿਦੀਗਨ ਪਾਸ਼,। ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ।
2. ਪਾਕਿੜ ਤਿਕਤਕ। ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ। ਪਾਕਿੜ ਤਿਕਤਕ। ਤਿਟਕਤਾ ਘੇਘੇ। ਤਿਰਕਿੜ ਤਿਕਤਕ। ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ। ਪਾਸ਼,। ਤਿਰਕੜ ਤਿਕਤਕ। ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ। ਪਾਸ਼,। ਤੱਕਕੜਾਨ ਤੱਕਕੜਾਨ। ਪਾਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ। ਪਾਸ਼,। ਤੱਕਕੜਾਨ ਤੱਕਕੜਾਨ। ਪਾਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ। ਪਾਸ਼,। ਤੱਕਕੜਾਨ ਤੱਕਕੜਾਨ। ਪਾਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ।
3. ਪਾਕੱਤਾ ਗਿਦੀਕੱਤਾ। ਗੇਗੇਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ। ਨਗਪਾਸ਼ ਗੇ,ਤਿਟ। ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕ ਤਿਟਕਤਾ। ਗਿਦੀਗਨ ਪਾਸ਼ਤ੍ਰਿਕੜ। ਤਿਕਤਿਟ ਕਤਾਗਿਦੀ। ਗਨਪਾਸ਼ ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕ। ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ,। ਪਾਕੱਤਾ ਗਿਦੀਕੱਤਾ। ਗੇਗੇਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ। ਨਗਪਾਸ਼ ਗੇ,ਤਿਟ। ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕ ਤਿਟਕਤਾ। ਗਿਦੀਗਨ ਪਾਸ਼ਤ੍ਰਿਕੜ। ਤਿਕਤਿਟ ਕਤਾਗਿਦੀ। ਗਨਪਾਸ਼ ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕ। ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ,। ਪਾਕੱਤਾ ਗਿਦੀਕੱਤਾ। ਗੇਗੇਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ। ਨਗਪਾਸ਼ ਗੇ,ਤਿਟ। ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕ ਤਿਟਕਤਾ। ਗਿਦੀਗਨ ਪਾਸ਼ਤ੍ਰਿਕੜ। ਤਿਕਤਿਟ ਕਤਾਗਿਦੀ। ਗਨਪਾਸ਼ ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕ। ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ।
4. ਪੇਸ਼ਪੇਸ਼ ਪਿਟਪਿਟ। ਪਿਟਪਿਟ ਪਿਟਤਿਟ। ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਸ਼ਘੇਤਿਰ। ਕਿਟਤਕਤਾਸ਼ ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ। ਤਾਸ਼ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਟਕਤਾ। ਗਿਦੀਗਨਪਾਤਿਟ ਕਤਾਗਿਦੀਗਨਪਾ। ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪਾਸ਼,। ਤਿਰਕੜਤਿਕਤਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ। ਪਾਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀ ਗਨਪਾਤਿਟਕਤਾ। ਗਿਦੀਗਨਪਾਸ਼ ਸ਼ਤਿਰਕੜ। ਤਿਕਤਾਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਪਾਤਿਟ। ਕਤਾਗਿਦੀਗਨਪਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ।
5. ਪਾਗੇਤਿਟ ਪਾਗੇਤਿਟ। ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਗੇਤਿਟ। ਕ੍ਰਿਪਾਕਿਟ ਕੇਤਿਟਤ। ਗੇਨਾ,ਪਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ। ਕੱਤਪਾਸ਼ ਕਿਟਤਕਦੀਗੜ। ਪਾਸ਼ਤਿਟ ਕਤਪਾਸ਼। ਕਿਟਤਕਦੀਗੜ ਪਾਸ਼ਤਿਟ। ਕਤਪਾਸ਼ ਕਿਟਤਕਦੀਗੜ। ਪਾਸ਼ਕਿਟਤਕ ਦੀਗੜਪਾਕਿਟ। ਤਕ,ਦੀਗੜਪਾ ਕਿਟਤਕਦੀਗੜ। ਪਾਸ਼ ਸ਼ਤਿਟ। ਕਤਪਾਸ਼ ਕਿਟਤਕਦੀਗੜ। ਪਾਸ਼ਤਿਟ ਕਤਪਾਸ਼। ਕਿਟਤਕਦੀਗੜ ਪਾਸ਼ਤਿਟ। ਕਤਪਾਸ਼ ਕਿਟਤਕਦੀਗੜ। ਪਾਸ਼ਕਿਟਤਕ ਦੀਗੜਪਾਕਿਟ। ਤਕਦੀਗੜਪਾ ਕਿਟਤਕਦੀਗੜ।

ਧਾs sਸਤਿਟ । ਕਤਧਾs ਕਿਟਤਕਦੀ'ਗੜ । ਧਾsਤਿਟ ਕਤਧਾs । ਕਿਟਤਕਦੀ'ਗੜ
ਧਾsਤਿਟ । ਕਤਧਾs ਕਿਟਤਕਦੀ'ਗੜ । ਧਾsਕਿਟਤਕ ਦੀ'ਗੜਧਾਕਿਟ ।
ਤਕਦੀ'ਗੜਧਾ ਕਿਟਤਕਦੀ'ਗੜ ।

ਨੋਟ.;—ਬਾਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਸਭੀ ਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਬਜਾਇਆ ਜਾ
ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਤਾਲ-ਧਮਾਰ ਮਾਤ੍ਰੇ 14

ਚੌਦਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵਖੋ-ਵਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਈ ਤਾਲ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਧਮਾਰ ਅਪਣੀ ਇਕ ਵਖਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ, ਧਮਾਰ ਇਕ ਕਠਿਨ ਤਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਬ੍ਰਜ ਅਤੇ ਹੋਲੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਦੇ ਛੇ ਭਾਗ, ਤਿੰਨ ਤਾਲੀਆਂ ਤੇ ਤਿੰਨ ਹੀ ਖਾਲੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਵੀਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ, ਤਿੰਨ ਤਾਲੀਆਂ, ਇੱਕ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਚੌਤ੍ਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰੇ ਅਧਿਕ ਸ਼ੁੱਧ ਹਨ।

ਤਾਲੀ— $\times$ $\begin{matrix} 2 & 0 & 3 \\ \times & & \end{matrix}$
 ਠੇਕਾ— ਕੈ ਧਿ ਟ ਧਿ ਟ। ਧਾ ss। ਗੰ ਤਿ ਟ। ਤਿ ਟ ਤਾ ss।
 ਬੰਦ ਹੱਥ :— ਤਾ ਧੀਂ ssਕੜ ਧੀਂ ਧੀਂ। ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਿਕੜ। ਧਾਗੇ ਤੀਂ ਕੜ।
 ਤੀਂ ਤੀਂ ਤਾ ਕ੍ਰਿਕੜ।

ਪ੍ਰਕਾਰ

- $\times$
- $\begin{matrix} 2 & 0 & 3 \\ & & \end{matrix}$
-
1. ਕੈ ਧਿ ਟ ਧਿ ਟ ਧਿ ਟ। ਧਾਗੇ ਤਿ ਟ। ਕੈ ਤਿ ਟ। ਤਿ ਟ ਤਿ ਟ ਤਾਗੇ ਤਿ ਟ।
-
2. ਧਿ ਟ ਧਿ ਟ ਧਾ ਧਿ ਟ ਧਿ ਟ। ਧਾਗੇ ਤਿ ਟ। ਤਿ ਟ ਤਿ ਟ ਤਾ। ਤਿ ਟ ਤਿ ਟ ਧਾਗੇ ਤਿ ਟ।
-
3. ਧਿ ਟ ਧਿ ਟ ਧਾਗੇ ਤਿ ਟ ਧਿ ਟ। ਧਾ ss। ਤਿ ਟ ਤਿ ਟ ਤਾਗੇ। ਤਿ ਟ ਤਿ ਟ ਤਾ ss।
-
4. ਕੈ ਧਿ ਟ ਧਿ ਟ ਧਾਤਿਰ ਕਿ ਟ। ਧਾ ss। ਤਾ ਤਿ ਟ ਤਿ ਟ ਧਾਤਿਰ ਕਿ ਟ ਤਾ ss।

ਠਾਅ ਲਯ ਦੇ ਬੋਲ

- $\times$
- $\begin{matrix} 2 & 0 & 3 \\ & & \end{matrix}$
-
1. ਧਾ ਗੇਗੇ ਧਾ ਗੇਗੇ ਧਾਗੇ। ਗੇਧਾ ਗੇਗੇ। ਧਾ ਗੇਗੇ ਧਾ। ਗੇਗੇ ਧਾਗੇ ਗੇਧਾ ਗੇਗੇ।

2. ਕੇ ਤਿਰ ਕਤਾ ਗੇਗੇ ਧਾਗੇ । ਗੇਧਾ ਗੇਗੇ । ਧਾ ਤਿਰ ਕਤਾ । ਗੇਗੇ
ਧਾਗੇ ਗੇਧਾ ਗੇਗੇ ।
3. ਕੇ ਤਿਟ ਤਿਟ ਤਾਕੇ ਤ੍ਰਿਕੜ । ਤਕਤਾ ਕੇਤਿਰ । ਕੜਤਿਕ ਤਾਕੇ ਨਧਿ ।
ਟਤ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
4. ਧਿਟ ਧਿਟ ਤਾਕੇ ਤ੍ਰਿਕੜ ਧਿਟ । ਧਿਟ ਧਾਧਾ । ਤਿਟ ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ ।
ਟਤ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
5. ਧਾ ਤਿਟ ਧਾਗੇ ਤਿਟ ਕਿੜਧਾ । ਤਿਟ ਤਿਟ । ਧਾਤਿਰ ਕੜਧਿ ਟਤ ।
ਤਾਕੇ ਤਧੇ ਟਤ ਕਿਟ ।
6. ਧਿਟ ਧਿਟ ਤਾਕੇ ਧਿਟ ਧਿਟ । ਤਾਕੇ ਤ੍ਰਿਕੜ । ਤਕਤਾ ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ ।
ਟਤ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
7. ਧਾਤਿਰ ਕੜਧਿ ਟਤ ਧਾਗੇ ਨਟ । ਤੱਤਾ ਕੇਤਿਰ । ਕੜਧਿ ਟਤ ਕਿੜਧਾ ।
ਤਿਟ ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
8. ਨਟ ਤੱਤਾ ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ ਤਾਕੇ । ਨਧਿ ਟਤ । ਗੇਗੇ ਤਿਟ ਗੇਗੇ ।
ਦੁੰ ਗੇਗੇ ਨਣ ਗੇਗੇ ।
9. ਕੇs ਧਿਟ ਧਿਟ ਧਾਗੇ ਤਿਟ । ਤਿਟ ਧਾs । ਕੇs ਧਿਟ ਧਿਟ । ਧਾs ਧਿਟ ਧਿਟ
ਤਾs । ਕੇs ਤ੍ਰਿਕੜ ਤਿਕ ਤਕ ਤਿਟ । ਕਤਾ ਗਿਦੀ । ਗਨ ਧਾs, ਗਿਦੀ ।
ਗਨ ਧਾs, ਗਿਦੀ ਗਨ ।
10. ਧਾਤਿਰ ਕੜਤਿਕ ਤਾਕੇ ਤ੍ਰਿਕੜ ਤਕਤਾ । ਕੇਤਿਰ ਕੜਤਿਕ । ਤਾਕੇ ਨਧਿ
ਟਤ । ਧਾ, ਤਿਰਕੱਤਾ ਗੇਗੇ ਧਾਗੇ । ਗੇਧਾ ਗੇਗੇ ਧਾ, ਤ੍ਰਿਕੱਤਾ ਗੇਗੇ ।
ਧਾਗੇ ਗੇਧਾ । ਗੇਗੇ ਧਾ, ਤ੍ਰਿਕੱਤਾ । ਗੇਗੇ ਧਾਗੇ ਗੇਧਾ ਗੇਗੇ ।

ਦੁਗੁਨ ਦੇ ਬੋਲ

×

1. ਕੇ,ਤਿਟ ਗੇਗੇਤਿਟ ਕਤਾsਧੇ ਤਾsਧੇ ਤਾsਤਿਟ । ਧਿਟਤਕਿਟ ਧਿਟਤੱਤਾ ।
ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕ ਤਾਕੇਨਧਿ ਟਤਗੇs । ਤਕੇsਨ ਧਾs,ਤਕੇ sਨਧਾs ਤਕੇsਨ ।
2. ਕੇ,ਤ੍ਰਿਕੜਕੜ ਧਿੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਿੱਤਾ ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਧਿ । ਟਤਗੇਗੇ ਨਣਨਣ ।

- ਦੁੰਦੁੰ ਧਾਤ੍ਰਿਕਤਾਪਿ ਟਤਗੇਗੇ । ਤਿਟਕਿਟ ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
3. ਧਾਤ੍ਰਿਕਤਾਪਿ ਟਤਧਾ, ਤਕੇਸਨ ਤਿਟਤਿਟ ਤਕਟਪਿ । ਟਤਗੇਗੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ ।
ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕ ਤਾਕੇਨਪਿ ਟਤਕੇਤਾ । ਗਗੇਤ੍ਰਿਕਤ ਤਕਤਾਗੇਗੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ
ਗਿਦੀਗਨ ।
4. ਧਾਤ੍ਰਾ ਸਨਪੇਸ ਤਾਤ੍ਰਿਕਤਿਕ ਤਾਪੇਸ ਤਕੇਸਨ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਤਕਟ,ਪਿ ।
ਟਤ,ਕੇਤ੍ਰਿ ਕਤਾਪਟਤ ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕ ਤਾਕਟਪਿ ਟਤਧਾਗੇ ਤਿਟਕਤਾ
ਗਿਦੀਗਨ ।
5. ਕੇਸਤਿਟ ਗੇਗੇਤਿਟ ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਾਪਿ ਟਤਕਾ ਤਕਤਾ । ਧਿੱਤਾ ਕਿਤਤਿਕਤਾ ।
ਧਿੱਤਾ ਕਿਤਤਿਕਤਾਸ ਪੇਸ । ਤਕਟਪਿ ਟਤਕਾ -ਕੇਸਨ ਗਿਦੀਗਨ ।
6. ਕੇਸਤਿਟ ਤਿਟਤਾਕੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕ ਤਕਟਪਿ । ਟਤਧਾਗੇ
ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾਗੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾਗੇ
ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
7. ਨਟਤੱਤਾ ਪਿਟਤੱਤਾ ਗੇਗੇਤ੍ਰਿਕਤਾ ਪਟਤੱਤਾ ਗੇਗੇਤ੍ਰਿਕਤਾ । ਪਿਟਤੱਤਾ
ਕਿਤਤਕ,ਤਕ । ਟ,ਪਿਟਤ ਤ੍ਰਿਕਤਾਪਿਟ ਤਤਾਕਿਤਤਕ । ਤਕਟਪਿ ਟਤ,ਗਿਦੀ
ਨਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
8. ਤ੍ਰਿਤਾਨ ਦੁੰਗਦੁੰਗ ਨਟਤੱਤਾ ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਾਪਿ ਟਤ,ਕੱਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਤ੍ਰਿਕਤਾਗੇਗੇ ।
ਤ੍ਰਿਕਤਾਗੇਗੇ ਧਾਸ, ਤ੍ਰਿਕਤਾਗੇਗੇ । ਤ੍ਰਿਕਤਾਗੇਗੇ ਧਾਸ, ਤ੍ਰਿਕਤਾਗੇਗੇ ਤ੍ਰਿਕਤਾਗੇਗੇ ।
9. ਧਾਗੇਤ੍ਰਿਕਤਾ ਤਕਤਾਗੇਗੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਾਪਿ ਟਤ,ਕੱਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ
ਧਾਸ, । ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਾਪਿ ਟਤ,ਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸ ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਾਪਿਟ ਟਤ,ਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
10. ਪਿਟਪਿਟ ਤਾਕੇਪਿਟ ਪਿਟਧਾਧਾ ਤਿਟਧਾਤ੍ਰਿ ਕਤਾਪਿਟਤ । ਕੱਤਾਕੇਸ ਧਾਦੁੰਤਾਕੇ ।
ਧਾਸ,ਕਿਤਾਪਾ ਤਿਟਕਤਾ ਕੇਸਧਾਦੁੰ । ਤਾਕੇਧਾਸ, ਕਿਤਾਪਾਤਿਟ ਕਤਾਕੇਸ ਧਾਦੁੰਤਾਕੇ ।
11. ਪਿਕਿਟਤ ਗੇਨਧਿਕਿ ਟਤਗੇਨ ਪਿਟਪਿਟ ਪਿਕਿਟਤ । ਗੇਨਧਿਕਿ ਟਤਗੇਨ ।
ਪਿਟਪਿਟ ਪਿਕਿਟਤ ਗੇਨਧਾਗੇ । ਤ੍ਰਿਕਧਾਕਿ ਟਧਾਸ, ਕੇਤਿਟਤ ਗੇਨਕੇਤਿ ।
ਟਤਗੇਨ ਕਤਕਤ ਕੇਤਿਟਤ ਗੇਨਕੇਤਿ ਟਤਗੇਨ । ਟਤਕਤ ਕੇਤਿਟਤ । ਗੇਨਧਾਗੇ
ਤ੍ਰਿਕਧਾਕਿ ਟਧਾਸਨ । ਕਤਾਪਾਸਨ ਧਾਸਕਤਾਪਾ ਸਨਧਾਸ ਕਤਾਪਾਸਨ ।
12. ਪਗਤਿਟ ਪਗਤਿਟ ਪਗਤਿਟ ਕਤਧਗ ਤਿਟਕਤ । ਕਤਕਤ ਤਿਟਤਿਟ ।
ਤਗਤਿਟ ਪਗਤਿਟ ਤਗਤਿਟ । ਕਤਧਗ ਤਿਟਕਤ ਕਤਕਤ ਤਿਟਤਿਟ ।

ਧਗਤਿਤ ਤਿਟਧਗ ਤਿਟਕਤ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's । ਧਗਤਿਤ ਤਿਟਧਗ । ਤਿਟਕਤ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's । ਧਗਤਿਤ ਤਿਟਧਗ ਤਿਟਕਤ ਗਿਦੀਗਨ ।

13. ਧਾਗੇਤਿਤ ਧਾਗੇਤਿਤ ਤਾਗੇਤਿਤ ਤਾਗੇਤਿਤ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਤ । ਧਾਗੇਤਿਤ ਗਿਦੀਗਨ । ਨਾਗੇਤਿਤ ਕੇਤਿਤਤਾ ਗੇਨਧਾਗੇ । ਤਿਟਕਤ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਗੇਤਿਤ ਗਿਦੀਗਨ । ਨਾਗੇਤਿਤ ਗਿਦੀਗਨ ਤਿਟਕਤ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ'sਕੇਤ । ਧਾ's ss,ਤਿਤ । ਕਤਗਿਦੀ ਗਨਧਾ's ਕੇਤਧਾ's । ss. ਤਿਟਕਤ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ'sਕੇਤ ।
14. ਧੇੱਤਧੇੱਤ ਧਿਟਧਿਟ ਧੇੱਤਧੇੱਤ ਧਿਟਧਿਟ ਧਿਟਤਾਗੇ । ਧਿਟਤਾਗ ਧਿਟਕ੍ਰਿਧਾ । ਤਿਟਧਾਗੇ ਧਿਟਧਿਟ ਧਿਟਧਾਗੇ । ਤਿਟਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟਧਾਗੇ ਧਾਗੇ's ਕਿਟਤਕ । ਧੇੱਤਾ's ਗਿਦੀਗਨ ਕਤਧਾ'sਨ ਦੀ'sਤਾ's ਕੇਤਧਿ । ਤਾ'sਨ ਧੇੱਤਧੇੱਤ । ਤਾ'sਤਿਰਕਿਟ ਧੇੱਤਧੇੱਤ ਤਾ'sਤਿਰਕਿਟ । ssਕੇ ਧਿਟਧਿਟ ਧਾ'sਗ ਦੁੰਦੁੰ । ਤਾ'sਕੇਧਿ ਟ,ਧਿਟ ਧਾ'sਗ ਦੀ'sਤਾ ਕੇਤਾ's । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ'sਤਿਤ ਕਤਾਗਿਦੀ ਗਨਧਾ's । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's । ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ'sਤਿਤ ਕਤਾਗਿਦੀ ਗਨਧਾ's ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's, । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ'sਤਿਤ । ਕਤਾਗਿਦੀ ਗਨਧਾ's ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

ਤਿਗੁਨ ਦੇ ਬੋਲ

x

1. ਤਕਟਧਿ ਟਤਕਿਟ ਧੇੱਤ੍ਰਾਨ ਧੇੱਤ੍ਰਾਕਤ ਤਿਕਤਕਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਧੀਗਨ,ਧੇੱਤਾ ਕੇਧਾਦੀਕਿਤ । ਤਿਕਤਕਤਾਕਤ ਤਿਕਤਕਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾਧਾ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾ'sਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾ's ਤਿਟਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਕਿਤਤਿਕਤਾ's ਕਿਤਤਕਦੁੰ's ਟੇ's, ਕਿਤਤਕਤਾ's ਧਾਦੀਤਾਕਤ । ਤਿਕਤਕਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ,ਧੇੱਤ੍ਰਾ । ssਨਧੇ,ਤਾਕਤ ਤਿਕਤਕਤਿਟਕਤਾ ਧੇਧੇਧਾਧਾ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾ'sਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾ's ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
3. ਤਾਕਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧੇੱਤ੍ਰਾਨਧੇ ਤਾਕਤਤਿਕਤਕ ਤ੍ਰਿਕਤਾਗੇਗੇ । ਤਾਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾ's, । ਤਾਕਤਤਿਕਤਕ ਤ੍ਰਿਕਤਾਗੇਗੇ ਤਾਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ's, ਤਾਕਤਤਿਕਤਕ ਤ੍ਰਿਕਤਾਗੇਗੇ ਤਾਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
4. ਧਾ,ਕਿਤਤਕ ਧਾਗੇਤਿਤਕਤ ਤਿਕਤਕਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾਧਾ sਕਿਤਧਾ's । ਕੇਤਾ,ਤਿਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਗੇ's । ਤਕੇ'sਨਗੇ's ਤਕੇ'sਨਗਿਦੀਗਨ ਗੇ'sਤਕੇ'sਨ । ਗੇ'sਤਕੇ'sਨ ਗਿਦੀਗਨਗੇ's ਤਕੇ'sਨਗੇ's ਤਕੇ'sਨਗਿਦੀਗਨ ।

5. ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਸਤ੍ਰਾਨਧੇ ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਿੱਤਾਕੇਸ ਧਾਦੀਂਗੜ । ਤਿਕਤਕਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾਧਾ
ਸਕਿੜਧਾਧਾ । ਸਕਿੜਧਾਧਾ ਸਕਿੜਧਾਸ, ਦੀਂਗੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
6. ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕਕੜਾਨ ਧੁਮਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕਕੜਾਨ
ਤਕਿਟਤਕੇਕਿਟ । ਤਾਕਿਟਤਕੇਕਿਟ ਤਕਿਟਕੇ,ਧੁਮ । ਕਿਟਤਕਕੜਾਨ
ਧਾਦੀਂਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮਕਿਟਤਕ । ਤਕਧੁਮਕਿਟਤਕ ਤਕਿਟਤਕੇਕਿਟ ਤਕਿਟਕੇ,ਧੁਮ
ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ।
7. ਧਾਦੀਂਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮਕਿਟਤਕ ਤਕਖੇਗਾਸ ਤਕਿਟਤਕੇਕਿਟ ਤਕਖੁੰਗਾਸ ।
ਤਕਤਕਖੁੰਗਾਸ ਤਕਿਟਧਿਕਿਟਧੁਮ । ਕਿਟਤਕਖੁੰਗਾਸ ਧਾਦੀਂਤਾਕਿਟ
ਤਕਿਟਤਕੇਕਿਟ । ਤਕਿਟਖੁੰਕਿਟਤਕ ਤਕਧੁਮਕਿਟਤਕ ਤਕਿਟਖੁੰਕਿਟਧੁਮ
ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ।
8. ਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ਧੁਮਕਿਟ ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕਧੁਮਕਿਟ
ਤਕਿਟਤ । ਕੇਸਕਿਟ ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ । ਤਕਿਟਤਕੇ,ਕਿਟ ਤਕਧੁਮਕਿਟਤਕ
ਤਕਤਕਧੁਮਕਿਟ ਤਕਤਕਧੁਮਕਿਟ । ਤਕਧੁਮਕਿਟਤਕ ਤਕਤਕਧੁਮਕਿਟ ਧਾਦੀਂ
ਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਤਕਿਟਤ । ਕੇਸਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਧਾਦੀਂਧਾਕਿਟ ਤਕਿਟਤਕੇਕਿਟ ਤਕਧੁਮਕਿਟਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ।

ਗਿਦੀਗਨ

X

1. ਧਿੱਤਾਕੇਧਾ ਦੀਂਗੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸਧਾਸ ਧਾਸ, । ਧਿੱਤਾਕੇਧਾ
ਦੀਂਗੜਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸਧਾਸ ਧਾਸ, । ਧਿੱਤਾਕੇਧਾ
ਦੀਂਗੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸਧਾਸ ।
2. ਤਿਕੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਤੱਕਕੜਾਨ ਤੱਕਕੜਾਨ ਧਾਸ, ।
ਤਿਕੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਤੱਕਕੜਾਨ ਤੱਕਕੜਾਨ ਧਾਸ, ।
ਤਿਕੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਤੱਕਕੜਾਨ ਤੱਕਕੜਾਨ ।
3. ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾਸ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ, ।
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨਧਾਸ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ, ।
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾਸ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
4. ਤਕਿਟਤਕਿਟਤਕ ਤਕਧੁਮਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨਧਾਗਿਦੀ ਗਨਧਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ, ।
ਤਕਿਟਤਕਿਟਤਕ ਤਕਧੁਮਕਿਟਤਕ । ਗਿਦੀਗਨਧਾਗਿਦੀ ਗਨਧਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ,
ਤਕਿਟਤਕਿਟਤਕ ਤਕਧੁਮਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨਧਾਗਿਦੀ ਗਨਧਾਗਿਦੀਗਨ ।

ਉਠਾਨ

×

1. ਧਾਤ੍ਰ,ਧੇ ਤਿਟ,ਤਾਤ੍ਰ ਕਥੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਪਾਤਿਟ ਕੱਤ । ਕਿਟਧਾs ਧਿਟਧਿਟ । ਗਿਦੀਗਨ ਨਾਗੇਤਿਟ ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤਕੀਟਧਾ s,ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕੀਟ ਧਾs । ਕਿਟਤਕਤਕੀਟ ਧਾ,ਘੇ sਤ ਧਾਧਾ ਧਾs, । ਕਿਟਤਕਤਕੀਟ ਧਾ,ਘੇ । sਤ ਧਾਧਾ ਧਾs, । ਕਿਟਤਕਤਕੀਟ ਧਾ,ਘੇ sਤ ਧਾਧਾ ।

ਮੁਖਜਾ

×

1. ਧਾਧਾ ਕ੍ਰਿਪਾsਨ ਧਜਨਧਾ ਕਿਟਤਕਾਧਨ ਗਿਨਤ੍ਰਕ । ਧਿਨਗਿਨ ਕ੍ਰਿਪਾਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ਧਾਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ।

×

2. ਧੇੱਤਧੇੱਤ ਤਗੇsਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧੇsਤਤਾ । sਨਕਤ ਘੇਘੇsਤਾ । ਘੇਘੇਤਿਰਕਿਟ ਧਾsਕੱਤ ਘੇਘੇsਤਾ । ਘੇਘੇਤਿਰਕਿਟ ਧਾsਕੱਤ ਘੇਘੇsਤਾ ਘੇਘੇਤਿਰਕਿਟ ।

ਰੇਲਾ

×

1. ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਾ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਧਾ,ਤਕੀਟ ਧਾ,ਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਗ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਾ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਧਾ,ਤਕੀਟ । ਧਾ,ਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਗ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਕਿਟਤਕਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤੀਧਾs ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ । sਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਤੀਧਾs । ਕਿਟਤਕਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਤਾਤੀਤਾs । ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਾ sਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਤੀਧਾs ।

ਤਿਹਾਈ

×

1. ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਧਾssਘੇ sਨਧਾs ਕੱਤ । ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ

ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ । ਪਾਸਸਘੇ ਸਟਧਾਸ ਕੱਤ । ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ
ਪਾਸਸਘੇ ਸਨਧਾਸ ।

ਟੁਕੜਾ

×

1. ਕੱਤਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਸ,ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾਸ, ਧਿਟਧਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ । ਕ੍ਰਿਧੇਸਤ
ਕਿਟਤਕਦੀਸ । ਦੀਸਤਗੇ ਸਨਧਾਸ ਪਾਸਤਿਟ । ਕਿਟਤਕਤਗੇ ਸਨਧਾ ਪਾਸਕੱਤ
ਧਾਸ,ਧਾਸ । ਕਿਟਤਕਤਕੀਟ ਧਾਸ,ਧਾਸ ਸਘੇ ਸਤ ਧਾਸ । ਕਿਟਤਕਤਕੀਟ
ਧਾਸ,ਧਾਸ । ਸਘੇ ਸਤ ਧਾਸ । ਕਿਟਤਕਤਕੀਟ ਧਾਸ,ਧਾਸ ਸਘੇ ਸਤ ।
2. ਧਿਟਧਿਟ ਕਤਘੇਸ ਤਤਾਸਨ ਧਾਸਨਧਾ ਸਨਧਾਸ । ਪਾਸਕਿਟ ਕਿਟਤਕਤਰਕਿਟ ।
ਪਾਸਸਘੇ ਸਤ ਧਾ,ਧਾ । ਸਕੱਤ ਪਾਸਘੇਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕੀਟ ਪਾਸਤਿਟ ।
ਕੱਤਧਾਸ ਨਧਾਸਨ ਪਾਸਕੱਤ ਧ,ਧਾ ਪਾਸ । ਕੱਤਧਾਸ ਨਧਾਸਨ । ਪਾਕੱਤ
ਧਾ,ਧਾ ਪਾਸ । ਕੱਤਧਾ ਸਨਧਾਸਨ ਪਾਸਕੱਤ ਧਾ,ਧਾ ।
3. ਧਿਟਧਿਟ ਕਤਧੇਤ ਤਗੇਸਨ ਧਾ,ਧਾ ਧਿਟਧਿਟ । ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਧੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਕਿਟਤਕ,ਤਗੇ ਸਨਧਾਸ । ਪਾਸਧਿਟ ਧਿਟਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟਕੱਤ ਧਾ,ਧਾ ।
ਧਿਟਧਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧੇਸਤ । ਕਤਗਿਦੀ
ਗਨਧਾਸ । ਪਾਸਕ੍ਰਿਧੇ ਸਤਕਤ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ,ਧਾ ਕ੍ਰਿਧੇਸਤ ਕਤਗਿਦੀ ਗਨਧਾਸ ।

×

4. ਪਾਗੇਤ੍ਰਕ ਦਿਨਤ੍ਰਕ ਤ੍ਰਕਧਿਨ ਤਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ । ਕਤ,ਤਕਿ ਟਧਾਸਨ ।
ਪਾਸਕੱਤ ਪਾਸਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕੀਟ । ਪਾਸਕੱਤ ਪਾਸਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕੀਟ
ਪਾਸਤਿਟ । ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਧਾਸਨ ਧਾਸਨ ਪਾਸ ।
ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ । ਪਾ,ਸਨ ਪਾ,ਸਨ ਪਾਸ । ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ
ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਪਾ,ਸਨ ਪਾਸਨ । ਪਾ

ਪਰਨ

ਨੋਟ :—ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪਰਨਾ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਦੁਗੁਨ ਲਯ ਵਿਚ ਬਜਾਉਣਾ ਹੈ । ਭਾਵ, ਦੋ ਅਰਸੇ
ਦੀ ਪਰਨ ਇਕ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਚਾਰ ਅਰਸੇ ਦੀ ਦੋ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਆਵੇਗੀ ।

x

1. ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs ਤਿਟ /ਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ s । ਬੁੰਗਾ ਧਾਬੁੰ ਗਾਧਾ ਬੁੰਗਾ । ਧਾ s ਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ । ਬੁੰਗਾ ਧਾ । ਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ਬੁੰਗਾ । ਧਾ ਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ਬੁੰਗਾ ।
2. ਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ ਤਗਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਨਗਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਘੋਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਗਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ s । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ । s s ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ s s ਗਿਦੀਗਨ ।
3. ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਧੁਮ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ - ਧਾਦੀ । ਧਾਕਿਟ ਤਕਿਟਤ । ਕੇਸਕਿਟ ਤਾਕਿਟ ਤਕਤਾ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧੋਤਾ ਧੁਮਕਿਟ । ਕ੍ਰਿਧੇsਧੇ ਧੋਤਾ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਕ੍ਰਿਧੇsਧੇ ਧੋਤਾ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਕ੍ਰਿਧੇsਧੇ ਧੋਤਾ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
4. ਧਿਟਾਧਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ । ਧਿਟਾਧਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਕੇਤਿਟਧਾ । sਨਧਾs ਧਿਟਧਿਟ । ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਕੇਤਿਟਤ ਰੇਸਟਧਾs, । ਧਾsਧਿਟ ਧਿਟਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟਕਤਾ ਧਾਧਾ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟ,ਤ ਘੋsਤਾ ਧਾਕੱਤ ਧਾ,ਧਾ ਕੱਤ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟ,ਤ ਘੋsਤਾ । ਧਾsਕੱਤ ਧਾ,ਧਾ ਕੱਤ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟ,ਤ ਘੋsਤਾ ਧਾsਕੱਤ ਧਾ,ਧਾ ।
5. ਧਿੱਤਾ ਗੇਗੇ ਦੀਦੀ ਕੇਕੇ ਤਿਰਕੜ । ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ ਤਿਰਕੜ । ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ । ਤਿਰਕੜ ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ, । ਧਿੱਤਾ ਗੇਗੇ ਦੀਦੀ ਕੇਕੇ ਤਿਰਕੜ । ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ । ਤਿਰਕੜ ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ । ਤਿਰਕੜ ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ, । ਧਿੱਤਾ ਗੇਗੇ ਦੀਦੀ ਕੇਕੇ । ਤਿਰਕੜ ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ । ਤਿਰਕੜ ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ । ਤਿਰਕੜ ਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
6. ਧਾਕੱਤਾ ਗਿੱਦੀ ਨਟਤੱਤਾ ਗਿੱਦੀ ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਧਿ । ਟਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਧਾ ਧਾs, ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਧਿ । ਟਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾ ਧਾs, । ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਧਿ ਟਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾ ਧਾs, । ਧਾਕੱਤਾ ਗਿੱਦੀ । ਨਟਤੱਤਾ ਗਿੱਦੀ ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਧਿ । ਟਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾ ਧਾs, । ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਧਿ ਟਤਕੱਤਾ ਗਿੱਦੀਗਨ ਧਾਧਾ ਧਾs, ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਧਿ ਟਤਕੱਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾ ਧਾs, । ਧਾਕੱਤਾ ਗਿੱਦੀ ਨਟਤੱਤਾ ਗਿੱਦੀ । ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਧਿ ਟਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾ

ਧਾs, । ਕੇਤਿਕੜਧਿ ਟਤਕੱਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾ ਧਾs, । ਕੇਤਿਕੜਧਿ ਟਤਕੱਤਾ
ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧਾ ।

ਦੱਕਦਾਰ ਪਰਨ

- ×
7. ਧਿਟਧਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਕਤਕਤ ਤਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ । ਕਤਕਤ ਧਾਧਾ ।
ਧਿਟਧਿਟ ਕੱਤ,ਘੇਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕੇਟ । ਧਾsਧਿਟ ਧਿਟਕਤ ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ
ਤਕੇਟ,ਧਾ ! ਧਿਟਧਿਟ ਕੱਤ,ਘੇਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਕੇਟ ਧਾs ਕੱਤ । ਧਿਟਧਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ।
ਕਤਕਤ ਤਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ । ਕਤਕਤ ਧਾ,ਧਾ ਧਿਟਧਿਟ ਕੱਤ,ਘੇਤਿਰ ।
ਕਿਟਤਕਤਕੇਟ ਧਾsਧਿਟ ਧਿਟਕਤ ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕੇਟ,ਧਾ । ਧਿਟਧਿਟ
ਕਤ,ਘੇਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਕੇਟ ਧਾs ਕੱਤ । ਧਿਟਧਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਕਤਕਤ
ਤਾਗੇਤਿਟ । ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਕਤਕਤ ਧਾ,ਧਾ ਧਿਟਧਿਟ ਕੱਤ,ਘੇਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਕੇਟ
ਧਾsਧਿਟ । ਧਿਟਕਤ ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕੇਟ,ਧਾ । ਧਿਟਧਿਟ ਕਤ,ਘੇਤਿਰ
ਕਿਟਤਕਤਕੇਟ ਧਾs । ਧਾ

ਆਦੇਸ਼ੀ ਤਾਲ-ਪਰਨ (ਦੁਗੁਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਠਵੀਂ ਮਾਤਾ ਤੋਂ ਵਧੇ)

- ×
8. ਕੇਤਿਟਤ ਗੇਨਾਤਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਕਿਟਧਾ । ਗੇਨਾਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਤਿਟਕਤਾ ।
ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,ਕਿਟਤਕ ਦੀਂਗੜਧਾs ਕਿਟਤਕਦੀਂਗੜ । ਧਾsਤਾs ਧਾ,ਕਿਟਤਕ
ਦੀਂਗੜਧਾs ਕਿਟਤਕਦੀਂਗੜ ਧਾsਤਾs । ਧਾ,ਕਿਟਤਕ ਦੀਂਗੜਧਾs ।
ਕਿਟਤਕਦੀਂਗੜ ਧਾ s, । ਕੇਤਿਟਤ ਗੇਨਾਤਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਕਿਟਧਾ ਗੇਨਾਧਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ।
ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ,ਕਿਟਤਕ ਦੀਂਗੜਧਾs ਕਿਟਤਕਦੀਂਗੜ । ਧਾsਤਾ
ਧਾ,ਕਿਟਤਕ ਦੀਂਗੜਧਾs ਕਿਟਤਕਦੀਂਗੜ । ਧਾsਤਾs ਧਾ,ਕਿਟਤਕ ਦੀਂਗੜਧਾs
ਕਿਟਤਕਦੀਂਗੜ ਧਾ । s, ਕੇਤਿਟਤ । ਗੇਨਾਤਾਗੇ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਕਿਟਧਾ ਗੇਨਾਧਾਗੇ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ
ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,ਕਿਟਤਕ ਦੀਂਗੜਧਾs । ਕਿਟਤਕਦੀਂਗੜ ਧਾsਤਾs ।
ਧਾ ਕਿਟਤਕ ਦੀਂਗੜਧਾs ਕਿਟਤਕਦੀਂਗੜ । ਧਾsਤਾs ਧਾ,ਕਿਟਤਕ ਦੀਂਗੜਧਾs
ਕਿਟਤਕਦੀਂਗੜ । ਧਾ

ਨੋਟ :—ਧਮਾਰ ਤਾਲ ਵਿਚ ਲਿੱਖੇ ਬੋਲ, ਟੁਕੜੇ ਪਰਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਚੋਦਾ ਮਾਤਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਤਾਲ
ਵਿਚ ਭੀ ਬਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ।

ਮਹੇਸ਼ ਤਾਲ ਮਾਤ੍ਰੇ 9

ਤਾਲੀ—x

2

3

ਠੇਕਾ—ਧਾ ਧਿਟ ਧਿਟ ਧਾ । ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗਿਧੀ ਗਨ ਤਾ

“—ਧਾ ਧਿੰਨ ਨਕ ਧਿੰਨ । ਨਕ ਤਿਟ । ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ

ਠਾਅ ਦੇ ਬੋਲ

1. ਧਾ, ਘੋਘੇ ਧਾਗੇ ਘੋਧਾ । ਘੋਘੇ ਧਾs । ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ
2. ਧਾ, ਘੋਘੇ ਤਿਟ ਕਤਾ । ਘੋਘੇ ਤਿਟ । ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
3. ਕੇ, ਤਿਟ ਕੱਤਾ ਘੋਘੇ । ਤਿਟ ਤਿਟ । ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
4. ਧਿੱਤਾ ਕਿਟ ਤਿਕ ਤਾs । ਤਿਟ ਤਿਟ । ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
5. ਧਿਟ ਤਾਕੇ s, ਧਿਟ । ਤਾਕੇ s, । ਧਿਟ ਧਿਟ ਤਾਕੇ ।
ਤਿਟ ਕੱਤਾ ਘੋਘੇ ਧਾ, । ਕੱਤਾ ਘੋਘੇ । ਧਾ, ਕੱਤਾ ਘੋਘੇ ।
6. ਦੁੰਗ ਦੁੰਗ ਨਟ ਤੱਤਾ । ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ । ਟਤ ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ।
ਗਨ ਧਾ, ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ । ਗਨ ਧਾ, । ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
7. ਕੇ, ਤਿਟ ਤਿਟ ਤਾਕੇ । ਤ੍ਰਿਕੜ ਤਿਕਤਾ । ਕੇਤਿਰ ਕੜਧਿ ਟਤ ।
ਕਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ਧਾ, । ਗਿਦੀ ਗਨ । ਧਾ, ਗਿਦੀ ਗਨ ।
8. ਧਿਟ ਤਾਕੇ ਧਿਟ ਤਾਕੇ । ਧਿਟ ਧਿਟ । ਤਾਕੇ ਤਿਟ ਕੱਤਾ ।

ਘਘੇ ਘਘੇ ਘੇਘ ਘੇਘੇ । ਘs ਘੇਘੇ । ਘਘੇ ਘੇਘ ਘੇਘੇ ।

9. ਤਿਤਤਾ ਤੁੱਤੁ ਨਟ ਤੱਤਾ । ਕੇਤਿਰ ਕਤਾਧੇ । ਟਤ ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ।
ਗਨ ਧਾ, ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ । ਗਨ ਧਾ, । ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ਗਨ ।
10. ਘs ਤਿਟ ਕੱਤਾ ਘs । ਤਿਟ ਕੱਤਾ । ਧਾ ਧਾ sਨ । ਧਾ sਨ ਤਿਟ
ਧਿਟ । ਧਿਟ ਧਾ । sਕੁ ਧਾ sਨ । ਤਾs ਤਿਟ ਕੱਤਾ ਤਾs । ਤਿਟ ਕੱਤਾ ।
ਤਾ ਤਾ sਨ । ਧਾ sਨ ਤਿਟ ਧਿਟ । ਧਿਟ ਧਾ । sਕਿ ਧਾ sਨ ।

ਦੁਗੁਨ ਦੇ ਬੋਲ

1. ਘਟਤਾਕੇ ਘਿਟਤਾਕੇ ਘਿਟਧਿਟ ਤਾਕੇਧਿਟ । ਘਿਟਤਾਕੇ ਤ੍ਰਿਤਾਦੁੱਦੁੱ । ਨਟਤੱਤਾ
ਤ੍ਰਿਕਤਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਘਿਟਤਾਕੇ ssਤਾਕੇ ਘਿਟਤਾਕੇ ਘਿਟਤਾਕੇ । ਘਿਟਧਿਟ ਤਾਕੇਤਿਟ । ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਧਿ
ਟਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
3. ਧਿੱਤਾਕਿਤ ਤਿਟਤਕ ਤ੍ਰਿਨਤਤਿਕ ਤਾਕੇਤਿਟ । ਕੱਤਾਘੇs ਘੇsਤਿਟ । ਘੇsਘੇs
ਤਿਟਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
4. ਧੇsਧੇs ਤ੍ਰਿਕਤਧੇs ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਿਤਧੇਦੀs । ਗਿਨਨਗ ਕਿਤਧੇਤਿਟ । ਕਿਰਨਾs
ਤਿਟਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
5. ਕੇ,ਤਿਟ ਤਿਟਤਾਕੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਧਿ । ਟਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਧਾ,ਗਿਦੀ ਗਨਧਾ, ਗਿਦੀਗਨ ।
6. ਕੇsਤਿਟ ਘੇਘੇਤਿਟ ਕਤਾsਕ ਤਾsਕਤਾ ਧੇsਤਾs ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕ । ਤਾਕੇਨਧਿ
ਟਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
7. ਧਾਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕ ਤਾਕੇਤਿਟ ਧਾਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕ ਤਾਕੇਤਿਟ । ਕਤਾsਕ ਤਾsਕਤਾ ।
ਧੇsਤਾs ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
8. ਘਿਟਤੱਤਾ ਕਿਟਧਿਟ ਤੱਤਾਧਾਗੇ ਨਟਤੱਤਾ । ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕ ਤਾਕੇਨਧਿ । ਟਤਕਤਾ
ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
9. ਘਾsਦੁੱਦੁੱ ਨਟਤੱਤਾ ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਧਿ । ਟਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

ਧਾ:ਗਿਦੀ ਕਨਧ: ਗਿਦੀਕਨ ।

10. ਕਿਸ਼ਪੇਰਿਟ ਕਿਸ਼ਪੇਦੀ: ਕਾਣਾਨਕ ਕਾਣਾਨਕ । ਤ੍ਰਿਕਸ਼ਤਕਤਾ ਗਿਦੀਕਨ ।
ਧਾ:ਗਿਦੀ ਕਨਧਾ, ਗਿਦੀਕਨ ।

ਮੁਖੜੇ

×

1. ਧਾਕਿਟਧੇ ਨਕਧੇਨ ਨਕ,ਧਾਕਿਟ ਤਕਧਮਕਿਟਤਕ । ਗਿਦੀਕਨਧਾ
ਧਾਕਿਦੀਕਨ । ਧਾ:ਧਾ ਗਿਦੀਕਨਧਾ ਧਾਕਿਦੀਕਨ ।
2. ਤਕੇ:ਨ ਧੇ'ਤਧੇ'ਤ ਤਕੇ:ਨ ਧੇ'ਤਧੇ'ਤ । ਤਿਰਕਿਟ ਧੀ'ਧੀ' । ਤਿਰਕਿਟ
ਧਿਰਕਿਟ ਕਤਾਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾ:, ਧਿਰਕਿਟ ਕਤਾਕ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾ:,
ਧਿਰਕਿਟ ਕਤਾਕ ਤਿਰਕਿਟ ।
3. ਕਿਟਰਕ ਚੁੰਢੁ ਤਕਢੁ ਚੁੰਢਿਟ । ਤਕਧਮ ਕਿਟਰਕ । ਤਕਢੁ ਚੁੰਢਿਟ
ਤਕਧਮ । ਕਿਟਰਕ ਤਕਧਮ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾ:, । ਤਕਧਮ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾ:,
ਤਕਧਮ ਤਿਰਕਿਟ ।

ਤਿਹਾਈ

×

1. ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਕਨ ਧਾ: ਧਾ,ਤਿਟ । ਕਤਾਗਿਦੀ ਕਨਧਾ: । ਧਾ, ਤਿਟਕਤਾ
ਗਿਦੀਕਨ ।
2. ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਕਨ । ਧਾ: ਘਿਝਾਨ, । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ
ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਕਨ ਧਾ: ਘਿਝਾਨ, ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾ ਤਿਟਕਤਾ ।
ਗਿਦੀਕਨ ਧਾ: ਘਿਝਾਨ ।
3. ਧਾਕਿਟਤਕਧਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਕਨ ਤੱਕਕਝਾ:ਨ ਧਾ,ਤੱਕ । ਕਝਾ:ਨਧਾ,
ਤੱਕਕਝਾ:ਨ । ਧਾਕਿਟਤਕਧਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਕਨ ਤੱਕਕਝਾ:ਨ । ਧਾ,ਤੱਕ
ਕਝਾ:ਨਧਾ, ਤੱਕਕਝਾ:ਨ ਧਾਕਿਟਤਕਧਮ । ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਕਨ ਤੱਕਕਝਾ:ਨ ।
ਧਾ,ਤੱਕ ਕਝਾ:ਨਧਾ ਤੱਕਕਝਾ:ਨ ।

ਪਰਨ

×

1. ਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਿਕਤਾ । ਤਿਟਕਤਾ
ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ, ਧਾਕਿਟ । ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ।
ਗਿਦੀਗਨ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ, ਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ । ਗਿਦੀਗਨ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ
ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਤਕ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਕਿਟ । ਤਕਿਟਤ ਕੇ,ਕਿਟ । ਤਕਧੁਮ
ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ
ਗਿਦੀਗਨ । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ
ਕਿਟਤਕ । ਧਾ ਕਤਾਨ । ਧਾ, ਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਧਾ ਕਤਾਨ
ਧਾ । ਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਧਾ ਕਤਾਨ ।
3. ਧਾਸਕਿਟ ਤਕਧੁਮ ਧਾਸਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਧਾਸਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ
ਧੇਤਾਸ ਤਾਧੇਸ । ssਤਾ ਧਾਧਾ ਕਿਟਤਕ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ।
ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਤਾਗਿਦੀ । ਗਨ,ਗਨ ਧੇਤ, ਧੇਤਤਾ, ਸਨਧਾ ।
ਕ੍ਰਿਧਾਸਨ ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ । ਸਨਧਾ ਕ੍ਰਿਧਾਸਨ ਧਾਸ, । ਕ੍ਰਿਧਾਸਨ ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ ਸਨਧਾ
ਕ੍ਰਿਧਾਸਨ । ਧਾਸ, ਕ੍ਰਿਧਾਸਨ । ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ ਸਨਧਾ ਕ੍ਰਿਧਾਸਨ ।

ਤਾਲ ਪਰਨ

×

4. ਤਾਸਨਤ ਕਿਟਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ,ਧੁਮ ਕਿਟਤਕ । ਗਿਦੀਗਨ ਤਿਟਧਾਸ
ਨਧਾਸਨ । ਗਿਦੀਗਨ ਤਿਟਧਾਸ ਨਧਾਸਨ, ਤਾਸਨਤ । ਕਿਟਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ।
ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,ਧੁਮ ਕਿਟਤਕ । ਗਿਦੀਗਨ ਤਿਟਧਾਸ ਨਧਾਸਨ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਤਿਟਧਾਸ ਨਧਾਸਨ, । ਤਾਸਨਤ ਕਿਟਧੁਮ ਕਿਟਤਕ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,ਧੁਮ
ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ । ਤਿਟਧਾਸ ਨਧਾਸਨ । ਗਿਦੀਗਨ ਤਿਟਧਾਸ ਨਧਾਸਨ ।

ਆਦੇਸ਼ੀ ਪਰਨ

×

5. ਪੈਤ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਟਕ੍ਰਿਧੇ । ਸਤਕੱਤ ਤਿਟਤਿਟ ।

ਤਗੇਸਨ ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਲਾਂਗ । ਧਾ,ਧਿਲਾਂ ਸਗਧਾ, ਧਿਲਾਂਗ, ਧੱਤ ।
 ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਿਟਕ੍ਰਿਧੇ ਸਤਕਤ ਤਿਟਤਿਟ । ਤਗੇਸਨ
 ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਲਾਂਗ ਧਾ,ਧਿਲਾਂ । ਸਗਧਾ, ਧਿਲਾਂਗ, । ਧੱਤ
 ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਿਟਕ੍ਰਿਧੇ ਸਤਕਤ ਤਿਟਤਿਟ ਤਗੇਸਨ ।
 ਨਗਤਿਰਕਿਟਤਕ ਧਿਲਾਂਗ । ਧਾ,ਧਿਲਾਂ ਸਗਧਾ ਧਿਲਾਂਗ ।

ਨੋਟ :—ਬਾਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਬੋਲ ਨੂੰ ਤਿਨ ਵਾਰ ਬਜਾਉਣ ਨਾਲ ਨੌ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਚਾਰ ਜਾਂ ਦੋ
 ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਆਵੇਗਾ ਅਤੇ 'ਖਟ ਤਾਲ' ਅਠਾਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਨੂੰ ਦੁਗੁਨ ਲਯ ਵਿਚ
 ਬਜਾਉਣ ਨਾਲ ਇਕ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਆਵੇਗਾ ।

ਸਵਾਰੀ ਚਾਰਤਾਲ (ਭਾਨ-ਮਤੀ) ਮਾਤੇ 11

ਤਾਲੀ— x

2

3

4

ਠੇਕਾ— ਧਾ ਤਿਟ ਪਿੰ ਨਗ । ਪਿਟ ਪਿਟ । ਧਾਯੇ ਤਿਟ । ਬੱਤਾ ਗਿਰੀ ਕਨ

ਠਾਮ ਦੇ ਫੇਲ

X

2

3

4

1. ਧਾਃ ਗੇਗੇ ਧਾਗੇ ਗੇਧਾ । ਗੇਗੇ ਧਾਃ । ਗੇਗੇ ਧਾਃ । ਗੇਗੇ ਧਾਢੁੰ ਤਾਕੇ ।
2. ਧਾਃ ਗੇਗੇ ਨਟ ਤੱਤਾ । ਕੈਤਿਰ ਕੜਧਿ । ਟਤ ਕੱਤਾ । ਗੇਗੇ ਧਾਢੁੰ ਤਾਕੇ ।
3. ਤ੍ਰਿਤਾ ਦੁੰਗ ਨਟ ਤੱਤਾ । ਕੈਤਿਰ ਕੜਧਿ । ਟਤ ਕਤਾ । ਗੇਗੇ ਧਾਢੁੰ ਤਾਕੇ ।
4. ਦੁੰਗ ਦੁੰਗ ਨਟ ਤੱਤਾ । ਤ੍ਰਿਕੜ ਤਕਤਾ । ਧਾਢੁੰ ਤਾਃ । ਟਧਾ ਦੁੰਤਾ ਃਟ
5. ਧਿੱਤਾ ਕਿਟ ਤਿਕ ਤਾਕੇ । ਤਿਟ ਤਿਟ । ਗਿਦੀ ਨਤ । ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ਕਨ ।
6. ਕੇਃ ਤਿਟ ਤਿਟ ਤਾਕੇ । ਤ੍ਰਿਕੜ ਤਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਨਤ । ਕੱਤਾ ਗਿਦੀ ਕਨ ।
7. ਧਿਟ ਧਿਟ ਧਾਕਿ ਟਧਾ । ਕਿੜਧਾ ਤ੍ਰਿਕੱਤਾ । ਗੇਗੇ ਧਾਗੇ । ਗੇਧਾ ਗੇਗੇ ਧਾਃ, ਤ੍ਰਿਕੱਤਾ ਗੇਗੇ ਧਾਗੇ ਗੇਧਾ । ਗੇਗੇ ਧਾਃ, ਤ੍ਰਿਕੱਤਾ ਗੇਗੇ । ਧਾਗੇ ਗੇਧਾ ਗੇਗੇ ।
8. ਧਿਟ ਤਾਕੇ ਧਿਟ ਤਾਕੇ । ਧਿਟ ਧਿਟ । ਤਾਕੇ ਤਿਟ । ਕੱਤਾ ਗੇਗੇ ਧਾਃ । ਗੇਗੇ ਧਾਃ, ਕੱਤਾ ਗੇਗੇ । ਧਾਃ ਗੇਗੇ । ਧਾਃ, ਕੱਤਾ । ਗੇਗੇ ਧਾਃ ਗੇਗੇ ।

ਦੁਹਰਨ ਦੇ ਬੋਲ

×

1. ਪਾਕਿਟ ਤਗੇਸਨ ਪਾਧਾਕਿਟ ਤਗੇਸਨ । ਕ੍ਰਿਪਾਤਿਟ ਤਗੇਸਨ । ਪੁਮਕਿਟ ਪੇਸਤਾਸ । ਤਗੇਸਨ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕ । ਧਿਟਧਿਟ ਕ੍ਰਿਪਾਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਨਗਤਿਟ । ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਿਟਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
3. ਕਤਘਿੜਾ ਸਨਧਾ ਕ੍ਰਿਪਾਤਿਟ ਘੋਘੇਤਿਟ । ਧਾਤ੍ਰਿਕਿਟਤਕ ਬੁੰਗਬੁੰਗ । ਤਿਟਤਿਟ ਕ੍ਰਿਪਾਸਨ । ਧਾਗੇਨੱਧਾ ਤਿਟਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
4. ਧਾ,ਸਦੁ ਸਨਧਿਸ ਤਾਸਕਿੜਤਿਕ ਤਾਸਧੇਸ । ਤਕੇਸਨ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਤਕੇਸਨ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਤਕੇਨਧਿ ਟਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
5. ਕੇਸਤਿਟ ਤਿਟਤਾਕੇ ਤਿਰਕੜਤਕਤਾ ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕ । ਤਾਕੇਨਧਿ ਟਤਕੱਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,ਕੱਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,ਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
6. ਪਿਟਤਾਕੇ ਪਿਟਤਾਕੇ ਪਿਟਧਿਟ ਤਾਕੇਤ੍ਰਿਕਤ । ਪੇਤਿਟ ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਧਿ । ਟਤਕੱਤਾ ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕ । ਤਾਕੇਨਧਿ ਟਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
7. ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਕਿੜਧਾਤਿਟ ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕ ਤਾਕੇਨਧਿ । ਟਤਧਾਗੇ ਨਟਕੱਤਾ । ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕ ਤਾਕੇਨਧਿ । ਟਤਧਾਗੇ ਤ੍ਰਿਕੜਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
8. ਧਾ,ਸਦੁ ਨਟਕੱਤਾ ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕ ਤਾਕੇਨਧਿ । ਟਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ,ਤ੍ਰਿਕੜ ਤਕਤਾ ਗਿਦੀ । ਗਨਧਾਸ ਤਿਰਕੜਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

ਤਿਹਾਈ

×

1. ਪਿਟਤਾਕੇ ਪਿਟਤਾਕੇ ਪਿਟਧਿਟ ਤਾਕੇਤਿਟ । ਕੱਤਾਗੇਗੇ ਧਾ,ਗੇਗੇ । ਧਾ s, ।
ਪਿਟਤਾਕੇ ਪਿਟਤਾਕੇ ਪਿਟਧਿਟ । ਤਾਕੇਤਿਟ ਕੱਤਾਗੇਗੇ ਧਾ,ਗੇਗੇ ਧਾ । s,
ਪਿਟਤਾਕੇ । ਪਿਟਤਾਕੇ ਪਿਟਧਿਟ । ਤਾਕੇਤਿਟ ਕੱਤਾਗੇਗੇ ਧਾ,ਗੇਗੇ ।
2. ਧਾਤ੍ਰਿਕੜਧਿ ਟਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,ਗਿਦੀ । ਗਨਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ s ।

ਧਾਤ੍ਰਿਕਧਿ ਟਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸਗਿਦੀ ਗਨਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ । ३,
ਧਾਤ੍ਰਿਕਧਿ । ਟਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸਗਿਦੀ ਗਨਧਾਸ ਗਿਦੀਗਨ ।

3. ਕੇਸਤਿਟ ਤਿਟਤਾਕੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਧਿ । ਟਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ ३,
ਕੇਸਤਿਟ ਤਿਟਤਾਕੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ । ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਧਿ ਟਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ ।
s, ਕੇਸਤਿਟ । ਤਿਟਤਾਕੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ । ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਧਿ ਟਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
4. ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧੱਤਧੱਤ ਤਕੇਨ । ਧੱਤਧੱਤ ਤਕੇਨ । ਧਾ ३,
ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧੱਤਧੱਤ । ਤਕੇਨ ਧੱਤਧੱਤ ਤਕੇਨ ਧਾ । ३,
ਧਾਗੇਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਧੱਤਧੱਤ । ਤਕੇਨ ਧੱਤਧੱਤ ਤਕੇਨ ।

ਤਿਗੁਨ ਦੇ ਬੋਲ (ਤੋੜੇ)

X

1. ਤਕੇਨਧਿਟਤਕਿਟ ਧੇ,ਤ੍ਰਾਨਧੇ ਤਾਕਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧੇਸਤਾ,ਕੇਸਧਾ
ਦ੍ਰੇਸਕਿਤਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾs,
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧੇਸਤ੍ਰਾਨਧੇ, ਤਾਕਤਤਿਕਤਕ ।
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧੇਸਤਾ,ਕੇਸਧਾ, । ਦ੍ਰੇਸਕਿਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
ਧਾਸਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾs, ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
3. ਘਿਧੀਨਤਕੱਤਾ ਗਿਦਗਿਦਗੇ ਤਾਕੇ,ਤਿਟਤਿਟ ਘਿਦੀਨਤਕ੍ਰਿਰਨਕ ।
ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs, ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs,ਤਿਟਕਤਾ
ਗਿਦੀਗਨਧਾs, ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
4. ਕਿਤਤਿਕਤਾs ਧਾs,ਕਿਤਤਿਕ ਤਾਸਧਾਗੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ
ਧਾsਧਾਗੇ । ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਧਾਗੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਕ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
5. ਕਿਤਤਿਕਤਾs ਕਿਤਤਿਕਦ੍ਰੇਸ ਤਾਕਿਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧੇਸਤਾ,ਕੇਸਧਾ,
ਦ੍ਰੇਸਕਿਤਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਤਿਟਕਤਾਗੇਗੇ ਤਿਟਕਤਾਗੇਗੇ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
6. ਤਿਟਕਤਾਗੇਗੇ ਤਕੇਨਧਾs ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਤਿਟਕਤਾਗੇਗੇ

ਤਕੈਸਨਧਾ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ, । ਤਿਟਕਤਾਗੇਗੈ ਤਕੈਸਨਧਾ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।

ਤਾਲ ਪਰਨ

- ×
1. ਤਾ,ਨਤ ਕਿਟਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਧੁਮ ਕਿਟਤਕ । ਗਿਦੀਗਨ
ਤਿਟਧਾ । ਸਨਧਾਸਨ ਧਾਤਿਟ ਧਾਸਨਧਾ । ਸਨਧਾ ਤਿਟਧਾ ਸਨਧਾਸਨ ਧਾਸ, ।
ਤਾ,ਨਤ ਕਿਟਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਤਿਟਧਾ ਸਨਧਾਸਨ ਧਾਤਿਟ ਧਾਸਨਧਾ । ਸਨਧਾ ਤਿਟਧਾ । ਸਨਧਾਸਨ ਧਾਸ, ।
ਤਾ,ਨਤ ਕਿਟਧੁਮ ਕਿਟਤਕ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਤਿਟਧਾ ਸਨਧਾਸਨ । ਧਾਤਿਟ ਧਾਸਨਧਾ । ਸਨਧਾ ਤਿਟਧਾ ਸਨਧਾਸਨ ।
  2. ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾਨਧਿ ਕਿਟਕੱਤ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ
ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਕੱਤਧਾ, ਕ੍ਰਿਧਾਸਨ । ਧਾਤਿਟ ਕੱਤਧਾ, ਕ੍ਰਿਧਾਸਨ । ਧਾਤਿਟ
ਕੱਤਧਾ, ਕ੍ਰਿਧਾਸਨ ਧਾਸ, । ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਨਧਿ
ਕਿਟਕੱਤ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਕੱਤਧਾ, । ਕ੍ਰਿਧਾਸਨ ਧਾਤਿਟ
ਕੱਤਧਾ, ਕ੍ਰਿਧਾਸਨ । ਧਾਤਿਟ ਕੱਤਧਾ, । ਕ੍ਰਿਧਾਸਨ ਧਾਸ, । ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ
ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾਨਧਿ । ਕਿਟਕੱਤ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਤਿਰਕਿਟਤਕ
ਕੱਤਧਾ, । ਕ੍ਰਿਧਾਸਨ ਧਾਤਿਟ । ਕੱਤਧਾ, ਕ੍ਰਿਧਾਸਨ । ਧਾਤਿਟ ਕੱਤਧਾ, ਕ੍ਰਿਧਾਸਨ ।

ਚੱਕਦਾਰ ਪਰਨ

- ×
3. ਧੱਤਧੱਤ ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ । ਕੇਤਿਟਤ ਗੇਨਾਧਾਗੇ । ਤ੍ਰਕਧਿਕਿ
ਟਧਾਸਨ । ਧਾ,ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਕਧਿਕਿ ਟਧਾਸਨ । ਧਾ,ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਕਧਿਕਿ ਟਧਾਸਨ ਧਾਸ, । ਧੱਤਧੱਤ
ਧਿਟਧਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ । ਕੇਤਿਟਤ ਗੇਨਾਧਾਗੇ ਤ੍ਰਕਧਿਕਿ । ਟਧਾਸਨ
ਧਾ,ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਕਧਿਕਿ ਟਧਾਸਨ । ਧਾ,ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਕਧਿਕਿ । ਟਧਾਸਨ ਧਾਸ, । ਧੱਤਧੱਤ
ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਤਾਗੇਤਿਟ ਕੇਤਿਟਤ ਗੇਨਾਧਾਗੇ ਤ੍ਰਕਧਿਕਿ । ਟਧਾਸਨ
ਧਾ,ਧਾਗੇ । ਤ੍ਰਕਧਿਕਿ ਟਧਾਸਨ । ਧਾ,ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਕਧਿਕਿ ਟਧਾਸਨ ।
  4. ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਕ੍ਰਿਧੇਸਤਧਿ ਕਿਟਕ੍ਰਿਧੇ ।
ਸਤਧਿਕਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਕੇਤਿਟ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਕਡ । ਧਾਸ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ

ਕਿਟਕਤ ਧਾ। । ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਕਤ । ਧਾ। ३३. । ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਕੋਰਿਟ
 ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ । ਧਾਕੋਰਿਟ ਕ੍ਰਿਧੇ३ਤਧਿ ਕਿਟਕ੍ਰਿਧੇ ३ਤਧਿਕਿਟ । ਧਾਕੋਰਿਟ ਕ੍ਰਿਧੇ३ਤਿਟ ।
 ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਕਤ । ਧਾ३ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਕਤ । ਧਾ। ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਕਤ
 ਧਾ३ । ३३, ਧਿਟਧਿਟ । ਧਾਕੋਰਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ । ਧਾਕੋਰਿਟ ਕ੍ਰਿਧੇ३ਤਧਿ ਕਟਕ੍ਰਿਧੇ ।
 ३ਤਧਿਕਿਟ ਧਾਕੋਰਿਟ ਕ੍ਰਿਧੇ३ਤਿਟ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ । ਕਿਟਕਤ ਧਾ। । ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ
 ਕਿਟਕਤ । ਧਾ३ ਧਾਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਕਤ ।

ਨੋਟ :—ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਬੋਲ ਪਰਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਗਿਆਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਤਾਲ ਵਿਚ ਬਾਸ਼ੁਕੀ
 ਬਜਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ।

ਸਵਾਰੀ ਪੰਜਤਾਲ ਮਾਤੇ 15

ਤਾਲੀ—x   2   3
ਠੇਕਾ— ਧਾ ਧਿਟ ਧਿਟ । ਧਾ s ਧਿਟ ਧਿਟ । ਧਾ ਪਿਨ ਨਕ ਧਾਗੇ ।
4   5
ਤਿਟ ਕਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ।

ਠਾਅ ਦੇ ਬੋਲ

1. ^੪ਪਾ, ^੨ਗੇਗੇ ਪਾਗੇ । ^੩ਗੇਧਾ ਗੇਗੇ ਪਾ, ਗੇਗੇ । ਪਾਗੇ ਗੇਧਾ ਗੇਗੇ ਪਾ, ।
2. ^੪ਗੇਗੇ ਪਾਗੇ । ^੫ਗੇਧਾ ਗੇਗੇ ।
3. ਤਿਤਾ ਦੁੰਗ ਦੁੰਗ । ਤਿਤਾ ਦੁੰਗ ਨਟ ਤੱਤਾ । ਕੇਤਿਰ ਕੜਪਿ ਟਤ ਪਾ ।
ਗੇਗੇ ਪਾਗੇ । ਗੇਧਾ ਗੇਗੇ ।
4. ਕਿਤਪਾ ਤਿਟ ਦੁੰਗ । ਦੁੰਗ ਨਟ ਤੱਤਾ ਕੇਤਿਰ । ਕੜਪਿ ਟਤ ਕਤਾ
ਗੇਗੇ । ਪਾ ਗੇਗੇ । ਪਾ ਗੇਗੇ ।
5. ਧਿਟ ਧਿਟ ਤਾਗੇ । ਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾ ਕਿਟ ਪਾਗੇ । ਤਿਟ ਪਾ ਕੇਤਿ ਟਤਾ ।
ਤਿਟ ਕੱਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ।
6. ਪਾਕਿ ਰਧਾ ਕਿਟ । ਪਾਗੇ ਤਿਟ ਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾ । ਕਿਟ ਪਾ ਦੁੰ ਤਾ ।
ਤਿਟ ਕੱਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ।
7. ਪਾਗੇ ਤਿਟ ਤਾਗੇ । ਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾ ਕਿਟ ਪਾਗੇ । ਤਿਟ ਗਿਦੀ ਗਨ ਤਾਗੇ ।
ਤਿਟ ਕੱਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ।

7. ਪਾ, ਕੱਤਾ ਗੋਗੇ । ਤਿਰਕਤਾ ਗੋਗੇ ਕੱਤਾ ਗੋਗੇ । ਪਾਗੇ ਗੋਪਾ ਗੋਗੇ, ਪਾ ।
ਕੱਤਾ ਗੋਗੇ । ਤ੍ਰਿਕਤਾ ਗੋਗੇ । ਕੱਤਾ ਗੋਗੇ ਪਾਗੇ । ਗੋਪਾ ਗੋਗੇ, ਪਾ ਕੱਤਾ ।
ਗੋਗੇ, ਤ੍ਰਿਕਤਾ ਗੋਗੇ ਕੱਤਾ । ਗੋਗੇ ਪਾਗੇ । ਗੋਪਾ ਗੋਗੇ ।
8. ਦੁੰਗ ਦੁੰਗ ਨਟ । ਤੱਤਾ ਤ੍ਰਿਕਤਾ ਤਕਤਾ ਕੇਤਿਰ । ਕਤਤਿਕ ਤਾਕੇ ਨਧਿ
ਟਤ । ਕਤਾ ਗੋਗੇ । ਤ੍ਰਿਕਤਾ ਗੋਗੇ । ਪਾਗੇ ਗੋਪਾ ਗੋਗੇ । ਪਾ, ਤ੍ਰਿਕਤਾ
ਗੋਗੇ ਪਾਗੇ । ਗੋਪਾ ਗੋਗੇ ਪਾ ਤ੍ਰਿਕਤਾ । ਗੋਗੇ ਪਾਗੇ । ਗੋਪਾ ਗੋਗੇ ।

ਦੁਗੁਨ ਦੇ ਬੋਲ

x

1. ਪਾਗੇਤਿਟ ਘੇਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਗੇਤਿਟ । ਕ੍ਰਿਪਾਕਿਟ ਪਾਗੇਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ
ਨਾਗੇਤਿਟ । ਕੱਤਪਾ ਗਿਦੀਗਨ ਪਾ, ਕੱਤਪਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਪਾ, ਕੱਤਪਾ
ਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਪਾਗੇਤਿਟ ਤਿਟਤਿਟ ਪਾਗੇਤਿਟ । ਤਾਗੇਤਿਟ ਤਿਟਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਪਾਕਿਟ ।
ਕਿਟਕਿਟ ਕ੍ਰਿਪਾਕਿਟ ਗਿਦੀਗਨ ਨਾਗੇਤਿਟ । ਗਿਦੀਗਨ ਪਾ, ਗਿਦੀ ।
ਕਨਪਾ, ਗਿਦੀਗਨ ।
3. ਪਾਗੇਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ । ਨਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਪਾਕਿਟ ਗਿਦੀਗਨ
ਨਾਗੇਤਿਟ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਪਾ, ਗਿਦੀਗਨ ਪਾ, ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ । ਪਾ, ਗਿਦੀਗਨ
ਪਾ, ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਪਾ, ਗਿਦੀਗਨ ।
4. ਤਕਨ,ਪ ਗਨ,ਦਿਗ ਨਨਗਨ । ਕੇਤਿਟ,ਤ ਗਨਦਿਗ ਨਨਗਨ ਕੇਤਿਟਪਿ ।
ਕਿਟਤਕ ਕਤਗਿਦੀ ਗਨਪਾ, ਪਾ,ਕਤ । ਗਿਦੀਗਨ ਪਾ,ਪਾ, । ਕਤਗਿਦੀ ਕਨਪਾ ।
5. ਪਾਗੇਤਿਟ ਦਿਗਤਾਗੇ ਤਾਗੇਤਿਟ । ਕਤਕਤ ਕਤਕੇਪਿ ਕਿਟਕਤ ਕੇਪਿਕਿਟ ।
ਕਤਕਤ ਕੇਤਿਟਤ ਗੇਨਤਾਗੇ, ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਪਾਗਿਦੀ । ਗਨਪਾ
ਗਿਦੀਗਨ ।
6. ਕੇ,ਤਿਟ ਤਿਟਤਾਕੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ । ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕ ਤਾਕੇਨਪਿ ਟਤਕਿਟ
ਪਿਟਤੱਤਾ । ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕ ਤਾਕੇਨਪਿ ਤਟਗੇ, ਤਕੇਨ । ਪਾ,ਗੇ, ਤਕੇਨ ।
ਪਾ,ਗੇ, ਤਕੇਨ ।
7. ਪਾ,ਸਧੁੰ ਨਧਿੰ ਤਾ,ਕਿਤਤਿਕ । ਤਾ,ਧੇ, ਤਕੇਨ ਪਾਗੇਤਿਟ ਤਕੇਨ ।

- ਧਾਗੋਤਿਟ ਤਕੋਨਧਿ ਟਤਗੋs ਤਕੋsਨ । ਧਾ,ਗੋs ਤਕੋsਨ । ਧਾ,ਗੋs ਤਕੋsਨ ।
8. ਧਿਟਤਾਕੇ ਧਿਟਤਾਕੇ ਧਿਟਧਿਟ । ਧਾਗੋਤ੍ਰਿਕੜ ਧੇsਤਿਟ ਕੇsਤ੍ਰਿਕੜ ਧਿਟਤੱਤਾ ।
ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕ ਤਾਕੋਨਧਿ ਟਤਗੋs ਤਕੋsਨ । ਧਾ,ਗੋs ਤਕੋsਨ । ਧਾ,ਗੋs ਤਕੋsਨ ।
9. ਧੇsਧੇs ਤ੍ਰਿਕੜਧੇs ਤਾਗੋਤਿਟ । ਧਾਗੋਤਿਟ ਕਿੜਧੇਦੀਂ ਕਾਣਾਨਗ ਤ੍ਰਿਕੜਤਕਤਾ ।
ਗਿਦੀਗਨ, ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs ਧਾs । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs । ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ ।
10. ਧਿਟਤਾਕੇ ਧਿਟਤਾਕੇ ਧਿਟਧਿਟ । ਤਾਕੇਤ੍ਰਿਕੜ ਧੇsਤਿਟ ਕੇsਤ੍ਰਿਕੜ ਧਿਟਕਤਾ ।
ਗਿਦੀਗਨ ਗਿੜਗਿਨ ਗਿੜਗਨ ਗਿਨਧਾਦੀ । ਕੱਤਾਧਾs ਕਿੜਧਾਤਿਟ । ਘੋਘੇ
ਤ੍ਰਿਕੜਤਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,ਤਿਟ ਕੱਤਾਗੋਗੇ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs,
ਧਾsਤਿਟ । ਕੱਤਾਗੋਗੇ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਧਾsਤਿਟ ਕੱਤਾਗੋਗੇ ।
ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

ਰੇਲਾ

X

1. ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਧਾਕਿਟ ਤਕਿਟਤ ਕੇs । ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਿਟਤ ਕੇs ਧੁਮਕਿਟ । ਤਕਧੁਮ
ਕਿਟਤਕ ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਿਟਤ । ਕੇsਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ ।
3. ਧਾsਦੂੰ ਧਾਕਿਟ ਤਕਿਟਤ । ਕੇsਕਿਟ ਤਕਤਕ ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਿਟਤ । ਕੇsਕਿਟ
ਤਕਿਟਤ ਕੇsਕਿਟ ਤਕਿਟਤ । ਕੇsਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ ।
4. ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ । ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਤਕ ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਤਕ । ਧੁਮਕਿਟ
ਤਕਤਕ ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਿਟਤ । ਕੇsਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ ।
5. ਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ ਧੇsਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਤਿਟਕਤਾ ਧਾਧਾ ਕੜਾਨ । ਧੁਮਕਿਟ
ਤਕਿਟਤ ਕੇsਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕਿ ਟਤਕੇs । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
6. ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਧਾ ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤਿਰ
ਕਿਟਧਾ ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਾਤਿਰ
ਕਿਟਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਾਤਾ ਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਧਾ
ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ । ਤਿਰਕਿਟ ਧਾਧਾ । ਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ।

ਮੁਖੜਾ

X

1. ਤਿਰਕਿਟ ਤਕ ਧਿਰਕਿਟ । ਤਕ ਬੁੰ ਬੁੰ ਧਿਟ । ਧਿਟ ਧਾਗੇ ਰਿਟ
ਘੋਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਾ । s ਘੋਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਾ ਤਾ । ਧਾ s ਘੋਤਿਰ
ਕਿਟਤਕ । ਤਾ ਤਾ ਧਾ s । ਘੋਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਾ ਤਾ ।
2. ਕਿਟਤਕ ਧੋਂਤ ਧਿਟ । ਧਿਟ ਘੋਘੇ ਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾ । ਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾ sਨ
ਧਾਗੇ । ਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾ । ਤਿਟ ਕਿਟਤਕ । ਧੋਂਤ ਧਿਟ ਧਿਟ । ਧਾ ਧਾ
ਕਿਟਤਕ ਧੋਂਤ । ਧਿਟ ਧਿਟ ਧਾ ਧਾ । ਕਿਟਤਕ ਧੋਂਤ । ਧਿਟ ਧਿਟ ।
3. ਧਾਕਿਟ ਧਕਧਮ ਕਿਟਤਕ । ਧੋਤਾ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਤਕਧਮ । ਕਿਟਤਕ
ਧੋਤਾ ਧਾਕਿਟ ਤਕਧਮ । ਧੋਤਾ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਕਿਟ । ਤਕਧਮ
ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ s ਧਾਕਿਟ ਤਕਧਮ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ
ਧਾ s । ਧਾਕਿਟ ਤਕਧਮ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

ਤਿਯੁਨ ਦੇ ਬੋਲ

X

1. ਗਿਤਦਗਦੁੰ: ਗਿਤਦਗਦੁੰ: ਤਾਕੋਨਧਿਟਤਕਿਟ । ਧੋ:ਤ੍ਰਾਨਧੋ: ਤਾਕਤਤਿਕਤਕ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧੋਤਾਕੇਧਾ । ਦੀਕਿਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ
ਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ:s । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ:s
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਤਾਕੋਨਧਿਟਤਕਿਟ ਧੋ:ਤ੍ਰਾਨਧੋ: ਤਾਕਤਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧੋਤਾਕੇਧਾ
ਦੀਕਿਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਗਿਦੀਗਨਧਾ:s ਤਾਕੇ,ਗਿਦੀਗਨ
ਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ:ਤਾਕੇ । ਗਿਦੀਗਨਧਾ:s ਗਿਦੀਗਨਧਾ:s । ਤਾਕੇ,ਗਿਦੀਗਨ
ਧਾ:ਗਿਦੀਗਨ ।
3. ਕਿਤਤਕਤਾ:s ਕਿਤਤਕਦੁੰ: ਤਾਕਤਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧੋ:ਤ੍ਰਾਨਧੋ:
ਤਾਕਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧੋਤਾਕੇਧਾ ਦੀਕਿਤਤਿਕਤਕ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾ:s । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨਧਾ,
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
4. ਧੋ:, ਗਿਤਦਗਦੁੰ: ਧੋ:ਤ੍ਰਿਕਤ । ਤਕਤਾਕਤਾ ਧੋਤਾਕਤਾ ਧੋ:ਤਾਕਤ

ਤਿਕਤਕਤਿਕਤਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨਪੇਂ, ਤਾਕੋਪਾਦੀ' ਕਿਸ,ਤਿਕਤਕ ਤਿਕਤਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
 ਪਾ's ਤਿਕਤਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪਾ's, ਤਿਕਤਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।

5. ਗਿਤਦਗਦੇਂ, ਗਿਤਦਗਦੇਂ ਤਾਕਤਤਿਕਤਕ । ਤਿਕਤਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪੇਂ,ਤਾਨਪੇਂ
 ਤਾਕਤਤਿਕਤਕ ਤਿਕਤਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪੇਤਾਕੋਪਾ ਦੀ'ਕਿਤਤਿਕਤਕ
 ਤਿਕਤਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪਾ's । ਤਿਕਤਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪਾ'sਤਿਕਤਕ । ਗਿਦੀਗਨਪਾ's
 ਤਿਕਤਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।

ਦੇ ਆਰਸੇ ਦੀ ਲਗ

×

1. ਪਾ'sਦੇਂ, ਪੇਤਾਕਿਤਤਿਕ ਤਾ'sਪੇਤਾ । ਕਿਤਤਿਕਤਾ's ਪੇਤਾਕਿਤਤਿਕ ਤਾ'sਪੇਤਾ
 ਗਿਦੀਗਨ । ਨਟਤਦੇਂ sਨ,ਕਿਤਤਿਕ ਤਾ'sਪੇਤਾ, ਕਿਤਤਿਕਤਾ's । ਪੇਤਾਪੇਤਾ
 ਤਾ'sਪੇਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਪਾਪਾ । ਪਾ's, ਕਿਤਤਿਕਤਾ's ਪੇਤਾਕਿਤਤਿਕ । ਤਾ'sਪੇਤਾ
 ਪੇਤਾਤਾ's ਪੇਤਾਗਿਦੀ ਗਨਪਾ । ਪਾਪਾ s,ਕਿਤਤਿਕ ਤਾ'sਪੇਤਾ ਕਿਤਤਿਕਤਾ's ।
 ਪੇਤਾਪੇਤਾ ਤਾ'sਪੇਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਪਾਪਾ ।
2. ਦੇਂ, ਦੁੰਤ੍ਰਿਕਤ ਤਿਕਤਕ । ਤਿਕਤਕ ਗੇਗੇ ਤਿਕਤਕ ਦੇਂਗਦੇਂਗ । ਤਕਤਲਾ
 sਗਪੇਂ ਤਾ,ਨਗਤਿਕ ਗੇਗੇਤਿਕਗੇ । ਗੇਦੀ'ਗੇਗੇ ਨਟਨਟਗੇਗੇ । ਕ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਾ
 ਤਿਕਤਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪਾ'sਗਿਦੀਗਨ ਪਾ,ਨਗਤਿਕ ਗੇਗੇਤਿਕਗੇ । ਗੇਦੀ'ਗੇਗੇ
 ਨਟਨਟਗੇਗੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਾ ਤਿਕਤਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪਾ'sਗਿਦੀਗਨ ਪਾ,ਨਗਤਿਕ
 ਗੇਗੇਤਿਕਗੇ ਗੇਦੀ'ਗੇਗੇ । ਨਟਨਟਗੇਗੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਿਕਤਾ । ਤਿਕਤਕਤਾਗਿਦੀਗਨ
 ਪਾ'sਗਿਦੀਗਨ ।

ਤਿਹਾਈ (ਬੇਦਮ)

×

1. ਤ੍ਰਿਕਤ ਤਿਕਤਾ ਕੇ'sਤਿਰ । ਕਤਤਿਕ ਤਿਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਪਾ's । ਗਿਦੀਗਨ
 ਪਾ's ਗਿਦੀਗਨ, ਤ੍ਰਿਕਤ । ਤਿਕਤਾ ਕੇ'sਤਿਰ । ਕਤਤਿਕ ਤਿਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ
 ਪਾ's ਗਿਦੀਗਨ । ਪਾ's ਗਿਦੀਗਨ, ਤ੍ਰਿਕਤ ਤਿਕਤਾ । ਕੇ'sਤਿਰ ਕਤਤਿਕ
 ਤਿਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਪਾ's ਗਿਦੀਗਨ । ਪਾ's ਗਿਦੀਗਨ ।

ਤਿਹਾਈ (ਦਮਦਮਰ)

2. ਘੋਟਤਾਕੇ ਘੋਟਤਾਕੇ ਘੋਟਘੋਟ । ਤਾਕੇਤ੍ਰਿਕਤਾ ਪੋਤਾ's ਤ੍ਰਿਕਤਾਤ੍ਰਿਕ ਟਤਕਤਾ ।
ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ s s । ਘੋਟਤਾਕੇ ਘੋਟਤਾਕੇ । ਘੋਟਘੋਟ ਤਾਕੇਤ੍ਰਿਕਤਾ ।
ਪੋਤਾ's ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਾਤ੍ਰਿਕ ਟਤਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ s s । ਘੋਟਤਾਕੇ
ਘੋਟਤਾਕੇ ਘੋਟਘੋਟ ਤਾਕੇਤ੍ਰਿਕਤਾ । ਪੋਤਾ's ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਾਤ੍ਰਿਕ । ਟਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

ਅਨਾਗਤ ਗ੍ਰਹ ਦੀ ਪਰਨ

1. ਘੋਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਾਗੋਤਿਰ ਦੁੰਗਦੁੰਗ । ਨਟਤੱਤਾ ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਾਤ੍ਰਿਕ ਤਾਗੋਤਿਰ
ਗਿਦੀਗਨ । ਤਿਰਤਿਰ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤਿਰ ਟਧਾਕਿਟ ।
ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਕੱਤਧਾ's । ਕਿਟਤਕਦੀ'ਗ ਧਾ,ਕਿਟਤਕ । ਦੀ'ਗਧਾ's
ਕਿਟਤਕਦੀ'ਗ ਧਾ's । ਕੱਤਧਾ, ਕਿਟਤਕਦੀ'ਗ ਧਾ,ਕਿਟਤਕ ਦੀ'ਗਧਾ's ।
ਕਿਟਤਕਦੀ'ਗ ਧਾ's ਕੱਤਧਾ's ਕਿਟਤਕਦੀ'ਗ । ਧਾ,ਕਿਟਤਕ ਦੀ'ਗਧਾ's ।
ਕਿਟਤਕਦੀ'ਗ ਧਾ'sਕੱਤ ।

ਹਨੁਮਤ ਪਰਨ

2. ਧਿਰਕਿਟਪੋਤ ਧਿਰਕਿਟਪੋਤ ਧਿਰਤਿਰ । ਧਾਕਿਟਧਾ ਗਿਨਧਾਗੇ ਦਿਗਤਾਗੇ
ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ । ਤਿਰਕਿਟਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ
ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ
ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ।
ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ।
ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ।
ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ।

ਚੱਕ੍ਰਦਾਰ ਪਰਨ

3. ਧੋਤਧੋਤ ਧੋਟਧੋਟ ਧਾਗੋਤਿਰ । ਤਾਗੋਤਿਰ ਕ੍ਰਿਧੋਤਦੀ' ਗਨਦੀ's ਤਤਾਨ ।
ਘੋਘੋਤਿਰ ਕੇਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਤਕ ਧਾ's । ss ਕੇਤ੍ਰਕਧਿ । ਕਿਟਤਕ ਧਾ's । ss

ਕੇਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਤਕ । ਧਾ's ss ss, ਧੋਤਧੋਤ । ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ
ਤਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧੋਤਦੀ' । ਗਨਦੀ's ਤੜਾਂਨ । ਘੋਘੇਤਿਟ ਕੇਤ੍ਰਕਧਿ । ਕਿਟਤਕ
ਧਾ's ss । ਕੇਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਤਕ ਧਾ's ss । ਕੇਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਤਕ ਧਾ's ss ।
ss ਧੋਤਧੋਤ । ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਤਾਗੇਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧੋਤਦੀ' ਗਨਦੀ's । ਤੜਾਂਨ
ਘੋਘੇਤਿਟ ਕੇਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਤਕ । ਧਾ's ss ਕੇਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਤਕ । ਧਾ's ss ।
ਕੇਤ੍ਰਕਧਿ ਕਿਟਤਕ ।

ਆਦੇਸ਼ੀ ਪਰਨ

×

4. ਧਾਗੇਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਕਤਕਤ ਤਾਗੇਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ
ਨਾਗੇਤਿਟ । ਕਤਕਤ ਗਿਦੀਗਨ ਗਿਦੀਗਨ ਗਿਦੀਗਨ । ਨਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ।
ਧਾ's ਘੜਾਂਨ । ਧਾ's ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾ's । ਘੜਾਂਨ ਧਾ's ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾ's ।
ਘੜਾਂਨ ਧਾ's ਧਾਕ੍ਰਧਾ's ਨਕੱਤ, । ਧਾਗੇਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਤਕਤ ।
ਤਾਗੇਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ ਨਾਗੇਤਿਟ । ਕਤਕਤ ਗਿਦੀਗਨ ਗਿਦੀਗਨ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਨਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾ's ਘੜਾਂਨ । ਧਾ's ਧਾਗੇਤਿਟ । ਧਾ's ਘੜਾਂਨ । ਧਾ's
ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾ's । ਘੜਾਂਨ ਧਾ's ਧਾਕ੍ਰਧਾ's ਨਕੱਤ, । ਧਾਗੇਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ
ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਤਕਤ, । ਤਾਗੇਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ । ਨਾਗੇਤਿਟ ਕਤਕਤ । ਗਿਦੀਗਨ
ਗਿਦੀਗਨ ਗਿਦੀਗਨ । ਨਾਗੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ ਧਾ's ਘੜਾਂਨ । ਧਾ's ਧਾਗੇਤਿਟ
ਧਾ's ਘੜਾਂਨ । ਧਾ's ਧਾਗੇਤਿਟ । ਧਾ's ਘੜਾਂਨ ।

5. ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਤਕ ਧੁਮਕਿਟ । ਤਨਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ਧੁਮਕਿਟ । ਤਕਿਟਤ ।
ਕੇਸਕਿਟ ਤਕਿਟਤ ਕੇਸਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਘੋਘੇ । ਘੋਘੇ ਘੋਘੇ । ਧਾ's
ਘੋਘੇ ਘੋਘੇ । ਘੋਘੇ ਧਾ's ਘੋਘੇ ਘੋਘੇ । ਘੋਘੇ ਧਾ's ਤਕਿਟਤ ਕੇਸਕਿਟ, । ਧੁਮਕਿਟ
ਤਕਤਕ । ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਿਟਤ । ਕੇਸਕਿਟ ਤਕਿਟਤ
ਕੇਸਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਘੋਘੇ ਘੋਘੇ ਘੋਘੇ । ਧਾ's ਘੋਘੇ । ਘੋਘੇ
ਘੋਘੇ । ਧਾ's ਘੋਘੇ ਘੋਘੇ । ਘੋਘੇ ਧਾ's ਤਕਿਟਤ ਕੇਸਕਿਟ । ਧੁਮਕਿਟ
ਤਕਤਕ ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਧੁਮਕਿਟ । ਤਕਿਟਤ ਕੇਸਕਿਟ ।
ਤਕਿਟਤ ਕੇਸਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਘੋਘੇ ਘੋਘੇ ਘੋਘੇ । ਧਾ's ਘੋਘੇ
ਘੋਘੇ ਘੋਘੇ । ਧਾ's ਘੋਘੇ । ਘੋਘੇ ਘੋਘੇ ।

ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਪਾਸਪਾਸ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਪਾਸਪਾਸ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

2. ਪਾਸਕਿਟ ਤਕਿਟਤ ਕੇਸਕਿਟ । ਤਕਿਟਤ ਕੇਸਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ
ਤਕਟਿਤ ਕੇਸਤਿਟ । ਕਤਾਗਿਦੀ ਗਨਪਾਸ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਪਾਸਪਾਸ ।
ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਪਾਸਪਾਸ ।
3. ਪਾਗੇਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ ਨਾਗੇਤਿਟ । ਗਿਦੀਗਨ ਪਾਗੇਤਿਟ ਕਤਕਤ । ਗਿਦੀਗਨ
ਪਾਗੇਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ । ਪਾਸਕੱਤ ਪਾਸਪਾਗੇ । ਤਿਟਗਿਦੀ ਗਨਪਾਸ ਕੱਤਪਾਸ ।
ਪਾਗੇਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ ਪਾਸਕੱਤ ।
4. ਕੱਤਪਾ ਕਿਟਤਕਦੀਗਤ ਪਾਸਕਿਟਤਕ । ਦੀਗਤਪਾਸ ਕਿਟਤਕਦੀਗਤ ਪਾਸ ।
ਕੱਤਪਾ ਕਿਟਤਕਦੀਗਤ ਪਾਸਕਿਟਤਕ । ਦੀਗਤਪਾਸ ਕਿਟਤਕਦੀਗਤ । ਪਾਸ,
ਕੱਤਪਾ ਕਿਟਤਕਦੀਗਤ । ਪਾਸਕਿਟਤਕ ਦੀਗਤਪਾਸ ਕਿਟਤਕਦੀਗਤ ।

ਰੇਲਾ

X

1. ਘਿਜਨਗ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ । ਪਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ । ਤਕਧੁਮ
ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਪਾਕਿਟ ।
ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਪਾਗੇਤਿਟ ਪਾਗੇਤਿਟ ਕਤਾਗਿਦੀ । ਗਨਤਾਗੇ ਤਿਟਤਾਗੇ ਤਿਟਕਤਾ ।
ਗਿਦੀਗਨ ਕ੍ਰਿਪਾਕਿਟ ਪਾਗੇਤਿਟ । ਕਤਾਗਿਦੀ ਗਨਨਾਗੇ । ਤਿਟਨਾਗੇ ਤਿਟਕਤਾ
ਗਿਦੀਗਨ । ਪਾਪਾ ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
3. ਪਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕ ਪਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਧਿਰਧਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਧਿਰਧਿਰ
ਕਿਟਤਕ ਪਾਸ । ਪਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਧਿਰ । ਕਿਟਤਕ
ਧਿਰਧਿਰ . ਕਿਟਤਕ ।
4. ਪਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ । ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਤਕ ਧੁਮਕਿਟ । ਤਕਤਕ ਧੁਮਕਿਟ
ਧੁਮਕਿਟ । ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ । ਧੁਮਕਿਟ ਤਕਿਟਤ ਕੇਸਕਿਟ । ਤਕਧੁਮ
ਕਿਟਤਕ ਗਿਦੀਗਨ ।

ਤਿਹਾਈ

×

1. ਧਾਕਿਟ ਤਕਿਟਤ ਕੇs । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਧਾਕਿਟ ਤਕਿਟਤ ਕੇs । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs, ਧਾਕਿਟ ਤਕਿਟਤ । ਕੇs ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਕੜਾਂਨ । ਧਾsਕੜਾਂਨ ਧਾsਕੜਾਂਨ ਧਾs । ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਕੜਾਂਨ । ਧਾsਕੜਾਂਨ ਧਾsਕੜਾਂਨ । ਧਾs ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਕੜਾਂਨ ਧਾsਕੜਾਂਨ ਧਾsਕੜਾਂਨ ।
3. ਧੱਤਧੱਤਧਿਰਕਿਟ ਧੱਤਧੱਤਧਿਰਕਿਟ ਧਾਕਿਟਧਾ । ਕਿਟਧਿਰਕਿਟ ਧੱਤਧੱਤਧਿਰਕਿਟ ਧਾs, । ਧੱਤਧੱਤਧਿਰਕਿਟ ਧੱਤਧੱਤਧਿਰਕਿਟ ਧਾਕਿਟਧਾ । ਕਿਟਧਿਰਕਿਟ ਧੱਤਧੱਤਧਿਰਕਿਟ । ਧਾs, ਧੱਤਧੱਤਧਿਰਕਿਟ ਧੱਤਧੱਤਧਿਰਕਿਟ । ਧਾਕਿਟਧਾ ਕਿਟਧਿਰਕਿਟ ਧੱਤਧੱਤਧਿਰਕਿਟ ।
4. ਘਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਘਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs, ਘਿੜਨਗਤਿਰਕਿਟ ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਗਿਦੀਗਨ ।

ਚੱਕ੍ਰਦਾਰ ਪਰਨ (ਦੁਗੁਨ ਵਿਚ ਦੋ ਅਰਸੇ ਦੀ)

×

1. ਧਾsਕਿਟ ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ । ਧਿੱਤਾ ਤਗੇsਨ ਧਿੱਤਾ । ਧਿੱਤਧਿੱਤ ਤਾs ਧਿੱਤਧਿੱਤ । ਤਗੇsਨ ਧਿੱਤਧਿੱਤ । ਤਗੇsਨ ਧਾs ਧਿੱਤਧਿੱਤ । ਤਗੇsਨ ਧਿੱਤਧਿੱਤ ਤਗੇsਨ । ਧਾs ਧਿੱਤਧਿੱਤ ਤਗੇsਨ । ਧਿੱਤਧਿੱਤ ਤਗੇsਨ ਧਾs, । ਧਾsਕਿਟ ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ । ਧਿੱਤਾ ਤਗੇsਨ । ਧਿੱਤਾ ਧਿੱਤਧਿੱਤ ਤਾs । ਧਿੱਤਧਿੱਤ ਤਗੇsਨ ਧਿੱਤਧਿੱਤ । ਤਗੇsਨ ਧਾs ਧਿੱਤਧਿੱਤ । ਤਗੇsਨ ਧਿੱਤਧਿੱਤ ਤਗੇsਨ । ਧਾs ਧਿੱਤਧਿੱਤ ਤਗੇsਨ । ਧਿੱਤਧਿੱਤ ਤਗੇsਨ । ਧਾs, ਧਾsਕਿਟ ਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ ਧਿੱਤਾ ਤਗੇsਨ । ਧਿੱਤਾ ਧਿੱਤਧਿੱਤ ਤਾs । ਧਿੱਤਧਿੱਤ ਤਗੇsਨ ਧਿੱਤਧਿੱਤ । ਤਗੇsਨ ਧਾs ਧਿੱਤਧਿੱਤ । ਤਗੇsਨ ਧਿੱਤਧਿੱਤ । ਤਗੇsਨ ਧਾs ਧਿੱਤਧਿੱਤ । ਤਗੇsਨ ਧਿੱਤਧਿੱਤ ਤਗੇsਨ । ਧਾ

ਆਡੀ ਲਯ ਦੀ ਚੋਕ੍ਰਦਾਰ ਪਰਨ

2. ਧਾਨਧਿਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਿਕਿਟ ਤਕਬੁੰਗਾ, । ਧਗਨਕੱਤ ਦਿਗਦਿਗਨ
 ਤਿਰਤਾਂਸਨ । ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ ਧਿਰਕਿਟਤਕਤਾਂਸਨ ਤੱਕ੍ਧਾਨ । ਧਾਦੁੰਤਾ
 ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ । ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ ਧਾਸ਼ ਤੱਕ੍ਧਾਨ । ਧਾਦੁੰਤਾ
 ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ । ਧਾਸ਼ ਤੱਕ੍ਧਾਨ ਧਾਦੁੰਤਾ ।
 ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ ਧਾਸ਼, । ਧਾਨਧਿਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਿਕਿਟ
 ਤਕਬੁੰਗਾ, ਧਗਨਕੱਤ ਦਿਗਦਿਗਨ । ਤਿਰਤਾਂਸਨ ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ
 ਧਿਰਕਿਟਤਕਤਾਂਸਨ । ਤੱਕ੍ਧਾਨ ਧਾਦੁੰਤਾ ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ । ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ
 ਧਾਸ਼ ਤੱਕ੍ਧਾਨ । ਧਾਦੁੰਤਾ ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ । ਧਾਸ਼
 ਤੱਕ੍ਧਾਨ ਧਾਦੁੰਤਾ । ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ । ਧਾਸ਼,
 ਧਾਨਧਿਕਿਟ ਧਾਤਿਰਕਿਟਧਿਕਿਟ । ਤਕਬੁੰਗਾ, ਧਗਨਕੱਤ ਦਿਗਦਿਗਨ ।
 ਤਿਰਤਾਂਸਨ ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ ਧਿਰਕਿਟਤਕਤਾਂਸਨ । ਤੱਕ੍ਧਾਨ ਧਾਦੁੰਤਾ
 ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ । ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ ਧਾਸ਼ ਤੱਕ੍ਧਾਨ । ਧਾਦੁੰਤਾ
 ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ । ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ ਧਾਸ਼ ਤੱਕ੍ਧਾਨ । ਧਾਦੁੰਤਾ
 ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ ਧਿਰਕਿਟਤਕਧਾਨ ।

ਖਟਤਾਲ ਮਾਤ੍ਰੇ 18

ਤਾਲੀ—x   0   2   3   0   4
 ਠੇਕਾ—ਧਾ ਧਿਟ। ਧਿਟ ਧਾ। s ਧਾ। ਦੁੰ ਤਾ। ਕੇ ਤਿ। ਟ ਧਾਗੇ।
 5   6   0
 ਦੁੰ ਤਾਗੇ। ਤਿਟ ਕਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।

ਠਾਅ ਦੇ ਬੋਲ (ਪ੍ਰਸਤਾਰ)

- x
1. ਧਾਕਿ ਟਧਾ। ਕਿਟ ਧਾਧਾ। ਕਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾ। ਕਿਟ ਧਾਕਿ। ਟਿਤ ਕਿਟ। ਦੁੰਗ ਦੁੰਗ। ਤਕਿ ਟਧਿ। ਕਿਟ ਧਾs। sਧਾ ਗਿਦੀਗਨ।
  2. ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ। ਧਾs ਧਾਕਿ। ਟਧਾ ਕਿਟ। ਧਾਧਾ ਕਿਟ। ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ। ਤਕਿਟਤ ਕਿਟਤਕ। ਧਿਟ ਧਿਟ। ਧਾਕਿ ਟਧਾ। sਧਾ ਗਿਦੀਗਨ।
  3. ਧਾsਕਿਟ ਤਕਧੁਮ। ਕਿਟਤਕ ਧਾਗੇ। ਦੀs sਨ। ਤਿਟ ਧਾs। ਕਿਟ ਧਾਕਿ। ਟਧਾ sਨ। ਧਾs sਧਾ। sਨ ਧਾs। sਧਾ sਨ।
  4. ਧਾs ਤਿਰਕਿਟ। ਤਕਤਾ ਤਿਟ। ਕਿਟ ਧਾਗੇ। ਦੁੰs ਤਾs। ਕ੍ਰਿਧੇ sਤਾ ਧੇs ਤਧੇ। sਤ ਧਿੱਤ। ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟ। ਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ।
  5. ਧਾs ਗੇਗੇ। ਧਾਗੇ ਗੇਧਾ। ਗੇਗੇ ਧਾs। ਗੇਗੇ ਧਾਗੇ। ਗਧਾ ਗੇਗੇ। ਧਾs ਗੇਗੇ। ਧਾs ਗੇਗੇ। ਧਾs ਧਾਗੇ। ਧਾਦੁੰ ਤਾਕਿਟ।
  6. ਧਿਟ ਧਿਟ। ਧਾਧਾ ਤਿਟ। ਧਿਟ ਧਿਟ। ਧਾਧਾ ਤਿਟ। ਧਾਤਿਰ ਕਤਤਿਕ। ਤਾਕੇ ਨਧਿ। ਟਤ ਕਤਾ। ਗੇs ਕੱਤਾ। ਗਿਦੀ ਗਨ।
  7. ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ। ਕਿੜਧਾ ਤਿਟ। ਤਿਰਤਾ ਦੁੰਦੁੰ। ਨਟ ਤਤਾ। ਕੇਤਿਰ ਕਤਤਿਕ।

ਤਾਕੇ ਨਹਿ । ਟਤ ਕਣਾ । ਗੇs ਕੱਤਾ । ਗਿਦੀ ਗਨ ।

8. ਧਾs ਦੁੰਦੁੰ । ਧਾs ਧਾs । ਧਾs ਦੁੰਦੁੰ । ਧਾਗੇ ਤਿਰਕੜ । ਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਧਾs, ਤਿਰਕੜ । ਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਤਿਰਕੜ । ਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

ਦੁਗਨ ਦੇ ਬੋਲ

1. ^xਧਾsਕ੍ਰਿਧਾ ਤਿਟਤਿਟ । ਧਾਧਾਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ । ਕੇਤਿਟਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ।
ਧਾssਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ । ਧਾs, ਕੇਤਿਟਧਾ । ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾssਧਾ ।
ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ਧਾs, ਕੇਤਿਟਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ । ਧਾssਧਾ ਤਿਰਕਿਟਧਾਤੀ ।
2. ਕ੍ਰਿਧੇsਤਾ ਧੇਤਧੇਤ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ । ਘੋਘੇਦੀ's ਦੀ's । ਘੋਤ੍ਰਿਕਿਟਤਕ
ਤਾs । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, ਕੜਾਨਧਾ ਕਿਟਤਕਦੀ'ਗੜ । ਧਾs, ਕੜਾਨਧਾ ।
ਕਿਟਤਕਦੀ'ਗੜ ਧਾs, ਕੜਾਨਧਾ ਕਿਟਤਕਦੀ'ਗੜ ।
3. ਪਿਟਧਿਟ ਧਗਤਿਟ । ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਧਗਤਿਟ । ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ । ਕ੍ਰਿਧਾਤਿਟ
ਧਗਤਿਟ । ਕ੍ਰਿਧੇsਧਿ ਕਿਟਕ੍ਰਿਧੇ । sਧਿਕਿਟ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਤਿਟ ।
ਕਤਾਗਿਦੀ ਗਨਧਾs । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
4. ਧਾਤ੍ਰਿਕਿਟਤਕ ਤਗਤਿਟ । ਕਤਕਤ ਘੋਘੇਦੀ' । sਧਾ ਦੀ'ਤਾ । ਕੱਤਧਾਤਿਰ
ਕਿਟਤਕਤਾs । ਕ੍ਰਿਧੇsਤਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾs । ਕ੍ਰਿਧੇsਤਾ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਧਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਾs । ਕ੍ਰਿਧੇsਤਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
5. ਧਾssਦੁੰ sਨਧਿs । ਤਾsਕਿੜਤਿਕ ਤਾsਧੇs । ਤਕੇਨ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਤਕੇਨ
ਧਾਗੇਤਿਟ । ਤਕੇਨਧਿ ਟਤਕਤਾ । ਗੇsਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਕੱਤਾ ਗੇsਕੱਤਾ ।
ਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਕੱਤਾ । ਗੇsਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
6. ਕੇsਤਿਟ ਤਿਟਤਾਕੇ । ਤ੍ਰਿਕੜਤਕਤਾ ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕ । ਤਾਕੇਨਧਿ ਟਤਕਿਟ ।
ਧਿਟਤੱਤਾ ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕ । ਤਾਕੇਨਧਿ ਟਤਕੱਤਾ । ਗੇsਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਕੱਤਾ
ਗੇsਕੱਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਕੱਤਾ । ਗੇsਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
7. ਧਿਟਤਾਕੇ ਧਿਟਤਾਕੇ । ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਗੇਤ੍ਰਿਕੜ । ਧੇsਤਿਟ ਕੇsਤਿਰਕੜ । ਧਿਟਤੱਤਾ
ਕੇਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕ । ਤਾਕੇਨਧਿ ਟਤਕੱਤਾ । ਗੇsਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਕੱਤਾ ਗੇsਕੱਤਾ ।
ਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਕੱਤਾ । ਗੇsਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
8. ਧੇsਧੇs ਤ੍ਰਿਕੜਧੇs । ਤਾਕੇਤਿਟ ਧਾਗੇਤਿਟ । ਕਿੜਧੇਦੀ's ਕਾਣਾਨਾ's । ਤ੍ਰਿਕੜਤਕਤਾ

ਗਿਦੀਗਨ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਧਾs । ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਧਾs ।
ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਧਾs ।

9. ਤ੍ਰਿਕਤਤਕ ਤਕਤਿਟ । ਧਾsਦੀs ਕਿਟਤਕ । ਤਕਟਧਿ ਟਤਕਿਤਧਾ । ਤਿਟਕਤਾ
ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs, ਤਕਟਧਿ । ਟਤਕਿਤਧਾ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, ।
ਤਕਟਧਿ ਟਤਕਿਤਧਾ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
10. ਧਿਟਧਿਟ ਤਾਕੇਧਿਟ । ਧਿਟਤਾਕੇ ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ । ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਤਕ ਤਾਕੇਨਧਿ ।
ਟਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs, ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਤਕ । ਤਾਕੇਨਧਿ ਟਤਕੱਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ
ਧਾs, । ਕੇਤ੍ਰਿਕਤਤਕ ਤਾਕੇਨਧਿ । ਟਤਕੱਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।

ਟੁਕੜੇ ਤਿਹਾਈ ਸਹਿਤ

X

1. ਧਾਧਾ ਤਿਰਕਿਟ । ਬੂੰs ਘਿਨਤਿਟ । ਧਾਗੇਤਿਟ ਤ੍ਰਿਕਿਟਤਕ । ਬੂੰਗ ਗਿਦੀਗਨ ।
ਤਾs ਧੇsਤਾs । ਧਾs, ਗਿਦੀਗਨ । ਤਾs ਧੇsਤਾs । ਧਾs, ਗਿਦੀਗਨ ।
ਤਾs ਧੇsਤਾs ।
2. ਕੇsਤਿਟ ਤਿਟਘੇਘੇ । ਤਿਟਘੇਘੇ ਦੀਂਦੀਂ । ਕ੍ਰਿਧਾsਨ ਧਾsਕ੍ਰਿਧਾ । sਨਧਾs
ਕ੍ਰਿਧਾsਨ । ਧਾs, ਕ੍ਰਿਧਾਨs । ਧਾsਕ੍ਰਿਧਾ ਨਧਾs, । ਕ੍ਰਿਧਾsਨ ਧਾs, । ਕ੍ਰਿਧਾsਨ
ਧਾsਕ੍ਰਿਧਾ । sਨਧਾs ਕ੍ਰਿਧਾsਨ ।
3. ਧਾsਧਾ ਧਾ,ਤਿਰਕਿਟ । ਧੇਤਧੇਤ ਘੇਘੇਤ੍ਰਿਕਿਟ । ਧਾsਕ੍ਰਿਧਾ sਨਕੱਤ । ਘੇਘੇਨਨ
ਘੇਤ੍ਰਿਕਿਟਤਕ । ਧਾs, ਕੱssਤ । ਗਿਦੀਗਨਧਾ,ਗਿਦੀ ਗਨਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs,
ਗਿਦੀਗਨਧਾ,ਗਿਦੀ । ਗਨਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਗਿਦੀਗਨਧਾ,ਗਿਦੀ
ਗਨਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ ।

ਤਿਹਾਈ

X

1. ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ, । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ ।
ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ, । ਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾ । ਤਿਟਕਤਾ
ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਕੇsਤਿਟ ਤਿਟਤਾਕੇ । ਤ੍ਰਿਕਤਤਕਤਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ

ਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ । ਕੇsਤਿਟ ਤਿਟਤਾਕੇ । ਤ੍ਰਿਕੜਤਕਤਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
 ਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ । ਕੇ sਤਿਟ ਤਿਟਤਾਕੇ । ਤ੍ਰਿਕੜਤਕਤਾਕੇ
 ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ ਧਾ,ਗਿਦੀਗਨ ।

ਦੋ ਅਰਸੇ ਦੀ ਲਗ

×

1. ਧਾਗੇਤਿਟ ਤਾਗੇਤਿਟ । ਧਗਨਧ ਗਨਧਾਗੇ । ਦੁੰਗਦੁੰਗ ਨਟਤੱਤਾ । ਤ੍ਰਿਕੜਤਕਤਾ
 ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs ਕੱਤਾਗਿਦੀ । ਗਨਧਾਗੇ ਤਿਟਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਕ੍ਰਿਪੇsਦੀ ।
 ਗਨਧੇs ਤੜਾਂsਨ । ਤਿਟਤਿਟ ਤ੍ਰਿਕੜਤਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਗਿਦੀ । ਗਨਧਾs
 ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs, ਤਿਟਤਿਟ । ਤ੍ਰਿਕੜਤਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾsਗਿਦੀ ਗਨਧਾs ।
 ਗਿਦੀਗਨ ਧਾs, । ਤਿਟਤਿਟ ਤ੍ਰਿਕੜਤਕਤਾ । ਗਿਦੀਗਨ ਧਾsਗਿਦੀ । ਗਨਧਾs
 ਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਕੜਾਂsਨ ਕਿਟਤਾਗੇ । ਤਾਗੇਤਿਟ ਘੜਾਂsਨ । ਕਿਟਤਾਗੇ ਤਾਗੇਤਿਟ । ਕੜਾਂsਨ
 ਕੱਤਘੜਾਂ । sਨਕੱਤ ਧਾsਕਿਟ । ਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕ । ਦੀਗੜ ਦੀਗੜ । ਧਾsਤਾs
 ਧਾsਧਾs । ਤਾsਧਾs ਧਾsਤਾs । ਧਾsਤ੍ਰਕ ਧੁਮਕਿਟ । ਤਕਿਟਤ ਕੇsਕਿਟ ਤਿਟਕਤਾ ।
 ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs, ਧੁਮਕਿਟ । ਤਕਿਟਤ ਕੇsਕਿਟ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾs,
 ਧੁਮਕਿਟ । ਤਕਿਟਤ ਕੇsਕਿਟ । ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨ ।
3. ਧਾsਤਿਟ ਕਤਾਗਿਦੀ । ਗਨ,ਨਗ ਧੇsਤਾs । ssਤਿਰਕਿਟ ਧੇsਤਾs । ਧੇssਤ ਤਾs, ।
 ਧਾsਕਿਟ ਧਿਲਾਂsਗ । ਧੁਮਕਿਟ ਧਿਲਾਂsਗ । ਤਕਧਿਲਾਂ sਗਧੁਮ । ਕਿਟਤਕ
 ਧਿਲਾਂsਗ । ਧਿੱਤਤਗੇ sਨਧਿੱਤ । ਤਗੇsਨ ਧਿੱਤਧਿੱਤ । ਤਗੇsਨ ਧਾsਧਾs । ਧਾs,
 ਧਿੱਤਤਗੇ । sਨਧਿੱਤ ਤਗੇsਨ । ਧਿੱਤਧਿੱਤ ਤਗੇsਨ । ਧਾsਧਾs ਧਾs, । ਧਿੱਤਤਗੇ
 sਨਧਿੱਤ । ਤਗੇsਨ ਧਿੱਤਧਿੱਤ । ਤਗੇsਨ ਧਾsਧਾs ।
4. ਧਾਗੇਤਿਟ ਕਤਾਗਿਦੀ । ਗਨ,ਨਗ ਧੇsਤਾs । ssਧਾs ਦੀsਤਾs । ਕੱssਤ ਤੈsਤੇs ।
 ਘੇਘੇਤਿਟ ਗਿਦੀਗਨ । ਨਗਤਿਟ ਕੜਾਂsਨ । ਕ੍ਰਿਪੇsਦੀ ਗਨਧੁੰਗ । ਤੜਾਂsਨ
 ਕੱssਤ । ਤਕਿਟਥੁੰ ਕਿਟਗਿਦਾ । sਨਤਾਧਾ ਕਿਟਤਕਦੀਗੜ । ਧਾsਕੱਤ ਧਾsਕੱਤ ।
 ਧਾs, ਤਕਿਟਥੁੰ । ਕਿਟਗਿਦਾ sਨਤਾਧਾ । ਕਿਟਤਕਦੀਗੜ ਧਾsਕੱਤ ।
 ਧਾsਕੱਤ ਧਾs, । ਤਕਿਟਥੁੰ ਕਿਟਗਿਦਾ । sਨਤਾਧਾ ਕਿਟਤਕਦੀਗੜ ।
 ਧਾsਕੱਤ ਧਾsਕੱਤ ।

ਤਿਗੁਨ ਦੇ ਬੋਲ

x

1. ਕਿੜਤਿਕਤਾs ਕਿੜਤਿਕਦ੍ਰੁੰs । ਪੇਸਤਿਰਕਿਤ ਤਕਤਾਕੱਤਾ । ਪੇਤਾਕੱਤਾ
ਪੇਤਾ ਕਿੜਤਿਕਤਾ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪੇਸਤ੍ਰਾਨਧੇ । ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪੇਤਾਕੇਧਾ ਦੀਕਿੜਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪਾ'ss ।
ss, ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾ's । s'ss, ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਤੱਕਕਿੜਤਕਤਾ ਤੱਕਕਿੜਤਕਤਾ । ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪੇਸਤ੍ਰਾਨਧੇ
ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪੇਤਾਕੇਧਾ । ਦੀਕਿੜਤਿਕਤਕ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਗਿਦੀਗਨਧਾ's ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ + ਪਾ'ss, ਗਿਦੀਗਨਧਾ's ।
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪਾ'ss, । ਗਿਦੀਗਨਧਾ's ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
3. ਗਿੜਦਗਦ੍ਰੁੰs ਗਿੜਦਗਦ੍ਰੁੰs । ਪੇਸਤਿਰਕਿਤ ਤਿਕਤਾਕੱਤਾ । ਪੇਤਾਕੱਤਾ
ਪੇਤਾਕਿੜਤਿਕਤਾ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪੇਸਤ੍ਰਾਨਧੇ । ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪੇਤਾਕੇਧਾ ਦੀਕਿੜਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪਾ'ss ।
ss, ਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾ's । s'ss, ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
4. ਘਿਪਨਤਕੱਤਾ ਗਿਦਗਿਦਗੇs । ਤਾਕੇਤਿਟਤਿਟ ਘਿਪਨਤਕਿਰਨਕ । ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕਤਕ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪੇਸਤ੍ਰਾਨਧੇ ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪਾ's, ।
ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪਾ'sਪਾ's, ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕਤਕ ।
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪਾ'sਪਾ's, । ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
5. ਕਿੜਤਕਤਾs ਕਿੜਤਕਦ੍ਰੁੰs । ਟੇs, ਕਿੜਤਕਤਾs । ਪਾਦੀਤਾਕੜ ਤਿਕਤਕਤਿਟਕਤਾ ।
ਘਿਪੀਗਨਧੇs ਤਾਨਧੇਤਾਕੜ । ਤਿਕਤਕਤਿਟਕਤਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾ's । ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕਤਕ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪਾ's, ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪਾ's, ।
ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
6. ਤਾਕਿੜਤਕਤਾs ਕੇs, । ਤਾਕਿੜਤਕਤਾs ਕੇs, । ਤ੍ਰਿਕੜਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
ਪੇਸਤ੍ਰਾਨਧੇ ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪੇਤਾਕੇਧਾ । ਦੀਕਿੜਤਿਕਤਕ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪਾ's, ਤਾਕੱਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪਾ'sਪਾ's, ਤਾਕੱਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
ਪਾ'sਪਾ's, ਤਾਕੱਤਾਗਿਦੀਗਨ ।
7. ਤਕੇਨਘਿਪੀ ਕਿੜਤਿਕਤਾs । ਤਕੇਨਧਿਟਤਕਿਟ ਪੇਸਤ੍ਰਾਨਧੇ । ਤਾਕੜਤਿਕਤਕ
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪੇਤਾਕੇਧਾ ਦੀਕਿੜਤਿਕਤਕ । ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪਾ's, ।

ਤਾਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ, ਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸ, ਤਾਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸ, ਗਿਦੀਗਨ
ਧਾਸ, । ਤਾਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਧਾਸ, ਗਿਦੀਗਨ ।

8. ਪੇਸਗਿਤਦਗ ਦੁੱਧੇਸ । ਗਿਤਦਗਦੁੱਧੇਸ ਪੇਸਤਿਰਕਤ । ਤਕਤਾਕਤਾ ਪੇਤਾਕਤਾ ।
ਪੇਤਾਕਿਤਤਿਕਤਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਪੇਤਾਸਨਧੇ ਤਾਕਤਿਕਤਕ ।
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ਪੇਤਾਕੇਧਾ । ਦੀਕਿਤਤਿਕਤਕ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸ,
ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸ, ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ ।

ਗਤ-ਪਰਨ

×

1. ਧਾਸਕ੍ਰਿਧਾ ਸਨਧਿਟ । ਧਾਕਟਕਤਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ । ਧਿਟਧਿਟ ਧਾਕਿਟਧਾ ।
ਦਿਗਨਦਿ ਗੀਗਨ । ਧਿਟਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮਕਿਟਤਕ । ਗਿਦੀਗਨਧਾਸ ਧਿਟਧਾਕਿਟ ।
ਤਕਧੁਮਕਿਟਤਕ ਸਧਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਿਟਧਾਕਿਟ ਤਕਧੁਮਕਿਟਤਕ । ਗਿਦੀਗਨਧਾਸ
ਸਧਾਗਿਦੀਗਨ ।
2. ਤਕਿਟਤਕੇਕਿਟ ਤਕਧੁਮਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਧੁੰਗਾ ਤਿਟਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਨਗਨਗਨਗਤਿਟ
ਕਤਕਤਾਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਤਾਸਨਧਾ ਗਿਦੀਗਨਧਾਤੀ । ਤਕਿਟਤਕੇਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ।
ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ । ਧਾਸਕੱਤ, ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ । ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ
ਧਾਸਕੱਤ, ਧਾਕਿਟਤਕਧੁਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ ।

ਤਾਲ ਪਰਨ

×

3. ਤਕਧੁਮਕਿਟਤਕ ਧਿਟਧਿਟ । ਧਗਨਧਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਕੇਤਿਰਕਿਟਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ ।
ਦੀਸਚੀਸ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ । ਦੀਸਦੀਸ ਕੇਤਿਟਡਾ । ਸਨਕੱਤ ਦੀਸਦੀਸ ।
ਕਤ,ਕੱਤ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ । ਕਿਟਤਕਦੀਗਤ ਧਾਸਕਤ, । ਕੱਤਤਿਰਕਿਟ
ਤਕਤਾਕਿਟਤਕ । ਦੀਗਤਧਾਸ ਕਤ,ਕੱਤ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕਦੀਗਤ ।
ਧਾਸ, ਧਾਕਿਟਧਾ । ਦੀਸਦੀਸ ਤਕਧੁਮਕਿਟਤਕ । ਧਿਟਧਿਟ ਧਗਨਧਾ । ਗਿਦੀਗਨ
ਕੇਤਿਰਕਿਟਧਿ । ਕਿਟਧਾਗੇ ਦੀਸਦੀਸ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਦੀਸਦੀਸ । ਕੇਤਿਟਡਾ,
ਸਨਕੱਤ । ਦੀਸਦੀਸ ਕਤ,ਕੱਤ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕਦੀਗਤ । ਧਾਸਕੱਤ
ਕੱਤਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾਕਿਟਤਕ ਦੀਗਤਧਾਸ । ਕਤ,ਕੱਤ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ।
ਕਿਟਤਕਦੀਗਤ ਧਾਸ, । ਧਾਕਿਟਧਾ ਦੀਸਦੀਸ । ਤਕਧੁਮਕਿਟਤਕ ਧਿਟਧਿਟ ।

ਧਰਮਾ ਗਿਦੀਗਨ । ਕੇਤਿਰਕਿਟਧਿ ਕਿਟਧਾਗੇ । ਦੀ:ਦੀ:s ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ।
 ਦੀ:sਦੀ:s ਕੇਤਿਤਾ । ਸਨਕਤ ਦੀ:sਦੀ:s । ਕਤ,ਕੱਤ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ।
 ਕਿਟਤਕਦੀ:ਗਤ ਪਾਸਕਤ । ਕੱਤਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਕਿਟਤਕ । ਦੀ:ਗਤਪਾਸ
 ਕਤ,ਕੱਤ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਾ ਕਿਟਤਕਦੀ:ਗਤ ।

੨. ਕਤਾਨਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਘਤਾਨ ਧਾਕਿਟਤਕਧਮ । ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ
 ਕਤਾਨਤਕਘਤਾ । ਸਨਤਕਪਾਸ ਤੱਕਕਤਾਨ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
 ਤੱਕਕਤਾਨ ਤੱਕਕਤਾਨ । ਪਾਸਕੱਤ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕਤਾਨ ।
 ਤੱਕਕਤਾਨ ਪਾਸਕੱਤ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਕਤਾਨ ਤੱਕਕਤਾਨ ।
 ਪਾਸ ਕਤਾਨ । ਪਾਸਪਾਸ, ਕਤਾਨਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ਘਤਾਨ ।
 ਧਾਕਿਟਤਕਧਮ ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ । ਕਤਾਨਤਕਘਤਾ ਸਨਤਕਪਾਸ । ਤੱਕਕਤਾਨ
 ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕਤਾਨ । ਤੱਕਕਤਾਨ ਪਾਸਕੱਤ ।
 ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਕਤਾਨ ਤੱਕਕਤਾਨ । ਪਾਸਕੱਤ
 ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕਤਾਨ । ਤੱਕਕਤਾਨ ਪਾਸ । ਕਤਾਨ ਪਾਸ ਪਾਸ, ।
 ਕਤਾਨਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਘਤਾਨ ਧਾਕਿਟਤਕਧਮ । ਕਿਟਤਕਗਿਦੀਗਨ
 ਕਤਾਨਤਕਘਤਾ । ਸਨਤਕਪਾਸ ਤੱਕਕਤਾਨ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ।
 ਤਕਕਤਾਨ ਤੱਕਕਤਾਨ । ਪਾਸਕਤ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ ਤਕਕਤਾਨ ।
 ਤਕਕਤਾਨ ਪਾਸਕੱਤ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਧਾਤਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਕਤਾਨ ਤਕਕਤਾਨ ।

ਗੋਪੁੱਛਾ

X

5. ਧਾਕਿ ਟਧਾ । ਦੀ: ਗਨ । ਪਾਸ ਕੇਤਿ । ਟਧਾ ਸਤ । ਗਨ ਪਾਸ । ਕਤਾਨ
 ਕੇਤਿ । ਨਾਘੇ ਘੇਤਿਰ । ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ
 ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ ਤੱਕਕਤਾਨ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕਤਾਨ ।
 ਪਾ,ਕੱਤ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਕਤਾਨ ਪਾ,ਕੱਤ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕਤਾਨ
 ਪਾਸ, ਕੇਤਿ । ਟਤਾ ਧਾਕਿ । ਟਧਾ ਦੀ: । ਗਨ ਪਾਸ । ਕੇਤਿ ਟਧਾ ।
 ਸਤ ਗਨ । ਪਾਸ ਕਤਾਨ । ਕੇਤਿ ਨਾਘੇ । ਘੇਤਿਰ ਕਿਟਤਕ । ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ ।
 ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ । ਤੱਕਕਤਾਨ ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ।
 ਤੱਕਕਤਾਨ ਪਾ,ਕੱਤ । ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕਤਾਨ । ਪਾ,ਕੱਤ
 ਪਿਰਪਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਕਤਾਨ ਪਾਸ । ਕੇਤਿ ਟਤਾ । ਧਾਕਿ ਟਧਾ । ਦੀ: ਗਨ ।
 ਪਾਸ ਕੇਤਿ । ਟਧਾ ਸਤ । ਗਨ ਪਾਸ । ਕਤਾਨ ਕੇਤਿ । ਨਾਘੇ ਘੇਤਿਰ ।
 ਕਿਟਤਕ ਤਿਰਕਿਟਤਕਤਿਰ । ਕਿਟਤਕਤਾਤਿਰ ਕਿਟਤਕਤਿਰਕਿਟ । ਤਕਤਾਤਿਰਕਿਟ

ਤੱਕਕੜਾਨ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕੜਾਨ । ਧਾ,ਕੱਤ ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ । ਤੱਕਕੜਾਨ
ਧਾ,ਕੱਤ । ਧਿਰਧਿਰਕਿਟਤਕ ਤੱਕਕੜਾਨ ।

ਨੋਟ :—ਉੱਤੇ ਲਿਖੇ ਬੋਲ, ਟੁਕੜੇ, ਤਿਹਾਈ ਪਰਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਅਠਾਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ੨ ੬
ਵਿਚ ਭੀ ਬਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਅਪਰਚਲਿਤ ਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਧਿਕਤਰ
ਐਸੇ ਤਾਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਖਾਲੀ-ਭਰੀ ਤਾਲੀਆਂ
ਅਤੇ ਠੇਕਿਆਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿਚ ਭਿੰਨਤਾ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਨਾਲ ਹੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ
ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਾਇਦੇ, ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਤਿਹਾਈ ਪਰਨ ਆਦਿ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਧ-
ਘਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਜ਼ਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਠੀਕ ਕਰਕੇ ਬਜਾਉਣ ਦੀ ਖੋਚਲ
ਕਰਨ ।